

Tutkintaselostus

A 2/2004 Y

Aasian luonnonkatastrofi 26.12.2004

Tämä tutkintaselostus on tehty turvallisuuden parantamiseksi ja uusien onnettomuuksien ennalta ehkäisemiseksi. Tässä ei käsitellä onnettomuudesta mahdollisesti johtuvaa vastuuta tai vahingonkorvausvelvollisuutta. Tutkintaselostuksen käyttämistä muuhun tarkoitukseen kuin turvallisuuden parantamiseen on vältettävä.

Kansikuva: Tsunamiaalto Phuketin saarella

© Lehtikuva Oy / AFP

ISBN 951-836-149-5

ISSN 1239-5315

Multiprint, Helsinki 2005

TIIVISTELMÄ

Indonesiaan kuuluvan Sumatran saaren luoteispuolella tapahtui 26.12.2004 aamulla poikkeuksellisen voimakas maanjäristys, joka aiheutti noin 1 200 km pituisen maankuoren repeämän ja laajan hyökyaallon (tsunamin). Aalto aiheutti suurta tuhoa erityisesti Sumatran sekä Thaimaan, Sri Lankan ja Intian rannikoilla, jolloin noin 300 000 ihmistä kuoli tai katosi. Tuhoissa kuoli tai katosi 179 ja loukkaantui noin 250 Suomen kansalaista. Suomalaisista kuoli Thaimaan Khao Lakissa 170. Heistä 106 asui samassa hotellissa.

Tapahtuma määritettiin onnettomuuksien tutkinnasta annetun lain (373/85) 3 §:n perusteella suuronnettomuudeksi. Valtioneuvosto asetti 13.1.2005 sanotun lain 1 §:n perusteella tapahtumaa tutkimaan suuronnettomuuden tutkintalautakunnan.

Maanjäristys tapahtui noin klo 08 Thaimaan aikaa. Tsunami osui Sumatran pohjoiskärkeen Aceh'n maakuntaan noin klo 08.30, Thaimaan länsirannikolle noin klo 10 ja Sri Lankaan tuntia myöhemmin. Tsunami oli yllätys sekä paikallisille asukkaille että matkailijoille. Suurimmat menetykset suomalaisille sattuivat Thaimaassa, minkä vuoksi tutkinta keskittyi sinne. Paikalliset asukkaat käynnistivät avustustoimenpiteet heti ja viranomaiset noin tunnin kuluttua tapahtumasta. Phuketin ja Takuapan alueen sairaalat ylikuormittuivat satojen potilaiden tullessa yhtä aikaa niihin ja loukkaantuneita alettiin siirtää Bangkokin alueen sairaaloihin. Suomalaisen kotiuttaminen tilauslennon Suomeen alkoi matkatoimistojen aloitteesta tapaninpäivänä 26.12. illalla. Viranomaisten toiminta alkoi 27.12. aamulla, jolloin päätettiin evakuoida kaikki alueella olevat suomalaiset matkailijat tarvittaessa valtion kustannuksella. Valtion tilaamat evakuointilennot alkoivat 27.12. illalla ja päättyivät 2.1.2005. Lennoilla kotiutettiin Suomeen noin 3 300 henkilöä, jonka lisäksi noin 400 henkilöä tuli reittilennoilla. Menolennoilla tuhoalueille vietiin SPR:n ja yksityisen matkahätäpalvelu-ryhtyksen lääkintähenkilöstöä, muuta avustushenkilöstöä, poliisin tunnistusryhmän jäseniä ja avustustarvikkeita. Suomessa järjestettiin loukkaantuneille hoito valtakunnan keskussairaaloissa, psykososiaalista tukea sitä tarvitseville sekä omaisille erilaisia palveluja. Kotiutettaville vainajille järjestettiin Helsingin lentoasemalla arvokas vastaanotto.

Tutkinnassa selvitettiin luonnonkatastrofin synty ja vaikutukset, tapahtumat suomalaisten näkökulmasta, viranomaisten, yritysten, järjestöjen ja yhteisöjen toiminta, kotiuttamis- ja evakuointilennot Suomeen, pelastustoiminta ja uhrien hoito sekä johtamisjärjestelmä ja viestintä Suomessa. Kahdella Thaimaahan tehdyllä matkalla selvitettiin paikalliset olosuhteet sekä pelastus-, evakuointi- ja terveydenhoitojärjestelmän toiminta. Tutkinnassa todettiin, että viranomaisten valmius ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin suomalaisten auttamiseksi ulkomailla sattuneessa suuronnettomuudessa oli puutteellinen. Toiminnan käynnistyttyä se alkoi toimia tehokkaasti parissa päivässä. Henkilöstö venyi vapaaehtoisesti erilaisissa tehtävissä uupumukseen asti. Toiminnan operatiivisen johtamisvastuu annettiin valmiuspäällikkökokoukselle valtioneuvoston kanslian valtiosihteerin johdolla. Toimivaltaisena ministeriönä oli ulkoministeriö, jonka virkamies johti evakuointioperaatiota. Seitsemässä päivässä saatiin kaikki suomalaiset tuotua kotimaahan. Viranomaistiedottaminen ei onnistunut kovin hyvin. UM:n tiedotus pitäytyi virallisissa tiedoissa. Ne olivat ristiriidassa yleisön ja tiedotusvälineiden tietojen kanssa, jotka myöhemmin osoittautuivat paikkansapitäviksi. Seurauksena oli epäluottamus viranomaistiedottamiseen, jota ei pystytty kriittisen ensimmäisen viikon aikana hälventämään. Viestinnän tutkimuksessa ilmeni, että pääosa mediasta luotti ensimmäisenä päivänä uutistoimistojen ohessa virallisiin tietoihin, mutta niiden osoittauduttua vääriksi median asenne muuttui.

Tapahtuma ei ollut luonnonmullistuksena vältettävissä. Varoitus- ja hälytysjärjestelmää ei ollut. Tsunamin tultua rantaan millään Suomen viranomaisten toimenpiteellä ei olisi voitu pelastaa kehtään niistä suomalaisista, jotka kuolivat tai katosivat katastrofissa. Alueen asukkaat ja matkailijat eivät tunteneet tsunamia eivätkä osanneet varautua siihen. Myöskään matkanjärjestäjät ja hotellit eivät osanneet varautua tsunamiin, eikä evakuointi- ja hoitomahdollisuuksia ollut suunniteltu näin mittavaa katastrofia varten. Thaimaan laaja, paikallisiin kyliin asti ulottuva valmiusorganisaatio mahdollisti avustustoiminnan nopean käynnistymisen. Thaimaan asevoimat organisoitiin viipymättä pelastustehtäviin. Myös muilta valtioilta saatiin lyhyessä ajassa ammattitaitoista ja hyvin varustettua apua katastrofialueelle.

Suomessa oli matkatoimistoilla, lentoyhtiöillä ja SPR:llä valmius aloittaa nopeasti avustustoimenpiteet. Valtakunnassa ollutta lääkintä- ja pelastusalan sekä lentoyhtiöiden kapasiteettia jätettiin kuitenkin osin käyttämättä. Viranomaisten osalta erityisesti ulkoministeriössä paljastui puutteellinen toimintavalmius kriisitilanteessa sekä jo aikaisemmin havaittujen puutteiden poistamisen laiminlyönti. Syynä näytti olleen poikkihallinnollisten valmiustoimenpiteiden ja yhteistoiminnan puute. Viranomaisilla ei myöskään ollut riittävää tietoa tällaisessa tilanteessa avustustoimintaan kykenevistä yrityksistä ja muista toimijoista. Eri tahojen yhteistoiminnan kehittämiseen liittyviä harjoituskokemuksia ei osattu tilanteessa hyödyntää riittävästi.

SAMMANDRAG

NATURKATASTROF I ASIEN 26.12.2004

Morgonen den 26.12.2004 skedde en rörelse mellan kontinentalplattorna nordväst om Sumatra. Rörelsen åstadkom en ungefär 1 200 km lång spricka i jordskorpan, en kraftig jordbävning och en omfattande flodvåg (en tsunami). Vågen ledde till ofantlig förödelse, i synnerhet vid kusterna av Sumatra, som hör till Indonesien, och Thailand, Sri Lanka och Indien. I katastrofen omkom 178 finska medborgare och omkring 250 finska medborgare skadades.

Händelsen definierades som en storolycka på basis av 3 § i lagen om undersökning av storlyckor (373/85). På basis av 1 § i lagen tillsatte statsrådet 13.1.2005 en undersökningskommission för att undersöka händelsen.

Jordbävningen ägde rum ungefär klockan 08 thailändsk tid. Tsunamin bröt in över norra spetsen av Sumatra, över Aceh, ungefär klockan 08.30. Den västra kusten av Thailand drabbades omkring klockan 10 och Sri Lanka en timme senare. Tsunamin var helt oväntad både för de lokala invånarna och för turisterna. För finländarnas del var förlusterna störst i Thailand. Därför koncentrerades undersökningen på Thailand. Invånarna satte omedelbart och de thailändska myndigheterna omkring en timme efter händelsen igång med de lokala hjälpinsatserna. Sjukhusen i området kring Phuket och Takua Pan överbelastades när hundratals patienter kom in samtidigt och man började flytta skadade till sjukhusen i området kring Bangkok. På resebyråernas initiativ började finländarna från och med kvällen 26.12 föras hem med charterflyg. Myndigheterna började agera på morgonen 27.12, då beslut fattades om att evakuera alla finländska turister som befann sig i området, vid behov på statens bekostnad. De av staten beställda evakueringsflygningarna inleddes på kvällen 27.12 och avslutades 2.1.2005. Omkring 3 300 personer fördes hem till Finland med evakueringsflygningarna. Dessutom kom ca 400 personer med reguljärflyg. Med flygturerna ut till katastrofområdena fördes främst sjukvårdspersonal från Finlands Röda Kors, annan biståndspersonal, identifieringspersonal från polisen (DVI) och biståndsmaterial. I Finland organiserades vård på centralsjukhusen, psykosocial vård till dem som behövde den samt tjänster av olika slag för de anhöriga. För omkomna som flögs hem ordnades ett värdigt mottagande på Helsingfors flygplats.

Vid undersökningen klarlades uppkomsten och följderna av naturkatastrofen, händelseförloppet sett ur finländsk synvinkel, myndigheternas, företagets, organisationernas och samfundens verksamhet, hemtransport- och evakueringsflygningarna till Finland, räddningsverksamheten och vården av offren samt ledningssystemet och informationsverksamheten i Finland. Under två resor till Thailand utreddes förhållandena på orterna i fråga samt hur räddnings-, evakuerings- och hälsovårdssystemet fungerade. Vid undersökningen konstaterades att myndigheterna saknar fullgod beredskap för att vidta omedelbara åtgärder med syfte att hjälpa finländare vid en storolycka som sker utomlands. Trots detta uppnådde biståndsverksamheten tillräcklig effekt inom loppet av ett par dagar, när den väl kom i gång efter dröjsmålet. Personalen, med olika uppgifter, arbetade frivilligt på gränsen till utmattning. Ansvar för den operativa ledningen gavs till ett beredskapsschefsmöte under ledning av statssekreteraren vid statsrådets kansli. Utrikesministeriet var behörigt ministerium och en tjänsteman vid UM ledde evakueringsoperationen. Inom sex dagar kunde alla finländare flygas hem. Informationsverksamheten var ett misslyckande. Informationen från UM höll sig till de officiella uppgifterna, vilka stod i total konflikt med den information som allmän-

heten och media ansåg vara riktig och som senare visade sig vara korrekt. Följden blev en djup misstro till informationen från myndigheterna och denna misstro kunde inte skingras under den första kritiska veckan. Vid undersökningen av informationsverksamheten kom det fram att huvudparten av media under den första dagen litade på den officiella informationen, men att inställningen förändrades när informationen visade sig vara felaktig.

Händelsen, en naturkatastrof, var oundviklig. Det fanns inget system för varningar eller alarm. Invånarna och turisterna inom området kände inte till tsunamis och kunde därför inte vara förberedda på en sådan. Researrangörer och hotell kunde inte heller vara beredda på en tsunami. Evakuerings- och vårdmöjligheterna var inte planerade för en katastrof av den här storleksklassen. Beredskapsorganisationen i Thailand, som var omfattande och nådde ända ut till små byar, gjorde det möjligt att snabbt inleda biståndsverksamheten. Försvarsmakten organiserades utan dröjsmål till att delta i räddningsinsatserna. Även andra stater bidrog på en kort tid med sakkunnigt och väl utrustat bistånd till katastrofområdet.

I Finland hade resebyråerna, flygbolagen och Röda Korset beredskap att snabbt inleda hjälpin-satserna. En del av kapaciteten inom sjukvårds- och räddningsbranschen samt hos flygbolagen, som skulle ha funnits att tillgå, utnyttjades dock inte. När myndigheterna väl började agera, var verksamheten tillräckligt omfattande, men i synnerhet för utrikesministeriets del avslöjades en otillräcklig aktionsberedskap samt försummelser i att åtgärda redan tidigare observerade brister. Orsaken är svagheter i de tväradministrativa beredskapsåtgärder, alltså åtgärder över förvaltningsgränserna, vilka förefaller bero på bristande samarbete och till en del på revirtänkande.

SUMMARY

CATASTROPHE IN ASIA ON 26 DECEMBER, 2004

In the morning of December 26, 2004, an exceptionally great earthquake occurred to the north-west of the island of Sumatra, which forms part of Indonesia. The earthquake caused a rupture in the earth's crust some 1,200 km long and a tidal wave or tsunami of immense proportions. The tsunami caused widespread devastation particularly on the coasts of Sumatra, Thailand, Sri Lanka and India; about 300,000 people were killed or lost. 179 Finnish citizens were among the dead, and 250 were injured. Of the Finns who died, 170 were staying in Khao Lak in Thailand, 106 of them at the same hotel.

Under section 3 of the Accident Investigation Act (373/1985), the event was classified as a major accident. On January 13, 2005, the Finnish Government appointed a major accident investigation committee under section 1 of the Act.

The earthquake occurred at about 08.00 Thailand time. The tsunami hit the province of Aceh at the northern tip of Sumatra at about 08.30, the west coast of Thailand at about 10.00 and Sri Lanka about one hour later. The tsunami came as a complete surprise to both local residents and tourists. Most of the Finns who died or were injured were staying in Thailand, which is why the investigation was initially focused there. Local residents immediately initiated aid measures, and the authorities became involved about one hour after the event. The hospitals in the Phuket and Takuapa area were overloaded as hundreds of patients were brought in at once, and the injured began to be transferred to hospitals in the Bangkok area. The repatriation of Finns, using charter flights, was begun at the initiative of Finnish travel agencies in the evening of December 26. The Finnish authorities got involved in the morning of December 27, at which point it was decided that all Finns in the region would be evacuated, at the government's expense if necessary. Government-commissioned evacuation flights began in the evening of December 27 and concluded on January 2, 2005. Some 3,300 people were repatriated on these flights; an additional 400 people returned home on commercial flights. Flying out to the disaster area, the chartered planes carried mainly medical personnel from the Finnish Red Cross, other aid personnel, members of the Finnish Police identification team and aid supplies. Injured persons returning to Finland were admitted to central hospitals. Psychosocial support was provided for those requiring it, and various services were set up for families and relatives. The repatriated dead were given a solemn reception at Helsinki-Vantaa Airport.

The investigation involved examination of the origin and impact of the natural disaster; the course of events from the point of view of Finns; the actions of the authorities, of companies, of organizations and of communities; the repatriation and evacuation flights; the rescue operation and treatment of the injured; and the leadership system and communications in Finland. Two trips were made to Thailand in order to study local circumstances and the functioning of the rescue, evacuation and health care system. It was found in the investigation that the Finnish authorities are not adequately equipped to take immediate action to help Finnish citizens involved in a major accident abroad. Once action was initiated, it got up to speed efficiently in a couple of days. Personnel voluntarily performed above and beyond the call of duty, to the brink of exhaustion. Operational leadership was assigned to the Government Chiefs of Readiness under the State Secretary at the Prime Minister's Office. The competent authority was the Ministry for Foreign Affairs,

and an official from the ministry was in charge of the evacuation operation. All Finns were repatriated from the area in seven days. Public communications by the authorities were less than successful. The Information Unit at the Ministry for Foreign Affairs restricted itself to official bulletins; these conflicted with the information available to the general public and published by the media, and the latter were subsequently proven correct. The result was a loss of confidence in official communications which could not be dispelled during the critical first week. The investigation showed that most of the media did rely on official information in addition to the news services in the first few days following the disaster, but once the official information had been proven incorrect, the media changed their tack.

Being a natural occurrence, the disaster could not have been avoided. There was no early warning or alert system. Once the tsunami had hit the coast, there was nothing at all that the Finnish authorities could have done to save any of the Finns who were killed or who disappeared in the disaster. Neither the local residents nor the tourists were aware of or could prepare for the tsunami. Tour operators and hotels were likewise unprepared, and there was no provision for evacuation and medical care facilities to cope with a disaster of this magnitude. Thailand's extensive readiness organization, which extends to the local village level, enabled rapid initiation of aid measures. The Thai military was immediately organized to participate in the rescue operation. Other countries also sent professional and well-equipped help to the disaster area at short notice.

In Finland, travel agencies, airlines and the Finnish Red Cross had the capacity to initiate aid measures rapidly. However, not all the available medical, rescue or airline capacity was used. Shortcomings in crisis readiness were revealed in the functioning of the authorities, particularly the Ministry for Foreign Affairs, including neglecting to address shortcomings that had already been identified earlier. A lack of cross-sectoral readiness measures and joint operation capacity appeared to be the main cause for this. Also, the authorities did not have sufficient information on companies and other actors capable of providing aid in such a situation. This actual situation demonstrated a lack of ability to make use of experiences from exercises aimed at improving joint operations between various bodies.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ.....	III
SAMMANDRAG.....	V
SUMMARY.....	VII
LYHENTEET.....	XIII
ALKUSANAT.....	XV
JOHDANTO.....	XVII
1 TAPAHTUMAT JA TOIMENPITEET.....	1
1.1 Tsunami	1
1.1.1 Tsunamin luonnontieteellinen tausta	1
1.1.2 Tsunamivaroitusjärjestelmät	9
1.1.3 Maanjäristys Sumatran länsipuolella 26.12.2004	10
1.1.4 Tsunami ja sen aiheuttamat tuhot Intian valtameren rannikolla	13
1.2 Tapahtumat Kaakkois-Aasiassa	21
1.2.1 Tapahtumapaikoilla olleet Suomen kansalaiset.....	21
1.2.2 Tapahtumat suomalaisten näkökulmasta	24
1.3 Toimenpiteet Suomessa 26.12.	38
1.4 Suomalaisten viranomaisten toiminta.....	40
1.4.1 Valtiojohdon toimenpiteet.....	40
1.4.2 Valmiuspäällikkökokouksen toiminta	40
1.4.3 Ministeriöiden toimenpiteet	42
1.4.4 Suomen edustustojen toiminta.....	45
1.5 Yritysten, järjestöjen ja yhteisöjen toiminta.....	47
1.5.1 Matkatoimistojen toiminta	47
1.5.2 Lentoyhtiöiden toiminta	52
1.5.3 Järjestöjen ja yritysten toiminta.....	59
1.5.4 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminta.....	61
1.5.5 Kansainvälisten järjestöjen toiminta.....	62
2 PELASTUSTOIMINTA, EVAKUOINTI JA UHRIEN HOITO	65
2.1 Pelastustoiminta ja uhrien etsintä tapahtuma-alueilla	65
2.1.1 Omatoiminen pelastautuminen ja ensivaiheen evakuointi	65
2.1.2 Viranomaisten toiminta.....	66

2.1.3 Eri maiden osallistuminen pelastustoimiin.....	68
2.2 Evakuointi ja hoito tapahtuma-alueella.....	69
2.2.1 Loukkaantuneiden määrä tuhoalueilla.....	69
2.2.2 Thaimaan terveydenhuoltojärjestelmä.....	70
2.2.3 Thaimaan terveystoimien toiminta.....	70
2.2.4 Loukkaantuneiden hoito tapahtuma-alueella.....	72
2.2.5 Suomalaisten hoito Thaimaan sairaaloissa ja terveyskeskuksissa.....	75
2.3 Evakuointilennot ja hoito lennoilla.....	78
2.3.1 Evakuointilennot.....	78
2.3.2 Ambulanssilento.....	79
2.3.3 Sairaalalento	79
2.4 Hoitotoimenpiteet Suomessa.....	81
2.4.1 Toimenpiteet Helsinki-Vantaan lentoasemalla	81
2.4.2 Hoito Suomessa eri hoitolaitoksissa.....	83
2.5 Psykososiaalinen tuki ja palvelut.....	85
2.5.1 Psykososiaalinen tuki Thaimaassa ja evakuointilennoilla	86
2.5.2 Psykososiaalinen tuki Helsinki-Vantaan lentoasemalla	87
2.5.3 Ohjeet ja valmistautuminen kriisityöhön	89
2.5.4 Valtakunnalliset kriisipuhelimet.....	90
2.5.5 Psykososiaalinen tuki kotipaikkakunnilla	90
2.5.6 Kriisityön koordinointi	94
2.5.7 Psykososiaalisen tuen ja palveluiden jatkotoimet	95
2.5.8 Avustustyöhön osallistuneiden psykososiaalinen tuki	95
2.6 Uhrien tunnistaminen.....	96
2.7 Kustannukset	99
3 JOHTAMISJÄRJESTELMÄ SUOMESSA	101
3.1 Lainsäädäntö ja toimintatavat.....	101
3.2 Viranomaisten valmius- ja päivystysjärjestelmät.....	103
3.3 Tapahtumassa toteutetut johtamisjärjestelyt.....	104
4 VIESTINTÄ	105
4.1 Viranomaisten ulkoinen viestintä	105
4.2 Suomalaisten joukkoviestintien toiminta.....	107
4.3 Uusien viestintien ja toimintojen käyttö	111
4.4 Kansainvälisen viestinnän seuranta	113
4.5 Kansalaiset viestinnän kohteena ja viestijöinä	114
5 ANALYYSI	119

5.1	Luonnonkatastrofien vaarat ja niistä varoittaminen	119
5.2	Muut kriisitilanteet ja toimenpiteet niiden seurauksien vähentämiseksi	120
5.3	Matkailualan toiminta ja riskien hallinnan kehittämistarpeet	121
5.4	Tsunamin aiheuttamat suomalaismenetykset	122
5.5	Onnettomuudessa mukana olleiden ja heidän omaistensa kokemukset	125
5.6	Matkavakuutukset ja korvausturvan puutteet	128
5.7	Pelastus- ja evakuointijärjestelyjen toiminta	128
5.7.1	Pelastustoiminta	128
5.7.2	Evakuointijärjestelyt	130
5.7.3	Lentokuljetukset	131
5.8	Terveystieteiden järjestelyjen toiminta	132
5.8.1	Thaimaa	132
5.8.2	Suomalaisten toiminta Thaimaassa	133
5.8.3	Terveystieteiden lentokuljetuksissa	134
5.8.4	Toimenpiteet kotimaassa	134
5.9	Psykososiaalinen tuki ja palvelut	136
5.9.1	Psykososiaalinen tuki Thaimaassa ja evakuointilentoilla	136
5.9.2	Psykososiaalinen tuki Helsinki-Vantaan lentoasemalla	137
5.9.3	Psykososiaalinen tuki kotipaikkakunnilla	138
5.9.4	Psykososiaalisen tuen ja palvelujen turvaaminen	140
5.10	Tietosuojat	141
5.11	Johtamisjärjestelmän toiminta, puutteet ja kehittämistarpeet	142
5.11.1	Johtamisjärjestelmän rakenne ja toiminta	142
5.11.2	Toiminta ministeriöissä	142
5.11.3	Johtamisjärjestelmän puutteet ja kehittämistarpeet	143
5.11.4	Johtaminen kriisialueella	145
5.12	Viestintä	146
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	149
7	TOIMENPIDESUOSITUKSET	153
	LÄHDELUETTELO	157
	LIITTEET	161
Liite 1	Lausunnot	161
Liite 2	Tapahtumat ja toimenpiteet Kaakkois-Aasiassa ja Suomessa	187
Liite 3	Maanjäristyksen voimakkuus ja energia	195
Liite 4	Toiminnan ajoitus Thaimaassa ja Sri Lankassa	197
Liite 5	Evakuointilennot	199

Liite 6	Evakuointilentojen potilaat, vammat ja hoitohenkilökunta	201
Liite 7	Selvitys FRF-muodostelmasta.....	203
Liite 8	Suomalaiset joukkoviestimet ja Aasian luonnonkatastrofi.....	205

LYHENTEET

Lyhenne	Suomeksi	Englanniksi
AC	Vaihtovirta	Alternate current
BBC	Englannin yleisradio	British Broadcasting Corporation
CHF	Sveitsin frangi	Swiss Franc
CNN	Amerikkalainen tv-yhtiö	Cable News Network
DNA	Deoksiribonukleinihappo	Deoxyribonucleic acid
DVI	Tunnistusjärjestelmä	Disaster Victim Identification
EMA	Suomalainen lääkintäyritys	Emergency Medical Assistance
ERU	Punaisen Ristin avustusyksikkö	Emergency Response Unit
EU	Euroopan Unioni	European Union
Fida Int.	Avustusjärjestö	Humanitarian organisation
FRF	Suomalainen pelastusyksikkö	Finnrescueforce
HUS	Helsingin–Uudenmaan sh-piiri	Hospital district of Helsinki and Uusimaa
KirkkoH	Kirkkohallitus	Church Council
KRP	Keskusrikospoliisi	National Bureau of Investigation
KTM	Kauppa- ja teollisuusministeriö	Ministry of Trade and Industry
LVM	Liikenne- ja viestintäministeriö	Ministry of Transport and Communications
Magnitudi	Voimakkuusaste	Magnitude
MedFlight	Suomalainen lääkintäyritys	
Mega	Miljoona(kertainen)	
MIC	EU:n monitorointi- informaatiokeskus	Monitoring and Information Centre
MMM	Maa- ja metsätalousministeriö	Ministry of Agriculture and Forestry
MTV	Mainostelevisio	Commercial TV-channel
NBC	Amerikkalainen tv-yhtiö	National Broadcasting Company
OM	Oikeusministeriö	Ministry of Justice
OPM	Opetusministeriö	Ministry of Education
PLM	Puolustusministeriö	Ministry of Defence
SLS	Suomen Lähetyseura	Finnish Evangelical Lutheran Mission
SM	Sisäasiainministeriö	Ministry of Interior
SMS	Massatekstiviesti	Short Message Service
SOS	Hätäviestitysmerkki	"Save Our Souls"
SOS Inter-national	Kansainvälinen matkahätäpalveluyritys	
SPR	Suomen Punainen Risti	Finnish Red Cross
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö	Ministry of Social Affairs and Health
STT	Suomen Tietotoimisto	Finnish News Agency

TM	Työministeriö	Ministry of Labour
TPK	Tasavallan presidentin kanslia	Office of the President of the Republic
TUJE	Tukitoimintojen johtoelin	
UM	Ulkoasiainministeriö	Ministry of Foreign Affairs
YK/UN	Yhdistyneet Kansakunnat	United Nations
UNDAC	YK:n kriisihallintaelin	United Nations Disaster Assessment and Co-ordination
UNICEF	YK:n lastenavun järjestö	United Nation Children's Fund
VIRVE	Matkapuhelimen viranomaisverkko	Finland's Public Authority Network VIRVE
VHF	Hyvin suuret taajuudet	Very High Frequency
VM	Valtiovarainministeriö	Ministry of Finance
VNK	Valtioneuvoston kanslia	Prime Minister's Office
WFP	YK:n Maailman ruokaohjelma	UN World Food Program
WHO	YK:n Maailman terveysjärjestö	UN World Health Organisation
www	Internet	World Wide Web
YM	Ympäristöministeriö	Ministry of the Environment

ALKUSANAT

Indonesiaan kuuluvan Sumatran saaren luoteispuolella tapahtui 26.12.2004 aamulla poikkeuksellisen voimakas maanjäristys, joka aiheutti noin 1 200 km pituisen maankuoren repeämän ja laajan hyökyaallon (tsunamin). Aalto aiheutti suurta tuhoa erityisesti Sumatran sekä Thaimaan, Sri Lankan ja Intian rannikoilla ja saarilla. Tuhoissa kuoli, katosi ja loukkaantui useita satoja Suomen kansalaisia.

Tapahtuma määritettiin onnettomuuksien tutkinnasta annetun lain (373/85) 3 §:n perusteella suuronnettomuudeksi. Valtioneuvosto asetti 13.1.2005 sanotun lain 1 §:n perusteella tapahtumaa tutkimaan suuronnettomuuden tutkintalautakunnan, jonka tehtävänä oli selvittää tapahtumien kulku, suomalaisten lukumäärä ja tilanne pahimmin kärsineillä alueilla sekä selviytymis- ja pelastusmahdollisuudet paikan päällä paikalliset ja kansainväliset toimenpiteet huomioon ottaen. Suomen viranomaisten ja muiden suomalaisten toimijoiden osalta tuli selvittää myös tietojen saanti, tiedonkulku, päätöksenteko ja tiedotus sekä viranomaisten yhteistyö ja toiminnan koordinointi.

Tutkintalautakunnan puheenjohtajaksi määrättiin presidentti Martti Ahtisaari, varapuheenjohtajaksi valtioneuvos Harri Holkeri sekä jäseniksi tekniikan tohtori Tuomo Karppinen, erikoistutkija Esko Kaukonen, professori Ullamaija Kivikuru, ylilääkäri Ilkka Kiviranta ja varatuomari Kari Lehtola. Lautakunta kutsui pysyviksi asiantuntijoikseen johtavan psykologin Merja Hallantien, geofysiikan dosentin Kimmo Kahman ja ministeri Pär Stenbäckin sekä asiantuntijoikseen seismologian laitoksen johtajan tohtori Pekka Heikkisen ja filosofian maisteri Harriet Longan. Tutkintalautakunnan pääsihteeriksi kutsuttiin Onnettomuustutkintakeskuksen hallintopäällikkö Pirjo Valkama-Joutsen ja lautakunnan sihteeriksi tutkija, eversti evp. Jouko Koskimies. Työhön ovat osallistuneet myös osastonhoitaja Pekka Piitulainen, tutkimuspäällikkö Hannu Rantanen sekä erikoistutkija Matti Tarvainen erikseen kutsuttuina asiantuntijoina.

Tutkintalautakunta keskittyi toimeksiantonsa mukaisesti selvittämään tapahtumia suomalaisten näkökulmasta sekä katastrofialueella että kotimaassa. Koska valtaosa suomalaisista matkailijoista oli tapahtumahetkellä Thaimaassa, on tutkinnan painopiste ulkomailla ollut siellä. Onnettomuusalueen viranomaisten toiminnan tutkintaan ei lautakunnan toimivalta kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti ulotu, mutta tähän tutkintaselostukseen on voitu hankkia tietoja asiasta yhteistyössä ao. maiden viranomaisten ja Euroopan Unionin jäsenmaiden vastaavien tutkintaelinten kanssa.

Tutkintalautakunnan tehtävä painottuu Aasian luonnonkatastrofin tutkimiseen. Lautakunta on kuitenkin arvioinut valtionhallinnon johtamisjärjestelmää sekä muita tässä tapahtumassa toteutettuja toimenpiteitä myös siinä valossa, kuinka hyvin ne soveltuvat käytettäväksi muunlaistenkin kriisien hallinnassa yleisen turvallisuuden lisäämiseksi.

Tutkintalautakunta aloitti työnsä onnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 6 §:n nojalla 11.1.2005 ja piti tiedotustilaisuuden 12.1.2005. Lautakunta on saanut kirjalliset selvitykset toimintaan osallistuneilta viranomaisilta, laitoksilta, yrityksiltä ja järjestöiltä sekä haastatellut 165 henkilöä. Lautakunta julkaisi 5.2.2005 lehti-ilmoituksen, jossa pyydettiin asianosaisia lähettämään kertomuksensa onnettomuudesta. Kertomuksen lähetti 194 kansalaista. Paikallis- ja lisätietojen saamiseksi tutkintalautakunnan jäsenet tekivät kahtena ryhmänä matkat Thaimaahan 28.2.–5.3. ja 1.–9.4.2005.

Tutkinta saatiin päätökseen 31.5.2005. Tutkintalautakunta pyysi toimenpidesuosituksistaan onnettomuuksien tutkinnasta annetun asetuksen 24 §:n mukaiset lausunnot niiltä ministeriöiltä, joille suositukset oli kohdistettu. Saadut lausunnot ovat tutkintaselostuksen liitteenä ja ne on otettu huomioon tutkintaselostuksessa.

1 TAPAHTUMAT JA TOIMENPITEET

1.1 Tsunami

1.1.1 Tsunamin luonnontieteellinen tausta

1. Mikä on tsunami?

Tsunami on sarja pitkiä aaltoja, joita voivat synnyttää maanjäristykset, tulivuorenpurkauksen laavavyöryt, sortuvat tulivuoret, maanvyörymät, räjäytykset ja meteoriitit. Nimitys tulee japanin kielestä ja tarkoittaa suurta aaltoa satamassa (satama "tsu" ja aalto "nami"). Termi on alun perin lähtöisin kalastajilta, jotka mereltä palatessaan näkivät sataman tuhoutuneen aaltojen voimasta, vaikka he eivät merellä olleet havainneet mitään tavallisuudesta poikkeavaa.

Avomerellä tsunamit ovat huomaamattomia. Syvässä vedessä tsunamiaaltojen korkeus on vain joitakin senttimetrejä ja enimmilläänkin noin metrin. Niiden aallonpituus, eli kahden peräkkäisen aallonharjan välimatka, voi kuitenkin olla satoja kilometrejä ja nopeus suihkukoneen luokkaa. Ne pystyvät ylittämään valtameren tuntien kuluessa. Vasta rannalle saapuessaan tsunami muodostuu vaaralliseksi. Aaltojen korkeus voi kasvaa jopa 30 metriin ja niiden tuhoisa vaikutus alavalla rannalla voi ulottua usean kilomerin päähän.

2. Tsunamin synty

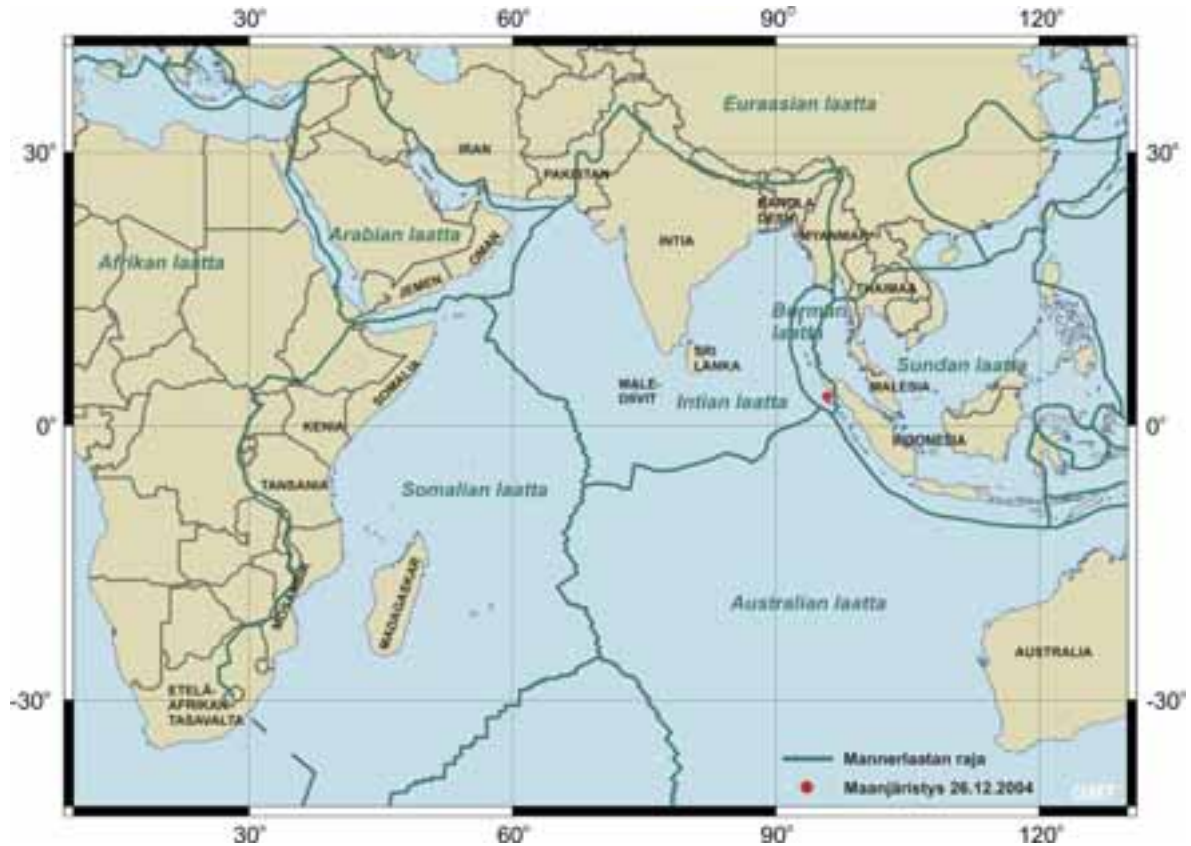
Yleisin tsunamin syntyisyys on merenalainen maanjäristys, joka sysää vesimassan liikkeeseen. Merenpohjan noustessa maanjäristyksen vaikutuksesta nousee samalla alueen yläpuolella oleva valtava vesimassa, joka pyrkii palaamaan takaisin tasapainotilaan. Silloin vesimassan keräämä potentiaalienergia muuttuu vaakasuorassa suunnassa etenevän tsunamiaallon liike-energiaksi. Tsunami voi syntyä myös meren pohjan vajotessa ja yläpuolella olevan vesimassan pudotessa alaspäin.

Minuuttien kuluttua maanjäristyksestä tsunami jakautuu kahtia. Vastakkaisiin suuntiin etenevien tsunamien aallonkorkeus on likimain puolet alkuperäisen tsunamin korkeudesta.

Tsunamin voi aiheuttaa mikä tahansa merenpohjan äkillinen muodonmuutos, joka saa vesimassan siirtymään ylöspäin ja siten pois tasapainotilastaan. Mitä syvemmissä vedessä liike tapahtuu, sitä suurempi vesimassa vastustaa liikettä ja sitä suurempi energiamäärä siirtyy tsunamiin.

Tsunamin voi aiheuttaa myös mereen putoava maanvyörymä, meteoriitti tai asteroidi, joka veden pinnan läpäistessään poikkeuttaa veden pois tasapainoasemastaan samalla tavalla rengasmaisia aaltoja muodostaen kuin veteen heitetty kivi. Tällaisten lähteiden aiheuttamat tsunamit yleensä vaimenevat nopeasti toisin kuin laaja-alaisten merenpohjan häiriöiden aiheuttamat tsunamiaallot, jotka syntyipaikkansa lähellä etenevät yhden-suuntaisina aaltorintamina vaimenematta juuri lainkaan. Suuri maanvyöry tai asteroidi saattaisi kuitenkin aiheuttaa useita satoja metrejä korkean megatsunamin. Maanjäris-

tysten synnyttämien tsunamien mahdolliseksi enimmäiskorkeudeksi rannassa on arvioitu 30–40 metriä.

Kuva 1. Intian valtameren alueen mannerlaatat.

Kaikkein tuhoisimmat tsunamit ovat syntyneet sellaisten suurten ja matalien maanjäristysten seurauksena, joiden episentri tai siirroslinja on ollut lähellä merenpohjaa tai merenpohjassa. Maanjäristyksien voimakkuutta eli magnitudia mitataan ns. Richterin asteikolla, joka on tarkemmin selvitetty liitteessä 3. Yleisesti on esitetty, että maanjäristyksen tulee olla magnitudiltaan vähintään 7,0 tai 7,5 Richterin asteikolla ja sen on aiheuttava merenpohjassa suuria pystysuoria siirtymiä synnyttääkseen tsunamin. Tällaisia järjestyksiä tapahtuu subduktiovyöhykkeillä eli laattojen reuna-alueilla, joissa merelliset litosfäärilaatat työntyvät keveämpien mantereellisten laattojen alle. Suuri seismisyys subduktiovyöhykkeillä johtuu laattojen törmäyksestä toisiinsa. Tyypillisesti tsunamigeeninen (ts. tsunamin aiheuttava) merenalainen maanjäristys synnyttää 3–5 aaltorintamaa, joista toinen tai kolmas on yleensä suurin.

3. Tsunami valtamerellä

Tsunamiaallon liike käsittää koko vesimassan pohjasta pintaan ja sen etenemisnopeus määräytyy pohjan syvyydestä. Tarkemmin sanottuna etenemisnopeus on verrannollinen veden syvyyden neliöjuureen. Valtamerten syvillä alueilla nopeus on noin 600–800 km/h ja syvänteissä jopa 1 000 km/h. Esimerkiksi Intian valtameressä, jossa keskimääräinen meren syvyys on noin 4 000 metriä, tsunami etenee noin 200 m/s eli 720 km/h.

Tsunamiaalto poikkeaa tavallisesta tuulen kehittämästä aallosta, joiden periodit ovat enintään parikymmentä sekuntia ja valtamerellä tyypillisesti 10 sekuntia. Tsunami-aaltojen periodi on erittäin pitkä, viidestä minuutista puoleentoista tuntiin. Periodi on se aika, joka kuluu seuraavan aallon harjan saapumiseen samaan pisteeseen, jonka edellinen harja on ohittanut. Tsunamin aallonpituudet vaihtelevat kilometreistä satoihin kilometreihin. Tuulen kehittämät aallot ovat korkeintaan satojen metrien pituisia. Tsunamin synnyttämän aallon pituus määräytyy meren pohjan liikkeen laajuudesta. Jos maanjäristyksessä kohoavan merenpohjan alueen leveys on esimerkiksi 100 km, on tsunamin aallonpituus alkuvaiheessa parisataa kilometriä. Aallonpituus muuttuu tsunamin edetessä muun muassa syvyyden muuttuessa.

Tuulen kehittämät aallot vaikuttavat vain muutamien kymmenien metrien syvyyteen ja valtamerien pisimmätkin, noin 600 metrin pituiset aallot vain 150 m syvyyteen asti. Tsunamin aallot ovat niin pitkiä, että ne vaikuttavat valtameren pohjaan asti.

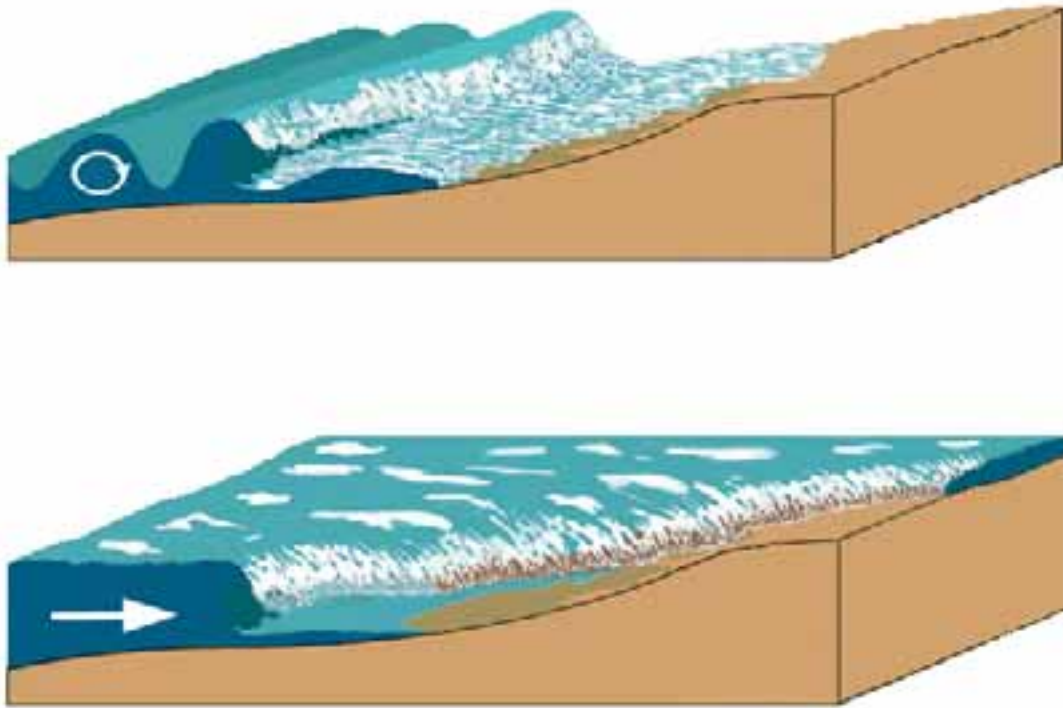
Kuten kaikki aallot, tsunamit etenevät lähteestään poispäin. Tällöin rannikot, jotka ovat suurien maa-alueiden varjossa, ovat yleensä turvassa. Tsunami voi kuitenkin kiertyä (diffraktoitua) maa-alueiden ympäri, kuten tapahtui tapaninpäivän 2004 tsunamin osuessa Sri Lankan länsirannikolle ja Keralaan Intian länsirannikolla. Tsunamien ei myöskään tarvitse olla symmetrisiä. Ne voivat olla tuhovoimaisimpia jossakin tietyssä suunnassa riippuen tsunamin synnyttäneestä lähteestä ja meren pohjan muodoista. Koska Intian valtameren maanjäristyksen liikauttama siirroslinja, pituudeltaan noin 1 200 km oli lähes pohjois-etelä-suuntainen, tsunamiaaltojen suurin tuhovoima vaikutti itä-länsisuunnassa, jossa tsunami aluksi eteni leviämättä juurikaan sivuille.

Edetessään tsunami menettää hyvin vähän alkuperäisestä energiastaan. Sen vaimeneminen perustuu pääasiassa aallon leviämiseen yhä laajemmalle alueelle. Siten tsunami voi aiheuttaa tuhoa vielä tuhansien kilometrien päässä lähteestään useiden tuntien kuluessa syntymisestään.

4. Tsunami rannassa

Koska tsunamiaallon etenemisnopeus riippuu syvyydestä, se hidastuu lähestyessään rantaa. Vaarallisimmillaan tsunami on kohdatessaan loivasti rannikkoa kohti nousevan pohjan, sillä tällöin aallon etuosa on matalammassa vedessä kuin jälkiosa, joka ottaa hitaammin kulkevaa etuosaa kiinni. Aallonkorkeus kasvaa voimakkaasti ja puolen metrin korkuisesta aallosta saattaa tulla kymmenen ja jossain paikassa joskus jopa kolmekymmenen metrin korkuinen aalto.

Tsunami saattaa iskeä rantaan pyörteisenä aaltoseinä, jolloin siihen voi sekoittua pohjasta materiaalia niin paljon, että kyse on pikemminkin mutavellistä kuin vedestä. Tsunami voi myös ilmetä vain nopeasti syntyvänä tulvana tai veden nousuna, joka kuljettaa kaiken tielleen osuvan mukanaan. Yksittäisen tsunamiaallon aiheuttama tulvinta voi kestää joistakin minuuteista jopa noin puoleentoista tuntiin, kun taas tuulen kehittämä meren aalto murtuu rannassa ja viipyy siinä enintään parikymmentä sekuntia. Tsunamivaara voi kaikkiaan kestää useita tunteja.

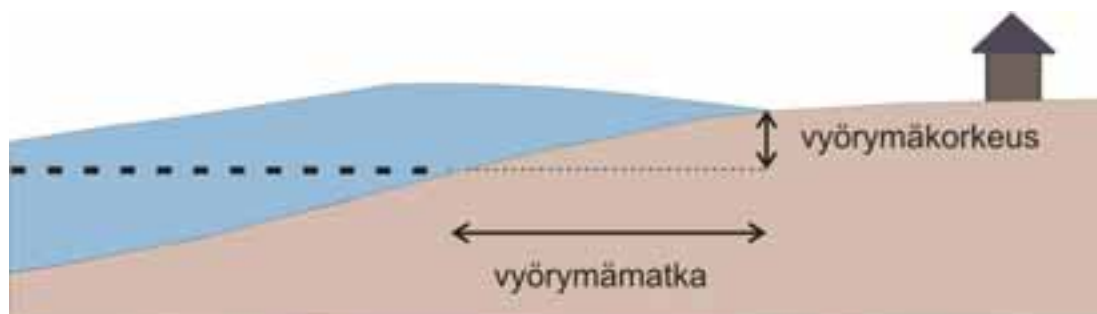

Kuva 2. Tuulen aiheuttamassa aallossa vesi ei etene vaan tekee ympyrän. Aalto muuttuu virtaukseksi vasta aivan rannassa eikä vaikutus ulotu kauas. Tsunamiaalto on niin pitkä, että aalto muuttuu virtaukseksi jo kaukana rannasta ja voi yltää alavalla rannalla jopa kilometrien päähän.

Tsunamin saapuessa vesi ensin joko pakenee rannalta tai tulvii rannalle riippuen tsunamin synnyttäneen lähteen aiheuttamasta aaltomuodosta. Vaikka tsunami alkaisi tulvimalla, ensimmäinen aalto saattaa olla niin pieni, että tsunami huomataan vasta kun vesi pakenee satojen metrien päähän rannasta. Vetäytymisestä voi kulua kymmenenkin minuuttia ennen tulva-aallon saapumista.

Tsunamin nopeus on matalassa vedessä selvästi pienempi kuin valtamerellä ja matalalla rannikolla voi viimeisiin kymmeniin kilometreihin kulua moninkertainen aika valtameren ylityksen jälkeen. Esimerkiksi 40 m syvässä vedessä tsunamin etenemisnopeus on 20 m/s (72 km/h). Veden mataloitessa nopeus edelleen hidastuu ja on suuruusluokkaa 5 m/s, mutta on myös havaintoja nopeuden kiihtymisestä aivan viime vaiheessa veden vyöryessä rantaan.

Tsunamin saavuttamaa enimmäiskorkeutta rannalla kutsutaan vyörymäkorkeudeksi (run-up-height). Tarkalleen vyörymäkorkeus on pystysuora etäisyys tsunamin rannalla saavuttaman korkeuden ja keskimerenpinnan välillä. Yli metrin vyörymäkorkeus on aina vaarallinen. Kussakin pisteessä vyörymäkorkeus riippuu merenpohjan syvyysvaihteluiden aiheuttamasta energian keskittymisestä, tsunamiaaltojen kulkureitistä sekä rannan ja rannikon muodoista. Aivan lähekkäinkin olevissa paikoissa voi vyörymäkorkeudessa olla suuria eroja. Esimerkiksi pienillä saarilla, jotka nousevat jyrkästi merestä, tsunami-aaltojen vyörymäkorkeudet ovat yleensä hyvin matalia – ainoastaan hieman enemmän kuin aallonkorkeudet avomerellä.

Kuva 3. Tsunamiaallon vyörymäkorkeus.

5. Aikaisemmin esiintyneitä tsunameja

Tyyni valtameri

Tyynellä valtamerellä tsunameja esiintyy useammin kuin millään muulla valtamerellä. Intian valtamerellä tsunamit ovat olleet suhteellisen harvinaisia. Noin 80 % tsunameista syntyy alueella, jota kutsutaan Tyynen valtameren tulikehäksi. Se on Tyynä valtamerä lännestä, pohjoisesta ja idässä ympäröivä hevosenkengän muotoinen vyöhyke, jolla liitosfääriin laatat hankaavat toisiaan vasten. Tällä Alaskasta ja Japanista pohjoisesta Uuteen Seelantiin ja Etelä-Amerikan eteläkärkeen etelässä ulottuvalla alueella tapahtuu vuosittain tuhansia maanjäristyksiä.

Vuosina 1900–2001 Tyynellä valtamerellä havaittiin 796 tsunamia. Niistä 117 aiheutti vahinkoja tai uhreja ainoastaan syntypaikkansa lähellä. Koko Tyynen valtameren alueella vahinkoja aiheuttaneita tsunameja oli 9. Näistä kolme osui seuraavassa taulukossa esitettyyn kymmenvuotiskauteen 1992–2001.

Taulukko 1. Pahoja tuhoja Tyynenmeren alueella 1992–2001 aiheuttaneita tsunameja.

Paikka	Aika	Magnitudi	Vyörymäkorkeus	Kuolleita
Nicaragua*	02.09.1992	7,2	10 m	170
Flores Island	12.12.1992	7,5	26 m	1000
Hokkaido	12.07.1993	7,6	30 m	200
Jaava	02.06.1994	7,2	14 m	220
Kuriilit*	04.10.1994	8,1	11 m	11
Mindro	14.11.1994	7,1	7 m	70
Peru	21.02.1996	7,5	5 m	12
Uusi Guinea	17.07.1998	7,0	15 m	2000
Peru*	23.06.2001	8,3	5 m	50

*Koko Tyynen valtameren laajuinen tsunami.

Voimakkain mitattu maanjäristys, voimakkuudeltaan 9,5 tapahtui 22.5.1960 Chilen etelärannikon edustalla. Se synnytti tsunamin, joka aiheutti suuria tuhoja Chilessä, Havaijilla, Japanissa ja muualla Tyynen valtameren alueella. Chilessä tsunamin ja maanjäristyksen vaikutuksesta kuoli arviolta 2 300 ihmistä. Chilen rannikolla Chiloén saaren eteläkärjessä tsunamin vyörymäkorkeus oli yli 20 metriä. Saaren pohjoiskärjessä vesi nousi maanjäristyksen jälkeen aluksi 20 minuutin aikana noin yhden metrin ja alkoi sen jälkeen vetäytyä. Kun vedenpinnan aleneminen loppui puolen tunnin kuluttua, oli meren pohja paljastunut viiden metrin syvyydeltä. Tämän jälkeen maihin tulvi 15 metriä korkea tsu-

nam. Niinkin kaukana kuin Japanissa, jonne tsunami tuli 22 tuntia maanjäristyksen jälkeen, vyörymäkorkeus oli 3 metriä.

Voimakkain pohjoisella pallonpuoliskolla mitattu maanjäristys tapahtui 28.3.1964 Alaskassa. Voimakkuudeltaan 9,2 ollut järistys ulottui Valdezin kaupungista Trinity-saarille melkein 1 600 km pitkälle ja yli 300 km leveälle alueelle. Maanjäristyksen vaikutuksesta maa nousi paikoitellen jopa 15 metriä synnyttäen koko Tyynen valtameren laajuisen tsunamin, joka aiheutti pahoja tuhoja Alaskan kaakkoisrannikolla, Vancouverin saarella Kanadan länsirannikolla ja Yhdysvalloissa Washingtonin, Kalifornian ja Havaijin osavaltioissa. Yhdysvaltojen länsirannikolla tsunamin vyörymäkorkeus oli 2–6 metriä.

Muita tsunamin koko Tyynen valtameren alueelle aiheuttaneita pahoja maanjäristyksiä ovat vuoden 1950 jälkeen olleet Kamtšatkan maanjäristys 4.11.1952 ja Aleuttien maanjäristys 9.3.1957. Voimakkuudeltaan 9,0 ollut Kamtšatkan maanjäristys aiheutti tsunamin, jonka korkeus Venäjän itärannikolla ja Kuriilien saarilla vaihteli huomattavasti rannikon muodosta riippuen. Olgan lahdessa mitattiin 13 m korkea aalto, kun muualla tsunamin korkeus oli 1–10 metriä. Paramushirin saarella tsunamin korkeus vaihteli 4–18 metrin välillä. Havaijin saarella mitattu suurin vyörymäkorkeus oli 6 metriä ja Uudessa Seelannissa yksi metri. Tsunami aiheutti noin 2 300 ihmisen kuoleman. Aleuttien maanjäristys 1957 ei aiheuttanut kuolonuhreja, vaikka sen synnyttäneen maanjäristyksen voimakkuus oli 9,2 ja tsunamin suurin korkeus Kauain saarella Havaijin saariryhmässä oli 16 metriä. Aleuteilla oli tapahtunut 1.4.1946 maanjäristys, jonka synnyttämä tsunami aiheutti tuhoja muun muassa Alaskassa ja Havaijilla. Tämän johdosta Havaijille perustettiin vuonna 1949 Tyynen valtameren tsunamivaroituskeskus, jonka toiminnalla oli niin suuri merkitys, että uhreilta vältyttiin vuonna 1957.

Korkein tunnettu tsunami, 520 metriä, syntyi 9.7.1958 T-kirjaimen muotoisessa kapeassa Lituyan lahdessa Alaskan rannikolla. Tsunamin aiheutti maanjäristyksen vaikutuksesta mereen lahden suulle pudonnut 40 miljoonan kuutiometrin suuruinen kallio. Tsunami kuitenkin vaimeni nopeasti ja merellä sitä tuskin pystyttiin mittaamaan.

Intian valtameri

Sumatran länsipuolella sijaitsevalla siirrosvyöhykkeellä, jossa tsunamin 26.12.2004 aiheuttanut maanjäristys tapahtui, on tapahtunut vuodesta 1770 noin 20 voimakkuudeltaan yli 7,0 maanjäristystä ja noin viisi voimakkuudeltaan yli 8,0 maanjäristystä. Tuhoisan tsunamin näistä on aiheuttanut ainakin viisi. Lisäksi tsunamin synnyttäneitä historiallisia maanjäristyksiä on tapahtunut Nikobaarien ja Andamaanien saaristossa tapaninpäivänä tapahtuneen maanjäristyksen paikasta pohjoisluoteeseen. Taulukossa 2 on yhteenveto Intian valtamerellä esiintyneistä tuhoisista tsunameista.

Taulukko 2. Pahoja tsunameja Intian valtamerellä.

Maanjäristyksen paikka	Aika	Magnitudi	Suurin vyörymäkorkeus	Kuolleita
Arakan rannikko, Myanmar	2.4.1762			
Sumatran keskiosa	10.2.1797	>8,0		Yli 300
Sumatran etelärannikko	24.11.1833	8,8–9,2		lukuisia
Sumatran keskiosa	5.1.1843	7,2		monia
Suuri Nikobaarin saari	31.10.1847			
Sumatran länsirannikko	16.2.1861	>8,2		11 700
Car Nikobaarin saari	31.12.1881	7,9	1,2 m	-
Krakataun tulivuori	26.8.1883		41,0	36 000
Sumatran länsirannikko	3.6.1909	7,7		200
Andamaanien saari	26.6.1941	7,7	1,0	5 000
Mekran rannikko, Pakistan	27.11.1945	8,0	11,0	4 000

Kun verrataan taulukossa 2. esitettyä yhteenvetoa taulukossa 1. oleviin tietoihin Tyynen valtameren tsunameista kymmenvuotiskaudella 1992–2001, voidaan karkeasti arvioida, että Intian valtamerellä esiintyy sadassa vuodessa yhtä monta pahaa tsunamia kuin Tyynellä valtamerellä kymmenessä vuodessa.

Erityisen tuhoisan tsunamin aiheutti Krakataun tulivuoren purkaus Indonesiassa 1883. Purkauksessa tulivuoren magmaonkalo tyhjeni osittain ja sitä peittänyt merenpohja ja maakerrokset luhistuivat onkaloon. Merenpohjan siirtymä synnytti sarjan tsunamiaaltoja, joista korkeimmat olivat rannikolla yli 40 metriä korkeita. Tsunami havaittiin kaikkialla Intian valtamerellä, Tyynellä valtamerellä ja jopa Englannin kanaalissa. Maanjäristyskeskuksen lähellä Jaavalla ja Sumatralla tsunami vyöryi maihin useita kilometrejä.

Pakistanin rannikolla vuonna 1945 tapahtuneen maanjäristyksen synnyttämä tsunami tuhosi Mekran rannikolla useita kalastajakylä ja aiheutti tuhoa myös Iranin ja Omanin rannikolla. Karachissa mitattiin ensimmäinen tsunamiaalto aamulla klo 05.30 ja sen jälkeen seuraavat klo 07.00, 07.15 ja 08.15 paikallista aikaa. Kaikkein korkein oli viimeinen aalto, jonka vyörymäkorkeudeksi mitattiin kaksi metriä. Taulukossa 2 esitetty uhrien lukumäärä sisältää luultavasti myös maanjäristyksessä kuolleet.

Välimeri

Myös Välimeren alueella tapahtuu tsunameita synnyttäviä maanjäristyksiä ennen kaikkea Italian rannikolla ja alueella, joka ulottuu Adrianmeren itärannikkoa pitkin Kreikan kautta Turkin etelärannikolle eli niin sanotun Helleenien kaaren alueella.

Välimerellä vanhin tieto tsunameista on vuodelta 1650 eKr. Silloin tapahtui Santorinin saarella tulivuorenpurkaus, joka synnytti 100–150 metriä korkean tsunamin. Sitä pidetään muun muassa perustana Platonin kertomukselle Atlantiksen tuhosta. Turkin maanjäristyksen yhteydessä 21.8.1999 syntyi tsunami Marmaranmerellä Izmitsin lahdelta. Sen vyörymäkorkeus, suurimmillaan 2,5 m, oli riittävä aiheuttamaan talojen sortumia.

Kuva 4. Turkissa tsunamissa 1999 sortuneita taloja.

Erittäin pahoja tuhoja aiheutti Messinan maanjäristys ja tsunami 28.12.1908. Uhrien lukumääräksi on arvioitu 100 000. Maanjäristyksen keskus sijaitsi Messinan salmessa Reggio Calabriasta etelään. Voimakkuudeltaan 7,2 maanjäristys synnytti jopa 13 metriä korkean tsunamiaallon Calabrian rannikolla. Edelliset tsunamin synnyttäneet maanjäristykset olivat tapahtuneet 1905 (Monteleone), 1783 (Calabrian eteläosa) ja 1693 (Sisilian itäosa). Vuonna 1783 tsunamiaaltojen korkeudeksi arvioitiin 6–9 metriä ja 1693 12 metriä.

Atlantti ja Karibian meri

Vanhin dokumentoitu tsunami Euroopassa syntyi Lissabonin maanjäristyksessä 1755. Maanjäristyksen voimakkuudeksi on arvioitu ainakin 8,7. Tsunamin vaikutus oli erityisen tuhoisa, koska kaupungin asukkaat pakenivat rannalle maanjäristyksessä sortuvia rakennuksia ja syttyneitä tulipaloja. Tsunamin tuloa edelsi voimakas veden pinnan lasku, minkä vaikutuksesta laajoja alueita merenpohjaa paljastui Lissabonin satamassa. Tsunamiaallon korkeudeksi Belemín tornin kohdalla on arvioitu jopa 15 metriä. Tangerissa likimain samankorkuinen tsunamiaalto vyöryi yli kaksi kilometriä maihin. Madeiralle tsunami saapui kaksi tuntia Lissabonin maanjäristyksen jälkeen ja sen korkeudeksi arvioitiin kuusi metriä. Lissabonin maanjäristyksessä ja sitä seuranneessa tsunamissa kuoli 60 000 ihmistä.

Karibian merellä tuhoisia tsunameja on esiintynyt esimerkiksi 1946 Dominikaanisessa tasavallassa, 1918 Puerto Ricossa ja 1867 Neitsytsaarilla. Yhdysvaltojen Atlantin rannikolla tsunami on aiheuttanut tuhoja muun muassa 1964 rannikon koillisosassa sekä

1926 ja 1872 Mainessa. Newfoundlandissa merenalainen maanvyörymä Grand Banksin matalikolla synnytti 1929 tsunamin, joka surmasi 27 ihmistä. Tämä on ollut pahin tsunami Atlantilla Lissabonin maanjäristyksen 1755 jälkeen.

Tutkijat ovat havainneet, että esihistoriallisena aikana on Atlantilla tapahtunut huomattavan suuria merenalaisia maanvyörymiä ja ne ovat todennäköisesti aiheuttaneet suuria tsunameja. Kolme näistä esihistoriallisista merenalaisista maanvyörymistä on tapahtunut Norjan länsirannikolla, joista yksi noin 7 000 vuotta sitten. Numeerisen mallin perusteella vyörymä synnytti jättiläismäisen tsunamin. Tiedemiesten mukaan ei ole mahdotonta, että jotain vastaavaa voisi tapahtua satojen vuosien mittaisen ajanjakson kuluessa.

Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota myös mahdollisuuteen, että joku Atlantilla olevista tuliperäisistä saarista, kuten Kanarian saariin kuuluva La Palma tai Kap Verden saariryhmään kuuluva Fogo osittain luhistuisi valtavan tulivuorenpurkauksen vaikutuksesta ja aiheuttaisi tsunamin. Tällaista tapahtumaa pidetään kuitenkin varsin epätodennäköisenä.

Itämeri

Itämeren alueelta ei ole havaintoja tsunameista. Alue on geologisesti niin vakaata, että suurten maanjäristysten todennäköisyys on hyvin pieni. Lisäksi Itämeri on niin matala, että sen syvimässäkin paikassa tsunami saisi niin vähän energiaa, ettei se Suomen rannikoilla nousisi kovinkaan korkeaksi. Maanvyörymien aiheuttamat tsunamit ovat Itämerelläkin periaatteessa mahdollisia, mutta hyvin epätodennäköisiä.

1.1.2 Tsunamivaroitusjärjestelmät

Tsunamivaroitusjärjestelmä perustuu havaintoasemaverkostoon, joka seuraa seismisiä tapahtumia ja vedenkorkeuden muutoksia. Tsunamivaroitus annetaan signaalien osoittaessa yksittäisestä keskuksesta säteittäisesti lähtevän nopean aaltorintaman etenemistä. Varoitusta laadittaessa otetaan huomioon tapahtuman voimakkuus, tapahtumapaikan sijainti ja etäisyys rannikon kohteista, pohjan syvyys ja muoto matkalla rannikolle sekä reitillä olevien saarien ja saariryhmien vaikutus tsunamin voimaan ja suuntaan.

Aaltojen havaitseminen on oleellinen osa toimivaa havaintojärjestelmää. Maanjäristyksiä on paljon useammin kuin tsunameja ja suurin osa maanjäristyksistä ei aiheuta tuhoisaa tsunamia. Toistuvista aiheettomista varoituksista on ollut Tyynen valtameren alueella tuloksena varoituksen uskottavuuden häviäminen, jonka palauttamiseksi siellä annetaan nykyisin tsunamivaroitus vain, jos aalto todella on havaittu.

Tsunami voidaan todeta rannikolla sijaitsevan vedenkorkeusaseman avulla. Varoitus on monessa tapauksessa jo silloin myöhässä ja tuhoisan tsunamin tapauksessa mittausasema saattaa tuhoutua jo tsunamin ensimmäisen aallon tullessa. Paras mittalaite tsunamiaaltojen toteamiseksi perustuu paineen mittaamisen syvän meren alueella. Tämä on tsunamin toteamiseksi fysikaalisesti varmin menetelmä. Tekniikka on kuitenkin kallis ja vaativa huoltaa. Viimeaikainen teknologinen kehitys alkaa tehdä mahdolliseksi myös tsunamin havaitsemisen meren pinnalta.

Kuva 5. Tyynenmeren tsunamivaroitusjärjestelmän poijua asennetaan.

Suurin osa tsunameista esiintyy Tyynen valtameren alueella, sillä sen kattavan manterelaatan reunamilla esiintyy tiheään maanjäristyksiä ja vedenalaista vulkaanista toimintaa. Alueen tsunamivaroitusjärjestelmän ensimmäiset havaintoasemat perustettiin jo heti toisen maailmansodan jälkeen. Alueen varoituskeskus on Havaijilla. Kansainvälinen koordinaatioryhmä (The International Coordination Group for the Tsunami Warning System in the Pacific, ICG/ITSU) perustettiin vuonna 1968. Tyynen valtameren havainto- ja varoitusjärjestelmää ovat voimakkaasti edistäneet aluetta ympäröivät kehittyneet valtiot; Yhdysvallat, Japani ja Australia. Tsunamivaroitusjärjestelmien koordinoinnissa keskeinen tekijä on UNESCO:n alaisuudessa toimiva Hallitustenvälinen Merentutkimusneuvosto (Intergovernmental Oceanographic Commission, IOC).

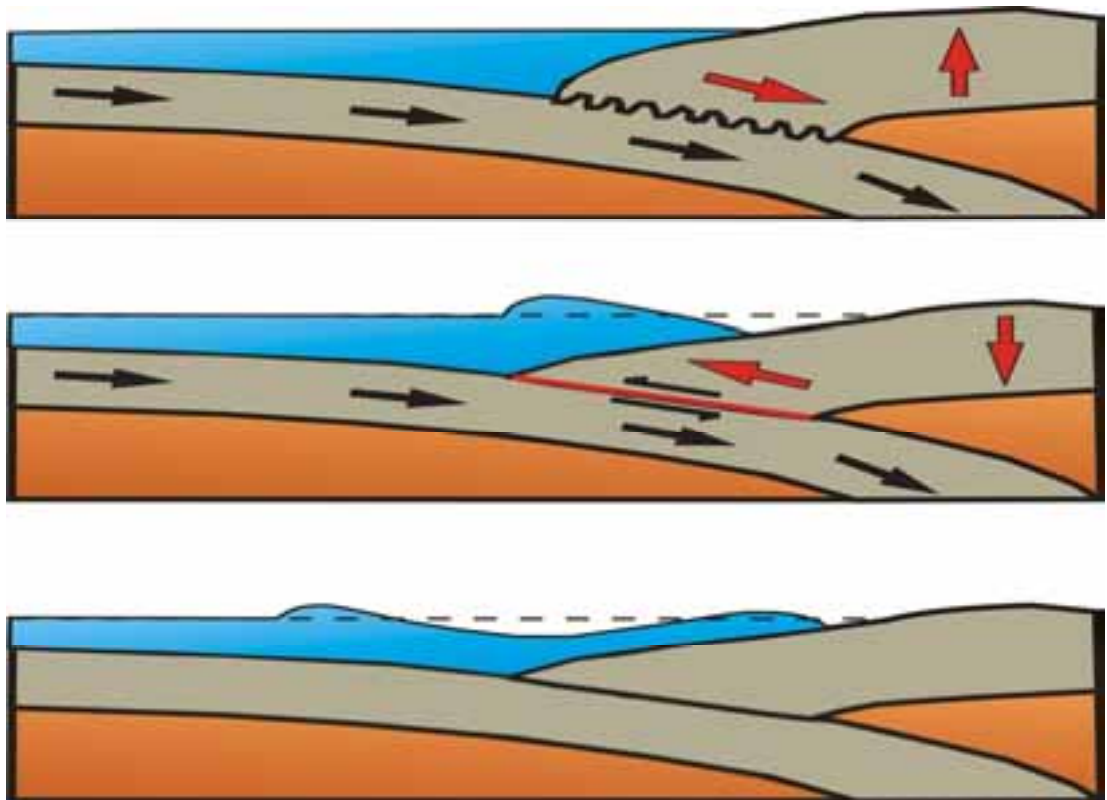
1.1.3 Maanjäristys Sumatran länsipuolella 26.12.2004

Tapaninpäivänä 26.12.2004 klo 00.58 koordinoitua maailman aikaa (UTC) tapahtui Indonesian länsiosissa maanjäristys, joka laukaisi liikkeelle koko Intian valtameren alueella havaitun tsunamin. Tämä Sumatran länsipuolella tapahtunut järistys, voimakkuudeltaan 9,0, on viidenneksi suurin viimeisen sadan vuoden aikana ja suurin sitten pitkäperjantaina 1964 Alaskaa (magnitudi 9,2) ravistelleen järistyksen. Tätä edeltävät suuret järistykset tapahtuivat 1960 Chilessä (9,5), 1957 Alaskassa (9,2) ja 1952 Kamtšatkalla (9,0).

Järistystä seuranneen kolmen vuorokauden aikana tapahtui noin 140 jälkijäristystä, joista suurin (magnitudi 7,1) tapahtui kolme ja puoli tuntia ison järistyksen jälkeen Nikobaarien saaristossa. Jälkijäristyksiä tapahtui useiden viikkojen ajan, vaikkakin niiden määrä ajan myötä väheni selvästi. Jälkijäristysvyöhyke, joka samalla osoittaa repeämäalueen laajuuden, ulottui Sumatran pohjoisosasta Andamaanien saaristoon.

Järistysten aiheutti mannerlaattoihin kertynyt jännitys, joka syntyy Intian laatan työntyessä kohti Euraasian laattaa noin 6 cm vuodessa. Intian laatta tunkeutuu Euraasian laatan reunassa olevan pienen Burman laatan alle. Burman laatan alue käsittää Sumatran saaren pohjoisosan sekä Nikobaarien ja Andamaanien saaristot.

Ennen järistystä Burman ja Intian laatat ovat olleet tällä alueella lukkiutuneina toisiinsa todennäköisesti useamman sadan vuoden ajan. Lukkiutuminen, joka esti Burman laatan liikkumisen Intian laatan suhteen, synnytti jännityskertymän, joka purkautui maanjäristyksenä 26.12.2004.

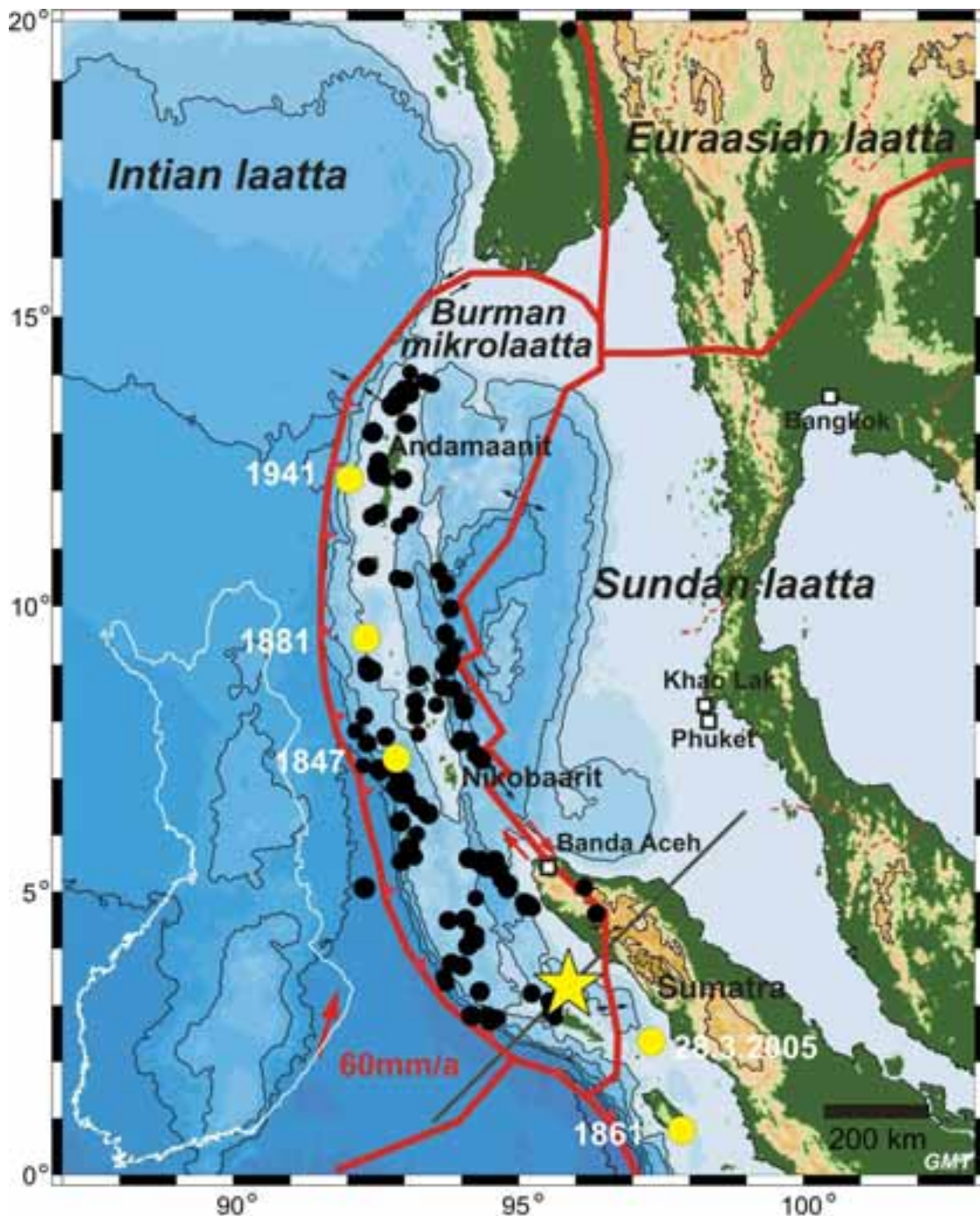
Kuva 6. Tsunamin synty maanjäristyksessä.

Järistys alkoi kohdassa, jonka maantieteelliset koordinaatit ovat $03,3^{\circ}$ N ja $095,9^{\circ}$ E. Tämä järistyskeskus oli 160 km länteen Sumatran saaresta ja sijaitsi alle 10 km syvyydessä. Järistys tapahtui nopeasti etenevänä repeämänä pitkin laattojen välistä siirrosta. Repeämäalue oli poikkeuksellisen suuri, pohjois-eteläsuunnassa noin 1 200 km pitkä ja maankuoren sisällä noin 150 km leveä.

Itse repeämätapahtuma alkoi siirroksessa järistyskeskuksen kohdalta edeten nopeudella 2–3 km/s pohjoisluoteeseen pitkin siirrosta. Koko siirrossauman repeäminen kesti noin 8 minuuttia. On arvioitu, että laattojen välisessä repeämissä Burman laatta liikahti jopa 20 m Intian laatan päälle. Järistyksen tuottama seisminen energia oli noin 100 EJ^1 (koko Suomen energiankulutus vuonna 2003 oli 1,5 EJ).

¹ 1 EJ = 1 eksajoule = 10^{18} J; 1 kWh = $3,6 \cdot 10^6$ J

Merenpohjassa maanjäristys aiheutti laattojen saumakohdassa pystysuoran siirtymän, jonka arvioidaan olleen 4–5 m. Siirtymä nosti koko neljä kilometriä paksun valtameren vesikerroksen aaltoliikkeeseen. Tämä aalto lähti etenemään pääasiassa lounaaseen ja koilliseen. Suomessa ensimmäiset järistysaallot havaittiin seismisillä asemilla noin 12 minuuttia tapahtuman jälkeen. Järistyksestä tulevien seismisten pinta-aaltojen aiheuttama maan liike oli Suomessa suurimmillaan noin kaksi senttimetriä. Tämä maanpinnan heilahdus tapahtui 30 sekunnin aikana.

Kuva 7. Intian laatan ja Burman laatan välinen repeämäalue.

Tähti osoittaa 26.12.2005 järistyskeskustuksen episentrin. Vuosilukujen kohdalla olevat keltaiset pallot osoittavat suurien järistysten episentrit. Mustat pallot osoittavat muiden järistysten episentrejä. Kartan alareunassa oleva nuoli ja lukuarvo osoittavat Intian laatan liikesuuntaa ja vuotuista liikkeen suuruutta.

Sumatran saaren länsiosan ja Andamaanien saariston välisellä alueella on sattunut viimeisen kahdensadan vuoden aikana ainakin kuusi erittäin suurta (magnitudi yli 7,5) järistystä. Näistä viimeisin magnitudiltaan 8,7 tapahtui 28.3.2005 Sumatran länsipuolella Niasin saaren lähellä.

1.1.4 Tsunami ja sen aiheuttamat tuhot Intian valtameren rannikolla

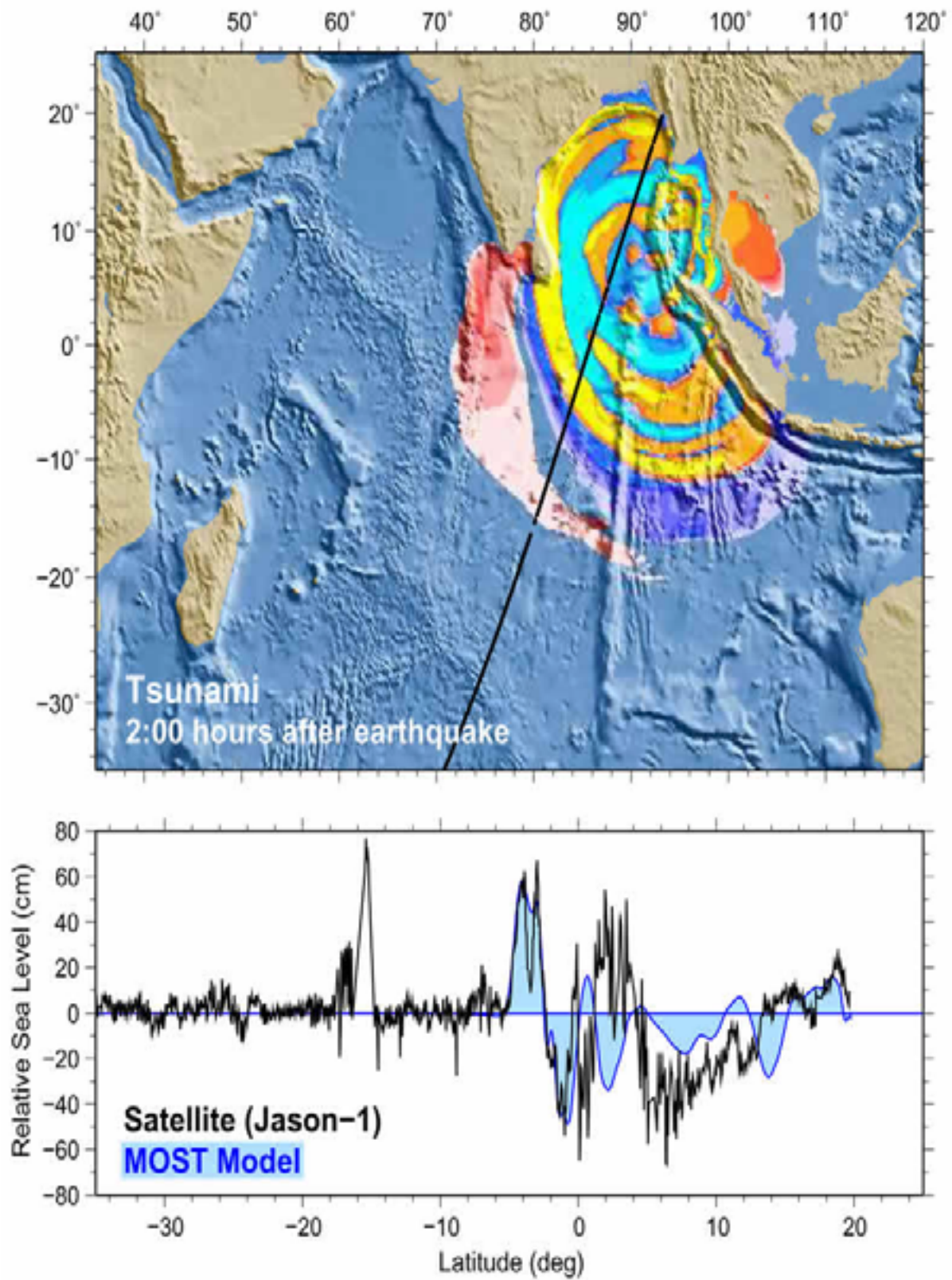
Kaakkois-Aasian maanjäristys aiheutti nelisen kilometriä syvään mereen voimakkaan sysäyksen ja koko vesikerroksen aaltoliikkeen. Tämä aaltopaketti lähti etenemään lounaaseen ja koilliseen.

Koillisessa aalto törmäsi Indonesian rantaan jo 25 minuutin kuluttua ja aiheutti massiivisen tsunamin, jonka suurimmat vyörymäkorkeudet olivat 25 metriä. Thaimaan edustalle aallot saapuivat noin 100 minuuttia järistyskeskustuksen jälkeen. Sri Lankan ja Intian itäosat aallot saavuttivat parissa tunnissa. Siirroselinjan suunnasta johtuen tsunami eteni näihin suuntiin juurikaan vaimenematta ensimmäisten 1 000 kilometrin aikana. Tsunamin suurin korkeus syvän meren alueella oli vain 60 cm ja sen etenemisnopeus 800 km/h. Luoteen ja kaakon suuntiin sen sijaan tsunami vaimeni kuten pienestä pistemäisestä lähteestä lähtevä aalto kääntäen verrannollisena etäisyyteen ja muuttui nopeasti huomattavasti heikommaksi. Satelliittimittauksen mukaan syvän meren aallot tässä suunnassa olivat parinkymmenen senttimetrin korkuisia.

Tsunami eteni monena peräkkäisenä aaltona, joista pisimpien aallonpituus oli satelliittimittauksen mukaan 400 km luokkaa. Mittaukset osoittavat aaltoryhmän sisältäneen myös huomattavasti lyhyempiä aaltoja, joita tsunamimallit eivät ennusta. Satelliittimittaukset ovat ensimmäisiä milloinkaan tsunameista mitattuja. Varoituksen kannalta niistä ei ollut hyötyä, koska tietojen käsittely valmistui vasta aaltojen jo saavutettua rannan.

Episentrin eteläpuolella yksi mittausasema raportoi 60 cm korkuisen tsunamin etenevän kohti Australiaa. Sama on nähtävissä tutkasatelliittien mittauksissa. Aallot havaittiin kaikkialla Intian valtameren alueella ja ne olivat tuhoisia Indonesiassa, Malediiveilla, Sri Lankassa, Intiassa ja Thaimaassa.

Tsunamin tuho vaikutukset ulottuivat yli 4 000 kilometrin päähän Afrikan itärannikolle Somaliaan, Keniaan ja Tansaniaan. Tyynen valtameren alueelle päässeet aallot olivat jo vaimentuneet muutaman kymmenen senttimetrin korkuisiksi, mutta Chilessäkin mitattiin paikallisten syvyysolojen aiheuttaman keskittymisen vaikutuksesta 2 m korkea tsunami.

Kuva 8. Satelliittimittauskuvat tsunamin etenemisestä.

Sumatran länsirannalla lähinnä episentriä olevassa Lhokangan kaupungissa tsunamin suurimmaksi vyörymäkorkeudeksi on arvioitu peräti 25 m. Sumatran luoteiskärjessä oleva Banda Aceh vaurioitui jo maanjäristyksessä huomattavasti ja aallot, jotka 25 minuutin kuluttua vyöryivät kaupunkiin jopa 9 m korkuisena vesipatjana, olivat vaikutukseltaan tuhoisia. Monet rakennukset hävisivät ja laajat alueet maata sekä muun muassa kokonainen silta huuhtoutuivat pois. Ranta-alueen ylle tuli vettä 4–6 metrin vahvuudelta ja tsunamin vaikutukset ulottuivat 3–4 kilometrin päähän rannalta.

Kauempana repeämästä tsunamin korkeus pysyi yleensä viiden metrin alapuolella. Esi-merkiksi Intian rannikolla vyörymäkorkeudet vaihtelivat 2,5 metristä 5,2 metriin eivätkä pisimmäkään vyörymämatkat ylittäneet kilometriä. Thaimaassa ja Sri Lankassa oli kuitenkin alueita, joissa paikallisten ilmiöiden vuoksi tsunamin voimakkuus nousi samaan luokkaan kuin Indonesiassa. Osa suomalaisten turistikohteista oli näillä alueilla.

© DigitalGlobe

Kuva 9. Banda Aceh, pohjoinen ranta ennen tsunamia 23.6.2004.

Tapahtumaa rannalla on parhaiten voitu tutkia videokuvista, joita on runsaasti käytettävissä. Niistä on muun muassa virtausnopeuksiksi lähellä rantaa mitattu 5–13 m/s. Luotettavia tietoja tsunamin saapumisajoista ja aaltojen kestoajoista on saatu haastatelluilta henkilöiltä vain vähän. Kuvaukset luonnehtivat tsunamin saapumista kymmenen junan ääntä muistuttavaksi pauhuksi. Tapahtuma on ollut niin poikkeuksellinen, että jo kymmenkunta minuuttia ennen aaltojen saapumista rantaan monet ovat havahtuneet kuvaamaan tapahtumaa tietämättä lainkaan, mitä oikein on odotettavissa. Tapahtumasta kertoneet ovat kuvanneet ajantajun hämärtyneen tuhon valtavuuden vuoksi silloinkin, kun henkilöille itselleen ei ole tapahtunut mitään.

© DigitalGlobe

Kuva 10. Banda Aceh, pohjoinen ranta tsunamin jälkeen 28.12.2004.

Tsunami aiheutti ihmishenkien menetyksiä ja suuria aineellisia tuhoja Indonesiaan kuuluvalla Sumatralla, Thaimaassa, Sri Lankassa ja Intiassa sekä Intialle kuuluvilla Andamanien ja Nikobaarien saarilla. Vähäisempiä ihmishenkien menetyksiä aiheutui Myanmarissa ja Itä-Afrikan rannikolla Seyschelleillä, Mauritiuksella, Tansaniassa, Keniassa ja Somaliassa. YK:n alainen Maailman terveysjärjestö (WHO) on julkaissut maaliskuun alussa seuraavan tilaston kuolleista ja kadonneista:

Maa	Kuolleita	Kadonneita	Yhteensä
Indonesia	124 404	111 888	236 292
Thaimaa	5 395	2 991	8 386
Sri Lanka	31 147	4 115	35 262
Intia (ml. saaret)	10 872	5 764	16 636
Malediivit	82	26	108
Yhteensä	171 900	124 784	296 684

Luvut antavat suuruusluokan uhrien määrästä.

Thaimaa

Thaimaassa tsunami tuhosi monia turistikohteita ja paikallisia yhdyskuntia Phuketin ja sen pohjoispuolisella rannikolla. Tuhoja lisäsi se, että vuorovesi oli Thaimaassa korkeimmalla tasolla. Phuketissa vyörymäkorkeudet vaihtelivat muutamasta metristä viiteen metriin. Vyörymämatkat olivat kymmenien tai satojen metrien luokkaa. Vyörymäkorkeus oli viisi metriä myös Similanin saarilla ja Raya Yai -saarella, mutta vyörymämatkat olivat vain 100 metrin luokkaa. Erityisesti suurta tuhoa tsunami aiheutti Khao Lakissa, jossa noin 5 400 ihmistä kuoli tai katosi. Vyörymäkorkeudet olivat tyypillisesti 6–11 metriä ja suurimmillaan peräti 15 metriä. Tsunami ulottui paikoin kahden kilometrin päähän ranni

kosta ja vesipatjan paksuus maan päällä oli laajalla alueella 4–5 m. Khao Lakissa tsunamin voima oli samaa luokkaa kuin Banda Acehissa.

©Digital Globe

Kuva 11. Khao Lakin hotellialue ja tsunamin vyörymäkorkeudet siellä. Tumman vihreä on tsunamin huuhtoma alue, joka näkyy selvästi myös satelliittikuvassa.

Tsunamin voimakkuuteen on todennäköisesti vaikuttanut sekä meren pohjan muoto Khao Lakin edustalla että tsunamin synnyttäneen repeämäalueen suunta. Khao Lakin ja repeämäalueen välissä on laaja matalan veden alue, jonka ylittämiseen tsunamilta on kulunut tunteja. Ensimmäiset aallot Khao Lakin alueelle tulivatkin lounaasta syvemmän veden kautta kiertäen. Aaltoja tuli sen jälkeen hitaampia reittejä parin tunnin ajan.

Aaltojen energialla on taipumus keskittyä niemien kärkiin tai vedenalaisen matalan alueen kohdalle. Sellainen matalampi alue näyttäisi olevan Khao Lakin rannan keskikoh-

dalla, johon aallot saapuivat hitaammin kuin muualle. Vyörymäkorkeus oli siellä lähes 11 m ja vesi saavutti rakennusten kolmannen kerroksen korkeuden. Monin paikoin tuhot Khao Lakissa rajoittuivat ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen.

Valokuvat osoittavat, että vesi ainakin jossain virtasi päätietä pitkin etelästä pohjoiseen. Toisaalta erään rakennuksen länsipuoleinen seinä on sortunut, vaikka itäpuolella on melko avoin teräsverkko, joka seinän sortumisen jälkeen on pullistunut sisältä syöksyneen veden voimasta. Vaikuttaa siltä, että virtaukset ovat olleet suunnaltaan vaikeasti ennustettavia.

© Anukul Charoenkul

Kuva 12. Ensimmäinen huomattava merkki tsunamin saapumisesta Khao Lakissa oli veden vetäytyminen satoja metrejä rannasta. Videokuva on otettu 7 minuuttia ennen kuin merellä näkyvä kuohuva aaltoseinä kohtasi rannan noin klo 10.30.

© Anukul Charoenkul

Kuva 13. Toinen aaltoseinä on näkyvissä ensimmäisen takana 4,5 minuuttia ennen ensimmäisen suuren aallon saapumista rantaan. Toinen aalto on selvästi kauempana kuin ensimmäinen aalto kuvassa 12, joten aaltojen väli on ollut pidempi kuin kuvien aikaväli 2,5 minuuttia.

© Anukul Charoenkul

Kuva 14. Vesi on saavuttanut rannan Khao Lakin kansallispuiston kohdalla ja etenee pohjoiseen viistosti pitkin rantaa. Suurimmat vyörymäkorkeudet kuvan alueella mitattiin kuvassa vielä paljaana olevalla rannalla, johon aaltorintama saapui useasta suunnasta.

Pakarangin niemen kärjessä tsunamin energia näyttää myös keskittyneen, mutta niemen kainalo, jonka alueella kuoli suomalaisia enemmän kuin muualla, ei ollut vyörymäkorkeuden perusteella Khao Lakin pahimpia paikkoja. Sielläkin vyörymäkorkeus oli kuitenkin samaa luokkaa kuin Banda Acehissa Indonesiassa (noin 8 m) ja selvästi suurempi kuin muualla Thaimaassa.

Satelliittikuvista nähdään, miten joen haarat ovat Pakarangin niemen kainalossa kalvautuneet vuonoiksi. Virtausvastus on pienempi joen uomassa, jossa vesikerros on paksumpi. Uoman vierestä ovat rakennukset huuhtoutuneet pois, kun taas kauempana joesta ne ovat jääneet pystyyn. Virtauksen voidaan olettaa olleen tällä alueella voimakkaampia kuin muualla, missä vyörymäkorkeus on ollut likimain sama. Toinen virtauksen vaikutusta lisännyt tekijä oli vyörymämatka, joka täällä oli Khao Lakin alueen pisimpiä, noin kaksi kilometriä. Kun vyörymäkorkeus on sama, on virtauksen määrä rannalla suoraan verrannollinen vyörymämatkan pituuteen. On todennäköistä, että tuhojen ja uhrien määrään tällä alueella vaikuttivat joen lähellä pitkään jatkuneet voimakkaat virtaukset.

Kuva 15. Blue Village Pakarang Resort -hotelli ennen tsunamia laskuveden aikaan ja heti tsunamin jälkeen.

Kuva 16. Blue Village Pakarang Resort -hotellin vastaanotto ennen tsunamia ja sen jälkeen. Satelliittikuvasta näkyy, että liikenneympyrän päällä oleva katto on ollut vielä jäljellä tsunamin mentyä. Vedenkorkeus maan päällä on ollut noin 5 metriä.

Kuva 17. Vankkarakenteiset talot pysyivät pystyssä, etenki jos niissä oli kevytrakenteisiä kantamattomia seiniä ja ikkunoita, jotka sortuivat veden paineesta. Kolmi-kerroksisten talojen ylimmät kerrokset säilyivät vahingoittumattomina.

Tsunami aiheutti Thaimaassa laajaa tuhoa kuuden provinssin alueella, jotka olivat Phang Nga, Krabi, Phuket, Ranong, Trang ja Satun. Jäljempänä provinseista käytetään suomenkielistä nimeä lääni.

Taulukko 3. Thaimaan viranomaisten laatima tilasto tsunamin uhreista eri lääneissä.

Lääni	Kuolleet				Kadonn.	Yhteensä
	Thai	Ulkom.	Tuntem.	Yhteensä		
Phang Nga	1 266	1 633	1 325	4 224	1 733	5 957
Krabi	357	203	161	721	569	1 290
Phuket	151	111	17	279	620	899
Ranong	156	4	0	160	9	169
Trang	3	2	0	5	1	6
Satun	6	0	0	6	0	6
Yhteensä	1 939	1 953	1 503	5 395	2 932	8 327

1.2 Tapahtumat Kaakkois-Aasiassa

1.2.1 Tapahtumapaikoilla olleet Suomen kansalaiset

Suomalaisten matkailijoiden määrä Kaakkois-Aasiassa on viime vuosina voimakkaasti kasvanut. Vuonna 2000 heitä kävi esimerkiksi Thaimaassa noin 40 000 ja vuonna 2004 noin 70 000.

Suurin osa näissä maissa matkailevista suomalaisista on matkatoimistojen valmismatkoilla ja aika hyvin tavoitettavissa. Sen sijaan omatoimimatkailijoiden, joita on yhä enemmän, olinpaikka ei yleensä ole tiedossa ja tavoitettavuus on huono. Oman ryhmänsä muodostavat Thaimaassa tai Sri Lankassa pitempään oleskelevat. Monet muuttavat esimerkiksi Thaimaahan talvikaudeksi ja vuokraavat sieltä asunnon. Kaakkois-Aasiassa työskentelevillä on alueella vapaa-ajan asuntoja. Kaikkien näiden henkilöiden olinpaikat ja osoitteet eivät ole Suomen lähetystöjen tiedossa.

Luonnonkatastrofin aikana Thaimaassa on matkatoimistojen tietojen mukaan ollut 2353 ja Sri Lankassa 630 suomalaista valmismatkalaista. Tämän lisäksi on otettava huomioon omatoimimatkailijat ja alueella pitempään asuvat suomalaiset. Valmismatkoja Suomesta Thaimaahan ja Sri Lankaan järjestivät Aurinkomatkat, Detur Finland, Finnmatkat ja Tjareborg. Näiden valmismatkoilla oli matkailijoita tuhoalueilla seuraavasti:

Taulukko 4. Suomalaiset valmismatkailijat Thaimaassa eri matkanjärjestäjien mukaan.

Thaimaan alueet	Aurinkomatkat	Finnmatkat	Detur	Tjareborg	Yhteensä
Phuket – Karon Beach	196	342	14	138	690
Phuket – Kata Beach	158	106	36	28	328
Phuket – Patong Beach	251	-	168	135	554
Phuket – Kamala Beach	-	-	-	103	103
Khao Lak	119	308	-	-	427
Krabi	149	102	-	-	251
Yhteensä	873	858	218	404	2 353

Ahvenanmaalaiset ja Ruotsissa asuvat Suomen kansalaiset olivat ostaneet valmismatkoja myös ruotsalaisilta matkanjärjestäjiltä. Jotkut suomalaiset matkatoimistot järjestivät asiakkailleen yksilöllisesti räätälöityjä matkoja. Esimerkiksi KohdematkatKalevalla oli tällaisilla omatoimimatkoilla Thaimaan Phuketissa 42 ja Krabissa 16 sekä Malesiassa 3 ja Myanmarissa 2 matkailijaa. Malesiassa ja Myanmarissa olleet olivat vaaravyöhykkeessä, mutta he eivät loukkaantuneet.

Omatoimimatkailijoiden määrän tarkka arvioiminen on mahdotonta. Kokeneiden matkatoimistotyöntekijöiden arvioiden mukaan tuhoalueilla Thaimaassa oli noin 300 ja Sri Lankassa noin 100 suomalaista omatoimimatkailijaa. Thaimaassa omatoimimatkailijat olivat paljolti keskittyneet Phuketin alueelle. Kun Suomesta lähetettiin Thaimaahan kokoontumiskeskuksia koskeva massatekstiviesti, Phuketissa kokoontumiskeskukseksi ilmoitettuun hotelliin saapui noin 200 omatoimimatkailijaa. Tuhoalueilla pitkäaikaisesti asuvia oli vuoden 2004 lopussa enintään 200.

Onnettomuudessa kuoli 31.5.2005 tilanteen mukaan 142 ja katosi 36 suomalaista.

© phuket-maps.com

Kuva 18. Thaimaan läntiset matkailualueet.

Taulukko 5. Kuolleiden ja kadonneiden suomalaisten määrä 30.5.2005.

	Aikuisia		2–12 v		Alle 2 v		Yhteensä		Kaikki yhteensä
	Kuollut	Kadonnut	Kuollut	Kadonnut	Kuollut	Kadonnut	Kuollut	Kadonnut	
Thaimaa, Phuket, Patong Beach									
Seaview Patong	2						2		2
Comfort Resort	1						1		1
Patong Beach Hotel	1						1		1
Phuket, hotelli ei tiedossa	4						4		4
Phuket yhteensä	8						8		8
Thaimaa, Khao Lak									
Seagull Andaman Resort	1					1	1	1	2
Khao Lak Resort	4						4		4
Orchid Beach Resort	7						7	0	7
Khao Lak Seaview Resort and Spa	3						3		3
Khao Lak Tropical	2						2		2
Palm Andaman	5						5		5
The Beach Resort	1						1		1
Bang Niang Beach Resort	11	1		1			11	2	13
Emerald Resort Spa	4		1				5		5
La Flora	1		2				3		3
Grand Diamond Resort	3	1					3	1	4
South Beach Pakarang	2						2		2
Blue Village Pakarang	60	6	15	25			75	31	106
South Sea Pakarang	5						5		5
Palm Beach Resort	1						1		1
Khao Lak, hotelli ei tiedossa	6		1				6	1	7
Khao Lak yhteensä	116	9	18	26		1	134	36	170
Sri Lanka, Hikkaduwa									
Yksityismajoitus	1						1		1
Sri Lanka yhteensä	1						1		1
Kaikkiaan	125	9	18	26		1	143	36	179

Suomalaiset valmismatkoilla olleet matkailijat olivat Phuketin, Phang Ngan ja Krabin lääneissä. Phuketin tärkeimmät turistikeskukset ovat Phuketin saaren länsirannikolla. Ne ovat Kata Beach, Karon Beach, Patong Beach ja Kamala Beach. Niistä on noin 10–20 km matka läänin pääkaupunkiin Phuket Towniin. Jonkin verran suomalaisia matkailijoita on ollut myös Nai Harn-, Kamak- ja Bang Tao -rannoilla. Phuketin saarella pahimmat vahingot sattuivat Patong Beachilla. Saarella oli kaikkiaan 1 685 suomalaista valmismatkalaista.

Pahimmat tuhot Thaimaassa koettiin Phang Ngan lääniin kuuluvalla Khao Lakin alueella. Alue on noin 15 kilometrin pituinen rantakaistale Thaimaan länsirannikolla noin 90 km Phuketista pohjoiseen. Alue jakaantuu kahteen osaan. Eteläosan muodostaa Khao Lakin ranta ja pohjoisosan Pakarangin niemi. Alueen eteläpäässä on Tap Lamun satama ja Thaimaan laivaston tukikohta. Khao Lakin keskusta on Phuketista Bangkokiin johtavan tien varrella noin kilometrin päässä meren rannasta.

Krabin lääni on Phuketin lahden itäpuolella. Krabissa ei kuollut tai kadonnut suomalaisia. Valtaosa Krabin läänissä kuolleista ja kadonneista oli Krabin edustalla Phi Phi -saarilla. Näillä saarilla oli 7 Tjareborgin suomalaista asiakasta, joille ei sattunut henkilövahinkoja.

Suomalaisia matkailijoita oli onnettomuushetkellä myös sukelluskoulujen järjestämällä sukellusretkillä. Retkiä järjestettiin muun muassa Similan-, Raya Yai- ja Phi Phi -saarille. Sekä Similan-saarilla että Raya Yai- saarella suomalaisia joutui hengenvaaraan. Suomalaisia oli myös vene- ja kanoottiretkillä sekä retkillä sisämaassa.

Suomalaisten kuolleiden ja kadonneiden määrät alueittain, hotelleittain ja ikäryhmittäin käyvät ilmi taulukosta 5.

1.2.2 Tapahtumat suomalaisten näkökulmasta

THAIMAA, Phuket

Kata Beach ja **Karon Beach** ovat hyvin lähellä toisiaan, Kata Beach hieman etelämpänä. Molemmat turistikeskukset näkyvät kuvan 19 kartalta.

Kata Beachillä oli 158 Aurinkomatkojen asiakasta neljässä hotellissa, Finnmatkoilla oli 106 asiakasta niin ikään neljässä hotellissa, Tjareborgilla 28 asiakasta ja Deturilla 14 asiakasta.

Suomalaisten käyttämistä hotelleista ainoastaan Kata Thanin alin kerros vaurioitui. Hotelli perusti läheiselle kukkulalle evakuointipaikan, jossa asiakkaat saivat ruokaa ja juomaa. Kata Sea Breeze, joka oli suhteellisen alavalla paikalla, ehdittiin tyhjentää nopeasti ja asiakkaat evakuoitiin läheisille kukkuloille.

Karon Beachillä on rantakatu hyvin lähellä rantaa. Rantakadun reunassa, rannan puolella on lähes kahden metrin korkuinen hiekkavalli. Rantakadun maan puolella on monin paikoin myymälöitä ja toimistoja matalissa rivitalotyyppisissä taloissa.

© phuket-maps.com

Kuva 19. Phuketin saari matkailukohteineen.

Aurinkomatkojen Phuketin toimisto oli rantakadun reunassa hotelli Hilton Arcadian kohdalla. Vesi nousi aaltojen tultua korkeimmillaan hieman hotellin ohi sen parkkipaikalle.

Karon Beachin alueella aaltojen aiheuttamia tuhoja vähensi rantakadun rannan puolella ollut pitkä ja laaja kaivanto, joka liittyi rakennustöihin. Monilla Karon Beachilla olleilla on havaintoja maanjäristyksestä ennen tsunamia. Karon Beachilla on havaittu myös selvä veden pakeneminen ennen tsunamia.

© New Holland Publishers (UK) Ltd

Kuva 20. Kata Beachin ja Karon Beachin kartta.

Monet suomalaiset ovat havainneet Karon Beachilla kaksi aaltoa, joista toinen oli selvästi korkeampi.

Hollolalainen pariskunta istui parvekkeella. Noin klo 8 tuntui tärinää ja muovituolit liikkuiivat sentin, pari sivusuunnassa. Kouvolaan mies heräsi saman aikaan siihen, että sänky tärisi.

Kun mainittu hollolainen pariskunta tuli aamupäivällä rannalle, he hämmästyivät, kun ranta oli siirtynyt kauas merelle. Siinä, missä eilen oli uitu, naiset keräsivät simpukoita. He näkivät, että vesi kaukana oli yhtäkkiä järjettömän korkealla ja lähestyi rantaa. Joku huusi "tsunami". Mies ei tiennyt, mitä se tarkoittaa, mutta sitten joku huusi "run, run, run".

Aurinkomatkojen kohdepäällikkö on kertonut, että ensimmäinen aalto tuli noin klo 10 hiekkavallin yli ja vettä tuli myös toimistoon sisälle. Toimiston edessä vettä oli puolissäareen. Hän juoksi työtoverinaan olleen oppaan kanssa hieman hotelli Hilton Arcadian mantereeseen puolella olleen parkkipaikan ohi, mutta sitten veden nousu pysähtyi ja vesi alkoi virrata takaisin. Tässä vaiheessa ve-

den mukana tuli kuitenkin vallin yli jo rantatuoleja ym. Myös rantakadulla olleet autot lähtivät liikkeelle veden mukana.

Oppaat palasivat Hilton Arcadian uima-allasalueen reunalle, mistä he kurkistivat toimistoon. Pian tuli kuitenkin toinen aalto, joka pani kaiken sekaisin. Tämä aalto tuhosi Aurinkomatkojen toimiston kokonaan. Oppaat lähtivät pakoon ja juoksivat vielä pidemmälle kuin ensimmäisen aallon jälkeen, eivät kuitenkaan hotellialueen itäpuolella kulkevalle Patak-nimiselle valtavyylälle asti.

Kohdepäällikkö on kertonut, että Hilton Arcadian asukkaat eivät havainneet mitään ennen kuin tulivat ulos hotellista.

Muutammat matkailijat ovat kertoneet, että vesi olisi vielä ensimmäisen aallon tullessa pysynyt hiekkavallin takana.

Patong Beachillä hotelleissa oli suomalaisia matkailijoita 554. Kuvassa 22 on kartta Patong Beachin alueesta. Tuhot olivat Phuketin alueen pahimmat. Suurin osa alueella kuolleista sai surmansa tällä rannalla. Patong Beachin erottaa etelämpänä olevista Kata Beachistä ja Karon Beachistä niemi, joka ulottuu kauimmaksi merelle pohjoispäässään. Patong Beach on Au Patong -nimisen kolme kilometriä leveän ja syvän lahden perukassa. Patong Beachin muita rantoja pahemmat vahingot saattoivat johtua siitä, että aaltojen energialla on taipumus keskittyä niemien kärkeen.

Hiekkaranta-alue päättyy pohjois–eteläsuuntaiseen rantakatuun. Sen itäpuolella on toinen samansuuntainen katu, joiden välissä on useita poikkikatuja. Patong Beach on kukkuloiden ympäröimä.

Myös Patong Beachillä havaittiin veden pakeneminen. Rantaviiva siirtyi noin 500 m. Ensimmäinen aalto ulottui noin 500 metrin päähän rannasta. Vesi tuli rantakadun yli ja pakkautui sitten poikkikaduille. Aallon voimaa kuvaa se, että se liikutteli rannalla noin kuutiometrin kokoisia betonilohkareita. Rantakadun varrella olevat kevyemmät rakennukset sortuivat, mutta vahvemmat betonirakenteiset pysyivät pääosin koossa, joskin ikkunat ja ovet rikkoutuivat.

Kuva 21. Vesi pakeni Patong Beachilla ennen tsunamia noin 500 m. Etualalla olevat moottoriveneet jäivät lähes kuiville.

© New Holland Publishers (UK) Ltd

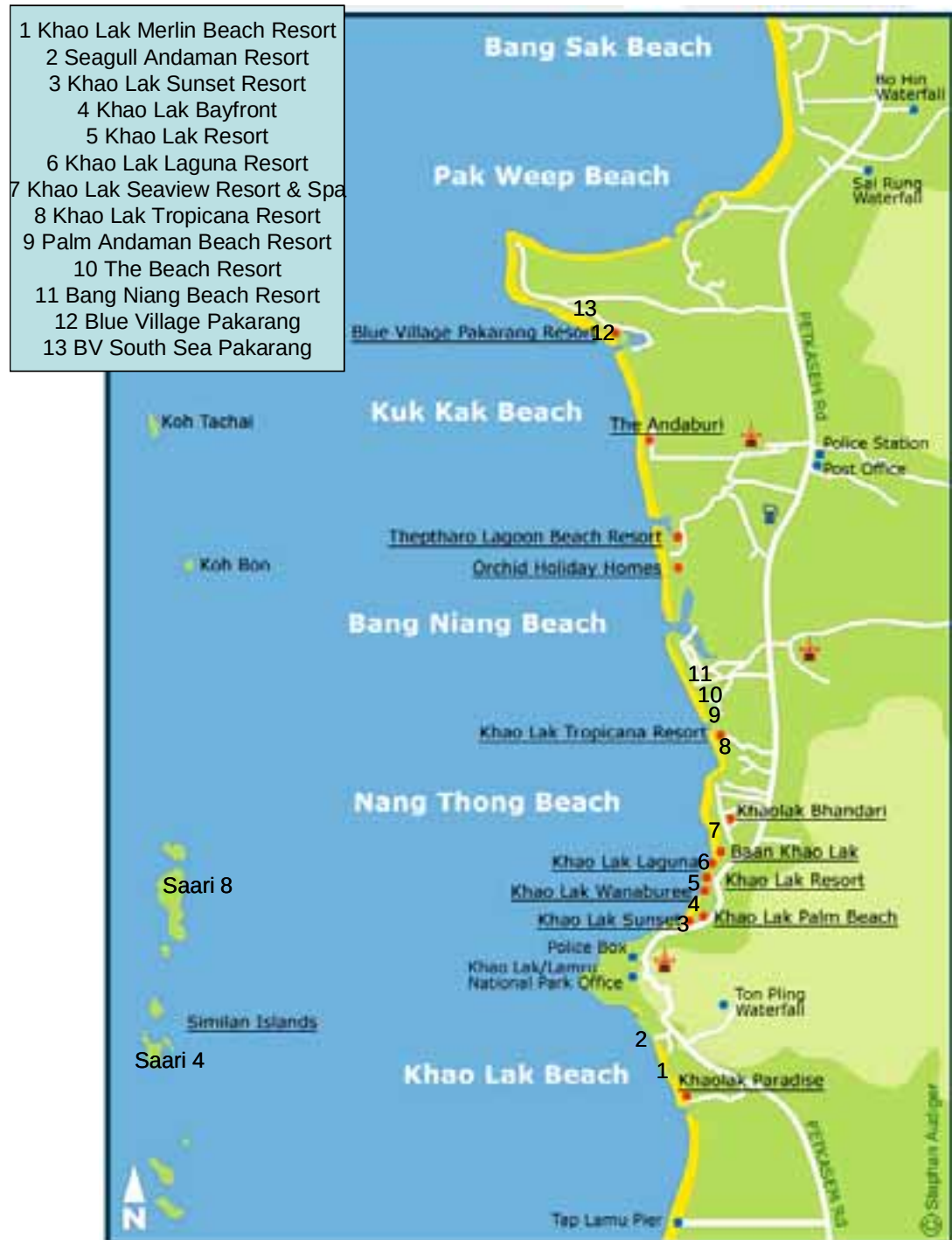
Kuva 22. Patong Beachin kartta.

Kamala Beach on noin 10 km pohjoiseen Patong Beachistä, josta sen erottaa niemi. Siellä oli 103 Tjareborgin asiakasta. Asiakkaat ja hotelli selviytyivät vahingoitta, mutta Kamala Beach jäi joksikin aikaa eristyksiin tieyhteyksien katkettua.

Kun Grand Tropicanaassa asunut porilainen rouva tuli ystävänsä kanssa noin klo 09.30 rannalle, hän näki veden paenneen ja otti siitä valokuvan (kuva 21). Hän kuuli kovaa kohinaa ja näki suuren mustan aallon tulevan. Hän ajatteli juosta pakoon rantakadun varrella olevaan tavarataloon, joka ei kuitenkaan ollut vielä auki. Hän oli oven edessä, kun vesimassa rikkoi ovet ja heitti hänet sisään tavarataloon. Hän ajautui tavaratalon kenkäosastolle. Myöhemmin paikalliset asukkaat kantoivat hänet ylempiin kerroksiin, koska loukkaantuneen jalan päälle ei voinut varata. Saman tavaratalon kellarikerroksessa oli valintamyymälä, joka oli auki myös pyhäisin klo 9 lähtien ja johon kymmeniä ihmisiä jäi loukkuun ja menehtyi.

THAIMAA, Khao Lak

Khao Lakin alue jakaantuu kahteen osaan. Eteläosan muodostaa Khao Lakin ranta ja pohjoisosassa on Pakarangin niemi, jossa suomalaiset kokivat suurimmat menetykset. Khao Lakin alue ja hotellien sijainti näkyvät kuvasta 23.

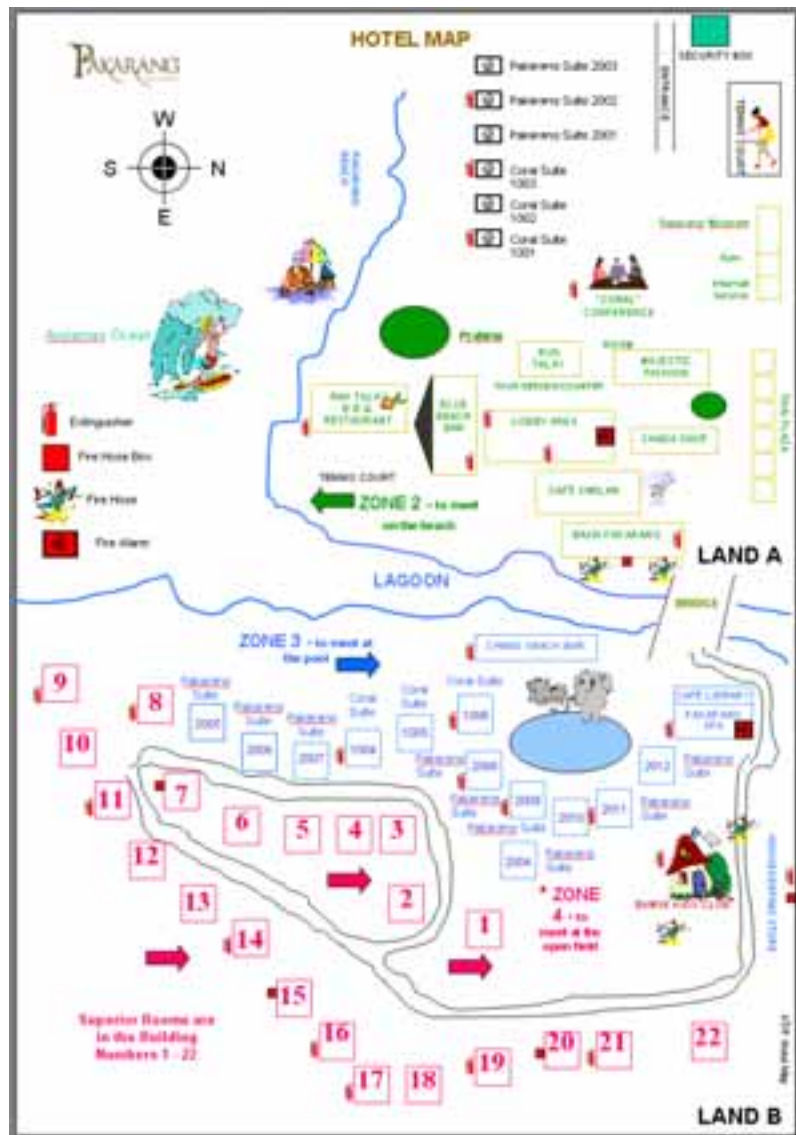

© khaolak-maps.com

Kuva 23. Khao Lakin rannat ja kahden suurimman matkatoimiston hotellit.

Ylivoimaisesti pahimmat menetykset koettiin Pakarangin niemen alueella Blue Village Pakarang-hotellissa. Aivan sen vieressä oli South Sea Pakarang-hotelli. Hotellialue on kuvassa 24. Aaltojen energian keskittymisellä niemien kärkiin on ilmeisesti täälläkin ollut vaikutuksensa.

Blue Village Pakarangin ranta on alava. Sillä on laguuni, johon laskee jokiuomia. Joki-uomat ovat matalan veden aikaan käytännössä kuivia. Korkean veden aikaan laguuni saattaa täyttyä. Laguuni ja uomat ovat saattaneet ohjata aaltojen kulkua.

Kuva 24. Matkailijoiden käytössä ollut kartta Blue Village Pakarangin hotellialueesta.

Muutamilla pelastuneilla on suhteellisen selkeitä havaintoja aaltojen tulosta.

Suomalainen matkaopas, joka oli asunnollaan Pakarang-hotelleista pohjoiseen johtavan tien varrella, on kertonut, että aalto tuli aluksi "tietä pitkin" pohjoisen suunnasta. Hän oli ennen aallon tuloa havainnut voimakkaan pyörteisen tuulen.

Helsinkiläinen mies, joka asui Blue Village Pakarangissa kaksikerroksisessa rakennuksessa, on kertonut, että vesi kiersi hänen huoneistonsa pation eteen ikään kuin talon takaa. Yksittäistä hyökyaaltoa ei voinut erottaa. Kysymyksessä oli eräänlainen ristiaallokko, kovalla paineella liikkuva vesimassa, jossa "tunsi olevansa kuin pesukoneessa".

Hänen ystävänsä, joka oli Blue Village Pakarangin uima-altaalla, on puolestaan kertonut, että siellä laguunin suunnalta tulleen yksittäisen aallon saattoi selvästi erottaa.

Tsunamin tuloa koskevassa tutkinnassa on käynyt ilmi, että ensimmäinen hyökyaalto iski Khao Lakiin noin klo 10.30. Tämä pitää paikkansa myös pelastuneiden antamien tietojen perusteella.

Järvenpääläinen rouva oli mennyt klo 09.30 Blue Village Pakarangissa aerobic-tunnille, joka päättyi klo 10.30. Hän ehti uima-allasalueelle juuri ennen aallon tuloa.

Useat Khao Lakissa olleet ovat saaneet ennen hyökyaallon tuloa soittoja Phuketista, että siellä on ollut hyökyaaltoja.

Khao Lakista pelastuneiden käsitykset aaltojen lukumäärästä, eri aaltojen väleistä sekä aaltojen korkeudesta vaihtelevat. Vesi on noussut Pakarang-hotellien alueella paikoittelun ainakin 5,5 metrin korkeuteen maanpinnasta.

Espoolainen mies, joka asui South Sea Pakarangin kaksikerroksisessa talossa, näki noin 100 m päässä olevalla rannalla hyökyaaltoa edeltäneen veden pakenemisen ja aallon saapumisen. Hän ehti suojaan hotellin vastaanottorakennuksen taakse, kun aalto osui rantaan. Hän on kertonut, että aaltoja oli useampia ja ne tulivat peräkkäin noin 10 minuutin välein. Veden nousu pysähtyi aaltojen välillä. Hän jäi poikansa kanssa hotellin vastaanottorakennuksen takaseinällä olleelle puoli metriä korkealle korokkeelle, mutta he pelastautuivat myöhemmin lähellä olleen sähköpylvään varaan.

Edellä mainittu suomalainen matkaopas pelastautui puuhun. Hän on myöhemmin kuvauttanut itsensä saman puun juurella. Kun oppaan pituus tiedetään, voidaan arvioida, että puun haara, missä hänen jalkansa oli, on noin 4,5 m maanpinnasta. Hän havaitsi selvästi kaksi aaltoa. Kun toinen aalto tuli, vesi nousi vielä rinnan korkeudelle ja hän joutui pitämään jo pahoin vammautuneen jalkansa samassa puun haarassa.

Edellä mainittu helsinkiläinen mies totesi, että veden pinta oli suunnilleen Blue Village Pakarangin kaksikerroksisten rakennusten kattojen korkeudella, ja hän arvioi vesimassan korkeudeksi 3–4 m. Horisontissa näkyi kattoja ja puiden latvoja.

Blue Village Pakarangin majoitusrakennukset olivat yleensä kaksikerroksisia erillistaloja, joihin pystyi majoittumaan useita perheitä. Talot tuhoutuivat pahoin. Ihmisiä tiedetään kuolleen myös vastaanottorakennuksessa, joka niin ikään tuhoutui. Hotellin uima-altaalla oli tsunamin tullessa jo paljon ihmisiä.

South Sea Pakarangin rakennuksista lähinnä rantaa olleet olivat yksikerroksisia, seuraavat kaksi- ja viimeiset ennen viidakon reunaa kolmikerroksisia. Yksi- ja kaksikerroksiset rakennukset tuhoutuivat pahoin. Sen sijaan kolmikerroksisten rakennusten ylimmät kerrokset säästyivät tuhoilta.

Rantaviivan läheisyydessä olleet ovat saaneet päälleen voimakkaan aallon. Aallon iskun voima vastaa enimmillään putoamista veteen 9 metrin korkeudelta. Havaintoja on siitä, että lähellä rantaa olleet ovat aallon tultua paiskautuneet päin erilaisia esteitä, esimerkiksi aitoja ja betoniseiniä, jolloin eloonjäämismahdollisuudet ovat olleet vähäiset. Aalto on heittänyt ihmisiä jopa läpi rakennusten. Hyvästäkään uimataidosta ei ole ollut välttämättä hyötyä voimakkaissa virtauksissa. Rantaan tullutta aaltoa ei liioin päässyt juoksemalla pakoon.

Hämeenlinnalainen rouva oli avoimella kentällä Blue Village Pakarangin uima-altaan ja rannan välillä. Aalto oli niin voimakas, että se kuljetti hänet yhden majoitusrakennuksen ikkunasta sisään ja toisesta ikkunasta ulos.

Lahtelainen mies oli South Sea Pakarangin uima-altaalla, kun näki aallon tulevan. Hän juoksi kohti viidakkoa, mutta aalto saavutti hänet. Hän törmäsi puuhun ja olkapää meni sijoiltaan. Hän löysi puupölkyn ja kellui sen varassa parin kilometrin matkan, kunnes ajautui eräälle kukkulalle. Hän joutui olemaan viidakossa yön yli. Siellä sai pelätä muun muassa käärmeitä. Seuraavana päivänä omaisiaan etsimässä olleet paikalliset asukkaat löysivät hänet ja toimittivat sairaalaan.

Kun kokonaisia lapsiperheitä on kuollut tai kadonnut, on täysin mahdollista, että he ovat jääneet loukkuun hotellihuoneisiin, vaikkei tätä voida konkreettisesti osoittaa. Koska alueella oli tuhansia kuolonuhreja, heidän löytöpaikkojaan ei ole kyetty varmistamaan. Muutamat pelastuneet ovat olleet veden täyttämässä huoneissa, joissa ei ole käytännössä ollut ilmataskua. He ovat kuitenkin päässeet huoneista pois ikkunan tai seinän petettyä veden paineesta.

Myös Khao Lakin kylän rannalla oleskelleet suomalaiset ovat havainneet selvästi kaksi aaltoa. Maalla on havaittu veden jälkiä jopa yli kilometrin päässä rannasta. Näitä ovat havainneet mm. South Sea Pakarangin alueelta pelastuneet, jotka ovat kävelleet rannasta pois päin maastossa kulkevaa "traktoriuraa" pitkin. Khao Lakin edustalla Thaimaan kuninkaallisen perheen jäsenen turvana ollut poliisivene ajautui noin kilometrin päähän rannasta viidakon reunaan.

Hyökyaalto irrotti tullessaan rannan hiekkaa ja mutaa. Ilmakuvat osoittavat, että rantaviiva on muuttanut merkittävästi muotoaan. Maa-ainekset sekoittuivat veteen. Sama ilmiö on havaittu kaikkialla tuhoalueilla. Sukeltajat ja snorklaajat ovat kertoneet ensi havaintonaan hyökyaallon tultua, että vesi musteni. Kuolleiden ja loukkaantuneiden keuhkoista, korvista ja poskionteloista on monissa tapauksissa löydetty hiekkaa ja mutaa.

Blue Village Pakarangin alueella oli paljon aktiviteettipalveluja lapsiperheille. Joitakin ohjelmia ei kuitenkaan ollut tapaninpäivänä ja eräät perheet olivat lähteneet retkelle sisämaahan. Lapsille tarkoitettut Bamse-kerhon ohjelmat olisivat alkaneet kello 13.

THAIMAA, Krabi

Krabin läänissä oli 251 suomalaista valmismatkailijaa. He olivat pääasiassa Ao Nangin kylässä, jossa tsunami ei aiheuttanut suuria vahinkoja. Aalto oli kuitenkin niin voimakas, että se rikkoi rannan kivipengerryksiä ja laitureita. Myös suuri määrä "pitkähäntäveneitä" tuhoutui iskeydyttyään vasten aallonmurtajia.

Helsinkiläinen toimittaja saapui Ao Nangin rannalla olevaan Andaman Holiday Resort -hotelliin matkailijana onnettomuuspäivänä heti puolenpäivän jälkeen. Hän kirjoitti lehteensä, että uimaallas näytti jätealtaalta, veneet lautakasoilta ja puutarha oli kuin pyörremyrskyn jäljiltä. Itse hotelli oli käyttökunnossa pieniä sähkökatkoksia lukuun ottamatta.

Krabin läänissä kuoli tai katosi noin 1 300 ihmistä. Krabin edustalla oleva Phi Phin saari on merkittävä turistikeskus monine hotelleineen. Saaren keskellä on kaksi lahtea, joista toinen avautuu etelään ja toinen pohjoiseen. Lahtien perät erottaa toisistaan matala kannas, jonka yli aalto syöksyi tuhoten joukon kannaksella olleita hotelleja. Tjareborgilla oli Phi Phi -saarella seitsemän asiakasta. He asuivat saaren koillisosassa Phi Phi Island Village -hotellissa.

Suomalaisia ei Krabilla loukkaantunut hengenvaarallisesti. Kaksi suomalaista naista kuljetettiin helikopterilla Krabin keskussairaalaan hoitoon. Toinen heistä oli loukannut pahasti polvensa ja joutui jäämään sairaalahoitoon. Myös muiden suomalaisten vammoja hoidettiin Krabin keskussairaalassa. Useimmilla oli haavoja ja ruhjeita.

Aonang Buri Resort -hotellissa asunut kotkalainen rouva näki huoneestaan aaltojen saapumisen. Aaltoja tuli useita ja ensimmäisen niistä hän kertoo saapuneen noin kello 11. Hän arvioi kolmannen aallon olleen suurimman. Se ylsi hotellin pihalle, ei kuitenkaan uima-altaalle asti. Tämän aallon korkeudeksi rouva ja hänen miehensä arvioivat noin 5 metriä. Aallon seurauksena hotellista meni sähköt poikki ja kaikki asiakkaat evakuoitiin toiseen hotelliin.

Perhe oli retkellä Krabin edustalla olevalla Hong Islandilla. He joutuivat aallon riepottelemiksi noin klo 10.45. Kaikki saivat haavoja, perheen aikuinen tytär pahimman haavan päähänsä. Rannalla oli aallon jälkeen paljon vaikeasti loukkaantuneita ihmisiä ja myös paljon kuolleita. Ihmiset evakuoituivat rannalta korkeammalle saaren sisäosiin. Evakuoituminen takaisin hotellille tapahtui veneillä. Retken paikallisilla järjestäjillä ei näyttänyt olevan valmiutta ottaa vastuuta ihmisten evakuoinnista eikä toisaalta viranomaisten evakuoitintoimia ollut havaittavissa. Perheen äiti, joka on ammatiltaan sairaanhoitaja, hoiti perheenjäsentensä vammat itse hotellille päästyä.

Kymmenkunta suomalaista oli Krabin edustalla olevalla saarella, joka on noin 15 minuutin venematkan päässä Ao Nangin rannalta. Saarella ovat Railey Beachin rannat. Suomalaisille ei sattunut henkilövahinkoja.

Helsinkiläinen mies oli rannalla ja hänen vaimonsa uimassa. Yhtäkkiä vesi pakeni syvän veden reunaan. Mies tutki rannalla näkyviin ilmestyneitä simpukoita, kun hän kuuli voimakasta kohinaa. Hän katsoi merelle ja näki kaksi tulossa olevaa suurta aaltoa. Hän muisti äkkiä aikaisemmin TV:stä näkemänsä luontodokumentin ja käsitti, että tulossa oli tsunami. Pariskunta juoksi pakoon läheisen bungalowin yläkertaan. Myöhemmin he siirtyivät korkealla vuorella olevaan ravintolaan, missä he olivat yön yli. Thaimaalaiset vapaaehtoiset hoitivat evakuointia hyvin ja jossakin vaiheessa johdon otti käsiinsä australialainen mies. Paikalla oli useita ihmisiä verissään. Seuraavana päivänä kaikki evakuoitiin ensin veneellä ja sitten laivalla mantereelle Krabiin.

Suomalaisia matkailijoita oli hyökyaallon tullessa myös pikaveneellä matkalla Phi Phi-saarille Maya Bay-nimiselle laguunille. Merivesi muuttui rannan lähellä yhtäkkiä harmaaksi. Heidän veneensä ei ehtinyt ankkuroitua ja he pääsivät palaamaan takaisin Phuketin saarelle. He ehtivät kuitenkin nähdä, miten laguunin sisäpuolella syntyi paniikki, kun sukeltajat ja snorklaajat pyrkivät takaisin veneisiin ja veneet yrittivät päästä pois laguunista.

THAIMAA, saaret

Noin 60 km Khao Lakista länteen ovat Similan-saaret ja Phuketin eteläpuolella Raya Yai-saari. Sukelluskoulut järjestivät saarille sukellusretkiä. Näiden joukossa oli myös kaksi suomalaisten sukellusyrittäjien osin omistamaa koulua. Suomalaisia joutui hengenvaaraan Similan-saarilla ja Raya Yai-saarella.

Similan-saariin kuuluu yhdeksän vain numeroitua saarta, joista matkailijat pääsevät kuudelle kolmen ollessa suojelualueita. Similan-saarilla oli onnettomuushetkellä noin 80 suomalaista.

Suomalaisten osin omistaman Raya Divers -nimisen sukelluskoulun retkellä oli 51 suomalaista matkailijaa, jotka lähtivät sukellusoppaiden kanssa Similanille kahdella pikaveneellä Tap Lamun satamasta 26.12. klo 08. Noin puolet joukosta oli Aurinkomatkojen ja puolet Finnmatkojen asiakkaita pääasiassa Khao Lakista. He tulivat perille Similanin Honeymoon Beachille klo 09.30. Puolet siirtyi tukialukseen ja puolet saaren 4 pohjoiselle lahdelta. Kun Raya Diversin johtaja selosti tukialuksessa asiakkaille päivän ohjelmaa, hänen yhtiökumppaninsa lähetti Phuketista tekstiviestin "Watch for big waves". Yhtiökumppani oli heti klo 08 jälkeen ilmoittanut myös maanjäristyksestä Phuketissa.

Pian yksi sukelluskouluttajista tuli sisään ja kehotti katsomaan rantaa, joka oli kokonaan veden peitossa. Kello oli tuolloin 09.35–09.45. Vesi oli vuorovedeksi epänormaalin kor-

kealla. Pian vesi alkoi valua takaisin. Kello 10.06 se alkoi nousta uudelleen. Nyt vesi ulottui kasvullisuuden puoliväliin ja alkoi jälleen tulla takaisin. Pikavene, joka oli lähtenyt saaren 4 pohjoiselle lahdelta, käskettiin radiolla saaren toiselle puolelle. Myös tukialus ajettiin sinne ja pikaveneessä olleet nousivat tukialukseen.

Toinen suomalaisomisteinen sukelluskoulu, Chalong Sea Sport, oli järjestänyt Similan-saarille nelipäiväisen sukellussafarin. Tapaninpäivänä oli menossa safarin kolmas päivä. Matkalla oli mukana yhdeksän suomalaista. Retkeläiset yöpyivät tukialuksella, joka oli kiinnitetty poijuun lähelle rantaa, mutta syvän veden puolelle. Alus oli saaren 8 Donald Duck Bay -nimisen lahden edustalla. Sukeltajat olivat käyneet jo ennen aamiaista sukelluksella. Aamiaisen jälkeen he siirtyivät rannalle, jolle tultiin klo 09.15. Sukeltajat uivat rantaan snorklausvarusteissa, osa tuli kumiveneellä. Uimaan lähtiessään sukeltajat ihmettelivät voimakasta laskuvettä. Matalan ja syvän veden rajassa ollutta koralliriutaa ei pystynyt ylittämään. Riutasta löytyi kuitenkin aukko, josta päästiin rantaan ja josta myös kumivene tuli.

Rannalla ajateltiin, että kysymyksessä on täydenkuun aikainen voimakas vuorovesi. Yhtäkkiä vesi pakeni noin 100 metrin päähän rannasta. Vedessä olleet "pitkähäntäveneet" jäivät kuiville. Sitten vesi alkoi nousta. Rannalla olleet olivat pajukossa ja vesi ulottui leukaan asti. Toinen aalto oli sitten niin voimakas, että se tempaisi ihmiset mukaansa.

Rannalla olleet hämeenlinnalainen sukeltaja sekä äiti 10- ja 12-vuotiaine lapsineen tempautuivat toisen aallon mukaan. Sukeltaja ehti nähdä, että äiti ja lapset ajautuivat kohti viidakkoa "oikeaoppisesti" eli jalat edellä. Sukeltaja jäi vielä erään sukellusoppaan kanssa lipputangon varaan. Vesi laski niin, että sitä oli reisiin asti. Siinä vaiheessa tuli kolmas aalto ja he joutuivat kiipeämään palmuihin. Sukeltaja arvioi veden syvyydeksi yli 6 metriä. Vedessä ajelehti aaltopeltejä, käymäläjätteitä ja öljyä. Sitten vesi alkoi laskea eikä seuraava aalto painanut heitä enää eteenpäin ja he pääsivät kovalle maalle. Sukeltaja löysi muut seurueeseen kuuluneet läheisestä talosta. Yksi seurueeseen kuuluneista oli loukannut jalkansa ja toinen päänsä. Kaikki pääsivät klo 13 aikaan kumiveneillä tukialukselle, joka oli aaltojen tullessa irrotettu poijusta. Aluksen päällikkö uskalsi kuitenkin lähteä ajamaan maihin vasta kello 20.

Raya Diversin tukialuksella olleet totesivat päivän aikana, että meri kuohui, mutta muuta erikoista ei näkynyt. Kaikki Similan-saarilla olleet alukset kerääntyivät vähitellen samaan paikkaan saarten lounaispuolelle.

Raya Yai -saari on tärkeä sukellusturismin kohde noin 25 kilometriä Phuketista etelään. Siellä on hotelleita, bungalow-kyliä ja erilaisia matkailupalveluita. Saarella sijaitsee suomalaisen Raya Divers -sukelluskoulun sukellustukikohta ja välinevarasto. Se tuhoutui onnettomuudessa täysin. Sukelluskoulu järjestää saarelle sukellusretkiä päivittäin. Tällaisella päiväretkellä oli tapaninpäivänä mukana 15 asiakasta sekä kolme sukelluskoulun työntekijää.

Asiakkaita kuljettanut vene rantautui kello 09.45 saaren länsirannalle. Pian tämän jälkeen havaittiin veden pakenevan rannalta ja nousevan pian uudestaan selvästi normaalia korkeammalle. Toisen aallon tullessa vesi nousi rannalla polviin asti ja henkilökunta huomasi, että kaikki ei ole aivan normaalia. He ryhtyivät opastamaan ihmisiä mäenrinteelle turvaan. Kaksi saarella ollutta sukelluskoulun työntekijää lähti pikaveneellä kiertämään saarta ja tarkastamaan tilannetta.

Suomalainen sukelluskouluttaja oli Raya Yai -saarella sukeltamassa äitinsä kanssa. Heidän ollessaan noin 7 metrin syvyydessä tuntui voimakkaita virtauksia. Tytär antoi äidilleen merkin pintaan nousemisesta. Pintaan nousun jälkeen he olivat koko ajan vaara paiskautua päin rantakalli-

oita. Toiset sukelluskouluttajat nostivat heidät kumiveneeseen ja he odottivat veneessä useita tunteja ennen kuin uskaltautuivat maihin.

Hyökyaalto yllätti rannalla olleet päiväretken sukellusoppaat ja he joutuivat aallon kuljettamiksi. Molemmat ajautuivat rannalla olleen sukellusvälinevaraston sisään, mutta löysivät sieltä veden alla tien ulos. Toinen oppaista loukkasi jalkansa.

Raya Yai -saarelle oli tulossa Raya Diversin sukeltajaretkikunta, jossa oli suomalaisia. Se ei kuitenkaan ehtinyt perille ennen tsunamin tuloa. Rannassa olleet koulun rakennukset olivat hävinneet. Aallot olivat siirtäneet laiturit ylempänä olevien talojen katoille.

Kaikki saarella olleet turistit, yhteensä noin 250 henkeä, evakuoitiin saaren itäpuolella olevaan Van Rayan bungalow-kylään. Kylässä olevassa ravintolassa oli lankapuhelin, joka toimi satelliittiväyhteisellä. Tämä auttoi viestinnässä paljon, sillä matkapuhelinkenttä oli saarella huono. Kaksi henkilöä oli loukkaantunut pahasti ja heidät evakuoitiin tapaninpäivän iltana sotilashelikopterilla mantereelle. Muut joutuivat odottamaan saarella yli yön ja heidät evakuoitiin laivaston veneellä 27.12. aamulla. Yksi saarella ollut englantilainen sukeltaja oli menehtynyt onnettomuudessa.

SRI LANKA

Sri Lanka on saarivaltio, jossa on yli 19 miljoonaa asukasta. Maan matkailukohteet ovat pienehköjä kyliä saaren länsi- ja lounaisrannikolla etelään pääkaupungista Colombosta. Tärkeimmät niistä ovat Hikkaduwa, Ahungalla, Beruwela, Bentota, Kalutara ja Mount Lavinia.

Hyökyaalto vaurioitti Sri Lankan rannikkoa lähes kauttaaltaan, pahiten itärannikolla. Ainoastaan alue pääkaupungista Colombosta pohjoiseen Jaffnan kaupunkiin asti säästyi merkittävilta tuhoilta. Muualla maassa hyökyaalto ulottui 100–1 000 m etäisyydelle rantaviivasta, itärannikon alavilla alueilla vielä tätäkin kauemmaksi.

CNO:n (Centre of National Operations) 23.1.2005 antamien tietojen mukaan yli 38 000 ihmistä menetti henkensä hyökyaallon uhreina, 15 600 loukkaantui ja 430 000 ihmistä joutui kodittomiksi. Kodittomista 225 000 ihmistä eli väliaikaisilla leireillä, joita oli perustettu kouluille ja maastoon. Sri Lankassa kuoli vain yksi suomalainen, mutta useat kymmenet loukkaantuivat tai joutuivat hengenvaaraan. Suomen Punainen Risti pystytti onnettomuuden jälkeen kenttäsairaalan saaren koillisosaan tamilivähemmistön asuttamalle alueelle.

Rakennuksia tuhoutui yli 75 000 ja maan kalastusaluksista noin 80 %. Myös teitä, rautateitä ja siltoja tuhoutui erittäin pahoin. Colombosta etelään johtavaa rantatietä ei voitu käyttää, vaan liikenne oli ohjattava sisämaan kautta kiertoreittejä pitkin.

Sri Lankassa oli Aurinkomatkoilla 167, Tjareborgilla 227 ja Finnmatkoilla 236 valmismatkailijaa. Sri Lankassa oli myös omatoimimatkailijoita ja siellä myös asuu suomalaisia Suomen talvikauden ajan.

© Cartographica, Trondheim

Kuva 25. Sri Lanka. Tekstissä mainitut matkailukohteet ovat Hikkaduwan ja Tangallen välisellä alueella lukuun ottamatta Mount Laviniaa, joka on heti Colombon eteläpuolella. Pahoin tuhoutunut Gallen kaupunki on Unawatunan lähellä.

Sri Lankassa kuoli suomalainen omatoimimatalla ollut 66-vuotias nainen. Hän oli uimassa Hikkaduwan rannassa, tempautui aallon mukaan ja hukkui. Sri Lankassa monet suomalaiset pelastuivat, koska he olivat hyökyaallon tullessa retkillä sisämaassa. Esimerkiksi Finnmatkojen asiakkaista noin 70 oli tällaisilla retkillä. Retket suuntautuivat muun muassa sisämaan historiallisiin temppelisiin sekä eläinpuistoon, jota sanotaan "norsujen orpokodiksi".

Norsujen orpokodissa olleet ovat myöhemmin kertoneet, että hieman ennen hyökyaaltojen tuloa kaa norsut käyttäytyivät oudosti. Ne lähtivät yhtenä laumana ryntäämään määrättyyn ilmansuuntaan. Puiston henkilökunta oli sanonut, että norsut eivät koskaan tähän vuorokauden aikaan käyttäydy tällä tavalla.

Samanlainen kokemus oli oululaisella miehellä, joka oli Sri Lankan eteläosassa Yalan luonnonpuistossa liikkeellä maastoautolla. Rantaa kohti matkalla ollut norsulauma kääntyi kutsuhuutojen säestämänä nopeasti takaisin. Tsunami iski hetken kuluttua ja mies seurueineen joutui ajamaan nopeasti pakoon kukkuloille.

Myös monet Thaimaassa olleet ovat kertoneet, että eläimet tuntuivat jollakin tavoin aavistaneen tsunamin tulon ja lähtivät pakoon ennen ihmisiä.

SRI LANKA, Hikkaduwa

Kuolleiden tarkkaa määrää Hikkaduwasssa ei ole kyetty selvittämään, mutta pian onnettomuuden jälkeen kaupungissa puhuttiin 400–500 kuolleesta. Aallot tulivat Hikkaduwan etelä–pohjoissuuntaiseen rantaan paikalla olleiden kertoman mukaan lounaasta. Tämä johtuu siitä, että länsirannikolle tsunami tuli saaren eteläkärjen kiertäen.

Helsinkiläinen pariskunta oli snorklaamassa koralliriuttojen luona noin 150 m rannasta, kun vesi yhtäkkiä sameni ja vettä tuli riutan yli. Veden alla kuului jokin sirisevä ääni. He näkivät ihmisten juoksevan rannalla pakoon ja veden nousevan talon seinää pitkin. Hyökyaalto heitti heidät koralliriutan yli ja alkoi viedä mukanaan. Rantaan ajauduttuaan he saivat kiinni palmuista, mutta alavirran puolelle jäänyt vaimo menetti otteensa. Mies lähti perään. He ajautuivat talojen väliseen kujaan ja saivat kiinni talon harjasta. Sitten he pääsivät – tietämättä itsekään miten – vastapäisen talon katolle.

Seurueeseen kuulunut kolmas henkilö oli aallon tullessa rannan tuntumassa uimassa. Hän ehti uida puolisen tuntia, kun uinti alkoi tuntua jostakin syystä raskaalta. Yhtäkkiä tuli hyökyaalto. Hän ajautui sen mukana, mutta sai rannan kohdalla kiinni eräästä veneestä ja lopulta sen kiinnitysköydestä. Hän riippui köyden varassa siihen asti kunnes vesi laski ja jalat tavoittivat pohjan. Hän käveli noin 500 m hotellille, missä hänen ensimmäisessä kerroksessa ollut huoneensa oli tuhoutunut täysin.

Palmuihin pelastautuneiden kertomusten, seinissä olleiden jälkien sekä katonharjojen korkeuden perusteella veden korkeudeksi on arvioitu 3–4 m.

Hikkaduwasssa rannan suuntaisen rautatien ratapenger ja kiskot siirtyivät paikoitellen noin 10 m. Hyökyaallon osuminen junaan aiheutti maan historian pahimman junaonnettomuuden, jossa menehtyi arviolta 1 200 ihmistä.

Kuva 26. Kuja, johon helsinkiläinen pariskunta ajautui. He saivat aluksi otteen oikealla olevan talon räystäästä ja pääsivät sitten vasemmalla olevan talon katolle.

SRI LANKA, Beruwela-Bentota

Beruwelassa on havaittu kaksi hyökyaaltoa. Ensimmäistä luultiin aluksi täyden kuun aikaiseksi, tavallista voimakkaammaksi nousuvedeksi. Se tuli noin klo 09.30. Hotelli Bayroon asiakkaat ja henkilökunta havaitsivat aamiaisen aikaan, että merivesi oli nousut rantahietikolle. Vesi jatkoi nousuaan ja saavutti pian hotellin pihan. Lopulta se tuli pohjakerrokseen vastaanoton ja hotellihuoneiden lattioille. Jo tämän aallon mukana tuli hotellin pihalle veneitä ja muuta irtotavaraa.

Toinen aalto tuli noin klo 10.30. Se oli ensimmäistä tuntuvasti voimakkaampi. Monet hotellien asukkaat lähtivät pakoon läheisille kukkuloille, monet myös hotellien ylimpiin kerroksiin ja katoille.

Suomalaisen matkatoimiston henkilöstöpäällikkö oli noin klo 10.30 hotelli Bayroon pihassa pyrkimässä turvaan noin 300 m päässä olevalle mäelle. Hän katsoi taakseen ja näki aallon tulevan hotellirakennuksen läpi. Vesi täytti pohjakerroksen kokonaan. Myöhemmin todettiin hotellin eteläpään romahtaneen. Aalto tempaisi miehen mukaansa. Hän havaitsi pian puhelinpylvään ja tarautui siihen. Veden korkeus oli noin 3–3,5 m. Hän joutui olemaan pylväässä arvionsa mukaan 30–60 minuuttia. Hän pelkäsi, että hotellin pihasta veden mukana kellumaan lähteneet autot törmäivät häneen tai puhelinpylvääseen katkaisten sen. Sitten vesi laski tasaisesti. Kun se oli vain rinnan korkeudella, mies kahlassi läheiseen taloon ja veden yhä laskettua meni takaisin hotellinsa kattoterassille.

Hotellin kattoterassille pelastautuneet lähtivät noin klo 13 yhdessä läheisellä mäellä olevaan temppeliin, jonne kertyi väkeä kaikkialta. Tässä vaiheessa vettä oli vielä polven korkeudelle ja tiet olivat täynnä rojua. Myös Beruwelassa on havaintoja kuolonuhreista. Muun muassa yksi hotelli Bayroon virkailija sai surmansa.

MALEDIIVIT

Malediiveilla kuoli tai katosi 74 ihmistä. Saarilla oli onnettomuuden tapahtuessa 7 suomalaista Tjareborgin asiakasta, kaikki Kuredu Island Resort -hotellissa. Hotelli ei vaurioitunut onnettomuudessa eivätkä asukkaat olleet vaarassa. Yhteydet hotelliin säilyivät koko ajan hyvin satelliittipuhelimen avulla.

1.3 Toimenpiteet Suomessa 26.12.

Maanjäristyksen aiheuttama hyökyaalto osui Thaimaan länsirannikolle klo 05–05.30 Suomen aikaa. Indonesiassa kello 02.58 sattuneesta maanjäristyksestä kerrottiin Suomessa ensimmäisen kerran 26.12. klo 04.35 STT:n uutissähkeessä ja sen jälkeen Yleisradion Radio Suomessa ja Radio Novassa. Noin klo 05.15 Air Finlandin vaihtomiehistö ilmoitti matkapuhelimella yhtiön liikennepäivystykseen Suomeen, että hyökyaalto on iskenyt Phuketiin. Noin klo 05.45 tuli Aurinkomatkojen hätäpuhelimeen ilmoitus hyökyaallosta ja puoli tuntia myöhemmin ulkoministeriön sanomakeskuksen päivystäjälle. Sanomakeskus yhdisti puhelun UM:n konsulipäivystäjälle, joka ilmoitti tapahtumasta Suomen Bangkokin edustuston konsulipäivystäjälle. Hänelle oli myös yksityishenkilö Suomesta ilmoittanut tapahtumasta. UM pyysi suurlähetystöltä raporttia tilanteesta. Kello 06.47 Suomen aikaa tuli Finnairille ilmailuviranomaisten ilmoitus Phuketin lentokentän sulkeamisesta tsunamin takia. Samaan aikaan valtioneuvoston kanslian valtiosihteeri sai puhelun Thaimaassa olleelta omaiseltaan. Hän kertoi hyökyaallosta ja ilmoitti kaiken olevan omalta osaltaan kunnossa. Kello 07 Radio Suomessa ja samaan aikaan Radio No-

vassa haastateltiin tuhoalueella olleita suomalaisia hyökyaallon aiheuttamasta hävityksestä.

Aamulla tulleet ilmoitukset Phuketin kentän sulkemisesta sekä puhelut matkatoimistojen päivystyksiin ja UM:n sanomapäivystykseen aiheuttivat välittömästi sisäisiä toimenpiteitä UM:ssä ja yrityksissä. Kello 08.30 hälytettiin Finnairin kriisijohto. UM:n konsulipäivystäjä oli ilmoittanut klo 07.05 konsuliyksikön päällikölle hyökyaaltoa koskeneesta puhelusta. SPR aloitti noin klo 09 toimihenkilöidensä ja avustustyöntekijöiden hälyttämisen. Matkanjärjestäjien toimistot miehitettiin ja niiden kriisiryhmät olivat toiminnassa puoleen päivään mennessä.

Seuraavina tunteina ilmoituksia tuli matkatoimistojen päivystyksiin, Finnairille, UM:n ja SM:n päivystäjille, Helsingin hätäkeskukseen, SPR:lle ja tiedotusvälineille. Tieto oli tässä vaiheessa hajanaista eikä kokonaiskuva katastrofista ollut. Pahimmin vahingoittuneilta alueilta ei tietoja saatu juuri lainkaan, koska yhteydet olivat katkenneet. Kun siellä olleet henkilöt havaitsivat, että tekstiviestit menevät läpi, alkoi tietoa tulla myös näiltä alueilta.

Kello 07.30 tuli UM:lle puhelinilmoitus hyökyaallosta Sri Lankassa. New Delhin suurlähetystön konsulivirkamies kuuli uutisista maanjäristyksestä. Tuntia myöhemmin hän kuuli suurlähetystöön saapuessaan hyökyaallon iskeneen Intian ja Sri Lankan rannikolle.

Kello 08.05 YLE haastatteli UM:n konsulipäivystäjää Radio Suomen 08.30 aamu-uutisiin. Puoli tuntia myöhemmin sisäasiainministeriön pelastusosaston päivystäjä sai ilmoituksen Thaimaata kohdanneesta hyökyaallosta. YK:n humanitaarisen avun toimisto OCHA ja EU:n monitorointi- ja informaatiokeskus MIC ilmoittivat Helsingin hätäkeskukselle aktivoinnistaan sekä päätöksestään lähettää tarkkailijoita tuhoalueille. YK:n Virtual OSOCC tiedotuskanavan internet-sivustolle alkoi aamulla kertyä tietoa tapahtuneesta ja viranomaisen toimista eri maissa. Tämän tietolähteen seuranta ei kuulunut päivystäjän tehtäviin, joten tietoa ei voitu sisäasiainministeriössä hyödyntää välittömästi.

UM:n konsuliasioden yksikkö päätti klo 09.25 avata UM:n kriisikeskuksen. Kun päivystäjät saatiin hälytettyä, kriisikeskus pystytettiin avaamaan klo 10.45. Sen puhelinnumerot ilmoitettiin julkisuuteen. Käytössä oli kolme linjaa ilman jonotusmahdollisuutta. Kriisikeskuksen tehtävänä oli koota ilmoituksia kadonneista ja viestittää ne edelleen Bangkokin edustustolle etsintätoimenpiteitä varten. Kriisikeskukseen tuli lisääntyvässä määrin hälyttäviä yhteydenottoja, mutta ulkoministeriössä ei pystytty luomaan täsmällistä kuvaa tilanteen vakavuudesta ja välittämään sitä eteenpäin.

Noin klo 10 päätettiin Phuketin matkalla ollut Finnairin kone käännättää Bangkokiin, koska ei ollut varmaa, voiko Phuketin kentälle laskeutua. Matkustajille ilmoitettiin hyökyaallosta Phuketissa. Noin tuntia myöhemmin perustettiin Air Finlandin kriisiryhmä.

Ensimmäinen virallinen tieto tapahtumasta tuli UM:lle klo 11.10, kun Bangkokin edustusto lähetti raporttinsa. Ulkomaisissa uutislähetyksissä ja TV-kanavilla (BBC, CNN) alkoi tulla lisätietoja. Myös suomalaiset uutisvälineet alkoivat laajentaa tiedonhankintaverkkojaan, mutta tilanne suomalaisten osalta ei tarkentunut. YK:n ja EU:n viranomaiset ilmoittivat SM:n päivystykseen toimenpiteistään.

Pääministerin ja ulkoministerin avustajat ilmoittivat heille luonnononnettomuudesta tekstiviestillä. Valtioneuvoston jäsenet sekä tärkeimmät virkamiehet informoitiin iltapäivään mennessä, mutta tilannetietojen puutteellisuuden takia informointi jäi suppeaksi.

Kello 14 Finnair ja matkanjärjestäjät päättivät, ettei alueelle viedä uusia matkailijoita ja että siellä olevat matkanjärjestäjien asiakkaat haetaan pois. Samanaikaisesti SM:n päivytykseen tuli tieto, etteivät UM:n ilmoittamat puhelinnumerot toimi, koska puhelut katkesivat nauhoitetun tiedotteen jälkeen. Asia ilmoitettiin UM:n konsulipäivystäjälle, mutta tilanteelle ei voitu mitään.

Yön 26.–27.12. aikana katastrofin laajuus selvisi Suomen Thaimaan edustustolle, mutta ei kuolonuhrien määrää. Thaimaan ja Intian viranomaisten antamat tiedot olivat varovaisia.

Ulkoministeriön kriisikeskus tukkeutui heti alkuunsa. Kansalaiset saivat tietonsa tapahtumasta omailsiltaan tai tuttaviltaan matkapuhelimilla kriisialueelta, seuraamalla internetiä sekä ulkomaisia tv-lähetyksiä. Thaimaassa toimivan suomalaisen sukellusyrityksen Raya Diversin aktiiviset toimenpiteet sekä internetissä pidetty lista suomalaisista helpotti myös tiedonsaantia.

1.4 Suomalaisen viranomaisten toiminta

1.4.1 Valtiojohdon toimenpiteet

Pääministeri päätti, että toiminnan johtoon asetetaan valmiuspäällikkökokous eikä valtioneuvosto tai ulkoministeriö, joka olisi tässä tapauksessa ollut toimivaltainen ministeriö. Toimivina ministeriöinä olivat valmiuspäällikkökokouksen päätöksiä toteuttamassa UM, SM, LVM ja STM.

Valtioneuvoston ensimmäinen istunto tapahtuman jälkeen oli normaali torstai-istunto 30.12. Silloin käsiteltiin tilanne, tehtiin päätös kustannusten korvaamisesta ja annettiin valmiuspäällikkökokoukselle operointivalta.

Valtioneuvoston tiedotusyksikkö hoiti keskitetysti tiedottamisjärjestelyt. Tiedotustilaisuuksia pidettiin lähes päivittäin joko VN:n linnan tiedotustilassa tai UM:ssä. Pääministeri ja ulkoministeri antoivat tilannekatsauksen ja vastasivat tiedotusvälineiden kysymyksiin. Laajin tiedotustilaisuus pidettiin pääministerin johdolla 2.1.2005 Helsinki-Vantaan lentoasemalla ilmasillan päätyttyä. Tilaisuudessa käyttivät puheenvuoron kaikkien toimijoiden edustajat.

Valtioneuvoston kanslia piti tasavallan presidentin tietoisena tilanteesta. Presidentti piti tiedotustilaisuuden presidentin linnassa 29.12.2004. Uudenvuodenpuheessaan 1.1.2005 hän käsitteli yksinomaan Aasian luonnonkatastrofia.

1.4.2 Valmiuspäällikkökokouksen toiminta

Ensimmäiseen valmiuspäällikkökokoukseen 27.12. klo 08.30 osallistuivat ministeriöiden edustajien lisäksi SPR:n, Aurinkomatkojen ja Finnmatkojen edustajat. Kokouksessa päätettiin valmiuspäällikkökokouksen kriisikokoonpanosta, toimenpiteiden operatiivisesta johtamisesta, tilannekuvan muodostamisesta, kriisiavun järjestämisestä ja tiedottamisesta. Lisäksi päätettiin, että kaikki kriisialueilla olleet suomalaiset evakuoidaan Suomeen mahdollisimman nopeasti tarvittaessa valtion kustannuksella.

Seuraava valmiuspäällikkökokous oli 27.12. illalla klo 17 aamulla sovituissa kriisikokoonpanossa, johon kuuluivat VNK, UM, SM, LVM ja STM sekä SPR:n, matkatoimistojen ja Finnairin edustajat. Tilannekatsauksen jälkeen päätettiin, että vastuu evakuointilentojen toteuttamisesta annetaan Finnairille ja lääkinnällisten toimenpiteiden vastuu SPR:lle. Evakuointilennot päätettiin ajoittaa aikavälille 28.12.2004–1.1.2005 lentämällä kaksi lentoa päivässä. Näin pystyttäisiin evakuoimaan tuhoalueella matkatoimistojen ilmoituksen mukaan olevat 2300 suomalaista sekä halukkaat omatoimimatkailijat. Matkatoimistojen tuli hoitaa Sri Lankan evakuointi. Päätettiin, että SPR lähettää Thaimaan kriisialueelle yhdeksän hengen lääkintäryhmän sekä sopii HUS:n kanssa potilaiden vastaanotosta ja hoitojärjestelyistä Suomessa. Samoin päätettiin, että kriisialueella olevat suomalaiset pyritään ohjaamaan valittuihin kokoontumiskeskuksiin.

Valmiuspäällikkökokouksessa 28.12. klo 17 päätettiin tilannekatsauksen jälkeen, että SPR lähettää Phuketiin 15 hengen täydennysryhmän, KRP kahden hengen tunnistusryhmän ja että KRP ottaa vastuulleen luettelon kadonneista. SM tuli laatia asiasta tiedote. Samoin päätettiin, että jokaisella lennolla Thaimaahan viedään avustustarvikkeita. STM ilmoitti varautuneensa kulkutauteihin. Suomen suurlähetystöjen muissa pohjoismaissa tuli huolehtia sinne tuotujen suomalaisten jatkokuljetuksesta Suomeen.

Valmiuspäällikkökokouksessa 29.12. klo 17 päätettiin tilannekatsauksen jälkeen, että viestintävirasto hoitaa operaattoreiden kanssa SMS-massaviestinä suomalaisille kehoituksen poistua Phuketin alueelta terveys- ja turvallisuussyistä, SPR vastaa kaikista suomalaisia koskevista avustustehtävistä, SM selvittää mahdollisuudet julkaista kadonneiden listan, selvittää alueelle pysyvästi asuvien suomalaisten nimet ja laatii vainajien vastaanottosuunnitelman. OPM laatii yleisohjeen kouluille tapahtuman huomioonottamisesta kevätlukukauden avajaisissa. STM huolehtii kotimaahan evakuoitujen terveydenhuollosta ja psykososiaalisesta tuesta.

Tapaamisessa valmiuspäällikkökokouksen puheenjohtajan ja avustajien kesken 30.12. klo 08.30 päätettiin tilata B757-sairaalalento Finnairilta. Valmistelut päätettiin aloittaa välittömästi.

Valmiuspäällikkökokouksessa 30.12. klo 17 päätettiin tilannekatsauksen jälkeen, että Thaimaassa SPR priorisoi evakuoitavat ottaen huomioon myös omatoimimatkailijat, ja ilmoittaa yhteistoiminnassa suurlähetystön kanssa matkatoimistoille heidän lentokohtaiset kiintiönsä. Päätettiin, että SM ja STM hoitavat evakuoitavien vastaanottojärjestelyt myös muilla Suomen lentoasemilla, UM vahvistaa Suomen Thaimaan edustustoa ja VM käynnistää kustannusten selvityshankkeen.

Valmiuspäällikkökokouksessa 31.12. klo 12 päätettiin tilannekatsauksen jälkeen, että evakuointi saatetaan päätökseen 2.1.2005 mennessä ja SPR valmistautuu jatkamaan toimintaansa kriisialueella. Lisäksi päätettiin, että tästä eteenpäin kukin ministeriö hoitaa kriisiin liittyvät vastuulleen kuuluvat asiat. Todettiin, että kadonneiksi ilmoitettujen lista on KRP:n hoidossa toiminut hyvin ja että vainajien etsintäyksikkö on saapunut Thaimaahan ja organisoitunut.

Valmiuspäällikkökokouksessa 3.1.2005 klo 17 päätettiin tilannekatsauksen jälkeen, että kootaan selvitysryhmä, joka selvittää evakuointikuljetuksiin liittyvät taloudelliset ja oikeudelliset näkökohdat, valtiokonttori valmistautuu toimimaan niiden henkilöiden avustamiseksi, jotka ovat matkustaneet ilman vakuutusturvaa, ja että matkatoimistot saavat

edelleenkin tietoa KRP:ltä kadonneiksi ilmoitetuista. KRP ilmoitti, että uhrien tunnistaminen on raskasta ja hidasta, ja tehtävään on lähetettävä lisähenkilöstöä. Saatiin tieto, että kuolleeksi julistamisesta annetun lain uudistamista kiirehdytään eduskunnassa (uusi laki tuli voimaan 9.3.2005) ja että valtioneuvosto tulee asettamaan suuronnettomuuden tutkintalautakunnan. Todettiin, että evakuinteihin liittyvän valmiuspäällikköryhmän toiminta päättyy tähän.

1.4.3 Ministeriöiden toimenpiteet

Evakuointioperaation vastuuministeriöt olivat toimintaa koordinoivan VNK:n ohella UM, SM, LVM, STM ja OPM. Ne toteuttivat kukin omalla toimivalta-alueellaan valmiuspäällikkökokouksen tekemät päätökset. Sen ohella ne huolehtivat henkilöstönsä voimien jakamisesta, sisäisestä tiedottamisesta, organisoinnistaan, jatkotoimenpiteiden suunnittelusta ja tarvittavista psykososiaalisista toimista henkilöstönsä suhteen.

Ulkoasiainministeriö

Toiminta ministeriössä käynnistyi 26.12. klo 06.15 sanomakeskuksen päivystäjän saatua puhelun, jolla soittaja ilmoitti kolmen omaisensa huuhtoutuneen mereen Thaimaassa hyökyaallon voimasta. Päivällä tulleen Bangkokin edustuston raportin perusteella päätettiin, että lähetystön kakkosvirkamies lähtee avustajan kanssa Phuketiin perustamaan konsulipistettä. Molempia UM:n ministereitä informoitiin puhelimitse iltapäivän aikana.

Valmiuspäällikkökokouksessa 27.12. aamulla päätettiin vetovastuu kriisialueella tapahtuvasta toiminnasta, evakuoinnista ja viranomaisyhteistoiminnasta antaa UM:lle, joka oli asiassa toimivaltainen ministeriö. Vastuuhenkilöksi määrättiin konsuliasioden yksikön päällikkö. Hän osallistui UM:n edustajana kaikkiin valmiuspäällikkökokouksiin.

Puheluja vastaanottavan UM:n kriisikeskuksen kapasiteetti ylittyi heti eikä se muutenkaan ollut toimintavalmis. Finnairin call-center tarjosi UM:n käyttöön 25 puheliniinjaansa, mutta UM ei katsonut niihin olevan tarvetta. Kriisikeskuksen toiminta parani vasta 28.12. aamulla, jolloin linjojen määrä lisättiin viiteen ja järjestelmässä piti olla 20 puhelun jonotusmahdollisuus. Vasta 1.3. selvisi, että puhelinoperaattori oli kytkenyt linjat siinä käsityksessä, että kriisikeskukseen tulee 20 puhelinta ja päivystäjää lisää. UM:ssä taas oli ymmärretty, että tulee 20 puhelun jonotusmahdollisuus. Väärinkäsityksen vuoksi jonotusmahdollisuutta ei tosiasiallisesti ollut. Puhelimeen tuli kriisin aikana 67 000 soittoyritystä, joista 6 000 pääsi läpi. Kriisikeskukseen päivysti vuorotellen yhteensä noin 150 vapaaehtoista. Puhelut koskivat pääasiassa kadonneita, jotka kirjattiin käsin ja siirrettiin sitten taulukkoon. Ilmoitus- ja kirjausmenettely kadonneista toimi puutteellisesti ja vakiintui vasta sen jälkeen, kun vastuu oli siirretty KRP:lle.

Bangkokin edustuston voimavarat osoittautuivat nopeasti riittämättömiksi ja UM:n oli huolehdittava jatkuvasti kriisialueen voimien vahvennuksesta sekä lisäteknikan viennistä alueelle. Siitä huolimatta henkilöstö väsyi äärimmilleen ja heidät oli määrättävä lepäämään evakuointioperaation päätyttyä.

Humanitaarisen avun järjestely alkoi 27.12. ja päätöksiä alettiin tehdä torstaina 30.12. ministerin saavuttua virkapaikalleen. Ensimmäisen vaiheen 27.–31.12. aikana apua myönnettiin 4,5 M€. Toisessa vaiheessa 6.1.2005 myönnettiin yhteensä 7,5 M€, joka kohdennettiin SPR:lle, WFP:lle, WHO:lle, UNICEF:lle, Kirkon Ulkomaanavulle, Fida In-

ternationalille ja Pelastakaa Lapset ry:lle. Varalle jäi 8 M€, jota ei kohdennettu. Yhteensä UM myönsi humanitaarista apua 20 M€.

Sisäasiainministeriö

Ministeriön valmiuspäällikkönä toimiva pelastusylijohtaja osallistui valmiuspäällikkökoukuihin ja hänen lisäksi poliisin roolin alkaessa painottua myös poliisiosaston ja KRP:n edustajat.

Pelastusosaston päätettäviin asioihin kuuluivat avustushenkilöstön sekä avustusmateriaalin toimittaminen lentoasemalle edelleen kuljetettavaksi kriisialueelle. SM päätti myös kadonneiden listan julkaisemisesta pelastuslain nojalla sekä listan julkaisemisen lopettamisesta. Ministeriössä pohdittiin erittäin perusteellisesti päätöstä Finnrescueforce -pelastusmuodostelman (FRF) lähettämisestä kriisialueelle. Koska lääkinnällisen ja humanitarisen avun tarpeen katsottiin olevan etusijalla, ei ryhmää lähetetty. FRF-järjestelmän kautta lähetettiin kuitenkin materiaaliapua Aasian katastrofin maille tiistaina 28.12. Lisäksi Thaimaahan lähetettiin 30.12. nelihenkinen FRF-ryhmä osana KRP:n johtamaa DVI-yksikköä. Tämä ryhmä palasi kotimaahan 10.1.2005.

Rajavartio-osaston tehtävät painottuivat maahantulovalvontaan Helsinki-Vantaan lentoasemalla, jossa vastuu on Suomenlahden merivartiostoon kuuluvalla Helsingin rajatarkastusosastolla. Toimintaan osallistui 98 rajavartiomiestä.

Rajavartiolaitos varautui Super Puma -helikoptereiden käyttöön potilaiden siirtämiseksi Helsingistä maan muihin sairaaloihin. Sitä ei kuitenkaan tarvittu.

Poliisiosaston ylijohdon varallaolija sai 26.12. klo 14 KRP:ltä ilmoituksen katastrofista ja ilmoitti siitä tekstiviestillä sisäasiainministerille sekä kahdelle poliisijohtajalle. Pelastusosaston varallaolija ilmoitti 27.12. klo 11.10 poliisin ylijohdon varallaolijalle katastrofitilanteesta ja sieltä saaduista tiedoista avun tarpeesta. Tuhot Thaimaassa olivat paljon suurempia mitä julkisuudessa oli kerrottu. Kello 13.50 pelastusosasto pyysi poliisia varautumaan katastrofialueelta evakuoitujen matkailijoiden saapumiseen Helsinki-Vantaan lentoasemalle. Kello 15 saatiin lentoaseman poliisin päälliköltä tarkemmat tiedot saapuvista sekä sovituista järjestelyistä. Lentoasemalla käynnistettiin iltapäivällä tukitoimintojen johtoelin (TUJE), joka siitä lähtien kokoontui joka päivä ja koordinoi liikkuvan poliisin lentoaseman yksikön johdolla evakuointilentoihin ja evakuoitavien vastaanottoon liittyvät toimenpiteet.

Tiistaina 28.12. pelastusylitarkastaja informoi poliisin ylijohdon tilanteesta ja pyysi poliisin uhrintunnistusyksikön (DVI) valmiuden kohottamista. Päivän aikana käytyjen neuvottelujen sekä Thaimaasta ja Interpolilta tulleiden avunpyyntöjen perusteella sovittiin KRP:n kanssa, että alueelle lähtee 2–6 hengen vahvuinen DVI-ryhmä.

Keskiviikkona 29.12. päätettiin DVI-ryhmän vahvuudeksi 5 sekä saman verran henkilöitä pelastusosalta ja ulkoministeriöstä. Lisäksi päätettiin perustaa kotimaahan poliisin johdossa oleva toinen ryhmä, johon kuului poliisin lisäksi edustus ulkoasiainministeriöstä ja kirkkohallituksesta. Poliisin ylijohdon ja KRP:n edustajat osallistuisivat myös tästä lähtien valmiuspäällikkökoukuihin. Poliisin organisaatioon muodostettiin yksinomaan luonnonkatastrofiin liittyviä tehtäviä hoitava Aasia-ryhmä.

Torstaina 30.12. tehtiin suunnitelma vainajien kotiuttamisjärjestelyistä, viestintäsuunnitelma ja suunnitelma kadonneiden listasta. Seuraavana päivänä 31.12. annettiin ohjeet suruviestien toimittamiseksi omaisille, ohjeet menettelystä kriisialueelta palaavien henkilöiden suhteen sekä ohje valtakunnallisesta projektikoodista. Sunnuntaina 2.1.2005 annettiin ohje menehtyneiden kuolemansyyn selvittämisestä ja ohje tehostetusta valvonnasta onnettomuudessa kadonneiden kotien läheisyydessä.

Evakuointivaiheen päätyttyä poliisin Aasian-ryhmän toimenpiteet keskittyivät kadonneisiin liittyviin asioihin, vainajien kotiuttamiseen ja uhrien tunnistamiseen. Thaimaahan lähetettiin lisävoimia uhrien tunnistustehtäviin ja 5.1. lähetettiin pääesikunnalle virka-apu-pyyntö kotiutettujen vainajien kylmäkonttien vartioinnista. Ensimmäisen vainajan vastaanottoseremonia pidettiin lentoasemalla 10.1. ja STM:lle luovutettiin kadonneiden henkilöiden henkilötiedot.

Etelä-Suomen lääninhallituksen edustajat osallistuivat toimintaan Helsinki-Vantaan lentoasemalla mm. TUJE:n puitteissa.

Liikenne- ja viestintäministeriö

Ministeriö oli UM:n ja SM:n ohella keskeinen ministeriö päätettäessä katastrofin hoitamisessa tarvittavista toimenpiteistä. Ministeriön toimialalla **Ilmailulaitos** antoi alusta alkaen Helsinki-Vantaan lentoasemalle täydet toimintavaltuudet ml. tarvittavat väliaikaiset rakenteet ja muut järjestelyt. Lentoasemalla ei ollut vaikeuksia toteuttaa pyydyt järjestelyt eikä lentoaseman normaali toiminta vaikeutunut. Lentoturvallisuushallinto hoiti tarvittavat poikkeusluvut lentoyhtiöiden työaikasäännöksiin ja mm. sairaalakoneen tilapäisrakennelmien osalta joustavasti. **Viestintävirasto** hoiti yhteistoiminnassa operaattoreiden kanssa valmiuspäällikkökokouksen pyytämien SMS-viestien lähettämisen Thaimaahan ja Sri Lankaan.

Opetusministeriö

Ministeriö antoi ohjeet suhtautumisesta Aasian katastrofiin koulujen kevätlukukauden alkua varten. Ministeriön toimialalla **Kirkkohallitus** käynnisti kriisiorganisaationsa sekä ohjeisti seurakunnat, Thaimaassa olevat työntekijänsä ja vainajien kotiuttamiseen osallistuvat työntekijänsä. Kirkkohallituksen edustaja osallistui myös valmiuspäällikkökokouksiin. **Kirkon Henkisen Huollon** (HeHu) toiminta käynnistettiin lentoasemalla, jossa toimintaan osallistui noin 80 henkilöä. **Kirkon Ulkomaanapu** käynnisti toimintansa Intiassa ja Sri Lankassa avustaan paikallisia yhteistyökumppaneitaan. **Suomen Lähetysseuralla** oli Thaimaassa 6 työntekijää, jotka osallistuivat pelastustyöhön etsimällä suomalaisia sairaaloista, toimimalla tulkkeina ja antamalla uhreille henkistä tukea. Se osoittautui erittäin tärkeäksi yksin jääneille ja hätäntyneille onnettomuuden uhreille.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Ministeriö käynnisti välittömästi terveydenhoidolliset valmistautumistoimenpiteet sairaanhoitopiirien ja SPR:n avulla. Ministeriön tehtävänä oli yhteistyössä SPR:n kanssa hoitoa tarvitsevien auttaminen kriisialueella ja evakuointilentojen terveydenhuollon valmiuksien turvaaminen sekä evakuoitavien sairaanhoidon ja henkisen tuen järjestäminen Helsinki-Vantaan lentoasemalla. Se aloitti myös pitkävaikutteisten toimenpiteiden val-

mistelut mm. psykososiaalisella alalla. STM:n edustajat osallistuivat koko ajan valmiuspäällikkökokouksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti ministeriön, sen alaisen hallinnon, järjestöjen sekä perhe-eläketurvaa ja muuta sosiaalivakuutusta edustavien tahojen yhteistyökokouksia katastrofin jälkihoidosta sekä työeläke-, perhe-eläke- ja tapaturmavakuutusasioiden hoitamisesta, niistä tiedottamisesta noudatettavista periaatteista ja etuuksien maksamiskäytännöistä sopimiseksi. Ongelmia aiheutui alussa kadonneista ja palanneista laadittuihin nimelistoihin liittyvistä tietosuojakysymyksistä.

Oikeusministeriö

Ministeriön verkkosivuilla www.om.fi oli tietopaketti henkilön katoamiseen ja kuolemaan liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä. Jo ensimmäisen viikon aikana käyntejä rekisteröitiin yli 3 000. Oikeusministeriö avasi kaksi puhelinlinjaa tsunamin uhreille ja heidän läheisilleen 1.2.2005. Puhelinpalvelussa antoivat oikeudellista neuvontaa julkiset oikeusavustajat sekä kahden ensimmäisen viikon aikana myös asianajajat. Neuvontaa annettiin sekä suomen että ruotsin kielellä. Puhelinkyselyt koskivat perunkirjoitusta ja perinnönjakoa, kuolleeksi julistamista sekä talous- ja raha-asioita. Myös kadonneiden edunvalvonnasta ja orvoksi jääneiden lasten asemasta kysyttiin. Soittoja tuli huhtikuun 22. päivään 2005 mennessä 148.

Myös yksityiset asianajajat ovat antaneet maksutonta neuvontaa ja hoitaneet toimeksiantoja. Suomen Asianajajaliiton kautta järjestettyyn katastrofiapuun ilmoittautui yli sata asianajotoimistoa tai asianajajaa.

Puolustusministeriö ja Pääesikunta tukivat lähinnä SPR:n ja poliisin toimintaa materiaaliavulla ja vartiointiin tarkoitettulla virka-avulla. Ilmavoimien kuljetuslentokaluston käytömahdollisuudet lähinnä jatkokuljetuksiin Euroopan eri lentoasemilta selvitettiin, mutta niitä ei tarvittu.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalaan kuuluva **Kuluttajavirasto** antoi tapahtuman jälkeen kotisivullaan www.kuluttajavirasto.fi laajasti neuvontaa kuluttajille matkoihin ja niiden peruuttamiseen, kulujen korvaamiseen, vakuutuksiin, vahingonkorvauksiin, raha-asioden hoitoon ym. liittyvistä asioista Aasian kriisin yhteydessä.

Kussakin ministeriössä käynnistettiin sisäiset toimenpiteet tilanteen laukeamisen jälkeen tapahtumien hoidossa havaittujen puutteiden poistamiseksi. UM käynnisti laajan sisäisen selvityksen koko toimialallaan. Se valmistui 28.1.2005.

1.4.4 Suomen edustustojen toiminta

1. Thaimaa

Thaimaassa toimivan Suomen suurlähetystön sivuakkreditointimaat ovat Kambodzha, Laos ja Myanmar. Edustuston henkilökunnan vahvuus oli katastrofin sattuessa suurlähettiläs, kolme lähetettyä virkamiestä ja 10 paikalta palkattua henkilöä, joista neljä oli suomalaista. Virka-ajan ulkopuolella virkamies päivystää edustuston konsulipäivystäjänä viikon kerrallaan. Päivystäjän puhelinnumero ilmoitetaan edustuston puhelinvastaajaan nauhoitetussa viestissä.

Thaimaalaisten tuttaviansa luona vierailulla ollut suurlähettiläs sai tiedon tapahtumasta noin klo 13 paikallista aikaa lähetystön kakkosvirkamiehen soitettua hänelle. Thaimaalaiset eivät pitäneet tietoa hyökyaallosta uskottavana, vaan olivat sitä mieltä, että kyseessä on myrsky. Saatuaan lisätietoja tilanteesta suurlähettiläs siirtyi noin klo 18 edustustoon. Kello 16 oli edustusto lähettänyt Suomeen ensimmäisen raportin tilanteesta. Kello 21 edustuston kakkosvirkamies ja suurlähettilänsä sihteeri lähtivät Thaimaan ulkoministeriön järjestämällä lennolla Phuketiin ja perustivat lentokentälle konsulipisteen. Toinen piste perustettiin myöhemmin kaupungintalolle, jonne Thaimaan viranomaiset olivat perustaneet kriisikeskuksen. Yön aikana kakkosvirkamies kävi Phuketin sairaalassa ja sai potilastietoja myös muista alueen sairaaloista. Niiden lähettäminen faksilla Suomeen ei onnistunut.

Seuraavina päivinä konsulipiste keskittyi kirjoittamaan matkustusasiakirjoja passinsa kadottaneille suomalaisille. Alkuvaiheessa Thaimaan viranomaiset vaativat hyvin byrookraattisen menettelyn valokuvineen ja sormenjälkineen, kunnes suurlähettiläs sai sovittua Thaimaan ulkoministeriön kanssa yksinkertaistetusta menettelystä, jossa matkustusasiakirjaksi riitti pelkkä edustuston kirjoittama todistus.

Edustusto koordinoi evakuoitilentojen järjestelyjä SPR:n ja Finnairin kanssa sekä avusti suomalaisia evakuoitilentoille pääsyssä. Erityisesti omatoimimatkailijat tarvitsivat apua. Koska loukkaantuneilla oli etusija, sovittiin matkanjärjestäjien kanssa seuraavista kiintiöistä: Aurinkomatkat 2/5, Finnmatkat 2/5, Tjareborg 1/5 ja edustustolle 5 paikkaa kultaakin matkanjärjestäjältä eli 15 paikkaa lähinnä omatoimimatkailijoita varten.

Konsulipistettä vahvennettiin 27.12. kahdella henkilöllä ja 31.12. Suomesta lähetetyillä neljällä henkilöllä perustamaan Phuketiin yhteystoimistoa. Suurlähetystöä vahvennettiin 29.12. Suomesta lähetetyillä kahdella henkilöllä, 31.12. neljällä henkilöllä ja 7.1. kolmella henkilöllä, jotka oli tarkoitettu purkamaan edustuston muita ruuhkautuneita tehtäviä.

Suurlähettiläs oli 26.–28.12. Bangkokissa, jossa hän osallistui Thaimaan ulkoministeriön pitämään, ulkomaisille edustustoille tarkoitettuun tiedotus- ja keskustelutilaisuuteen sekä tapasi Thaimaan pääministerin, joka informoi häntä hallituksensa toimenpiteistä. Keski- viikkona 29.12. suurlähettiläs siirtyi Phuketiin tukemaan konsulipistettä, jolloin hän myös tapasi suomalaisia evakuoitavia sekä tiedotusvälineiden edustajia. Samalla organisoitiin sekä Bangkokissa että Phuketissa sinne saapuneiden Thaimaassa asuvien suomalaisten vapaaehtoisten käyttö.

Tilanne oli alkuvaiheessa varsin kaoottinen ja suomalaisia etsittiin useampaan kertaan eri sairaaloista sekä Phuketissa että Bangkokissa, koska potilaita oli jouduttu siirtämään toisiin sairaaloihin tilanpuutteen takia. Alkuvaiheessa etsintää ja avustamista tekivät Thaimaassa toimivan suomalaisen sukellusyrityksen henkilöt, matkanjärjestäjät ja myöhemmin SPR:n ja EMA-Groupin henkilöstö yhdessä Suomen lähetysseuran työntekijöiden kanssa. Edustuston kapasiteetti 27.12. jälkeen ei enää riittänyt etsintöihin.

UM:n konsuliasioden yksikkö on antanut v. 2001–2002 edustustoille kirjallisen ohjeen palveluista kriisitilanteissa sekä ohjeen valmius- ja evakuointisuunnitelmista. Bangkokin suurlähetystö oli laatinut 18.10.2004 päivätyn valmius- ja evakuointisuunnitelman Thaimaassa, Kambodzhassa, Laosissa ja Myanmarissa asuvia suomalaisia varten. Suunnitelmassa korostetaan, että ohjeista huolimatta jokainen on itse ensisijaisesti vastuussa

omasta ja perheensä turvallisuudesta. Turistimatkailijoita varten ei ole vastaavaa ohjetta. Myös Suomen Intian suurlähetystö on laatinut vastaavan ohjeen.

2. Intia

Suomen New Delhin suurlähetystö hoitaa Intian lisäksi Sri Lankan ja Malediivit. Edustuston miehitys oli katastrofin sattuessa suurlähettilään lisäksi neljä ja 28.12. lähtien kuusi lähetettyä virkamiestä. Edustustolla on viikonloppuisin kotipäivystys. Arkisin virkaajan ulkopuolella puhelut ohjautuvat edustuston vartijoille, jotka pystyvät tavoittamaan henkilökunnan.

Edustusto sai tiedon hyökyaallosta 26.12. aamupäivällä paikallisten tv-kanavien sekä BBC:n ja CNN:n aamu-uutisten kautta. Iltapäivällä edustusto sai Sri Lankaa vastapäätä olevasta Tamil Nadusta, jossa on Suomen kunniakonsuli, tarkempia tietoja hyökyaallon aiheuttamista todellisista tuhoista. Sri Lankasta saatiin huonojen yhteyksien takia vasta 27.12. alkaen matkanjärjestäjiltä tietoja asioista, jolloin päätettiin lähettää konsuliasioita hoitava virkamies Colomboon. Hän aloitti työnsä siellä 28.12. Edustusto lähetti päivittäin tilanneraportin ulkoministeriöön. Malediiveille ei saatu yhteyttä eikä siellä olevia suomalaisia matkailijoita tavoitettu.

Colomboon lähetetty konsuli kirjoitti suomalaisille matkustusasiakirjoja ja avusti muiden EU-edustustojen, etenkin Ruotsin kanssa evakuoitavia kuljetuksissa lentokentälle ja pääsyssä lennoille. Eniten apua täälläkin tarvitsivat omatoimimatkailijat. Colombon päivystys lopetettiin 5.1.2005.

3. Indonesia

Suomen suurlähetystössä Jakartassa oli suurlähettilään lisäksi paikalla kaksi lähetettyä virkamiestä ja viisi paikallista palkattua henkilöä. Edustustolle ei aiheutunut normaalista poikkeavia tehtäviä katastrofin johdosta.

4. Malesia

Suomen edustustossa Kuala Lumpurissa oli paikalla kolme henkilöä, joista yksi oli paikallinen. Suurlähettiläs oli lomalla Suomessa. Edustustolle ei aiheutunut normaalista poikkeavia tehtäviä katastrofin johdosta.

1.5 Yritysten, järjestöjen ja yhteisöjen toiminta

1.5.1 Matkatoimistojen toiminta

1. Aurinkomatkat Oy

Aurinkomatkat on suomalainen matkatoimisto, jonka pääosin omistaa Finnair Oyj. Aurinkomatkojen päivystäjä sai tiedon onnettomuudesta klo 05.15 Suomen aikaa, kun Phuketin kohdepäällikkö soitti toimiston päivystäjän hätäpuhelimeen. Vastaava tieto Sri Lankasta tuli klo 06.45. Yhtiön johto sai tiedon tapahtuneesta noin klo 07. Henkilöstöä alkoi kerääntyä toimistoon ja kriisikeskus oli toiminnassa klo 09 mennessä. Tilanteen kehitystä seurattiin televisiosta BBC:n uutiskanavalta. Aurinkomatkojen kriisikeskuksessa oli myöhemmin 11 henkilöä vastaamassa saapuviin puheluihin.

Matkustajatiedot koottiin yhteen tietokantaan. Sille koottiin myös tiedot, ketkä asiakkaat oli tavoitettu. Tietoja hankittiin aktiivisesti erilaisista tiedostoista (ns. sukeltajien listalta,

kohdemaiden sairaaloiden nettisivuilta jne.). Seuraavana päivänä oppaat ryhtyivät aktiivisesti etsimään asiakkaita sairaaloista.

Phuketin kohdepäällikkö ilmoitti, että yhtiön toimisto Karon Beachilla oli tuhoutunut tietokoneineen ja asiakastietoineen. Osa hotelleista oli vaurioitunut, Patong Beachilla peräti kolme neljästä. Kohdepäällikkö kertoi myös toimistolleen ja Finnairille, ettei Phuketin rannoilla voida ottaa vastaan tulossa olevia asiakkaita, joiden lentokoneen piti laskeutua Phuketiin 26.12. iltapäivällä paikallista aikaa. Asiakkaat, joiden piti palata samalla koneella, olivat pakosalla kukkuloilla, hotellien ylimmissä kerroksissa ja katoilla. He eivät olisi päässeet lentokentälle, koska tiet olivat mudan ja rojun peitossa. Lisäksi Phuketin lentokenttä oli suljettu.

Phuketiin matkalla ollut lento oli jo ilmassa Intian Ahmadabadiin tehdyn välilaskun jälkeen, kun Finnairille tuli ilmoitus, että Phuketin lentokenttä on suljettu. Koneelle annettiin ohje lentää Bangkokiin. Sillä tuotiin myöhemmin Suomeen Aurinkomatkojen ensimmäiset kotiutettavat asiakkaat. Finnair majoitti matkustajat ensimmäiseksi yöksi lentokenttä-hotelleihin. Aurinkomatkat tarjosi heille paluuta kotiin reittilennolla tai matkaa Thaimaan muihin, turvallisiin kohteisiin. Valtaosa eli noin 200 kaikkiaan 227 matkustajista valitsi viimeksi mainitun vaihtoehdon.

Tapaninpäivänä 26.12. puolen päivän aikaan Aurinkomatkat ja Finnair sopivat, että lento-ohjelma Phuketiin peruutetaan kahdeksi viikoksi. Matkojen jatkamisesta keskusteltiin päivän aikana myös muiden matkanjärjestäjien kanssa. Tuloksena oli sittemmin, että Phuketin matkat keskeytyivät helmikuun alkupuolelle asti. Thaimaan Khao Lakiin sekä Sri Lankaan matkat keskeytettiin toistaiseksi.

Aurinkomatkoiilla oli Thaimaassa 11 ja Sri Lankassa 5 opasta. Phuketissa ja Krabissa oli kohdepäälliköt. Jo tapaninpäivän iltana Phuketiin lähetettiin 5 henkilöä lisää, 3 Suomesta ja 2 Thaimaan muista osista. He pääsivät perille maanantaina 27.12. Myöhemmin Suomesta lähetettiin vielä 4 henkilöä lisää.

Phuketin kohdepäällikkö lähti 26.12. jo puolen päivän aikaan Thaimaan aikaa kiertämään Kata Beachin ja Karon Beachin hotelleja. Hän saikin seuraavien 5–6 tunnin aikana käytyä kaikki Aurinkomatkojen hotellit läpi. Asiakkaita kehoitettiin jäämään hotelleihinsa. Kukkuloille ja muualle hotellien ulkopuolelle paenneet pääsivät yöksi takaisin niihin hotelleihinsa, joista vain alin kerros oli tuhoutunut. Heille ilmoitettiin suullisesti ja ilmoitustauluilla, että päivittäin pidetään ilmoitettuin aikoina tiedotustilaisuudet hotelleittain.

Yksi Karon Beachin opas jäi auttamaan ihmisiä siellä ja yksi siirtyi Patong Beachille. Kaikki Patong Beachilla olleet oppaat joutuivat kuitenkin viranomaisen ja hotellihenkilökunnan käskystä siirtymään turvaan hotellien katoille.

Khao Lakin toimisto kylän päätien varrella säilyi ehjänä. Sen kaksi opasta joutui kuitenkin menemään ensimmäisen vuorokauden ajaksi rantaa reunustaville kukkuloille. Päästyään seuraavana päivänä Khao Lakin paikallisten asukkaiden organisoimaan kokoukseen (Meeting Point) ja myöhemmin tempelikoululle, he pystyivät osallistumaan matkustajien evakuointiin ja kuljetusten järjestämiseen. Tiistaina 28.12. oppaat osallistuivat Takuapan sairaalassa jäljellä olevien suomalaisten evakuointiin. Koko tilanteen ajan oppaat toimivat tiiviissä yhteistyössä sukelluskoulu Raya Diversin edustajien kanssa.

Kaikkia Phuket Towniin tuotuja matkustajia ei saatu sijoitetuksi hotelliin. Heille oli järjestetty hätämajoitus Phuketin kaupungintalon evakuoitikeskuksen lähellä koululla, missä oli toimiston henkilöstöä ja mihin saatiin myös lääkäriapua.

Sri Lankassa vaurioitui kaksi Aurinkomatkojen käyttämää hotellia, mutta henkilövahinkoja ei sattunut. Matkustajat siirrettiin busseilla Colomboon, jossa heidät majoitettiin yhteen hotelliin. He lensivät normaalina paluupäivänä Suomeen.

Tapaninpäivän iltana Suomesta Phuketiin lähteneessä Finnairin lentokoneessa, jossa lähti Aurinkomatkojen lisähenkilöstö, oli mukana myös EMA-Groupista lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa Finnairin toimeksiannosta.

Phuketissa oppaat saivat 27.12. klo 01 mennessä kootuiksi listat lähtijöistä ensimmäiselle kotiuttamislennolle. Bangkokiin tapaninpäivänä ohjattu Finnairin tilauslennon kone tuli 27.12. aamulla Phuketiin ja toi sieltä ensimmäiset kotiutettavat Suomeen. Seuraavina päivinä kotiuttamisohjelma jatkui yhteistyössä eri matkatoimistojen kesken.

2. Detur Finland Oy

Detur Finland Oy kuuluu osana kansainväliseen konserniin, jonka emoyhtiö on hollantilainen Detur International. Konsernin omistajat ovat pääasiassa turkkilaisia ja konserni toimii aktiivisesti Turkin matkailuteollisuudessa.

Suomen yhtiön toimitusjohtaja sai tiedon onnettomuudesta heti klo 07 jälkeen, kun Istanbulissa ollut Ruotsin yhtiön toimitusjohtaja oli soittanut hänelle. Hän oli saanut tiedon yhtiön Phuketissa olevalta kohdepäälliköltä. Kohdepäällikkö oli puolestaan kuullut asiasta oppailta. Oppaat olivat olleet matkalla hotellista toiseen, kun viranomaiset määräisivät heidät siirtymään turvaan kukkuloille. Viestiyhteydet toimivat jo tuossa vaiheessa huonosti.

Deturilla oli Phuketissa kohdepäällikkö, kaksi opasta sekä toimistopäällikkö, joka työskenteli paikallisen agentin toimistossa. Toinen opas oli vapaalla. Kohdepäällikkö ja toinen opas olivat toimistossa. Toimistopäällikkö ja agentti olivat autolla matkalla Khao Lakkiin, mutta he eivät päässeet perille. He näkivät matkalla onnettomuuden. Kohdepäällikkö kuuli toimistossa thai-viranomaisten ilmoituksen, että hyökyaallon vuoksi alueella on ulkonaliikkumiskielto ja kaikkien on mentävä koteihinsa. Hän alkoi soittaa kotoaan ja sai organisaatiossa tiedot tilanteesta hyvin eteenpäin. Kohdepäällikkö asui korkealla mäellä olevassa talossa, jonka pihaan kerääntyi pian 1 500 tsunamia paennutta.

Deturin Helsingin toimisto miehitettiin. Saman päivän iltana piti lentokoneen lähteä Phuketiin. Yksi työntekijä ryhtyi soittamaan lähteville asiakkaille lähdön peruuntumisesta. Lisähenkilöstöä Suomesta ei lähetetty, koska Deturilla on Thaimaassa paikallisväestöön kuuluvaa, thai kielen taitoista henkilöstöä. Kohdepäällikön puhelin toimi klo 16–19 paikallista aikaa ollutta täyskatkosta lukuun ottamatta niin, että hän saattoi olla koko ajan yhteydessä yhtiön Suomen toimistoon. Sen sijaan Phuketin alueella yhteydenpito oli vaikeaa, koska 95 % puhelusta ei ohjautunut vastaanottajalle.

Ulkonaliikkumiskielto purettiin klo 16.15 paikallista aikaa ja Deturin henkilöstö kokoontui Phuketin toimistoon klo 16.30. Kello 20 mennessä oli yhteys saatu kaikkiin hotelleihin. Illan mittaan käytiin kaksi kertaa kaikissa Patong Beachin hotelleissa. Kata Beachin ja Karon Beachin hotelleihin päästiin liikennejärjötysten vuoksi vasta seuraavana aamuna, mutta asukkaat pystyttiin pitämään tilanteen tasalla faksin ja puhelien avulla. Kaikkia

asiakkaita ei pystytty tavoittamaan. Deturin ensimmäinen kotiuttamislento lähti 27.12. ja toinen 31.12.

3. Finnmatkat Oy

Finnmatkat Oy kuuluu osana saksalaisen Tui-konsernin Tui Nordic-nimiseen alakonserniin, samaan kuin ruotsalainen Fritidsresor. Finnmatkat Oy markkinoi konsernin valmismatkoja Suomessa, mutta esimerkiksi Tui Nordicin tuotantoa ohjataan Tukholmasta. Kohteissa olevat oppaat ovat ruotsalaisissa työsuhteissa.

Finnmatkat sai tiedon asiasta klo 06.15 konsernin päivystyksestä Tukholmasta. Tiedon otti vastaan Suomen päivystäjä. Tieto merkittiin nettisivulle klo 10. Aamupäivän aikana yhtiön toimisto miehitettiin. Puhelinpäivystykseen tuli 10 henkeä ja puhelimesta oli jonotusmahdollisuus. Kun linja avattiin klo 12.30, se täyttyi heti kysyjistä. Kysymykset koskivat huomattavalta osin samana iltana klo 23.40 suunniteltua lähtöä. Lähtö päätettiin peruuttaa klo 14.30 ja virkailijat alkoivat soittaa peruutuksia asiakkaille. Kone päätettiin lähettää Phuketiin tyhjänä noutamaan palaavia asiakkaita. Sen mukana lähti viisi työntekijää avustamaan oppaita ja paikallisia toimijoita. Sri Lankaan lähetettiin yhtiön intialaisen agentin edustaja sekä Intian Goassa ollut suomalainen opas.

Tapaninpäivän iltana klo 22 tiedot Khao Lakista olivat edelleen hyvin vajavaiset. Tiedettiin, että thaiviranomaiset ovat sulkeneet tiet sinne. Osa asiakkaista on saanut turvapaikan evakuointileireiltä ja osa oli sairaaloissa. Seuraavana aamuna aloitettiin matkustajalistojen järjestelmällinen tarkastus. Kaikki saapuvat ilmoitukset rekisteröitiin sähköisesti. Lennot Phuketiin 4.1. ja 11.1. päätettiin peruuttaa.

Kolme konsernin opasta lähti 26.–27.12. välisenä yönä Khao Lakiin kiertämään aluetta ja sen sairaaloita. Jo maanantaina aamupäivällä he organisoivat Takuapan sairaalassa paikalla olleiden Khao Lakin kohdeoppaiden kanssa lievästi loukkaantuneiden potilaiden kuljetuksia Phuketiin ja lentokentälle. Kuljetukset tehtiin turistibusseilla. Ensimmäinen tällainen kuljetus lähti klo 13–14 aikaan maanantaina ja viimeinen noin klo 17.

Konserni menetti Khao Lakissa viisi opastaan, joista yksi oli suomalainen. Khao Lakin oppaita evakuoitiin myös sairaaloihin ja kokoontumiskeskuksiin, mutta he pysyivät toimintakykyisinä auttaen muita ihmisiä.

Suomesta lähetetyt Finnmatkojen edustajat olivat perillä Phuketissa maanantaina ilta-päivällä ja he pääsivät osallistumaan evakuointityöhön tehokkaasti tiistaista 28.12. alkaen.

Finnmatkat perusti asiakkaitaan varten kokoamiskeskuksen Karon Beachille hotelli Blue Star Phuket Orchid Resortiin, missä oli myös yhtiön Phuketin toimisto. UM kehotti 29.12. joukkotekstiviestillä suomalaisia kokoontumaan Phuketin alueella Phuketin kaupungintalolle sekä hotelli Orchidiin. Kukaan ei informoinut päätöksestä Finnmatkojen Phuketissa olevaa henkilöstöä, joten heille tuli yllätyksenä se, että Orchidiin alkoi tulla muidenkin matkatoimistojen asiakkaita jopa täysin kunnossa olevista hotelleista sekä omatoimimatkaillijoita. Finnmatkojen henkilöstön oli vaikea hallita tilannetta. Paikalle saapuvat kertoivat, että omaiset Suomesta olivat soittaneet ja sanoneet Suomen viranomaisten kehottaneen Thaimaassa olevia menemään kokoamiskeskuksiin.

4. KohdematkatKaleva

KohdematkatKaleva on suomalainen osakeyhtiö. Se ei tuota itse valmismatkoja, vaan se myy muiden tuottajien matkoja ja järjestää asiakkailleen yksilöllisiä, "räätälöityjä" matkoja. Valtaosa eli noin 3/4-osaa matkoista oli räätälöityjä. Onnettomuuden tapahtuessa KohdematkatKalevalla oli tuhoalueilla muiden matkanjärjestäjien matkoilla Phuketissa 16 henkeä ja Sri Lankassa 9 henkeä. Heidät on tilastoitu asianomaisten matkanjärjestäjien asiakkaisiksi. Lisäksi tuhoalueilla oli yksilöllisesti järjestetyillä omatoimimatkoilla Thaimaan Phuketissa 42 ja Krabissa 16 sekä Indonesian Aceh'n maakuntaa lähellä olevassa Monadossa 4 ja Myanmarissa 2 matkailijaa.

Matkatoimisto sai tiedon onnettomuudesta 26.12.2004 noin klo 10.30 ulkomaisista uutislähetyksistä. Tiedon ensiksi saanut virkailija hälytti esimiehensä ja tuli toimistoon yhdessä viestintäpäällikön kanssa. He tekivät välittömästi matkustajalistaukset, ottivat yhteyden samana päivänä matkalle lähteviin matkojen peruuttamiseksi sekä aloittivat yhteydenotot tuhoalueella oleviin. Muille virkailijoille lähetettiin asiakaslistat, jotta he saattoivat aloittaa heti seuraavana aamuna yhteydenotot.

Maanantaina 27.12. kaikki 10 myyntivirkailijaa ryhtyi tavoittelemaan omia asiakkaitaan. Toimistoon perustettiin raportointikeskus, johon koottiin tiedot tavoitetuista asiakkaista. Kriisijohtajana toimi markkinointijohtaja. Joka päivä henkilöstölle annettiin useita tilannekatsauksia ja kriisijohto piti kokouksen. Tietoja loukkaantuneista asiakkaista etsittiin sairaaloiden verkkosivuilta ja ns. sukeltajien listalta. Matkustajalistausta laajennettiin 28.12., koska toimisto oli myynyt esimerkiksi vain lentolippuja Bangkokiin ja oli epäiltävissä, että asiakkaita voisi olla omatoimimatkoilla tuhoalueilla. Lähes kaikki asiakkaat tavoitettiin. Toimisto laati 29.12. mennessä ohjeistuksen tammikuuksi suunniteltujen matkojen muutos- ja peruutuspolitiikasta.

Työterveyshuollon puitteissa henkilöstölle järjestettiin mahdollisuus kriisiavun saantiin.

5. Tjareborg

Tjareborg, joka on englantilaisen MyTravel-konsernin tytäryhtiö, kuuluu MyTravel Northern Europe -nimiseen konserniin. Tieto katastrofista saatiin klo 07.30, kun YLE:n toimittaja soitti Kuopiossa olleelle henkilöstöjohtajalle. Tämä soitti välittömästi Tukholmaan konsernin päivystyskeskukseen, johon tieto oli tullut Thaimaasta klo 05.20 ja Sri Lankasta klo 06.30. Tukholman hälytyskeskuksen Suomeen aikaisemmin aamulla lähettämä hälytys tekstiviestillä ei ollut tullut perille. Henkilöstöjohtaja hälytti toimitusjohtajan ja kaupallisen johtajan. Nämä puolestaan hälyttivät virkailijoita toimistoihin. Helsingin ja Tampereen toimistot oli miehitetty klo 09.00 mennessä. Helsingin toimistossa työskenteli tapaninpäivänä 13 henkeä.

Päivystyspuhelimet pidettiin toiminnassa tapaninpäivän illan jälkeen läpi yön, myöhemminä päivinä klo 22 tai 23 saakka. Uudenvuodenaattona päivystys siirrettiin Airpron numeroon. Ensimmäisenä yönä puheluja tuli läpi yön. Maanantaiksi 27.12. suunniteltu lento Phuketiin peruutettiin jo tapaninpäivänä ja asiakkaille ilmoitettiin asiasta.

Sekä Phuketissa että Sri Lankassa olleisiin kohdepäälliköihin pystyttiin pitämään yhteyttä jo tapaninpäivänä suhteellisen hyvin. Tässä vaiheessa Malediiveilla kaikki asiakkaat olivat turvassa, Sri Lankassa kahdeksan matkustajaa oli kateissa ja Phuketin osalta selvittely oli käynnissä. Tilanteesta ilmoitettiin yrityksen verkkosivuilla. Konsernijohtolta tuli

illansuussa tieto, että Sri Lankassa on paljon hotelleja vaurioitunut ja ihmisiä on menehtynyt, ei kuitenkaan konsernin asiakkaita. Asiakkaat oli saatava nopeasti kotiin.

Tjareborgin kriisikeskuksessa ihmeteltiin illalla myös uutistietoja, joiden mukaan suomalaisilla ei ole hätää kriisialueella. Henkilöstöjohtaja soitti UM:n päivystysnumeroon, joka ilmoitti, ettei UM ole sellaista tietoa antanut. UM kertoi, että kriisialueella on useita menehtyneitä suomalaisia ja Khao Lakiin ei saada yhteyttä ollenkaan. Illalla päätettiin lähettää Helsingistä kaksi virkailijaa Phuketiin. He lähtivät tiistaina ja ryhtyivät päivystämään pohjoismaalaisten kollegojensa kanssa Phuketin lentokentällä.

Maanantaina 27.12 tilannekuva alkoi selkiytyä. Kamala Beachillä toinen hotelleista vaurioitui ja asiakkaita siirrettiin muihin hotelleihin. Tie Kamala Beachille oli poikki. Patong Beachillä yhden hotellin asiakkaat oli jouduttu siirtämään toiseen ehjäksi jääneeseen hotelliin. Karon Beachillä yksi hotelli oli ilman sähköä. Kata Beachillä ei ollut ongelmia. Phi Phi -saarilla oli 7 suomalaista ja 19 muuta konsernin asiakasta. He samoin kuin sunnuntaina sukellus- tai veneretkillä olleet olivat kunnossa. Oppaat kiertelivät sairaaloissa etsimässä asiakkaita. Saman päivän iltana Phuketin matkat peruutettiin toistaiseksi ja Malediivien ja Sri Lankan matkat koko talveksi.

Viikon aikana pidettiin tietokoneen avulla päivitettyä matkustajalistaa, johon merkittiin kaikki saadut tiedot jokaisesta matkustajasta. UM:n kriisikeskukseen pidettiin jatkuvaa yhteyttä. Sieltä toimitettiin Tjareborgille listoja, ja palautteena annettiin matkatoimistolla olevia tietoja. Keskiviikkona 29.12. päivitetty listat lähetettiin myös KRP:lle. Saman päivän iltana puuttui vielä tieto 44 Phuketissa olevasta asiakkaasta.

Tjareborgin ja koko konsernin kohdealueilla olleet työntekijät olivat informoineet asiakkaita koko ajan kotiuttamislannoista. Kuitenkin 30.12 tuli Phuketista tieto, että muutamat matkustajat haluavat jatkaa lomaansa. Heidän edellytettiin antavan sitoumuksen, jonka mukaan he vastaavat itse paluukuljetuksestaan, jolleivät suostu palaamaan kotiuttamislannoilla. Kukaan ei kuitenkaan jäänyt kohteeseen.

Kaikki Sri Lankan ja Malediivien asiakkaat palasivat 31.12 ja Phuketin asiakkaat 1.1. mennessä.

1.5.2 Lentoyhtiöiden toiminta

1. Finnair Oyj

Finnair Oyj on valtion osittain omistama kansallinen liikennelentoyhtiö, joka harjoittaa sekä reitti- että tilauslento liikennettä. Yhtiölle on ilmailulain nojalla määrätty varautumisvelvollisuus poikkeustilanteiden varalta.

Resurssit

Lentokalusto:

- 6 kpl MD 11, 297 paikkaa, toiminta-aika 11 h (välilaskutta Thaimaahan)
- 7 kpl Boeing 757, 227 paikkaa, toiminta-aika 8 h (lento Thaimaahan vaatii yhden välilaskun)
- 29 kpl Airbus-versioita (321 = 181 paikkaa, 320 = 150 paikkaa, 319 = 118 paikkaa), toiminta-aika kaikilla 5 h
- 11 kpl MD 80, käyttö päättyy vuonna 2006

- tulossa 12 kpl Embraer, 76 paikkaa, toiminta-aika 3½ h.

Kaukoevakuointeihin sopii parhaiten B757 ominaisuuksiensa takia. Kaluston irrotettavuus riippuu tilanteesta. Mahdollisuudet ovat joko lentää yöllä, jolloin ei ole reittilentoja, käyttää hyväksi huoltovälejä, vaihtaa kalustoa reittilennoilla tai peruuttaa reittilentoja kriittisessä tilanteessa. Yhtiöllä on liikennevalvontakeskus (Network Control Center, NCC), joka päivystää 24h. Yhteys ilmassa oleviin koneisiin saadaan lyhytaaltoradiolla (HF). MD 11:ssä on myös satelliittipuhelin.

Finnairilla on valmiussuunnitelma ja toiminta alkaa viimeistään kahdessa tunnissa hälytyksestä. Lentokentistä on ns. Airport File ja miehistöt ovat tutustuneet kenttiin. Kriisialueille lentämisen ratkaisee yhtiö, vaikuttavina tekijöinä tilanteen kriittisyys, vaarallisuus ja vakuutusyhtiöiden suhtautuminen. Yhtiöllä on lääkinällistä yhteistyötä EMA-Groupin kanssa ja sopimus lääkinällisestä neuvontapalvelusta yhdysvaltalaisen MedAirin kanssa.

Huolloissa on joustomahdollisuuksia kaluston käyttöön saamiseksi. Huollot tehdään Helsinki-Vantaalla yöaikaan. Ennakoiva huolto on mahdollista. MD 11:lle on varattu 24 h:n aukkoja, jolloin kone on irrotettavissa evakuointilennoille. Reittikohteissa on teknistä henkilökuntaa. Tarvittaessa lähetetään mekaanikko lennolle mukaan. Lentoyhtiöt tukevat toisiaan vikakorjaus- ja varaosatilanteissa. Maakalustoa on yleensä kohdekentillä riittävästi.

Evakuointilentojen vaatimat tilapäismuutokset matkustamoon pystytään tekemään nopeasti. Istuvat potilaat evakuoidaan normaalijärjestelyin. Paaripotilaan kuljettamiseksi koneen takaosaan muodostetaan paariერი. Sen valmistelu vaatii muutaman tunnin. Muut järjestelyt riippuvat tilanteesta. Ilmailulaitos on kriisijärjestelyjen suhteen joustava, mutta dokumentointi on oltava ja vastuu on yhtiöllä. Yhtiöllä on tällä hetkellä kaksi ilmailukäyttöön hyväksyttyä lentokonepaaria. Finnair on pyytänyt valmistajilta tietoja liikennekoneisiin sijoituskelpoisista lääkinällisistä yksiköistä.

Toimenpiteet

Tieto katastrofista tuli yhtiön liikennevalvontakeskukseen 26.12.2004 klo 06.47, jolloin Phuketin kentän ilmoitettiin olevan suljettu. Hieman myöhemmin tuli matkanjärjestäjältä Phuketista tieto vaikeuksista. Liikennevalvontakeskus hälytti yhtiön kriisivalmiusjohtajan (pääohjaaja) kentälle, jonne hän saapui noin klo 09. Tilanteen vakavuus ymmärrettiin ja muut kriisiryhmän jäsenet hälytettiin kentälle. Kriisin johtamistoimenpiteet oli käynnistetty puhelimitse jo klo 08.30 ja yhtiön pääjohtaja informoitiin. Koska kyseessä ei ollut lento-onnettomuus, ei yhtiön hätätilanneorganisaatiota käynnistetty.

Kriittiset toimenpiteet Finnairin osalta olivat

- klo 10.00 tehty päätös Phuketiin matkalla olevan koneen käännättämisestä Bangkokiin
- klo 14 matkanjärjestäjien kanssa tehty päätös siitä, ettei kohteisiin viedä uusia matkustajia ja siellä olevat matkustajat noudetaan pois, jota varten laadittiin alustava evakuointisuunnitelma
- klo 18 tehty päätös lähettää EMA-Groupin lääkintäryhmä Phuketiin, jota varten yhtiön ilmailulääkäri aloitti lääkinällisen yhteistyön EMA-Groupin kanssa.

Illalla klo 18 pidetyn kriisijohdon kokouksen päätöksen mukaisesti

- illalla klo 23.55 Phuketiin lähteneellä koneella vietiin EMA-Groupin lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa, kahdeksan matkanjärjestäjien henkilökuntaan kuuluvaa, avustustarvikkeita ja puhdasta vettä
- sovittiin, että Air Finlandin kone tuo Colombosta 27.12. pois Finnairin sinne viemiä matkustajia.

Yhtiössä laadittiin 27.12. alustava aikataulutus kahdeksalle B757- ja kahdelle MD 11-evakuointilennolle. Päivällä klo 12.30 pidetyssä kokouksessa sovittiin matkanjärjestäjien kanssa aikataulusta ja kuljetuskapasiteetin tehokkaasta hyväksikäytöstä. Kello 14.30 suunnitelma hyväksyttiin lopullisesti ja lentojen luvat päätettiin anoa rescue-lentoina. Yhtiön edustajat osallistuivat klo 15 pidettyyn UM:n tiedotustilaisuuteen ja klo 17 alkaneeseen valmiuspäällikköryhmän kokoukseen. Siellä päätettiin antaa evakuointilentojen toteuttamisvastuu Finnairille ja lääkinnällinen vastuu SPR:lle.

Yhtiö irrotti evakuointilentoihin 26.12.2004–2.2.2005 kaksi B757-konetta ja yhden MD 11-koneen, joilla lennettiin 11 lentoa. Lennoista 10 lennettiin Phuketiin ja yksi Colomboon. Mahdollisuuksia olisi ollut irrottaa useampia koneita, mutta siihen ei katsottu olevan tarvetta.

Valtion tilaamaa sairaalalentoa 30.–31.12. varten B757-koneeseen tehtiin Ilmailulaitoksen hyväksymä tilapäisasennus, jossa keskimmäisten penkkien alas taitettujen selkänojen päälle sidottiin VSS-paarit. Asennus oli poikkeuksellinen, mutta saatiin tehtyä kolmessa tunnissa. Lääkinnällisen varustuksen toimitti HUS. Ongelmana oli sairaalakoneeseen asennettujen lääkinnällisten laitteiden suuri virran tarve ja se, ettei koneessa ole 220 voltin virransyöttöä. Laitteiden virrantarve ratkaistiin akuilla ja lisävalaistuksen tarve käsivalaisimilla. Lisäkaapeleita virransyöttöä varten ei vedetty.

Finnairin miehistöjen määrä riitti hyvin evakuointilentoihin ja Ilmailulaitos antoi työajan ylitysluvat joustavasti antaen luvan lähettää anomukset jälkikäteen. Koko henkilöstön auttamismotivaatio oli vahva ja vapaaehtoisia oli tarjolla enemmän kuin voitiin käyttää. Matkustamohenkilökunnassa oli paljon sairaanhoitajakoulutuksen saaneita.

Ylilentoluvat toimivat hyvin. Ensimmäiset lennot lennettiin normaaliluvilla, seuraavilla status muutettiin (rescue flight, rescue mission).

Finnair kuljetti avustus- ja evakuointilentoilla 2351 suomalaista Thaimaasta ja Sri Lankasta Suomeen ja vei kohdealueelle 173 avustustyöntekijää, kenttäsairaalan ja noin 40 tonnia avustustarvikkeita. Reittilentoilla kohdealueelta palasi noin 300 matkailijaa.

2. Air Finland Oy

Air Finland on suomalaisessa omistuksessa oleva pääasiassa tilauslentotoimintaa harjoittava osakeyhtiö. Yrityksellä ei ole varautumisvelvoitetta.

Resurssit

Yhtiön lentokalusto käsittää 3 kpl Boeing 757-200 ER-koneita, kussakin 219 paikkaa, toiminta-aika 8 h. Hankkeilla on neljäs B757.

Lentokaluston irrotettavuus muista tehtävistä on 2–3 tuntia, ja yleensä kaksi konetta on mahdollista irrottaa nopeasti riippuen kuitenkin siitä, missä ne ovat. Yhtiön normaalia

toimintaa on lentää jatkuvasti tilauslentoja ja lentoja toisten yhtiöiden lukuun. Reittilentoja on vähän. Tämän vuoksi kaluston irrotettavuus erityistoimintaan on hyvä.

Miehistöt saadaan käyttöön 2–3 tunnissa, ja he ovat hyvin motivoituneita. Tässä tilanteessa Ilmailulaitos antoi työaikaylitysluvan ja anomus saatiin jättää jälkikäteen. Vastuu työaikojen järjestelyistä ja lentoturvallisuuden säilyttämisestä jätettiin yhtiölle. Normaalisti työaika on rajoitettu 14 tuntiin. EU:n ilmailuviranomainen suunnittelee työajan lyhentämistä 13 tuntiin.

Yhtiön liikennetoimisto (Movement Control, MC) päivystää 24 h, miehityksenä yksi henkilö. Kolmivuorotyössä on yhteensä kahdeksan koulutettua henkilöä. Miehistöillä on valmius lentää mihin tahansa maailmassa. Yhteydet ilmassa oleviin koneisiin saadaan lyhytaaltoradiolla (HF).

Koska yhtiö lentää enimmäkseen charter-lentoja, ei sillä ole valmiita ylilentolupia ja ne on anottava erikseen. Nyt niiden saamisessa oli vaikeuksia Intian osalta. Tilanne voi joissain tapauksissa vaatia kiertoreitin käyttöä, jolloin lentoaika pitenee.

Huollot tehdään Helsinki-Vantaan lentoasemalla Finnairilla. Huolto kestää yhden yön. Huolto on mahdollinen myös Tukholmassa ja Islannissa. Isommat huollot tehdään Sveitsissä. Tarvittaessa voidaan huoltoväliin hakea 10 % pidennys. Vikakorjauksissa ulkomailloilla on yhteistoimintaa muiden yhtiöiden kanssa. Tarvittaessa otetaan varaosia mukaan. Maalaitteet eivät ole ongelma, koska ne hoitaa joko ilmailuviranomaisen organisaatio tai eri yritys. Potilaspaarien nostoon ja laskuun voidaan käyttää cateringin nostolava-autoa.

Yhtiöllä on lääkinällinen yhteistoimintasopimus MedFlightin kanssa. Se antaa lennoilla oleville koneille tarvittaessa lääkinällistä neuvontaa ja toimittaa sairaankuljetustilanteissa lääkinälliset varusteet, jotka on tehty lentokonekäyttöön ja toimivat akuilla. Air Finlandilla ei ole matkustamokiskoihin sopivia paareja.

Toimenpiteet

Yhtiö sai tiedon tapahtumasta 26.12.2004 klo 05.15, jolloin Phuketissa ollut vaihtomiehistö ilmoitti puhelimitse hyökyaallosta. Tilannekuvaa ylläpidettiin puhelimitse klo 08:aan asti ja sen jälkeen seuraamalla kansainvälisiä TV-kanavia. Yhtiö kohotti henkilöstönsä osalta kriisivalmiuttaan aamupäivän aikana. Yhtiön toimitusjohtaja saapui työpaikalleen klo 11 ja klo 14 pidettiin ensimmäinen kriisikokous. Evakuointilennot kohdealueelle suunniteltiin yhteistoiminnassa matkanjärjestäjien kanssa ja käynnistettiin yhteistoiminta SPR:n, MedFlightin ja SOS Internationalin kanssa.

Ensimmäinen evakuointilento lähti 26.12. klo 22.57 Phuketiin mukanaan neljä tanskalaista lääkäriä, MTV:n toimittaja, lääkintätarvikkeita, huopia ja vettä.

Yhtiö lensi yhteensä viisi matkatoimistojen tilaamaa evakuointilentoa, joista kolme Phuketiin, yksi Bangkokiin ja yksi Colomboon. Tilanne kohdealueen kentillä oli ajoittain sekava, erityisesti 27.12. Colombossa, jossa lentoaseman henkilöstö ei ollut varautunut tilanteeseen (Rescue Flight) ja matkustajia jouduttiin odottamaan kaoottisten maaliikenneyhteyksien vuoksi. Yhtiö varautui useamman päivän avustus- ja evakuointilentotoimintaan ja tarjosi apuaan UM:lle useampaan kertaan. UM kuitenkin ilmoitti, ettei apua tarvittu.

Air Finland kuljetti lennoillaan 571 matkustajaa Suomeen ja 252 matkustajaa Ruotsiin sekä noin viisi tonnia avustustarvikkeita.

3. Jetflight Oy

Jetflight on yksityisessä omistuksessa oleva suomalainen osakeyhtiömuotoinen tilauslento-yhtiö, jolla on jatkuva ambulanssilentovalmius. Yhtiöllä ei ole varautumisvelvoitetta.

Resurssit

- Lentokalusto:
- 3 kpl Falcon 20F-5, joissa jokaisessa kaksi tehohoitoa paikkaa (Intensive Care Unit, ICU) ja kaksi istuvaa potilaspaiikkaa, toiminta aika 4 h
 - 1 kpl Bombardier CL 600 Challenger, jossa on kaksi tehohoitoa paikkaa, yksi tavallinen paripaikka ja 4 istuvaa potilaspaiikkaa, toiminta-aika 7-8 h.

Kaikissa koneissa on apuvoimalaite (APU) sähkön tuottoa varten koneen seisoessa maassa ja lääkintälaitteiden tarvitsema sähköjärjestelmä.

Koneiden ja toimiston välillä yhteysvälineenä on satelliittipuhelin (vain Challenger-koneessa) ja lyhytaaltoradio (HF), jolla voi välittää myös dataa. Yhtiöllä on jatkuvasti päivystävä liikennetoimisto (Movement Control), joka perustuu viikon kerrallaan kestävään ohjaajan ja tekniikan valmiuspäivystykseen. Lisäksi miehistöt (12 päätoimista ohjaajaa) ovat tavoitettavissa puhelimella siten, että lähtövalmius lennolle on 2 tuntia hälytyksestä. Vikaantumistilanteissa käytetään paikallista apua, yhteistyökumppaneita Euroopassa (Air Alsie ja Norsk Flyg Ambulance) tai sitten oma mekaanikko lähetetään paikalle. Vian laadusta riippuen vaihtokone lähetetään matkaan noutamaan potilasta.

Lääkinnällinen vastuu on lääkintäyhteistoimintaosapuolilla. Niitä ovat EMA-Group ja MedFlight, joskus myös SOS International, joiden lääkinälliset laitteet ovat ilmailuviranomaisen hyväksymiä ja sovitettu koneisiin. Lääkintähenkilökunta ja -laitteet saadaan edellä mainituilta yhtiöiltä.

Yhtiöllä on kaksi ilmailuviranomaisen hyväksymää LifePort paariyksikköä, joissa kummassakin on kaksi paaria. Lääkintäosapuoli tuo lääkintähenkilöstön, lääkintätarvikkeet ja laitteet (perustehoitovälineet), jotka toimivat pääosin akuilla. Akkuja voi ladata lennon aikana. Koneessa on saatavissa 220 V vaihtovirta. Ennen lentoa lääkintäosapuoli konsultoi potilaan kotipaikan sairaalan kanssa. Potilaat siirretään Helsingissä sisällä hallissa suoraan ambulanssiin.

Vuodessa lennetään 150–180 evakuointilentoa. Valmiudellisena ongelmana ovat ylilentolupien pitkä käsittelyaika (10–24 h) joissakin maissa ja joillakin lentokentillä hitaat muodollisuudet (esim. vain käteisellä maksaminen).

Toimenpiteet

Tieto katastrofista saatiin 27.12. aamulla televisiosta, jolloin valmiutta nostettiin muun muassa ylilentolupien ennakkoonomisella. Valmiutta ylläpidettiin 3.1.2005 asti. UM informoitiin kriisin aikana useampaan kertaan, mutta sieltä ei oltu yhteydessä.

Yhtiö lensi yhden tilatun evakuointilennon Thaimaasta (Hat Yai) 30.12. klo 00.35–31.12. klo 08.20 Falcon-koneella. Lennolla tuotiin kaksi paripotilasta ja yksi istuva potilas.

EMA hoiti potilaiden hoidon koneessa. Lennolla tehtiin yksi välilasku mennessä tullen ja lento kesti kaikkiaan 32 tuntia.

Yhtiöllä olisi ollut 27.12.–1.1. välisenä aikana mahdollista lentää neljä edestakaista lentoa katastrofialueelle, joilla olisi voitu evakuoida 8 tehohoitoa vaativaa paripotilasta ja 8–24 istuvaa potilasta.

Kriittisiä päätöksentekotilanteita ei esiintynyt. Ulkomaisten viranomaisten kanssa ei ollut ongelmia. Thaimaassa saatiin apua lähetysseuran papeilta, jotka puhuivat paikallista kieltä. Suomessa yhteistoiminta oli normaalia viranomaisyhteistoimintaa eikä ongelmia esiintynyt. Muihin lentoyhtiöihin (Finnair, Air Finland) ei ollut kontakteja.

4. Evakuointilennot

Lentoyhtiöt toteuttivat matkanjärjestäjien tilaamat paluukuljetuslennot, jotka toimivat myös avustuslentoina, sekä valtion tilaamat avustus- ja evakuointilennot. Lennot ilmenevät myös liitteenä 5 olevasta taulukosta.

Finnairin lento = AY, Air Finlandin lento = FIF, Jetfliten lento = JEF. Ajat ovat Suomen aikaa.

26.12. sunnuntai

- AY 1965, normaali matkanjärjestäjän tilauslento Helsingistä Bangkokiin, jonne matkustajat jätettiin. Kone jatkoi tyhjänä 27.12. aamulla Phuketiin
- FIF 911, tilauslento Helsingistä klo 22.57 Phuketiin, mukana neljä SOS Internationalin tanskalaista lääkäriä, MTV:n toimittaja ja avustustarvikkeita
- AY 1961, tilauslento Helsingistä klo 23.55 Phuketiin, mukana EMA:n lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa, matkanjärjestäjien henkilökuntaa, avustustarvikkeita ja vettä.

27.12. maanantai

- FIF 001, tilauslento Helsingistä klo 03.13 Colomboon
- AY 1966, tilauslento Phuketista klo 06.48 Helsinkiin, perillä klo 20.20, mukana 222 matkustajaa
- FIF 912, tilauslento Phuketista klo 15.03 Helsinkiin, perillä 28.12. klo 03.55, mukana 218 matkustajaa
- AY 1962, tilauslento Phuketista klo 16.15 Helsinkiin, perillä 28.12. klo 06.15, mukana 228 matkustajaa, joista noin 30 potilasta, yksi sairaanhoitaja (EMA)
- FIF 002, tilauslento Colombosta klo 20.24 Helsinkiin, perillä 28.12. klo 09.35, mukana 212 matkustajaa
- AY 1957, avustuslento Helsingistä klo 21.58 Phuketiin, mukana kaksi Finnairin kenttävirkaileijaa, matkanjärjestäjien henkilökuntaa, SPR:n ja EMA:n lääkintähenkilökuntaa, yhteensä 19 henkilöä sekä avustustarvikkeita.

28.12. tiistai

- AY 1995, avustuslento Helsingistä klo 03.33 Colomboon, mukana EMA:n lääkintähenkilöstöä, avustustarvikkeita ja SPR:n kenttäsairaala henkilöstöineen (13)
- FIF 931, tilauslento Helsingistä klo 03.41 Bangkokiin

- AY 1958, evakuointilento Phuketista klo 14.30 Helsinkiin, perillä 29.12. klo 04.08, mukana 221 matkustajaa, joista noin 70 loukkaantunutta, kaksi sairaanhoitajaa (EMA)
- AY 1996, evakuointilento Colombosta klo 16.32 Helsinkiin, perillä 29.12. klo 04.39, mukana 227 matkustajaa, joista 20 loukkaantunutta, lääkäri ja sairaanhoitaja (EMA)
- FIF 932, tilauslento Bangkokista klo 22.05 Helsinkiin, perillä 29.12. klo 13.14, mukana 227 matkustajaa, joista 27 loukkaantunutta, kaksi lääkäriä ja sairaanhoitaja (MedFlight)
- AY 1963, avustuslento Helsingistä klo 22.55 Phuketiin, mukana matkanjärjestäjien henkilöstöä, EMA:n ja SPR:n lääkintähenkilöstöä, yhteensä 12 henkilöä sekä 3000 l vettä.

29.12. keskiviikko

- AY 1955, avustuslento Helsingistä klo 07.58 Phuketiin, mukana kaksi sairaanhoitajaa (EMA), avustustarvikkeita ja 3000 l vettä, koneessa parit
- AY 1957 (MD 11), avustuslento Helsingistä klo 10.50 Phuketiin, mukana lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa (EMA), SPR:n evakuointiryhmä (31 henkilöä) sekä KRP:n henkilöstöä (2), yhteensä 36 henkilöä, rahtina avustuspainetta ja vettä
- FIF 003, tilauslento Helsingistä klo 12.05 Phuketiin
- AY 1964, evakuointilento Phuketista klo 13.08 Helsinkiin, perillä 30.12. klo 02.45, mukana 206 matkustajaa, joista 24 loukkaantunutta, EMA:n sairaanhoitaja
- AY 1956, evakuointilento Phuketista klo 21.51 Helsinkiin, perillä 30.12. klo 11.15, mukana 222 matkustajaa, joista yksi paripotilas ja muutama lievemmin loukkaantunut, EMA:n sairaanhoitaja
- AY 1958 (MD 11), evakuointilento Phuketista klo 23.20 Helsinkiin, perillä 30.12. klo 10.19, mukana 253 matkustajaa, kaikki loukkaantuneita, kaksi lääkäriä ja kolme sairaanhoitajaa (EMA)
- reittilennolla AY 098 kuljetettiin kolme potilasta.

30.12. torstai

- JEF 429, Fortumin tilaama ambulanssinoutolento Helsingistä klo 00.44 Hat Yain kentälle
- FIF 004, tilauslento Phuketista klo 05.53 Arlandaan, perillä 19.27, mukana 217 matkustajaa, kaksi lääkäriä ja sairaanhoitaja
- AY 1961, avustuslento Helsingistä klo 06.34 Phuketiin, mukana EMA:n lääkintähenkilökuntaa (5), avustuspainetta ja vettä
- JEF 429, ambulanssilento Hat Yain kentältä Helsinkiin, perillä 31.12. klo 08.35, kaksi paripotilasta ja yksi istuva potilas, lääkäri ja sairaanhoitaja
- AY 1965, sairaalakone Helsingistä klo 19.59 Bangkokin kautta Phuketiin, mukana 44 lääkintähenkilökuntaan kuuluvaa sekä 11 KRP:n henkilökuntaa (DVI), tilaa 22 paripotilaalle. Kone otti 31.12. aamulla Bangkokista kuusi paripotilasta ja jatkoi Phuketiin
- AY 1962, evakuointilento Phuketista klo 20.23 Helsinkiin, perillä 31.12. klo 10.31, mukana 227 matkustajaa, lääkäri ja kolme sairaanhoitajaa

- FIF 005, tilauslento Arlandasta klo 21.53 Phuketiin
- reittilennolla AY 092 kuljetettiin 18 loukkaantunutta, mukana lääkäri ja sairaanhoitaja (EMA).

31.12. perjantai

- AY 1963 (MD 11), avustuslento Helsingistä klo 11.03 Phuketiin, mukana kolme SPR:n henkilöstöön kuuluvaa, avustustarvikkeita ja vettä
- FIF 006, tilauslento Phuketista klo 13.14. Arlandan kautta Helsinkiin, mukana 144 matkustajaa, perillä Arlandassa 1.1.2005 klo 04.38, 30 matkustajaa jäi pois, perillä Helsingissä klo 06.07, jonne tuotiin 114 matkustajaa
- AY 1966, sairaalakone Phuketista klo 14.13 Helsinkiin, perillä 1.1.2005 klo 03.41, mukana 16 potilasta ja 44 lääkintähenkilökuntaan kuuluvaa
- AY 1964 (MD 11), evakuointilento Phuketista klo 22.54 Helsinkiin, perillä 1.1.2005 klo 09.24, mukana 280 matkustajaa, joista osa oli kotiutettavaa avustushenkilökuntaa ja matkatoimistojen henkilökuntaa.

1.1.2005, lauantai

- AY 1961, avustuslento Helsingistä klo 14.44 Phuketiin, mukana 11 KRP:n henkilöstöön kuuluvaa (DVI) ja yksi Ruotsin suurlähetystön edustaja. Rahtina avustustarvikkeita ja vettä.

2.1. sunnuntai

- AY 1962, viimeinen evakuointilento Phuketista klo 04.18 Helsinkiin, perillä klo 17.11, mukana 200 matkustajaa, joista osa oli kotiutettavia Finnairin kenttävirkaillijoita ja matkatoimistojen henkilökuntaa.

Yhteenveto:

Lentolaji	Finnair	Air Finland	Jetflite	Matkustajia
Tilauslennot	2	5	-	1 438
Evakuointilennot	8	-	-	1 836
Sairaalalennot	1	-	-	16
Ambulanssilennot	-	-	1	3
Yhteensä	11	5	1	3 293

Lentoja oli 17 yhteensä ja kuljetettuja matkustajia 3 293 henkilöä. Näihin sisältyy myös lennoilla kotiutettu avustushenkilökunta.

1.5.3 Järjestöjen ja yritysten toiminta

1. Suomen Punainen Risti

Suomen Punaisen ristin toiminta jakaantui neljään toiminta-alueeseen, joista ensimmäinen on **kansainvälisen avun operaatio**, jossa Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansainvälisen liikkeen normaalin toimintamallin mukaisesti lähetettiin avustushenkilöstöä, materiaalia ja rahallista apua tuhoalueille. Tähän tukeen liittyy muun muassa hoitoklinikan (ERU-klinikka, Emergency Response Unit) lähettäminen Sri Lankaan. SPR osallistui avustusoperaatioihin Sri Lankan lisäksi Thaimaassa, Intiassa ja Indonesiassa. Toinen toiminta-alue oli **kansainvälinen evakuointioperaatio**, jossa SPR avusti suomalaisten kotiuttamisessa katastrofin jälkeen. Pääosa toiminnasta tapahtui Thaimaan

Phuketissa, vain hieman Sri Lankassa. Kolmas toiminta-alue oli **kotimaan vastaanotto- ja tukioperaatio**, jossa Helsingin ja Uudenmaan piirin vapaaehtoisten ja SPR:n psykologien verkoston avulla tuettiin evakuoitujen vastaanottoa ja organisoitiin auttavan puhelimen toimintaa ja jälkipuintilaisuuksia. Neljäs toiminta-alue oli **kotimaan tiedotus- ja varainhankintaoperaatio**. SPR tiedotti omasta ja Kansainvälisen Punaisen Ristin toiminnasta tuhoalueilla sekä aloitetusta keräyksestä, jonka tarkoituksena oli hankkia varoja välittömien sekä pidemmän ajan avustustoimien rahoittamiseksi.

SPR sai hälytyksen Kansainväliseltä Punaiselta Ristiltä 26.12.2004 klo 09.15, minkä jälkeen SPR nosti valmiutta ja jäi odottamaan avunpyyntöjä. Maanantaina 27.12. SPR:n edustaja kutsuttiin valtioneuvoston valmiuspäällikkökokoukseen, jossa SPR:lle annettiin lääkinnällisten toimenpiteiden vastuu. SPR:n lääkintäryhmä lähti Phuketiin 27.12. noin kello 22. Ryhmään kuului kaksi lääkäriä, psykologi, kolme sairaanhoitajaa sekä tekniikan ja hallinnon asiantuntija. Kohdealueella toimi yhteensä 11 SPR:n lääkäriä ja 23 sairaanhoitajaa.

2. EMA-Group

EMA-Group (EMA) on suomalainen yritys, jonka päätoimiala on matkustajien lääkäripalvelut. Yhtiön toimipiste on Helsingissä. Muut toimialat ovat helikopterilääkäripalvelut, ensihoidon koulutus ja tutkimus. Toimintaa on sekä kotimaassa että ulkomailla ja yhtiöllä on 15 vuoden kokemus ulkomailla sairastuneiden tai loukkaantuneiden potilaiden terveydentilan arvioinnista ja potilaskuljetusten järjestämisestä. EMA tekee yhteistyötä useiden suomalaisten vakuutusyhtiöiden ja yritysten kanssa. Toimeksiantoja tulee myös ulkomaisilta matkahätäpalveluyrityksiltä. Yhtiöllä on sopimus Finnairin kanssa ulkomailla tai kotimaassa sairastuneiden henkilöiden lentokuntoisuuden arvioimisesta.

Yhtiöllä on 6–10 päätoimista lääkäriä, 10 sivutoimista lääkäriä ja 20 sivutoimista sairaanhoitajaa. EMA:n toimintakeskuksessa on toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan lisäksi yhteensä kolme koordinaattoreina toimivaa sairaanhoitajaa. Vuosittain yhtiö osallistuu noin tuhannen ulkomailla sairaalaan joutuneen potilaan hoidon valvontaan, järjestää noin 300 potilaan kuljetuksen Suomeen ja arvioi noin 1 200 potilaan lentokuntoisuuden.

EMA on järjestänyt kaksi monipotilasharjoitusta, joissa on ollut mukana ulkoministeriö, Finnair, vakuutusyhtiöitä ja suomalaisia teollisuusyrityksiä. Toukokuussa 2004 pidetyssä monipotilastilanteessa harjoiteltiin loukkaantuneiden potilaiden siirtoa Bangkokista Suomeen. Tästä harjoituksesta oli selvää hyötyä EMA:n toimintaa käynnistettäessä 26.12.2004.

EMA:n toimintakeskukseen tuli 26.12.2004 klo 08 aikaan Thaimaassa olleelta potilaalta tieto maanjäristyksestä ja sekasortoisesta tilanteesta. Katastrofiohjeen mukaisesti yhtiössä nostettiin valmiutta ja jäätiin seuraamaan tilannetta internetistä ja tiedotusvälineistä. Ensimmäinen toimeksianto tuli klo 15.20 suomalaiselta vakuutusyhtiöltä Krabissa loukkaantuneiden ihmisten auttamiseksi. Finnairin ilmailulääkäri otti yhteyttä klo 18 ja pyysi EMA:a lähettämään lääkintäryhmän illalla klo 23 lähtevään koneeseen. Tuntia myöhemmin Finnairilta tuli pyyntö toisen lääkintäryhmän lähettämisestä, mutta kiireisen aikataulun vuoksi EMA pystyi lähettämään vain yhden ryhmän. Ensimmäisessä ryhmässä oli lääkäri ja kaksi hoitajaa. Varusteina oli useita laukullisia hoitotarvikkeita, muun muassa kaksi monitoria potilaan tärkeimpien elintoimintojen valvomiseksi, useita nes-

teensiirtopumppuja, kaksi verikaasuanalysointilaitetta, kaksi imulaitetta ja sidontatarvikkeita. Lisäksi oli 300 potilaalle suolistoantibiootteja, kipulääkkeitä, infuusionesteitä ja minihepariinia laskimotukoksia estämään.

Kaikkiaan EMAn henkilökuntaa kohdealueella oli 9 lääkäriä ja 23 sairaanhoitajaa.

3. MedFlight Finland

MedFlight Finland on suomalainen matkahätäpalveluyritys, jonka toimipiste sijaitsee Vantaalla. Yhtiö toimii sekä kotimaassa että maailmanlaajuisesti ja sillä on 10 vuoden kokemus ulkomailla sairastuneiden ja loukkaantuneiden terveydentilan konsultoinnista ja potilaskuljetusten järjestämisestä. MedFlight Finland tekee yhteistyötä yleisimpien suomalaisten matkavakuuttajien kanssa. Toimeksiantoja tulee myös ulkomaisilta matkahätäpalveluyrityksiltä. Yhtiöllä on yhteistoimintasopimus Air Finlandin kanssa ympärivuorokautisesta puhelinpäivystyksestä matkustajien ja oman henkilökunnan sairastapausten varalle.

Vakinaista henkilökuntaa yhtiöllä on viisi henkeä, käytössä olevaan hoitohenkilökuntaan kuuluu 12 lääkäriä, 13 sairaanhoitajaa ja 7 lähihoitajaa tai sairaankuljettajaa. Yhtiö on viime vuosina hoitanut yli tuhat toimeksiantoa vuodessa. Ulkomailta tuotuja potilaita on noin 130 vuosittain. Kuljetuskalustona on tehohoitovälinein varustettu ambulanssi. Potilaita siirretään ulkomailta ambulanssilennoilla, reittilennoilla tai laivakuljetuksina.

Tapaninpäivänä klo 15 Air Finland oli yhteydessä MedFlight Finlandiin ja yhtiöt sopivat yhteistyöstä tuhoalueelle mahdollisesti lähtevien lentojen osalta. Ensimmäiselle Air Finlandin lennolle koneeseen tuotiin lisähuopia, vettä ja lisäensiapulaukku, jossa oli yleisimpiä lääkkeitä ja sidetarvikkeita. Kolmannella Air Finlandin lennolla oli mukana kaksi lääkäriä ja sairaanhoitaja.

MedFlight Finland oli 27.–28.12. yhteydessä ulkoministeriöön, Finnairiin, SPR:iin ja EMA:aan ilmoittaen valmiudesta olla mukana toimimassa.

1.5.4 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminta

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kriisinhallintaa koordinoi kirkkohallituksen johtoryhmä. Kirkkohallituksen eri osastot, Kirkon Tiedotuskeskus sekä Kirkon Ulkomaanapu huolehtivat kriisinhallinnasta. Suomen Lähetyseura on läheinen yhteistyökumppani.

1. Kirkkohallitus

Kirkkohallituksen edustajat osallistuivat ministeriöiden valmiuspäälliköiden vahvennettuun työryhmään 29.12.2004–3.1.2005. Siellä sovittujen periaatteiden mukaan kirkkohallitus ohjeisti seurakuntia, järjesti pappistyövoimaa kriisialueelle ja nimesi edustajia toimeenpaneviin työryhmiin. Lisäksi kirkkohallitus huolehti valtakunnallisesta viestinnästä ja tuotti katastrofin käsittelyyn liittyvää materiaalia. Tilanteen jatkohoidon osalta on tehty yhteistyötä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja eri järjestöjen kanssa.

Kirkon edustajat olivat mukana sisäasiainministeriön poliisiosaston työryhmässä, joka valmisti ja vastasi vainajien vastaanottoseremonioista kotimaassa. Uhrintunnistustyöryhmän mukana Thaimaassa on ollut osan aikaa kaksi pappia.

Kirkon Henkinen Huolto (HeHu) on hiippakuntiin ja seurakuntiin luotu organisaatio, joka huolehtii käytännön toimenpiteistä kriisitilanteissa. Helsingin, Espoon ja Vantaan seurakuntayhtymillä on erittäin lyhyellä varoitusaajalla toimintavalmiit HeHu-ryhmät, joihin kuuluu useita kymmeniä koulutettuja työntekijöitä.

Vantaan alueella Vantaan kriisikeskus vastaa henkisen ensiavun koordinoinnista. Se hälytti kirkon Vantaan seurakuntien henkisen huollon, joka pyysi edelleen virka-apua Helsingin ja Espoon seurakuntien henkiseltä huolloilta. Seurakuntien henkisen huollon edustajat toimivat lentokentällä yhteistyössä poliisin, SPR:n ja Vantaan kriisikeskuksen kanssa. He olivat vastaanottamassa katastrofialueelta tulevia ihmisiä ja tukemassa odottavia omaisia lentoasemalla evakuoitilentojen tullessa. HeHulaisia oli lentokentällä 16–20 henkilöä kerrallaan, yhteensä noin 80 henkilöä.

Kirkon perheasiain neuvottelukeskukset priorisoivat toiminnassaan Aasian katastrofin vuoksi apua tarvitsevia. Sairaalsielunhoidossa ja Palvelevassa puhelimessa on ollut tehostettu valmius antaa tukea. Eri seurakuntien työntekijät ovat omalta osaltaan antaneet henkistä tukea.

2. Suomen Lähetyseura

Katastrofin laajuuden selvittyä Suomen Lähetyseura (SLS) otti yhteyttä ulkoministeriöön ja matkatoimistoihin ja tarjosi Thaimaassa olevaa henkilöstöä kriisiapuun. Lähetyseuran henkilöstö otti yhteyttä myös paikalliseen suurlähetystöön. Kaksi SLS:n pappia työskenteli Phuketin lentokentällä ja sairaaloissa yhdessä SPR:n ja EMA:n lääkiriryhmien kanssa viimeisen suomalaisen evakuoitilennon lähtöön saakka. Kolme SLS:n henkilökuntaan kuuluvaa päivysti Bangkokin sairaaloissa. Yksi työntekijä organisoi kriisikeskuksen ja hoiti tiedottamista. Lähetyseuran henkilöstö toimi yhteyshenkilöinä, tulkkeina, sairaala- ja lähetystöhenkilökunnan avustajina sekä avusti suomalaisten potilaiden etsimisessä ja sairaaloiden nimelistojen tarkistamisessa.

Kirkon eri organisaatioista ja järjestöistä oli Kaakkois-Aasian kriisitoiminnassa yhteensä noin 170 henkilöä. Tähän lukuun eivät kuulu hiippakuntien ja seurakuntien henkilöstö.

3. Kirkon Ulkomaanapu

Kirkon Ulkomaanapu sai kansainvälisten yhteyksiensä ja paikallisten yhteistyökumppaneiden kautta ensimmäiset tiedot siitä, mitä apua tarvitaan. Kirkon Ulkomaanapu osallistui välittömän aineellisen hätäavun antamiseen ja järjestämiseen ulkoministeriön sekä kotimaisten ja ulkomaisten järjestöjen kanssa. Se käynnisti myös rahankeräyskampanjan ja osallistuu pitkäaikaiseen jälleenrakennukseen katastrofialueella.

1.5.5 Kansainvälisten järjestöjen toiminta

1. Kansainvälinen Punainen Risti

Kansainvälinen Punainen Risti koostuu kahdesta osasta, kansainvälisestä komiteasta (ICRC) ja federaatiosta eli liitosta (IFRC). Luonnonkatastrofit kuuluvat jälkimmäiselle ja sillä on ympärivuorokautinen hälytysvalmius päämajassaan Genevessä. Sunnuntaina 26.12. aamulla ensimmäinen hälytys lähti liiton jäsenyhdistyksille ja se kuitattiin Suomen Punaisen Ristin toimistossa Helsingissä klo 09.15. Sunnuntaina iltapäivällä liitto julkaisi ensimmäisen vetoomuksensa 7,5 miljoonan Sveitsin frangin saamiseksi operaation käynnistämiseksi ja irrotti heti miljoona frangia omasta Disaster Response Fund'istaan.

Operaatio käynnistettiin normaalin rutiinin mukaisesti, koska sunnuntaina aamupäivällä ei liitossakaan ollut tarkkaa käsitystä katastrofin laajuudesta. Tähän rutiiniin kuuluu ns. Field Assessment Teams'ien lähettäminen onnettomuusalueelle arvioimaan katastrofin laajuutta. Nämä ns. FACT-ryhmät lähetettiin maanantaina Sri Lankaan, Indonesiaan ja Malediiveille. Seitsemän ERU-yksikköä (Emergency Response Unit) lähetettiin Sri Lankaan ja kuusi Indonesiaan.

Liitto mobilisoi noin 10 000 vapaaehtoista katastrofimaissa, lähetti noin 300 kansainvälistä delegaattia näihin maihin sekä järjesti 189 avustuslentoa ensimmäisen kuukauden aikana. Kaiken kaikkiaan noin 40 maata osallistui Punaisen Ristin operaatioon.

Liiton korkeimman johdon mielestä Suomen Punainen Risti reagoi nopeasti sen lähetämiin viesteihin ja avunpyyntöihin. Liiton toivomuksesta SPR lähetti kenttäsairaalan Sri Lankaan. Thaimaa ei ollut ensisijainen kohde, koska liiton käsityksen mukaan maan Punainen Risti on riittävän vahva ja sillä on hyvä katastrofivalmius.

Keskusteluissa liiton edustajien kanssa nämä ovat esittäneet, että eräs tapa nostaa valmiutta olisi antaa katastrofitiedon ja -taidon peruskoulutusta eri maiden suurlähettiläille ja/tai suurlähetystöjen henkilökunnille. Joissakin tapauksissa tällainen koulutus on annettu eikä sellaisen järjestäminen ei ole kovinkaan vaikeaa.

2. Yhdistyneiden kansakuntien humanitaaristen asioiden koordinaatiotoimisto (OCHA)

Humanitaaristen asioiden koordinaatiotoimisto OCHA:lla on toimipiste Genevessä ja New Yorkissa. Sen tehtävä on koordinoida YK:n erityisjärjestöjen toimintaa katastrofitilanteissa, mutta sen pyrkimyksenä on myös ohjata vapaaehtoisjärjestöjen työtä. Genevessä järjestöllä on tilannekeskus, joka oli osittain käytössä tsunamin osuttua maihin. OCHA:n edustajat tapasivat jo maanantaina IFRC:n ja ICRC:n edustajia toiminnan koordinoimiseksi. OCHA:n Humanitarian Emergency Branch (HEB) toimii New Yorkissa ja Response Coordination Branch (RCB) Genevessä. Näissä yksiköissä työskentelee yhteensä 68 henkilöä.

OCHA pyytää YK:n jäsenmaita asettamaan järjestön käyttöön asiantuntijoita, jotka lähetetään onnettomuusalueelle arvioimaan katastrofin laajuutta ja avustustarvetta (UNDAC). Sellainen pyyntö lähetettiin myös sunnuntaina Suomelle ja sisäasiainministeriö ilmoitti välittömästi pari nimeä. UNDAC-ryhmä saapui Bangkokiin illalla 28.12. ja siihen kuului muun muassa suomalainen lääkäri. Ryhmä matkusti seuraavana päivänä Phukeettiin ja alkoi heti arvioida avustustarpeita ja koordinoida YK:n ja muiden järjestöjen toimintaa.

3. Kirkkojen välinen yhteistoiminta (Action of Churches Together, ACT)

ACT:n ensisijainen yhteistyökumppani Suomessa on Kirkon Ulkomaanapu, joka on Suomen toiseksi suurin humanitaarisen avun antaja. ACT:n päämaja on Genevessä ja sen tehtävä on koordinoida eri kirkkojen toimintaa kriisitilanteissa. Kirkoilla on melkein aina sekä paikallinen että kansainvälinen edustus ja läsnäolo katastrofialueella. Niillä ei kuitenkaan ole aivan samanlaisia mekanismeja puuttua tilanteeseen katastrofin alkuvaiheissa kuin Punaisella Ristillä, mutta ne voivat tarvittaessa tuottaa massiivisenkin avustust määrän.

Thaimaassa ACT hyötyi siitä, että sen toimihenkilöt ja jäsenkirkot olivat jo alueella katastrofin sattuessa. Jossakin vaiheessa Thaimaan uskonnollisten asioiden ministeriö kutsui kokoon koordinoitkokouksen.

Suomen lähetysseura toimii myös ACT:n yhteistyökumppanina ja SLS asetti thaikielentaitoiset työntekijänsä Thaimaassa Suomen suurlähetystön käyttöön.

4. EU:n valmiusjärjestelmä

Katastrofin tapahduttua EU:n pelastuspalvelumekanismi ja sen monitorointi- ja informaatiokeskus MIC aktivoitiin 26.12. aamulla. Sen kautta lähetettiin vuorokauden kuluessa kuusi asiantuntijaa katastrofialueelle arvioimaan ja koordinoimaan avun tarvetta ja kohdistamista. Raporttien perusteella MIC koordinoi EU:n jäsenmaiden lähettämää apua. MIC informoi toimenpiteistään jäsenvaltioita, Suomessa sisäasiainministeriötä.

EU:n humanitaarisen avun toimisto ECHO mobilisoi katastrofiviikonloppuna 3 M€ hätäapuna Kansainvälisen Punaisen Ristin kautta. Lisää apua annettiin 30.–31.12. vielä 10 M€ ja tammikuun alussa 100 M€.

EU-puheenjohtajamaa Alankomaat antoi ensimmäisen tiedonannon katastrofin tapahtumista maanantai-iltana 27.12. Asioita hoidettiin Haagista 1.1.2005 asti, jolloin Luxemburg otti puheenjohtajuuden vastaan. Ylimääräinen yleisten asioiden ja ulkosuhteiden neuvoston (YAUN) kokous järjestettiin 7.1.2005.

Brysselissä olevilla EU-instituutioilla ei ollut roolia konsulipuolen yhteistyössä. Se toteutettiin paikallisesti katastrofialueilla olevien EU-edustustojen kesken. Sen sijaan puheenjohtajamaalla ja EU:n neuvoston sihteeristöllä oli myös suorat yhteydet pääkaupunkien konsulipalveluyksiköihin.

2 PELASTUSTOIMINTA, EVAKUOINTI JA UHRIEN HOITO

2.1 Pelastustoiminta ja uhrien etsintä tapahtuma-alueilla

2.1.1 Omatoiminen pelastautuminen ja ensivaiheen evakuointi

THAIMAA

Khao Lakissa ensimmäisenä päivänä välittömästi onnettomuuden jälkeen uhrien pelastamiseen osallistuivat uhrit itse, paikalliset asukkaat, hotellien työntekijät ja matkatoimistojen oppaat. Hotellien ja matkatoimistojen henkilökunnasta suuri osa oli itsekin onnettomuuden uhreja. Omatoimisen pelastautumisen ensimmäisiä toimia olivat siirtyminen ja toisten auttaminen pois alavilta alueilta ja rannan läheisyydestä sekä uhrien kuljetus tien varteen. Kuljetuksessa kantoapuna käytettiin mitä erilaisimpia välineitä kuten ovia, tuoleja ja lautoja tai sitten uhreja kannettiin sylissä tai reppuselässä. Asutusten luona oli paikoin mahdollisuus huuhtoa haavoja. Haavoja desin fioitiin myös jodilla ja niitä sidottiin kangasriekaleilla. Nestehukan torjumiseksi tarjottiin juotavaa. Lisäksi uhreille annettiin vaatteita, sillä aalto oli huuhtonut monilta vaatteet päältä.

Tärkeässä roolissa uhrien pelastamisessa Khao Lakin alueella olivat sukelluskoulut ja näiden työntekijät. Sukelluskoulujen työntekijät organisoivat spontaanisti esimerkiksi Khao Lakin ensimmäisen kokoamispisteen "Meeting Pointin" bungalow-kylään Khao Lakin alueen eteläpäähän. Tänne oli koottuna enimmillään noin 250 turistia, joukossa myös kymmeniä suomalaisia. Loukkaantuneita paikalla hoiti matkailijana alueella ollut lääkäri ja lääkintätarpeita saatiin paikallisesta apteekista. Paikalliset asukkaat toivat paikalle ruokaa, juomaa sekä huopia ja vaatteita. Rakenteilla olevan bungalow-kylän omistaja antoi tilat käyttöön loukkaantuneiden majoitusta varten. Tämän omatoimisesti organisoidun kokoontumispaikan lisäksi ihmisiä yöpyi myös taivasalla mäen rinteillä. Uusien aaltohälytysten pelossa ihmiset eivät uskaltaneet siirtyä turvapaikoistaan muualle, vaikka tietoa kokoamispaikasta saatiin levitettyä varsin tehokkaasti eri puolille aluetta.

Viranomaisten pelastus- ja evakuointitoiminta alkoi jo varhain sunnuntaina. Blue Village Pakarangin alueelta tulevan tien ja Phuket–Bangkok-maantien varrella oli kaupan pihalla kokoamispaikka. Siellä kaikilta pelastuneilta kerättiin nimi- ja hotellitiedot ylös ja tarjolla oli ruokaa ja juomaa. Sen jälkeen pelastuneet siirrettiin sairaaloihin. Kuljetukset sairaaloihin tapahtuivat pääosin avolava-autoilla, joiden lavoilla pahemmin loukkaantuneita voitiin kuljettaa makuuasennossa. Osa näistä avolava-autoista oli viranomaisten, muun muassa poliisin käytössä. Sotilaskuorma-autoja käytettiin ihmisten siirtämiseen kokoamispaikoilta evakuointikeskuksiin, joina toimivat Khao Lakin alueella temppelit ja temppelikoulut. Näistä evakuointikeskuksista matkailijat siirrettiin Phuketiin pääosin turistibusseilla. Sotilaat evakuoivat loukkaantuneita myös helikoptereilla jo sunnuntaipäivän aikana. Myös muutamia suomalaisia evakuoitiin helikopterilla Blue Village Pakarang-hotellin bungalowin katolta Phuketiin sairaalaan.

Phuketissa ja Krabilla alkuvaiheen pelastustoiminnasta ja evakuoinnista huolehti pitkälti hotellien henkilökunta. Rannalla sijaitsevista hotelleista ihmiset evakuoitiin turvaan ylös rinteille tai korkeammalla sijaitseviin hotelleihin. Osa hotelleista evakuoiti asukkaitaan myös Phuket Townin hotelleihin. Viranomaiset ohjasivat jossain määrin hotellien evaku-

ointia, sulkivat katuja ja rajoittivat liikkumista vahinkoalueilla. Osa matkatoimistojen oppaista ei voinut osallistua alkuvaiheen evakuointiin, koska joutuivat itse sen kohteeksi.

Thaimaan viranomaisten mukaan loukkaantuneet oli pelastettu ja siirretty rannoilta joko kokoamispaikkoihin tai suoraan hoitopaikkoihin 26.12. iltaan mennessä sekä maa- että merialueilta. Yksittäisiä veden varaan jääneitä ja maa-alueilla kadoksiin joutuneita tosin löydettiin ja pelastettiin vielä seuraavana päivänä ja myöhemminkin. Tiedossa on ainakin kaksi suomalaista, jotka ovat viettäneet loukkaantuneina maastossa yhden yön ja päässeet vasta seuraavana päivänä avun piiriin.

SRI LANKA

Sri Lankan matkailukohteissa suomalaiset pelastuivat pääosin omin toimin. Hyvin harvat loukkaantuivat siinä määrin, että olisivat tarvinneet lääkinnällistä apua. Yleensä hoidoksi riitti ensiapu, jota antoivat kanssamatkustajat, hotellihenkilökunta tai oppaat. Mikäli lääkärin apua tarvittiin, avustivat hotellihenkilökunta ja oppaat sen hankkimisessa. Sri Lankassa kuten Thaimaassakin uhreja auttoivat paikalliset asukkaat, jotka majoittivat matkailijoita asuntoihinsa mäen rinteillä ja tarjosivat ruokaa ja juomaa.

Luonnonilmiö oli erilainen Sri Lankassa kuin esimerkiksi Thaimaan Khao Lakissa. Sri Lankassa niissä kohteissa, joissa suomalaisia oli, tsunami ilmeni lähinnä tulvamaaisena, nopeana veden nousuna. Niissä olosuhteissa veden varaan joutuneiden ihmisten oli mahdollista pelastautua uimalla ja joissakin tapauksissa kahlaamalla turvaan. Lisäksi suomalaiset olivat tapahtuman aikana tietävästi sijoittuneet siten, että he eivät jääneet loukkuun esimerkiksi rakennuksiin tulvaveden alle.

2.1.2 Viranomaisten toiminta

THAIMAA

Thaimaan viranomaisten organisaatio

Thaimaan hallinnollinen organisaatio muodostuu lääneistä (provinseista), kunnista, taajamista ja kylistä. Läänin johtajana on kuvernööri. Hänen alaisuudessaan toimivat läänin poliisi- ja pelastusyksiköt. Muiden alueiden hallinnollisten johtajien vastuulla on paikallisen pelastustoiminnan organisointi.

Suuronnettomuuksien johtamisjärjestelmä Thaimaassa perustuu lakiin väestönsuojelusta vuodelta 1979. Sen mukaan pelastustoiminnan ylin koordinoituvastuu kuuluu Kansalliselle väestönsuojelukomitealle, jonka puheenjohtajana toimii sisäasiainministeri. Vastuu varsinaisten pelastustoimien organisoinnista ja johtamisesta kuuluu niiden läänien kuvernööreille, joiden alueella onnettomuus on tapahtunut. Kuvernöörien käskynalaisuuteen kuuluvat tällöin kaikki läänin alueella olevat valtiolliset ja muut toimialat puolustusvoimia lukuun ottamatta. Läänien toimintaa tukevat sisäasiainministeriön alaiset alueelliset tukikeskukset, joita on yhteensä kaksitoista. Nyt tuho ulottui kuuden rannikkoläänin alueelle, joiden toimintaa tuki kaksi alueellista koordinaatiokeskusta.

Valtionhallinnon tasolla pelastus- ja evakuointitoimintaa johtivat puolustusministeriö ja sen alaiset puolustusvoimien johtoesikunnat joukkoineen, ulkoministeriön johtokeskus, oikeusministeriön johtokeskus sekä sosiaali- ja terveysministeriön avustuskeskus. Sisäministeriöön kuuluvan suuronnettomuuksien torjunnan koordinaatio-osaston (Depart-

ment of Disaster Prevention and Mitigation, DDPM) tehtävänä on suuronnettomuusriskien tunnistaminen, arviointi ja ennalta ehkäisy, pelastus- ja avustushenkilöstön kouluttaminen, pelastustoiminnan tukeminen ja väestönsuojelu.

Toimintaan osallistuneita järjestöjä olivat Thaimaan Punainen Risti, väestönsuojelun vapaaehtoiset, televisioaseman avustuskeskus sekä useita yksityisiä avustusjärjestöjä.

Thaimaan viranomaisten toiminta

Thaimaan viranomaisten pelastustoiminnan perusorganisaatio ylikuormittui tsunamin iskiessä. Viranomaistoimintaa ei alussa saatu tehokkaasti järjestettyä. Myös myöhemmät toistuvat, aiheettomat tsunamivaroitukset vaikeuttivat viranomaisten toimintaa. Sen sijaan paikalliset asukkaat, paikalle saapuneet vapaaehtoiset, matkailuelinkeinon piirissä eri tavoin toimivat sekä myös matkailijat olivat pelastustoimien selkärankana tsunamin iskun jälkeisinä ensi tunteina.

Thaimaan viranomaiset ryhtyivät välittömästi vahventamaan organisaatiota. Keskeinen rooli pelastus- ja evakuointitoiminnassa oli asevoimilla. Tätä toimintaa johti Thaimaan kuninkaallisten merivoimien 3. Laivaston komentaja. Hänelle alistettiin toimintaan osallistuneet maa-, ilma- ja merivoimien yksiköt sekä alueella toimivat muiden valtioiden sotilaalliset avustusjoukot. Maavoimien yksiköt määrättiin järjestelmälliseen etsintään ja pelastamiseen maa-alueilla. Merivoimien yksiköt saivat vastaavan tehtävän merialueilla. Toimintaan osallistuneet ilmavoimien kymmenet lentokoneet ja helikopterit osallistuivat etsintöihin, loukkaantuneiden kuljetuksiin sekä pelastushenkilöstön ja -kaluston siirtoihin. Ambulanssien puutteen vuoksi loukkaantuneita siirrettiin sotilasajoneuvojen lisäksi myös lukuisilla paikallisten ja vapaaehtoisten omistamilla avolava-autoilla.

Siviilijohtoyksiköksi katastrofialueelle muodostettiin Phuketin sisäministerin johdolla toimiva eteläinen koordinaatiokeskus tukemaan pelastustoimintaa kuuden läänin alueella. Tehtävänä oli uhrien etsintä ja pelastaminen, kuolleiden kokoaminen, kuolleiden tunnistaminen, matkailijoiden avustaminen, teiden kunnostus, puhelin- ja sähköverkon palauttaminen sekä avustusten vastaanotto ja jakelu. Samalla Bangkokiin perustettiin tukikeskus johtamaan laajempia valtakunnallisia tuki- ja avustustoimia sekä organisoimaan onnettomuuslääneille lisäresursseja. Siihen kuului puhelinkeskus kansainvälisiä ja kotimaisia puheluja varten, lahjoituskeskus sekä avustushenkilöstön ja onnettomuuden uhrien kuljetusorganisaatio.

Onnettomuuspäivästä alkaen useiden sekä julkisten että yksityisten avustusjärjestöjen yksiköitä siirtyi kaikkialta Thaimaasta tuhoalueelle ryhtyen avustamaan pelastustoiminnassa. Näitä järjestöjä on Thaimaassa lukuisia, ja niillä oli merkitystä pelastustoiminnan kannalta. Avustusjärjestöistä saatua hyötyä kuitenkin vähensi Thaimaan viranomaisten mukaan se, että niiden toiminta osana muuta pelastustoimintaa oli liian suunnittelema- tonta ja koordinoimatonta.

Thaimaan viranomaiset keskittyivät alkuvaiheessa uhrien etsintään ja pelastamiseen, hoitoon ohjaukseen ja vammojen hoitoon sekä turvallisuustoimintaan ja ryöstelyn estämiseen. Myöhemmässä vaiheessa oli tärkeintä uhrien hoito eri sairaaloissa sekä potilaiden siirtäminen pahimmin kuormitetuista sairaaloista Bangkokin alueen sairaaloihin. Potilaita siirrettiin sekä maa- että lentokuljetuksin. Tämä aiheutti myöhemmin mm. suomalaisille ongelmia, koska siirrettävien potilaiden tietoja ei kirjattu. Heidän etsimisensä use-

ampaan kertaan eri sairaaloista kuormitti suomalaista avustushenkilöstöä. Thaimaan viranomaiset eivät puuttuneet suomalaisten avustustyöntekijöiden toimintaan. He eivät myöskään pyytäneet apua, mutta paikan päältä saatiin tieto, että kaikki apu olisi ollut tervetullutta.

Thaimaan hallitus teki 4.1.2005 päätöksen, että se korvaa matkailijoille katastrofin jälkeiseltä ajalta majoitus- ja muonituskulut sekä Thaimaan sisäiset kuljetukset lähtölento-asemalle ja loukkaantuneille lisäksi sairaalahoidon, ellei heillä ole kulut kattavaa vakuutusta. Vainajien osalta korvataan käsittelykulut Thaimaassa, arkku sekä kuljetus kotimaahan.

SRI LANKA

Sri Lankassa ei ollut kylätasolle saakka organisoitua pelastusjärjestelmää. Viranomaisen toiminnan pääpaino lienee ollut paikallisten asukkaiden pelastamisessa hyökyaallon pahasti runtelemalla Sri Lankan itärannikolla, Colombon eteläpuolella hyökyaallon tuhoaman junan 1 200 matkustajan pelastustöissä sekä järjestyksen pidossa tuhoalueilla. Alueelle oli julistettu ulkonaliikkumiskielto, mutta sitä ei juuri noudatettu. Matkailijoita kuljettavien linja-autojen turvaksi oli järjestetty sotilaita ja sotilaat myös organisoivat kuljetuksia. Sri Lankan helikoptereita lensi alueella, mutta ne eivät suorittaneet mitään evakointikuljetuksia.

Colombon ulkopuolelle urheiluhalliin oli perustettu kokoontumiskeskus, jossa oli lääketarpeita vapaasti käytettävissä ja yöpymismahdollisuus lattialla patjoilla. Tilaan kokoontui useita satoja onnettomuuden uhreja ja halli oli aivan täynnä.

2.1.3 Eri maiden osallistuminen pelastustoimiin

Kriisialueelle tuli melko nopeasti muutaman päivän sisällä apua eri valtioilta. Sri Lankaan tuli ranskalaisia pelastus- ja sotilasyksiköitä kalustoineen. Thaimaahan sekä Indonesiaan tuli japanilaisia, saksalaisia, singaporelaisia ja amerikkalaisia pelastus- ja sotilasyksiköitä. Japanilainen 1 500 hengen vahvuinen avustusyksikkö oli erikoiskoulutettu ja varustettu toimintaan tsunamin kaltaisissa katastrofeissa. Japanilaisilla ja singaporelaisilla yksiköillä oli käytössään aluksia ja helikoptereita, ja he pystyivät muun muassa pelastamaan uhreja merestä. Saksalaiset ja ranskalaiset yksiköt olivat pelastus- ja palomiehiä. Amerikkalaiset lähettivät noin kahden vuorokauden kuluttua tapahtumasta Filippiineiltä Yhdysvaltain 6. Laivastoon kuuluvan helikopteritukialusyksikön saattoaluksineen Indonesian rannikolle. Sillä oli siellä suuri merkitys, koska Acehin maakunnan infrastruktuuri viestiyhteyksineen ja tiestöineen oli tuhoutunut. Alkuvaiheessa, jolloin maakuljetukset olivat mahdottomia, laivasto-osaston helikoptereilla huollettiin katastrofista pelastunut väestö Acehin maakunnassa.

Thaimaan viranomaisten mukaan kansainväliseen pelastus- ja avustustoimintaan osallistui hyvin erilaisin laadullisin ja määrällisin resurssein viitisenkymmentä valtiota Euroopan, Kaakkois-Aasian, Etelä- ja Länsi-Aasian sekä Amerikan ja Tyynenmeren alueilta. Varsinaiseen pelastamiseen niistä ehti osallistua vain muutama, ja vielä harvemmasta oli todellista hyötyä ihmisten pelastamisessa. Japanin, Singaporen ja Ranskan pelastusmuodostelmilla oli merkitystä siksi, että niiden kalusto ja koulutus mahdollisti ihmisten havaitsemisen ja pelastamisen merialueilla.

2.2 Evakuointi ja hoito tapahtuma-alueella

2.2.1 Loukkaantuneiden määrä tuhoalueilla

Tsunami aiheutti tuhoja Intian valtameren rannikolla laajalla alueella ja johti kuolonuhreihin ainakin kahdeksassa maassa (Indonesia, Intia, Malesia, Malediivit, Seyschellit, Somalia, Sri Lanka ja Thaimaa). WHO:n tilastojen mukaan onnettomuudessa loukkaantui noin 34 000 ihmistä. Maittain eritellyt luvut ilmenevät taulukosta 6.

Thaimaassa pahimmat vahingot kohdistuivat Phang Ngan, Phuketin, Krabin ja Ranongin lääneihin, jotka ovat vilkasta turistialuetta. Suomalaisista tsunamiuhreista valtaosa oli Thaimaassa ja siellä Phang Ngan läänissä, joka oli Thaimaan pahiten tuhosta kärsinyt alue. Sairaaloittain eritellyt luvut ilmenevät taulukosta 7.

Taulukko 6. Tsunamin aiheuttamat loukkaantumiset eri maissa.

Maa	Loukkaantuneet
Indonesia	1 736 (sairaalahoito)
Thaimaa	8 457 (sairaalahoito)
Sri Lanka	23 059
Intia	7 214 - Tamil Nadu 3 432 - Kerala 1 707 - Andamaanit ja Nikobaarit 1 514 - Pondicherry 561
Malesia	73 (sairaalahoito), 694 (polikliininen hoito)
Malediivit	1 313
Myanmar	43
Seyschellit	Ei tietoja
Mauritius	Ei tietoja
Tansania	Ei tietoja
Kenia	Ei tietoja
Somalia	Ei tietoja

Lähde: WHO Situation Reports 31 ja 34. www.who.int/hac/crises/international/asia_tsunami/sitrep/en/

Taulukko 7. Phang Ngan läänin sairaaloihin tuodut tsunamipotilaat.

Sairaala	Yhteensä	Polikliiniset potilaat	Vuodeosastopotilaat	Ulkomaalaiset (pkl + vuodeos.)	Kuolleet 24 h kuudessa sairaalassa	Ohjattu suoraan jatkohoittoon
Phangnga	648	233	415	474	0	90
Takuapa	2 926	955	1 971	473	3	367
Tabpood	25	0	24	15	0	0
Takuatung	156	122	34	37	0	78
Taimuang	618	567	51	148	0	21
Bangsai	267	162	105	59	0	10
Kapong	107	94	13	20	0	4
Kuraburi	550	496	54	29	0	3
Kohyao	34	0	34	7	0	8
Yhteensä	5 331	2 629	2 701	1 262	3	581

Lähde: Tsunami and Medical & Public Health Assistances, Phangnga Province. Phangnga Provincial Public Health Office, 23.2.2005.

2.2.2 Thaimaan terveydenhuoltojärjestelmä

Thaimaassa on kehittynyt julkinen terveydenhuoltojärjestelmä, joka tuottaa 90 % terveydenhuollon palveluista. Julkisen terveydenhuollon palveluorganisaatio on järjestetty samaan tapaan kuin Suomessa. Perusterveydenhuollosta vastaavat terveyskeskukset ja erikoissairaanhoidosta aluesairaalat, keskussairaalat ja yliopistolliset sairaalat (Taulukko 8) Lisäksi Thaimaassa on yli 14 000 yksityistä lääkäriasemaa ja lähes 450 yksityissairaalaa, joissa on yli 40 000 potilaspaikkaa. Monet Bangkokin ja muiden kaupunkien yksityissairaaloista ovat erittäin korkeatasoisia. Terveydenhuollon tasosta kertoo esimerkiksi se, että monet Aasiassa toimivat suomalaisyritykset ovat hankkineet työterveyshuoltonsa Thaimaasta. Maassa on kuitenkin pulaa lääkäreistä, sillä lääkäreiden määrä on samaa luokkaa kuin Suomessa, vaikka asukkaita Thaimaassa on hiukan yli 62 miljoonaa. Thaimaassa on yksi lääkäri keskimäärin 3 100 asukasta kohti, kun vastaava luku Suomessa on 252. Thaimaan viranomaisten mukaan lääkärivaje on 7 000 lääkärin luokkaa. Terveydenhuoltopalvelujen jakautuminen on alueellisesti epätasaista. Bangkokissa ja vilkkailla turistialueilla lääkäreitä on riittävästi, mutta maan harvaanasutussa koillisosassa on lääkäripula (Thailand Health Profile 1999–2000, www.moph.go.th/ops/thealth_44).

Taulukko 8. Thaimaan julkisen terveydenhuollon sairaalat ja terveyskeskukset.

	Yliopisto-sairaala	Keskus-sairaala	Erikois-sairaala	Aluesai-raala	Terveys-keskus	Terveys-asema
Bangkok	6	29	19	3	60	
Piirit	5	25	41			
Läänit		67 + 57*				
Kunnat				720	214	
Taajamat					9 738	
Kylät						72 192

* Thaimaan asevoimien sairaalat

Thaimaan terveysministeriö on uudistanut valmiussuunnitelmansa vuonna 2000. Näissä suunnitelmissa on myös ohjeet lääkinnällistä pelastustoimintaa varten suuronnettomuuksissa. Thaimaan lääkinnällistä pelastustoimintaa koordinoi ja kehittää terveysministeriön alainen virasto Narenthorn Center, joka vastaa myös hätäpuhelinjärjestelmän kehitystyöstä. Thaimaassa on maanlaajuisesti käytössä ilmainen hätäpuhelinnumero 1669. Suuronnettomuussuunnitelmat on tehty tavanomaisia onnettomuustilanteita varten eikä hyökyaaltokatastrofin kaltaista suurtuhoa varten ollut ohjeistusta. Tämänkertaisen tuhon laajuus vaati kaikkien käytössä olevien resurssien mukaan ottamista kaikista työyksiköistä, mikä hidasti pelastustöiden käynnistämistä. Tuhoalueen kymmenen sairaalaa (neljä Phuketissa, kaksi Phang Ngassa sekä Krabin, Ranongin, Satunin ja Trangin sairaalat) toimivat ensisijaisina hoitopaikkoina. Nämä kaikki sairaalat olivat säästyneet tsunamin tuhoilta ja pystyivät toteuttamaan harjoituksissa testattuja suuronnettomuussuunnitelmiaan.

2.2.3 Thaimaan terveysviranomaisten toiminta

Thaimaan terveysministeriö perusti pääkomentokeskuksen Bangkokiin ja alueelliset komentokeskukset jokaiseen kuuteen lääniiin. Tuhoalueille lähetettiin 105 liikkuvaa ensi-

hoitoryhmää useista eri lääneistä. Ensimmäinen pelastuslääkinnän yksikkö saapui pahoin tuhoutuneille Phi Phi -saarille jo kuuden tunnin kuluttua onnettomuudesta. Samoin Bangkokista ja maan muista osista lähetettiin sairaaloiden leikkausryhmiä tuhoalueen sairaaloihin avuksi. Myös leikkaus- ja lääkintätarvikkeiden kuljetukset tuhoalueille aloitettiin pian onnettomuuden jälkeen. Vapaapäivää viettävät lääkärit tulivat ilman eri pyyntöä työpaikoilleen. Myös eläkkeellä olevia lääkäreitä ja lääketieteen opiskelijoita tuli avuksi päivystyspoliklinikoille. Thaimaan terveysministeriö kehotti tuhoalueen ulkopuolella asuvia lääkäreitä hakeutumaan avustustehtäviin. Näitä lääkäreitä alkoi tulla paikalle muutaman tunnin kuluttua onnettomuudesta.

Tsunamia seuranneena päivänä avustavat yksiköt toimivat jo Phuketissa (Vachiran ja Patongin sairaalat) ja Surat Thanin sairaalan teho-osastoilla. Lähetetyt yksiköt toimivat vaihtohenkilöstönä, jolloin operatiivista toimintaa voitiin jatkaa tauotta. Kahden ensimmäisen vuorokauden aikana oli puutetta punasoluista, verituotteista, leikkaustarvikkeista ja antibiooteista. Suurista potilasmääristä ja jatkuvasti käynnissä olevasta leikkaustoiminnasta huolimatta lääkintätarvikehuolto saatiin tyydyttävästi toteutetuksi. Sairaaloiden vainajille tarkoitetut tilat kävivät pieniksi ja vainajia alettiin pian siirtää väliaikaisiin koamiskeskuksiin temppeleille. Psykkisten ongelmien hoidon tehostamiseksi terveysministeriö lähetti kuusi liikkuvaa mielenterveysyksikköä kuuteen läänin. Jokaisessa ryhmässä oli psykiatri, 2–3 psykologia, sosiaalityöntekijä, farmaseutti, avustaja ja autonkuljettaja.

Tuho kosketi myös sairaaloita ja terveydenhuoltohenkilökuntaa. Kuuden läänin alueella kaikkiaan 65 terveydenhuollon rakennusta vaurioitui. Phi Phi -saarten sairaala Krabin läänissä ja Phra Thongin terveyskeskus Phang Ngan läänissä tuhoutuivat täysin.

Välittömän hätäavun toteuttamisen jälkeen Thaimaan viranomaiset aloittivat pian ympäristön puhdistustoimenpiteet ja mahdollisten kulkutautien ehkäisytöiminnan. Thaimaan terveysministeriö on vuodesta 1970 alkaen kartoittanut säännöllisesti 68 tulehdustaudin yleisyyttä. Tsunamin jälkeen 20 näistä taudista otettiin seurattavaksi. Tiedot kerättiin 77 terveyskeskuksesta, 22 julkisen terveydenhuollon sairaalasta, neljästä yksityissairaalasta, kahdesta väestön tilapäissuojasta ja kahdesta oikeuslääketieteen yksiköstä. Seurantaryhmän jäsenet vierailivat laitoksissa päivittäin, analysoivat ja vertasivat tuloksia edellisen vuoden vastaavan ajan tulehdusten yleisyytlukuihin. Lisääntymistä todettiin haavatulehdusten ja ripulipotilaiden määrässä. Haavatulehdusten aiheuttajia oli yleensä useita. Taudinaiheuttajissa oli huomattavan paljon suolistobakteereita, mikä on voinut aiheutua viemärijärjestelmän rikkoutumisesta tuhoalueella. Tehokas jätteiden hautaaminen, puhdistustoiminta ja väestön rokotuskampanjat estivät kulkutautiepidemioiden puhkeamisen.

Thaimaan lakien mukaan poliisin ja lääkärin täytyy toteuttaa tapaturmaisesti kuolleen tutkinta mahdollisimman pian. Tutkinta-ajat venyivät, koska lääkäreitä ei tähän tehtävään riittänyt. Vainajien säilytystilat täytyivät pian ja säilytykseen etsittiin uusia tiloja sairaalarakennuksista tai rakennettiin tilapäissuojia. Sairaaloissa vainajien tunnistamista varten tallennettiin mahdolliset henkilöllisyyttä koskevat tiedot, vainajat valokuvattiin ja merkittiin tunnistuskoodilla. Vainajien tunnistustehtävän suorittamista varten tuhoalueille tuli apuvoimia sekä lääketieteellisten tiedekuntien että poliisin oikeuslääketieteen yksiköistä.

Ajan myötä vainajien tunnistaminen kävi entistä hankalammaksi ja kudosten hajoamisen vuoksi myös kunnollisten DNA-näytteiden saaminen vaikeutui. Eurooppalaisiksi arvioidut vainajat pyrittiin keräämään samoihin säilytyspaikkoihin. Ruumispussien ja ruumisarkkujen ajoittainen loppuminen haittasi vainajien käsittelyä. Thaimaalaisia vainajia haudattiin väliaikaisesti ennen tunnistustoimenpiteitä, jotta ruumiit säilyisivät paremmassa kunnossa, kun kunnollisia säilytystiloja ei ollut. Hautaaminen johti aiheettomiin huhuihin ruumiiden tarkoituksellisesta hävittämisestä.

2.2.4 Loukkaantuneiden hoito tapahtuma-alueella

Heti tsunamiaallon mentyä paikalliset asukkaat alkoivat viedä loukkaantuneita alueen terveyskeskuksiin ja sairaaloihin. Phang Ngan läänissä (234 000 asukasta) Thaimaan pelastusviranomaisilla oli käytössä 60 ambulanssia. Ambulanssien pienen määrän vuoksi potilaskuljetuksia tuhoalueilta ja uhrien kokoontumispaikoilta tehtiin kaikilla käytettävissä olevilla kulkuneuvoilla, erityisesti pienillä avolava-autoilla. Khao Lakista ihmiset oli pelastettu rannoilta jo aamupäivän aikana. Iltapäivällä merivoimat ja ilmavoimat tulivat mukaan evakuointiin ja vainajia alettiin siirtää temppelisiin.

Phang Ngan alueella lievästi loukkaantuneet kuljetettiin alueen terveyskeskuksiin (Lamkaen ja Natoey) ja paikallissairaaloihin (Thaimuang, Kuraburi, Kapong, Bansai, Tubpud, Takuatung). Vakavasti loukkaantuneet kuljetettiin Phang Ngan sairaalaan ja Takuapan sairaalaan, joka oli kuormitetuin tuhoalueiden sairaaloista.

Ensimmäisen päivän aikaan merivoimilla oli käytössä 10 helikopteria ja poliisilla viisi Bell 212 -tyyppistä kuljetushelikopteria. Pelastustoimien johtajan mukaan kello 16 oli käytävissä 22 helikopteria. Toisena päivänä avuksi tulivat vielä maavoimien 10 helikopteria. Ranskan ja Singaporen avustusryhmillä oli käytössä kummallakin yksi helikopteri. Lentokuljetuksiin oli käytössä lisäksi C130 Hercules-kuljetuskoneita.

Takuapan sairaala

Thaimaan pahimpien tuhoalueiden Khao Lakin ja Pakarangin uhrit kuljetettiin Takuapan sairaalaan, joka normaalisti vastaa 100 000 asukkaan erikoissairaanhoidosta neljän kunnan alueella. Sairaalassa on 177 vuodepaikka, kuusipaikkainen teho-osasto, neljä leikkaussalia sekä sisätautien, kirurgian ja lastentautien osastot. Henkilökuntaan kuuluu 118 sairaanhoitajaa ja 14 lääkäriä, joista yksi on yleiskirurgi ja kaksi ortopedejä. Päivystysalueella toimii normaalisti, ja oli myös tsunamin aikaan, yksi päivystävä lääkäri, kaksi sairaanhoitajaa ja yksi avustava henkilö. Kun tiedetään, että kahden ensimmäisen tunnin aikana sairaalaan tuli 600 potilasta, voidaan hyvin ymmärtää, että avun tarve ja olemassa olevat resurssit ovat tuolloin räikeässä ristiriidassa.

Tieto onnettomuudesta tuli sairaalaan klo 10.30 aikaan, kun läheisestä Bab Nam Khe-min kylästä tuntematon soittaja kertoi aallon pyyhkaisseensä kylän yli aiheuttaen suurta tuhoa. Sairaalan ambulanssi lähti paikalle ja sairaankuljettajat näkivät paljon loukkaantuneita ja kuolleita. Kun käsitys onnettomuuden laajuudesta alkoi hahmottua, käynnisti Takuapan sairaalan henkilökunta suuronnettomuussuunnitelman mukaisen toiminnan. Toiminnan käynnistämistä tehosti se, että kaksi viikkoa aikaisemmin sairaalassa oli pidetty suuronnettomuusharjoitus, jossa oli harjoiteltu 80 kuvitteellisen liikenneonnettomuuspotilaan hoitamista. Sairaanhoitajia kutsuttiin paikalle läheisistä asuntoloista kovaäänisillä ja lääkäreitä kutsuttiin töihin puhelimitse. Yhdeksän lääkäriä tavoitettiin ja he tu-

livat tunnin sisällä sairaalaan. Kolme lääkäriä oli itse tsunamihreja: yksi menehtyi ja kaksi pääsi toivuttuaan tulemaan töihin tsunamia seuraavana päivänä. Sairaalan henkilökunnasta menehtyi myös yksi sairaanhoitaja ja kirjastoapulainen. Aineellisina vahinkoina menetettiin yksi sairaalan neljästä ambulanssista.

Kokeneet sairaanhoitajat luokittelivat potilaat vammojen vakavuuden mukaan. Punaisen merkin saivat potilaat, joiden vammat vaativat välitöntä henkeä pelastavaa toimintaa. Nämä potilaat ohjattiin suoraan lääkärin hoitoon vuodeosastolle tai teho-osastolle. Keltaisella merkittiin potilaat, joilla oli ruhjeita, jotka eivät aiheuttaneet välitöntä shokin uhkaa, tai haavoja, jotka eivät vuotaneet. Lääkäri tutki nämä potilaat heti vapauduttuaan kiireellisemmistä tehtävistä. Vihreällä merkillä merkittiin potilaat, joilla oli pieniä haavoja tai muita vähäisiä vammoja. Sairaanhoitajat hoitivat näitä potilaita päivystysalueella ja hoidon jälkeen päästivät potilaat lähtemään sairaalasta. Sinisellä merkillä merkittiin kuolleet ja ne potilaat, joilla ei katsottu olevan eloonjäämisen mahdollisuutta. Ruumiit kuljetettiin aluksi toiseen rakennukseen, ja tilojen täytyttyä suoraan läheiselle temppelelle odottamaan oikeuslääketieteellistä tutkimusta. Sairaalan alueelle pystytettiin väliaikaisuuksia loukkaantuneiden omaisille.

Ensimmäisen päivän aikana Takuapan sairaalan päivystysalueella kävi kaikkiaan 986 potilasta. Potilaiden ongelmat olivat pääasiassa hukuksissa olosta johtuvia hengitysvaikeuksia tai erilaisia vammoja kuten haavoja, ruhjeita, luunmurtumia ja pään vammoja. Viikon aikana Takuapan sairaalaan tuotiin lähes 2 300 tsunamissa loukkaantunutta. Takuapan sairaalan lääkäreiden mukaan noin 250 potilaalla oli vakavia vammoja, lähes 400 potilaalla keskivaikeita vammoja ja noin 1 600 potilaalla vammat olivat lieviä. Takuapan sairaalassa hoidettuja suomalaisia oli 54.

Ensimmäisen päivän iltana paikalle tuli lisää lääkäreitä muista sairaaloista mukanaan lisää sidetarvikkeita ja lääkkeitä. Leikkaussaleissa tehtiin leikkauksia ympäri vuorokauden. Kirurgisesta haavojen puhdistuksesta ja antibioottihoidosta huolimatta monet haavat tulehtuivat ja vaativat uusintaleikkauksia. Muualta Thaimaasta tai ulkomailta avustavia lääkäreitä oli yhteensä yli 100. Japanista apuna oli 30 hengen lääkäriryhmä ja myös suomalainen SPR:n lääkäri teki sairaalassa leikkauksia. Ensimmäisen viikon aikana tsunamissa loukkaantuneille tehtiin Takuapan sairaalassa 683 leikkausta.

Kun paikalliset lääkärit jo ensimmäisenä päivänä totesivat, että kaikkia potilaita ei pystyttyä auttamaan niin hyvin kuin olisi tarve, lähetettiin erityisesti ulkomaalaisia potilaita Bangkokiin ja muihin sairaaloihin. Suuri kaksiroottorinen Chinook-sotilashelikopteri oli läheisen koulun kentällä siirtokuljetuksia varten. Helikopteriin mahtui 40–60 potilasta paripotilaiden ja istuvien potilaiden määrästä riippuen. Potilaita kuljetettiin myös ambulansseilla Phuketin lentokentälle, josta heidät siirrettiin lentokoneella Bangkokiin. Potilaita siirrettiin Takuapan sairaalasta jatkohoitoon Bangkokiin 116, Surathaniin 66, Sonchlaan 57, Phuketiin 17 ja lisäksi kolmeen muuhun sairaalaan 22, yhteensä 277 potilasta. Joulukuun 28. päivänä kaikki ulkomaalaiset oli siirretty Bangkokiin tai muualle jatkohoitoon. Vapaaehtoistyöntekijöitä oli Takuapan sairaalassa tammikuun 3. päivään saakka.

Phang Ngan sairaala

Toinen alueen keskussairaloista on Phang Ngan sairaala, jossa onnettomuuden jälkeen hoidossa oli kaikkiaan 626 potilasta. Sairaalassa on yhteensä 217 vuodepaikkaa

sisätautien, kirurgian, ortopedian ja lastentautien osastoilla. Lisäksi sairaalassa on leikkausosasto ja teho-osasto. Henkilökunnasta 19 on lääkäreitä ja 130 sairaanhoitajia. Phang Ngan sairaalassa hoidettiin neljää suomalaista potilasta.

Taimuangin sairaala

Taimuangin paikallissairaala toimi myös merkittävänä loukkaantuneiden hoitopaikkana. Sairaalassa on 30 vuodepaikkaa ja siellä toimii normaalisti kolme lääkäriä. Sairaala vastaa lähinnä suomalaista terveyskeskusta, jossa on oma vuodeosasto. Välittömästi onnettomuuden jälkeen sairaalaan tuli lähellä asuvia sairaanhoitajia ja lääkäreitä läheisistä yksityisklinikoista. Sairaalan toimenpidehuoneessa pystyttiin ompelemaan haavoja, vakavasti loukkaantuneet ohjattiin muualle jatkohoitoon. Ensimmäisenä päivänä sairaalassa oli töissä seitsemän lääkäriä. Toisena päivänä lääkäreitä ja hoitajia tuli lisää paikalle muista kaupungeista. Taimuangin sairaalassa hoidettiin yhteensä 751 potilasta, josta suurin osa, 589 potilasta, oli ulkomaalaisia. Suomalaisia potilaista oli 17. Kaikki ulkomaalaiset potilaat oli ohjattu jatkohoitoon pääasiassa Phuketin kolmen vuorokauden kuluessa onnettomuudesta.

Phuketin sairaalat

Phuketin suomalaisia hoitaneista sairaaloista tärkeimpiä olivat Bangkok Phuket sairaala, Vachiran sairaala, Phuket International sairaala ja Patongin sairaala. Näistä Bangkok Phuket on yksityinen 120 potilaspaikan sairaala, jossa toimii 55 lääkäriä. Ensimmäisen päivän aikana sairaalan päivystyspoliklinikalle tuotiin 700 potilasta, kun normaalisti päivystyspoliklinikan potilaita on noin 300 vuorokaudessa. Kaikkiaan Bangkok Phuket sairaalassa hoidettiin 1 247 tsunamipotilasta, joista 160 leikattiin. Yksi potilas menehtyi sairaalahoidon aikana. Suomalaisia potilaita sairaalassa hoidettiin 26.

Vachiran sairaala on julkisen terveydenhuollon 500 potilaspaikkainen sairaala, jossa toimii 70 lääkäriä. Sairaalassa hoidettiin 1 088 tsunamipotilasta, joista 138 leikattiin. Yhdeksän potilasta menehtyi sairaalahoidon aikana. Vachiran sairaalassa oli hoidossa 6 suomalaista potilasta.

Phuket International on yksityinen 90 potilaspaikan sairaala, jossa toimii 18 lääkäriä. Sairaalaan tuotiin 500 potilasta ensimmäisen päivän aikana. Osastohoidossa oli 134 potilasta, joille tehtiin 65 leikkausta. Suomalaisia oli Phuket International sairaalassa hoidossa 15.

Patongin sairaala on julkisen terveydenhuollon 60-paikkainen sairaala, jossa ei ole normaalisti leikkaustoimintaa. Sairaalassa toimii 8 lääkäriä. Tsunamin jälkeen sairaalassa työskennelleet yli 30 lääkäriä tekivät myös leikkauksia sairaalan kolmessa leikkaussalissa. Patongin sairaalassa oli hoidossa 6 suomalaispotilasta.

Bangkokin sairaalat

Bangkokissa suomalaisia tsunamissa loukkaantuneita potilaita hoidettiin eri tietolähteistä saatujen tietojen mukaan seitsemässä eri sairaalassa: Bangkok Nursing Home, Chulalongkorn University Hospital, Bangkok Hospital, Param Hospital, Samitivej Sukumvit, Piyavet Hospital, Bangkok General. Sairaaloissa oli hoidettu yhteensä 50 suomalaista potilasta. Osa potilaista oli lennätetty Bangkokiin suoraan onnettomuuden jälkeen, osa oli ollut hoidossa jo muissa sairaaloissa onnettomuusalueella. Sairaalat olivat hyvin va-

rustettuja, mutta suuren potilasmäärän vuoksi osa potilaista joutui odottamaan välttämättömään leikkaukseen pääsyä yhdestä kahteen vuorokautta.

2.2.5 Suomalaisen hoito Thaimaan sairaaloissa ja terveyskeskuksissa

Eri sairaalatietolähteitä yhdistämällä Thaimaan sairaaloissa ja terveyskeskuksissa hoidettujen suomalaisten määräksi on saatu 225. Useita kymmeniä potilaita leikattiin, potilaita hoidettiin myös teho-osastoilla ja tavallisilla vuodeosastoilla. Yksi suomalaispotilas menehtyi asianmukaisista hoitotoimenpiteistä huolimatta thaimalaisessa sairaalassa. Suomalaisia hoidettiin yhteensä 23 eri sairaalassa tai terveyskeskuksessa.

Pääasiallisia hoito-ongelmia olivat hukuksissa olleiden potilaiden hengitysongelmat, erilaiset ruhjeet, haavat ja murtumat. Likaisen veden keuhkoihin joutuminen johti usein vaikeahoitoiseen keuhkokuumeeseen. Likaiset haavat ja kuuma sää johtivat nopeasti syviin tulehduksiin ja verenmyrkytystilaan (sepsikseen). Raajojen avomurtumiin liittyy suuri kuolioriski, joka johtaa amputaatioihin. Thaimaalaisten lääkäreiden ensisijainen tavoite olikin potilaan hengen pelastaminen ja raajojen säilyttäminen. Edellä mainitun lisäksi oli suuri joukko eriasteisia ruhjeita ja pintanaarmuja saaneita potilaita.

Suomalaisten lääkintäryhmien toiminta

Ensimmäisenä suomalaisena lääkintäryhmänä Phuketin tuli maanantaina 27.12. iltapäivällä EMA-Groupin ryhmä, jossa oli lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa. Phuketin lentoasemalla oli jo odottamassa suomalaisia matkailijoita, joilla oli pääasiassa erilaisia ruhjevammoja. Useimmat pystyivät itse kävelemään koneeseen. Koneen kuormausajan venyminen aiheutti käytännön ongelman. Miehistön työtunnit alkoivat tulla täyteen ja koneen olisi pitänyt päästä lähtemään. Ilmailulaitokselta oli kuitenkin saatu lupa työaikojen ylittämiseen. Lennot oli määritetty pelastuslentoiksi, jolloin lääkäreitä kuultiin koneen lähtöaikaa suunniteltaessa. Lentokone saatiin täyteen ja matkailijoiden mukana lähti toinen EMA:n sairaanhoitajista.

Kun kone oli lähtenyt, lähtivät EMA:n lääkäri ja sairaanhoitaja Aurinkomatkojen oppaiden kanssa Phuketin kaupungintalolle, jossa paikallisviranomaisilla oli tiedotuspiste ja Suomen suurlähetystön konsulipiste. Kaupungintalolla ja Aurinkomatkojen vuokraaman koulun tiloissa alkoi vammautuneiden tarkastaminen, hoitaminen ja pelastuneiden nimien kerääminen. Vielä samana yönä EMA:n ryhmä kiersi Bangkok Phuket -sairaalassa, Vachiran sairaalassa, Phuket International -sairaalassa ja Patongin sairaalassa. Sairaaloitten ilmoitustauluilla oli maittain potilaslistoja, joiden oikeellisuuteen ei kuitenkaan voinut luottaa. Ryhmä kiersi sen vuoksi huone huoneelta suomalaiset potilaat läpi, selvitti vammoja, keräsi henkilö- ja omaistiedot sekä tiedot kadonneista omaisista. Potilaille kerrottiin, että Suomesta on tulossa lentoja, joita nyt odotellaan. Sama toistui kaikissa sairaaloissa. Tarkoituksena oli selvittää mahdollisimman tarkasti suomalaisten potilaiden määrä ja vammojen vakavuus. Ensisijaisena tehtävänä oli valikoida lääketieteellisin perustein lähtijät seuraavalle evakuointilennolle. Tiistaiamuun mennessä oli Phuketin neljästä sairaalasta löytynyt jo 78 osastoilla hoidettavana olevaa suomalaista potilasta.

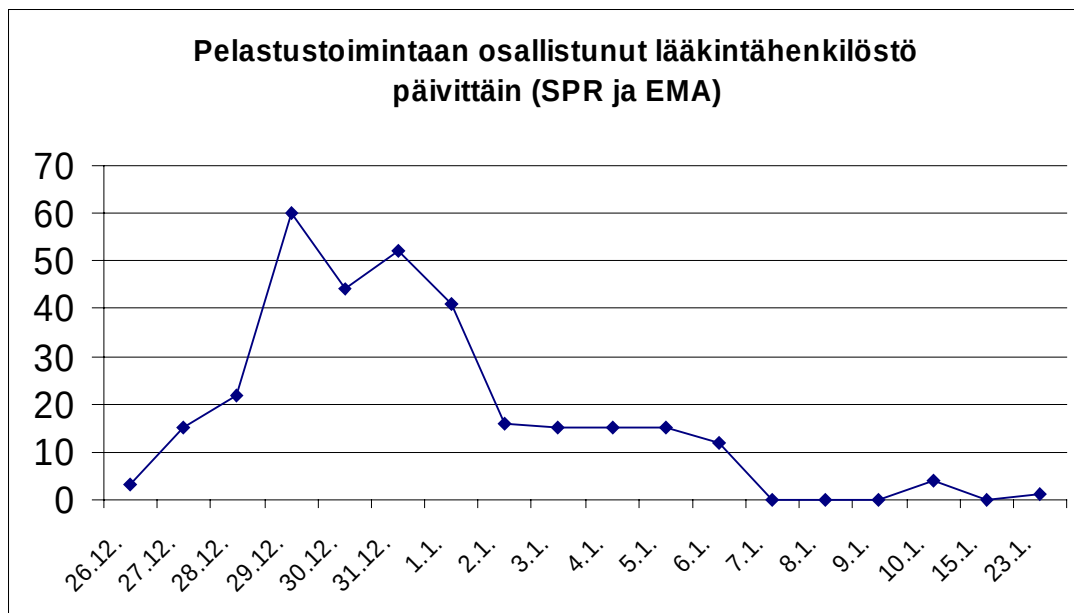
Sairaaloitten päivystyspoliklinikat olivat aivan täynnä potilaita. Vähemmän loukkaantuneita ihmisiä oli jaettu maittain aulatiloihin patjoille lepäämään. Vuodeosastot olivat rauhallisia. Yksityissairaloissa (Bangkok Phuket ja Phuket International) hoitokertomukset oli tehty englanniksi, julkisissa sairaaloissa (Vachira ja Patong) thai-kielellä. Julkisen ter-

veydenhuollon sairaalat ovat vaatimattomammin varustettuja ja olivat vielä enemmän kuormitettuja kuin yksityiset sairaalat. Tämä johtui osittain siitä, että terveyskeskuksista ja pienemmistä julkisista sairaaloista potilaat ohjataan isompiin julkisen terveydenhuollon yksiköihin. Paikallinen väestö hakeutui myös omaehtoisesti enemmän julkisen terveydenhuollon sairaaloihin. Tilanteen kaoottisuuden ja suuren potilasmäärän vuoksi hygieenisyydessä ja hoidon tasossa oli puutteita.

Tiistaina 28.12. tulivat Phuketin SPR:n ensimmäinen ryhmä ja EMA:n toinen lääkintäryhmä, ja etsinnän kohteena olevaa aluetta voitiin laajentaa. Pääsääntöisesti EMA jatkoi työtä niissä sairaaloissa, joissa se oli jo aiemmin toiminut ja SPR meni kauempana oleviin kohteisiin. Iltapäivällä Suomeen lähtevään koneeseen kuljetettiin ambulansseilla ja pakettiautoilla 28 potilasta, muille paikoille otettiin lisäksi lievemmin loukkaantuneita sekä muita matkustajia. Matkatoimistojen henkilökunnan ja lääkintäryhmien välillä oli näkemyseroja siitä, ketä lentokoneeseen otetaan mukaan, kuka valinnasta vastaa ja minkälaisia kiintiöitä eri matkanjärjestäjillä koneissa on. Kaikki sairaaloista kentälle tuodut potilaat otettiin mukaan. Osa kentälle tulleista lievästi loukkaantuneista matkustajista joutui jäämään odottamaan seuraavaa lentoa.

Thaimaan viranomaiset olivat siirtäneet potilaita jo pian tuhon jälkeen Bangkokiin hoitoon. Tieto siirretyistä suomalaispotilaista tuli vakuutusyhtiöiden kautta EMA:lle maanantaina 27.12.2004. Bangkokiin lähtenyt EMA:n sairaanhoitaja selvitti suomalaisten potilaiden tilannetta. Keskiviikkona EMA lähetti yhden lääkärin ja kolmen sairaanhoitajan ryhmän Bangkokiin. Lähetysseuran työntekijät tekivät Bangkokissa arvokasta vapaaehtoistyötä kiertämällä sairaaloita ja etsimällä suomalaisia potilaita. Vaikka Bangkokin sairaalat ovat erittäin korkeatasoisia, oli suuren potilasmäärän vuoksi moniin sairaaloihin syntynyt resurssipula. Leikkausta tarvitsevia potilaita oli jouduttu jättämään hoitamatta muiden potilaiden henkeä pelastavien toimenpiteiden tekemiseksi. Esimerkiksi kiireellistä hoitoa vaativia avomurtumia oli vielä tiistaina leikkaamatta ja tulehtuneiden haavojen puhdistustoimenpiteitä voitiin tehdä liian vähän. Keskiviikkona bangkokilaisissa sairaaloissa oli useita suomalaispotilaita, joiden tila oli kriittinen. Potilaat tarvitsivat leikkaushoitoa syvien pehmytosatulehdusten sekä tehohoitoa henkeä uhkaavien tulehdusten ja keuhkovaurioiden vuoksi. Myös kipulääkitys ja nestehoito oli ajoittain vajavaista. Viive haavojen puhdistuksessa oli aiheuttanut lievienkin pintahaavojen erittäin pahan tulehtumisen.

SPR:n ja EMA:n lääkintäryhmät kuljettivat potilaita Thaimaan eri sairaaloista Phuketin ja Bangkokin lentokentille ja hoitivat muita lievemmin loukkaantuneita potilaita hotelleissa ja lentokentillä. Suomalaisia oli kuljetettu Suomeen Finnairin ja Air Finlandin koneilla maanantaista 27.12. lähtien. Potilaiden päästessä Suomeen lääkintäryhmien tarve Thaimaassa väheni. Henkilöstön päivittäinen vaihtelu ilmenee kuvasta 27. SPR:n ja EMA:n lääkinnällisen henkilökunnan kokonaismäärä katastrofialueella ilmenee taulukosta 9.

Kuva 27. Suomalaisen lääkintähenkilöstön päivittäinen määrä.

Lentoasemilla hoito keskittyi matkustajien valikoimiseen lennoille ja heidän lentokuntoisuutensa arvioimiseen sekä varmistamiseen. Lentoasemilla oli puutetta sekä henkilöstöstä että välineistöstä ja esim. pyörätuolipotilaita kuljetettiin matkalaukkujen kuljetukseen tarkoitetuilla kärryillä. Toiminta tehostui vähitellen, kun eri toimijoiden väliset työnkuvat tarkentuivat ja Suomesta saatiin avustuslentojen mukana lisää lääkintämateriaalia ja henkilöstöä. Jatkossa suurimman haasteen muodosti evakuoitavien matkustajien oikea-aikainen siirto lentoasemille.

Taulukko 9. Suomalainen lääkinnällinen henkilöstö katastrofialueella.

	lääkäri	sairaanhoitaja	psykologi	muu	yhteensä
Thaimaa					
SPR	10	16	6	13	45
EMA	8	22	0	0	30
Sri Lanka					
SPR	1	7	0	7	15
EMA	1	1	0	0	2
Yhteensä	20	46	6	20	92

Phuketin lentoasemalla oli paikallisia hoitajia ja avustajia auttamassa suomalaista lääkintähenkilöstöä. Makuuasentoa tarvitseville evakuoitaville oli järjestetty lattioille patjoja. Huonompikuntoisille potilaille oli välineistöä ja tarvikkeita suonensisäiseen nesteeseen ja lääkitykseen. Lisäksi evakuoitaville oli järjestetty ruokahuoltoa ja vaatteita. Odotusaikoina suomalaiset auttajat tarjosivat keskusteluapua järkyttyneimmille evakuoitaville.

2.3 Evakuointilennot ja hoito lennoilla

2.3.1 Evakuointilennot

Thaimaa

Thaimaasta matkustajia evakuoitiin suomalaisten toimesta kaikkiaan 17 lennolla, joista yksi suuntautui Ruotsiin Arlandaan ja loput Helsinki-Vantaalle. Lennoista 10 oli Finnairin varsinaista evakuointilenttoa, kolme Air Finlandin evakuointilenttoa, yksi sairaalalento (Finnair/HUS), yksi ambulanssilento (Jetflight) sekä kaksi Finnairin reittilenttoa. Neljää lentoa lukuun ottamatta kaikilla lennoilla oli mukana suomalaista lääkintähenkilöstöä (liite 6).

Suomalaisten matkailijoiden evakuoinnin lentoteitse voidaan katsoa käynnistyneen, kun Finnair oli saanut sunnuntaiaamuna 26.12. tiedon Thaimaan alueella sattuneesta luonnonkatastrofista. Tuhoalueelta saadun tiedon perusteella Finnairin ilmailulääkäri otti n. klo 18 yhteyttä EMA:an lääkintäryhmän lähettämiseksi Thaimaahan arvioimaan tilannetta ja lääkinnällisen avun tarvetta. EMA:n lääkintäryhmä (lääkäri ja kaksi sairaanhoitajaa) lähti Thaimaahan Finnairin lennolla samana iltana ja oli kohteessa tiistaina 27.12.

Katastrofin kokonaiskuvan selvittäessä Suomessa valmiuspäällikkökokous teki maanantaina 27.12. päätöksen, että kaikki suomalaiset matkailijat evakuoidaan Suomeen mahdollisimman nopeasti. Vastuu evakuointilentojen järjestämisestä annettiin Finnairille ja lääkinnällisen avun koordinointi SPR:lle. Finnairin laatima suunnitelma evakuointilentojen järjestämisestä hyväksyttiin valmiuspäälliköiden kokouksessa maanantaina iltaapäivällä ja samalla menolentoja päätettiin käyttää avustuslentoina, joilla kuljetettiin katastrofialueelle avustushenkilökuntaa ja materiaaliapua. Evakuointilennoille osallistuva Finnairin henkilökunta koottiin vapaaehtoisista niin, että vähintään puolella lentohenkilöstöstä oli myös terveydenhuollon (sairaanhoitajan) koulutus. Air Finlandin lennoilla lääkinnällisestä toiminnasta vastasi MedFlightin henkilöstö.

Lennoilla potilasmäärät vaihtelivat muutamasta potilaasta lähes koko koneelliseen. Myös vammojen vaikeusasteet ja hoidon tarve lennoilla vaihtelivat suuresti. Niissä koneissa, joissa ei ollut paripaikkoja, mutta oli business-luokka, sijoitettiin huonokuntoisimmat potilaat business-luokkaan. Näin heidät saatiin lähes paripaikkoja vastaavaan lepoasentoon.

Lentojen aikana potilaille aloitettiin suonensisäisiä nesteensiirtoja ripulin, kuumeilun ja haavatulehdusten vuoksi, annettiin erilaisia lääkityksiä (antibiootteja, kipu- ja kuume-lääkkeitä, pahoinvointilääkkeitä, rauhoittavia lääkkeitä ja veren hyytymistä estäviä pistoksia). Haavoja ja erilaisia ruhjeita tarkastettiin, puhdistettiin ja sidottiin. Lähes kaikki matkustajat olivat järkyttyneitä tapahtuneesta ja monet olivat henkisen tuen ja keskusteluavun tarpeessa (liite 6).

Sri Lanka

Sri Lankasta potilaita evakuoitiin suomalaisten toimesta kahdella lennolla (Air Finland ja Finnair). Ensimmäinen lento oli Suomessa 28.12.2004 ja toinen 29.12.2004. Potilaiden vammat olivat samantyyppisiä, mutta lievempiä kuin Thaimaasta evakuoituilla. Lentojen aikana puhdistettiin ja sidottiin haavoja sekä lääkittiin potilaita kipu- ja pahoinvointilääkkeillä. Muutamille potilaille annettiin suonensisäistä nestehoitoa ja lääkitystä (liite 6).

2.3.2 Ambulanssilento

Suomalaisten evakuoinnin aikana Thaimaasta suoritettiin yksi ambulanssilento Jetfliten Falcon-koneella. Suomalainen yritys tilasi yhteistoiminnassa vakuutusyhtiön kanssa evakuoinnin. Lennolla tuotiin Suomeen kolme vakavasti loukkaantunutta potilasta, joiden hoidosta lennon aikana vastasi EMA:n lääkäri ja sairaanhoitaja. Lennon toimeksianto koski aluksi yhtä potilasta, mutta EMA:n lääkärien päätöksellä käytettiin hyväksi koneen koko kuljetuskapasiteetti. Lento lähti Suomesta Hat Yaihin 30.12 klo 00.35 ja palasi Suomeen 31.12. klo 08.35.

2.3.3 Sairaalalento

Tiistain 28.12. ja keskiviikon 29.12. kuluessa tarkentui Thaimaassa paikalla olleille SPR:n ja EMA:n lääkäreille kokonaiskuva sairaalahoidossa olevien suomalaisten potilaiden määrästä ja vammojen vaikeusasteesta. Samalla selvisi, että infektiot alkavat uhata sairaaloissa hoidettavina olevien vaikeasti loukkaantuneiden suomalaispotilaiden henkeä. Tällöin syntyi ajatus matkustajalentokoneen muuttamisesta sairaalalentokoneeksi potilaiden tuomiseksi kotimaahan. EMA:n toimistosta Helsingistä oltiin tämän vuoksi yhteydessä kahteenkin otteeseen ulkoministeriöön, Finnairiin ja HUS:n johtoon. Myös HUS:n kirurgian ja sisätautien toimialojen yhteisessä kokouksessa torstaiaamuna 30.12. katsottiin nopean lentokuljetuksen olevan ainoa mahdollisuus pelastaa alueella olevien vaikeasti vammautuneiden potilaiden henki.

Torstaiaamuna 30.12. Finnairille ja HUS:lle annettiin tehtäväksi järjestää sairaalalento vaikeasti vammautuneiden suomalaisten evakuoimiseksi Thaimaasta. Finnair teki lentokoneeseen tarvittavat muutostyöt ja HUS hankki tarvittavan henkilöstön ja lääkinnällisen varustuksen. HUS:n organisaatiossa päätös sairaalalennon toteuttamisesta tehtiin klo 10.

Finnair aloitti B757-koneeseen tarvittavat muutostyöt 30.12. klo 12.00. HUS järjesti tarvittavan lääkintämateriaalin ja EMA hankki koneeseen sopivat parit sekä muita tarvikkeita. Lisäksi lääkintämateriaalia saatiin Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin henkilöstön mukana. Lääkinnällinen varustus oli koottu ja toimitettu lentokentälle klo 16 mennessä, jolloin lentokoneeseen vaadittavat tekniset muutostyöt oli jo tehty. Vuodepaikkojen järjestämiseksi parit kiinnitettiin käytävän molemmin puolin keskipaikkojen eteen käännettyjen istuimien selkänojiin. Varustelun aikana oli alustavasti tiedossa sairaalalennolla evakuoitavien potilaiden määrä ja vammat. Tämän tiedon ja lentokoneen teknisten mahdollisuuksien perusteella lentokoneeseen rakennettiin 7 tehohoito- ja 15 muuta hoitopaikkaa yhteensä 22 vuodepotilaalle. Tehohoitoa edellyttävien potilaiden paikat valmisteltiin koneen takaosaan riittävän sähkön saannin turvaamiseksi (kuva 28).

Koneeseen kuormattiin mukaan 44 000 litraa lääkinnällistä happea ja paineilmaa sekä 12 hengityslaitetta. Tehohoidossa tarvittavien nesteiden ja lääkkeiden lisäksi mukana oli 10 yksikköä punasoluja sekä 10 yksikköä jääplasmaa. Lisäksi mukaan otettiin kirurgista välineistöä mahdollisia leikkauksia varten sekä leikkauksissa tarvittavaa sidos- ja peittemateriaalia.

Kuva 28. Sisäkuva sairaalalentokoneesta.

Lentokoneen lääkinnälliseen henkilöstöön kuului 13 lääkäriä (yksi yleiskirurgi, yksi ortopedi, yksi plastiikkakirurgi, 9 anestesiologia ja yksi infektiosairauksien erikoislääkäri) ja 24 tehohoitoon ja leikkaussalitoimintaan erikoistunutta sairaanhoitajaa HUS:n eri sairaaloista, Pirkanmaan sairaanhoitopiiristä (Tampereen yliopistosairaala) ja kaksi teknistä avustajaa EMA:sta. Lääkintäryhmä oli valmiina Meilahden sairaalassa klo 17.00, jolloin alkoi valmistelukokous lentoa varten. Lääkintähenkilöstö oli valmiina lähtöön klo 18.00. Henkilökunnan työ koneessa organisoitiin niin, että jokaisen tehohoitoa vaativan potilaan hoidosta vastasi yhden anestesia­lääkärin ja kahden hoitajan muodostama ryhmä. Samankokoinen ryhmä vastasi kahden tavanomaisen, käytävän molemmin puolin sijoitetun potilaan hoidosta. Ortopedi, plastiikkakirurgi ja infektio­lääkäri toimivat konsultteina ja hoitivat tarpeen mukaan kaikkia potilaita. Henkilöstölle annettiin myös muita erityistehtäviä kuten kirjaaminen, lääkehuolto ja yhteydenpito.

Sairaalalentokone lähti kohti Bangkokia 30.12. klo 19.59 ja saapui perille 31.12. klo 08.01. Kone jatkoi Phuketiin klo 10.31 ja laskeutui sinne klo 11.41. Paluumatkalle Suomeen kone lähti klo 14.31 ja laskeutui Helsinki-Vantaan lentoasemalle 1.1.2005 klo 03.41. Aikaa koneen lähdöstä paluuseen välilaskuineen kului hieman alle 32 tuntia.

Bangkokissa suoritetun välilaskun yhteydessä SPR:n ja EMA:n ryhmät toivat eri sairaaloista koneeseen kuusi potilasta ja Phuketista koneeseen otettiin kahdeksan vammautunutta. Mukaan otetuista 14 potilaasta oli aikuisia 13. Ennen paluulentoa jokaisen potilaan kunto tarkastettiin, ja heille tehtiin hoitosuunnitelma lennon ajaksi. Henkilötiedot sekä arvio hoidon tarpeesta lennon jälkeen Suomessa ilmoitettiin HUS:n toiminnalliselle johdolle.

Potilaista neljä oli kriittisesti tai vakavasti sairaita ja tarvitsi tehohoitoa. Kymmenen potilasta oli tyydyttävässä kunnossa. Heillä oli syviä haavatulehduksia ja leikkaushoitoa

vaativia pehmytkudosvammoja, luunmurtumia ja hengitystä vaikeuttavia rintakehävammoja. Lentokoneessa tehtiin lennon aikana neljä leikkausta: säärimurtuman kiinnitys ulkoisella kiinnityslaitteella, säären lihaskalvojen avaus ja kaksi haavan puhdistusleikkausta. Kahdeksan potilaan haavat puhdistettiin ja siteet vaihdettiin. Lisäksi kaikkien potilaiden pehmytosavammat tarkastettiin ja sidokset vaihdettiin. Lennon aikana suoritettiin noin 20 laboratorioanalyysiä.

2.4 Hoitotoimenpiteet Suomessa

2.4.1 Toimenpiteet Helsinki-Vantaan lentoasemalla

Valmiuspäällikkökokouksessa 27.12. päätettiin evakuoitujen sairaanhoidon ja psykososiaaliseen tuen palvelujen järjestämisestä Helsinki-Vantaan lentoasemalle. Tämä tehtävä annettiin sosiaali- ja terveysministeriön hoidettavaksi. STM oli yhteydessä klo 10.30 aikaan HUS:n lääkintäpäällikön sijaiseen ja valmius- ja tietoturvapäällikköön. Töölön sairaalassa ryhdyttiin toimenpiteisiin ja HUS:n valmius- ja tietoturvapäällikkö pyysi Helsinki-Vantaan lentoasemaa järjestämään kokouksen vastaanottovalmistelujen aloittamiseksi ja hälytti Vantaan kriisikeskuksen. Aikaa järjestelyiden tekemiseen oli niukasti, sillä ensimmäisen suomalaisia kotiutettuja tuovan koneen oli määrä saapua samana päivänä klo 20.20.

HUS:n lääkintäorganisaatio käynnisti toiminnan klo 13.15 pidetyssä kokouksessa, jossa päätettiin nostaa HUS:n sairaaloiden valmiustila suuronnettomuustilannetta vastaavalle tasolle, perustaa lääkintäpäällikön toimipiste Töölön sairaalaan sekä tapaturma-asema Helsinki-Vantaan lentoasemalle, ottaa VIRVE-puhelimet käyttöön ja keskittää tiedottaminen lääkintäpäällikölle. Henkilökuntaa saatiin paikalle nopeasti ja riittävästi.

Ensimmäinen kokous pidettiin lentoasemalla klo 14 ja siihen osallistui lentoaseman, liikuvan poliisin lentoaseman yksikön, Finnairin, SPR:n ja HUS:n edustajia. Toisessa laajemmassa kokouksessa klo 16 oli paikalla edellisten lisäksi edustajat Vantaan kriisikeskuksesta, pääkaupunkiseudun seurakuntien henkisestä huollosta ja Etelä-Suomen lääninhallituksen pelastusosastosta. Kokouksessa päätettiin käyttää operaatioissa lento-onnettomuuksia varten suunniteltua SAR (Search And Rescue) -organisaatiota. SAR-organisaation toimintaa harjoitellaan lentoasemalla vuosittain viranomaisten ja yritysten kesken. Vuoden 2004 aikana SAR-työryhmä oli suunnitellut ns. tukitoimintojen mukaantottoa. Tukitoiminnoilla tarkoitetaan muuta kuin varsinaista pelastustoimintaa, muun muassa lääkintähuoltoa lentoasemalla, lievästi loukkaantuneiden jatkokuljetuksia ja omaisten palvelua. Tukitoimintojen toimintaa ei ollut kuitenkaan kokeiltu todellisessa tilanteessa, sillä ensimmäinen harjoitus oli suunniteltu järjestettäväksi helmikuussa 2005. Tukitoiminnot päätettiin ottaa käyttöön sovellettuina. Kokouksessa päätettiin myös, että lentoaseman toiminnan yleisjohto on liikkuvan poliisin lentoaseman yksiköllä ja yleisjohtajana toimi liikkuvan poliisin lentoaseman yksikön päällikkö.

Yhteensä lentoaseman tilanneorganisaatioon osallistui 68 poliisimiestä ja toimistohenkilökuntaan kuuluvaa. Tukitoimintojen johtoeelin (TUJE) kokoontui yli 20 kertaa ympäri vuorokauden. Kokoukset pidettiin yleensä 45–90 min ennen arvioitua lennon saapumisaikaa, jolloin jokainen organisaatio pystyi valmistautumaan tehtäviinsä ennen koneen tuloa. Jokainen organisaatio huolehti omasta vastuualueestaan itsenäisesti oman ammattihenkilöstönsä turvin.

Poliisin yleisjohtoon kuuluivat 27.12.2004 seuraavat toiminnot:

Toiminto	Toimija
Toimitilat, huolto tiedotus	Lentoasema
Operatiivinen poliisitoiminta	LP, Vantaan ja Helsingin poliisilaitokset
Lääkintätoimi, sairaankuljetus	HUS
Matkustajalistat, profiilit	Lentoyhtiöt (Finnair ja Air Finland)
Maahantulotarkastus	Helsingin rajatarkastusosasto (RVL)
Kriisihuolto	Vantaan kriisikeskus ja pääkaupunkiseudun seurakuntien henkinen huolto, SPR:n vapaaehtoinen pelastuspalvelu, SPR:n psykologien valmiusryhmä

Ensimmäinen evakuointilento saapui 27.12. klo 20.20 Thaimaan Phuketista. Kaikki koneen matkustajat ohjattiin koneen tuloportilla tehdyn lääketieteellisen arvioinnin jälkeen kongressikeskukseen. Kongressikeskuksessa Helsingin rajavalvontayksikkö teki matkustajille maahantulotarkastuksen. Samoissa tiloissa annettiin myös tarvittavaa ensihoitoa ja kriisiapua. Pian havaittiin, että tilat olivat liian ahtaat ja epäkäytännölliset. Lisäksi osoittautui tarpeettomaksi ohjata kaikki matkustajat kaikkien tarjolla olevien vastaanottojärjestelyjen läpi, koska osa matkustajista ei halunnut tai tarvinnut apua.

Seuraavat kolme lentoa 28.12. otettiin vastaan samoissa tiloissa. Tämän jälkeen vastaanottotilat siirrettiin non-Schengen -terminaaliin. Matkustajaterminaalin toisen kerroksen portin 30a viereen rakennettiin vanerilevyillä rajattu lääkintäpiste, jota laajennettiin myöhemmin pressuilla. Kerrosta alemmas, vielä rakenteilla olevaan lentoaseman tilaan sijoitettiin organisaation johtopaikka. Uudet tilat olivat valmiit 29.12. aamuyöllä, jolloin neljäs kotiutuslento saapui.

Alusta asti toimintamallina oli se, että konetta meni vastaanottamaan kaksi ensihoitolääkärää, joista toinen meni tarvittaessa koneen sisälle arvioimaan potilaiden kuntoa. Matkustamohenkilökunnalta kysyttiin potilaiden kunto ja tarvittaessa vakavimmin loukkaantuneet tai sairaat siirrettiin koneesta ensimmäisenä. Muuten kävelemään pystyvät matkustajat poistuivat koneesta ensimmäisenä ja liikuntakyvyttömät potilaat vasta tämän jälkeen. Ilmailulaitoksen pelastajat kuljettivat liikuntakyvyttömät potilaat koneesta lääkintäpaikalle pyörätuoleilla tai paareilla. HUS:n lääkintäryhmässä oli ortopedejä, plastiikkakirurgi ja infektiolääkäri. Kaikki erityisosaaminen näillä alueilla oli tarpeen. Hoitajat tulivat pääosin Töölön sairaalasta. Myös Jorvin, Lohjan ja Peijaksen sairaaloista oli sekä hoitajia että lääkäreitä. Eri sairaaloiden henkilökunnan keskinäinen yhteistoiminta oli hyvää.

Lentoasemalla lääkintätoimen vastuuhenkilöillä oli VIRVE-puhelin käytössään koko tilanteen ajan. VIRVEN puuttuminen sairaaloiden lääkintäjohtolta vaikeutti yhteydenpitoa, joka jouduttiin hoitamaan soittamalla toimijoiden yksityisiin matkapuhelimiin. Potilastietojen välittämisessä lentokoneesta lentoasemalle oli ongelmia. Ilmoitukset EMA:lta menivät Töölön sairaalaan eikä tieto aina saavuttanut lentoasemaa.

Kuva 29. Helsinki-Vantaan lentoasemalla HUS:n lääkintäpisteen tiloja.

Ensimmäisillä kotiutetuilla potilailla oli lähinnä erilaisia ruhjevammoja. Myöhemmin potilaiden vammat olivat pääosin infektoituneita pehmytkudosvammoja ja suolistoinfektioita. Osa matkustajista oli myös järkyttyneessä mielentilassa ja tarvitsi psykologista hoitoa. Potilaat, jotka tarvitsivat pikaista sairaalahoitoa, lähetettiin pääosin HUS:n sairaaloihin ja kiireetöntä hoitoa tarvitsevat potilaat oman kotikuntansa sairaaloihin Keski-Suomeen ja Savoan saakka. Sairaalakuljetuksiin käytettiin kiireettömään kuljetukseen varattuja ambulansseja, jolloin pääkaupunkiseudun ensihoidon valmius säilyi normaalina. Kuljetuksiin käytetyissä ambulansseissa ja invatakseissa ei ollut VIRVE-puhelimia, mikä aiheutti huomattavia ongelmia ja lisätöitä kuljetusten järjestämisessä. Jokaiseen ambulanssiin jouduttiin soittamaan matkapuhelimella eikä käytössä ollut myöskään luetteloa ambulanssien puhelinnumeroista.

Lentoaseman päivystyspisteen kautta oli kulkenut 2.1.2005 iltaan mennessä 235 henkilöä. Lisäksi kolme potilasta oli kuljetettu ambulanssilennolta suoraan sairaaloihin. Potilaista 89 ohjattiin HUS:n sairaaloihin (Töölö, Meilahti, Lasten ja nuorten sairaala, Jorvi ja Peijas), 47 muihin sairaaloihin ja 103 potilasta kotiin saatuaan jatkohoito-ohjeet.

2.4.2 Hoito Suomessa eri hoitolaitoksissa

Sairaloissa ja terveyskeskuksissa hoidettujen potilaiden määrää selvitettiin sairaanhoitopiireille ja terveyskeskuksille suunnatulla kyselyllä. Tämän kyselyn mukaan tammi-kuun 2005 loppuun mennessä Suomen sairaaloissa oli hoidettu 154 potilasta. Lisäksi terveyskeskuksissa oli hoidettu 86 potilasta, jotka eivät ole olleet sairaaloissa. Yhteensä julkisesta terveydenhuollosta on lautakunnalle tullut tieto 240 hoidetusta potilaasta (Taulukko 10). Suurin osa potilaista oli HUS:n sairaaloissa (98), Tampereen yliopistollisessa sairaalassa (18), Päijät-Hämeen keskussairaalassa Lahdessa (8) ja Turun yli-

opistollisessa sairaalassa (5). Sairaalahoidossa potilaita oli 15 sairaanhoitopiirissä eri puolilla maata. Lisäksi potilaita on hoidettu yksityissairaaloissa ja -vastaanotoilla.

Taulukko 10. Julkisen terveydenhuollon potilaat yliopistosairaalapiireittäin.

Piiri	Erikoissairaanhoito			Perusterveydenhuolto			Piiri yhteensä
	aikuiset	lapset	yhteensä	aikuiset	lapset	yhteensä	
Helsinki	78	20	98	54	5	59	157
Turku	7	0	7	7	2	9	16
Tampere	25	5	30	8	0	8	38
Kuopio	9	1	10	7	1	8	18
Oulu	9	0	9	2	0	2	11
Yhteensä	128	26	154	78	8	86	240

Suurin osa vaikeasti vammautuneista potilaista hoidettiin HUS:n sairaaloissa. Hoito voitiin antaa viiveettä eikä pahoja ruuhkatilanteita syntynyt, sillä Töölön sairaalasta siirrettiin 40 muuta potilasta kaupungin sairaaloihin. Lisäksi sovittiin yhteistyömallista, jonka mukaan helsinkiläisiä potilaita voitiin leikata Jorvin ja Peijaksen sairaaloissa uudenvuoden yön ruuhkahuippuina, jolloin vaikeasti vammautuneet potilaat saatiin Suomeen.

Potilaiden vammat olivat pääasiassa vaikeita kudostuhoja, jotka olivat syntyneet tuleh-
tuneiden haavojen, ruhjeiden ja murtumien seurauksena (taulukko 11). Haavatulehduk-
sia aiheuttivat lukuisat bakteerit, mm. maaperästä lähtöisin olevat bakteerit ja sienet se-
kä kymmenellä potilaalla tyypilliset sairaalabakteerit. Lisäksi potilailla oli likaisen veden
keuhkoihin joutumisen seurauksena vaikeahoitaisia keuhkokuumeita. Potilailla todettiin
useita laskimoveritulppia ja viisi henkeä uhkaavaa keuhkoveritulppaa. Viidellä potilaalla
kasvoi veriviljelyssä bakteereja verenmyrkytyksen eli sepsiksen merkinä. Monet tuleh-
duksia aiheuttavat bakteerit olivat vastustuskykyisiä yleisesti käytetyille antibiooteille.
Useat potilaat tarvitsivat hoitoa teho-osastoilla sekä haavojen ja murtumien leikkaus-
hoitoa. Plastiikkakirurgisina toimenpiteinä tehtiin kudos- ja ihonsiirtoja vielä viikkoja on-
nettomuuden jälkeen. Kaikkiaan Töölön sairaalassa potilaille tehtiin 60 leikkausta, minkä
lisäksi muissa sairaaloissa hoidetuille potilaille tehtiin useita leikkauksia. Kudossiirrot
onnistuivat hyvin ja vaikeatkin vammat saatiin hoidetuksi niin, ettei raaja-amputaatioita
tarvinnut tehdä. Kuntoutuminen tulee kestämään pahiten loukkaantuneiden osalta vuo-
sia. Yksi potilas menehtyi aivovammaan. Kyseistä potilasta oli hoidettu jo Thaimaassa
asianmukaisesti ja leikattu kaksi kertaa. Jo ennen siirtoa Suomeen potilaan tila oli en-
nusteeltaan toivoton.

Suomessa kuolemansyyn tutkinta on tehty 142 vainajalle. Valtaosa uhreista on kuollut
hukkumalla, pienellä osalla kuolemansyynä ovat olleet lähinnä pään ja rintakehän murs-
kavamat. Kuolema on todennäköisesti seurannut välittömästi. Tutkimuksissa ei ole
löytynyt viitteitä siitä, että kukaan uhreista olisi kuollut viiveellä.

Fyysisten vammojen vuoksi hoidossa olleilla oli mahdollisuus kriisiapuun tai psykiatri-
seen konsultaatioon. Onnettomuus on aiheuttanut myös psykiatrasta hoitoa vaativia
mielenterveyden ongelmia. Psykykkisten ongelmien hoito tulee olemaan pitkäaikaista.

Terveyskeskuksista potilaat ovat hakeneet apua erilaisten ruhjeiden ja haavojen hoitoon. Mielenterveyden ongelmat ovat olleet pääasiallinen syy käyntiin terveyskeskuksissa. Vastaanotoilla tapahtuneen keskustelun lisäksi potilaat ovat saaneet rauhoittavaa lääkitystä. Pääasiallinen käyntidiagnoosi on ollut traumaattinen stressireaktio. Useat potilaat ovat olleet sairauslomalla mielenterveysongelmien vuoksi.

Taulukko 11. Julkisen terveydenhuollon laitoksissa hoidettujen potilaiden vammatyypit.

Vammatyyppi	Erikoissairaanhoido (154 pot.)	Perusterveydenhuolto (86 pot.)
Murtumat		
vartalo	15	0
yläraaja	5	1
alaraaja	12	0
Yhteensä	32	1
Pehmyt-osavammat		
pää	16	0
vartalo	22	2
yläraaja	35	9
alaraaja	89	2
Yhteensä	162	13
Tulehdukset		
haava	75	8
keuhkokuume	16	1
suolisto	17	5
muu	18	6
Yhteensä	126	20
Keuhkoveritulppa	5	0
Sepsis (verenmyrkytys)	5	0
Mielenterveyden ongelmat	16	60

2.5 Psykososiaalinen tuki ja palvelut

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun (Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut, STM:n monisteita 1998:1) mukaan suuronnettomuuden auttamistyössä on neljä vaihetta, jotka ovat 1) valmisteluvaihe, 2) pelastus- ja tointumisvaihe, 3) korjausvaihe ja 4) jälleenrakennusvaihe. Valmisteluvaiheeseen kuuluvat toimintasuunnitelmien tekeminen ja niiden yhteensovittaminen sekä koulutukset. Pelastus- ja tointumisvaiheeseen kuuluu sokkivaiheen tuki eli välitön psyykinen apu. Korjausvaiheeseen kuuluvat tiedotus- ja neuvontapalvelut, kriisi-interventiot ja rituaalit. Jälleenrakennusvaiheeseen kuuluu seuranta ja tarvittaessa pitempiaikainen hoito.

Psykososiaalisella tuella ja palveluilla tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, joka muodostuu ihmisen auttamiseksi tarkoitetuista psyykkisen, sosiaalisen ja hengellisen tuen palveluista. Tavoitteena on ehkäistä ja lieventää traumaattisen kriisin seurauksia. Aasian katastrofin uhreja ovat orvoksi jääneet lapset ja nuoret, katastrofialueella loukkaantuneet ja vammautuneet henkilöt, kuolleiden ja kadonneiden, loukkaantuneiden ja vammautuneiden lähiomaiset ja muut läheiset sekä katastrofialueella olleet henkilöt. Tuen piiriin kuuluvat myös akuutissa pelastus- ja kriisityössä olleet ja vapaaehtoisesti auttamistyöhön osallistuneet.

Aasian katastrofin uhreille on järjestetty psykososiaalista tukea ja palveluita pelastus- ja avustustyön yhteydessä Thaimaassa, evakuointilennon aikana, Helsinki-Vantaan lentokentällä, sairaaloissa ja kotipaikkakunnilla.

2.5.1 Psykososiaalinen tuki Thaimaassa ja evakuointilennoilla

Aasian luonnonkatastrofi oli monille sen kokeneille äärimmäisen traumaattinen tapahtuma. Aallon vietäväksi joutuneet ja siitä selviytyneet altistuivat kuoleman tai vakavan loukkaantumisen pelolle. Osa menetti useita perheenjäseniä ja tuttuja, osa loukkaantui vakavasti. Altistuminen traumaattiselle tapahtumalle pitkittyi, kun läheisten kohtaloista oli epätietoisuutta, apua joutui odottamaan tai mielessä oli pelko uusista hyökyaalloista.

Thaimaa

Ensivaiheen avun ja tuen antajia olivat paikalla olleet matkailijat, oppaat, sukeltajat, paikalliset asukkaat ja viranomaiset. Apu organisoitui spontaanisti ilman johtamista tai keskitettyä koordinoitua. Ihmiset alkoivat tuoda viestejä toisilleen avun tarpeesta olevista ihmisistä. Välitön tuki oli myötäelämistä, huolenpitoa ja konkreettisia asioita auttamista. Paikanpäälle tulleita suomalaisia järjestöjä olivat Suomen Punainen Risti, Suomen Lähetysseura ja Fida. Apua tuli myös muilta tahoilta, mm. Finpron kautta alueella vientiä harjoittavien yritysten edustajilta saatiin apua.

Bangkokissa toimivat Suomen Lähetysseuran (SLS) työntekijät ottivat yhteyttä paikalliseen suurlähetystöön ja tarjoutuivat auttamaan. Kaksi pastoria matkusti tiistaina 28.12. Bangkokista Phuketiin. Tehtävänä oli antaa henkistä apua ja toimia tulkkeina. He työskentelivät Phuketin lentokentällä ja tuhoalueen sairaaloissa ja osallistuivat mm. hotellien tiedotustilaisuuksiin. Heillä oli mahdollisuus pysähtyä sairaaloissa yksin olevien aikuisten potilaitten luona. Lapsista olikin pidetty huolta ja heidän luonaan oli joku aikuinen. Työ on luonteeltaan läsnäoloa, lähellä oloa, kuuntelemista ja pienissä käytännön asioissa auttamista. Papin asu oli monelle symboli. Käytännössä SLS teki eniten yhteistyötä Finnmatkojen, suurlähetystön ja Suomen Punaisen Ristin kanssa. Helsingin hiippakunnan piispan ja hänen seurueensa läsnäolo ja tuki Phuketissa koettiin myös arvokkaaksi. Bangkokissa kolme SLS:n työntekijää alkoi päivystää 28.12. Bangkokin sairaaloissa. He tukivat myös yksin jääneitä lapsia ja hankkivat vaatteita ja huopia kotimatkaa varten. SLS:n työntekijöiden kautta välitettiin myös omaiskyselyjä.

Fida International on helluntaiherätyspohjainen lähetys- ja kehitysyhteistyöjärjestö, jonka avuntarjouksen Suomen edustusto ensin torjui. Fida päätti lähteä Phuketiin avustustyöhön, kun Thaimaan televisiossa pyydettiin eri kielisiä tulkkeja paikalle ja suomen kielikin mainittiin. Sen jälkeen Suomen suurlähetystöstä tuli pyyntö saada apua suomalaispotilaiden kartoittamiseen Bangkokin sairaaloissa. Fidalla oli Phuketissa 29.12.–1.1. kaksi

neljän hengen avustustiimiä, jotka kiersivät sairaaloita etsien suomalaisia. He tukivat suomalaisia henkisesti ja hengellisesti, antoivat käytännön apua, toimivat tulkkeina ja hankkivat tietoja. Bangkokin viisihenkinen avustustiimi teki 29.–31.12. puhelintiedusteluja Bangkokin alueen sairaaloihin ja kiersi sairaaloita. Toinen viisihenkinen avustustiimi etsi vielä uudelleen 4.–5.1. suomalaisia ja ulkomaalaisia potilaita Suomen suurlähetystön edustajan pyynnöstä.

Suomen Punaisen Ristin avustusryhmässä 28.12.–2.1. oli kaksi työntekijää psykologien valmiusryhmästä. Tehtävänä oli tukea ja auttaa ihmisiä lentokentällä, sairaaloissa ja myös hoteleissa. Monet olivat sokkitilassa ja tarvitsivat tukea. Työ oli ympärivuorokautista. Matkatoimistojen työntekijät olivat vaikeassa tilanteessa ja oli tärkeätä, että he saivat myös tukea. Loppuviikosta tuli yksi psykologi lisää ja hän viipyi kaksi viikkoa tehden töitä Phuketissa ja Bangkokissa. Hänen tehtävänä oli myös purkutilaisuuksien järjestäminen pelastus- ja evakuointityössä mukana olleille.

Tuki evakuointilennoilla

Evakuointilennoista neljällä oli mukana 1-2 psykologia SPR:n valmiusryhmästä. Psykologit työskentelivät yhteistyössä lääkintähenkilöstön ja miehistön kanssa. Matkustajille siirtyminen Finnairin lentokoneeseen merkitsi askelta kohti turvallisuutta ja kotia. Osa matkustajista pystyi jo pitkän lentomatkan aikana tuntemaan sellaista turvallisuutta, joka mahdollisti todellisuuden kohtaamisen sekä ajatusten ja tunteiden prosessoinnin. Psykologeilla oli mahdollisuus jakaa SPR:n tiedote, keskustella sen sisällöstä ja pysähtyä kuuntelemaan, jos joku halusi kertoa enemmän. Samalla oli mahdollisuus kysyä, halusiko matkustaja antaa yhteystietonsa kunnan kriisiryhmän yhteydenottoa varten, esimerkiksi yhdessä koneessa noin kolmasosa toivoi yhteydenottoa. Joillakin lennoilla kerrottiin sisäisen kuulutuksen kautta, mitä lentokentällä on odotettavissa. Median kohtaamista myös valmisteltiin. Oli hyvä miettiä etukäteen, haluaako antaa haastatteluja, jos sitä kysytään.

2.5.2 Psykososiaalinen tuki Helsinki-Vantaan lentoasemalla

Saatuaan hälytyksen 27.12. klo 11.30 Vantaan kriisikeskus valmistautui valmiussuunnitelman mukaisesti suuronnettomuustilanteeseen ja hälytti esimiehen sosiaalihuollosta, SPR:n vapaaehtoisen pelastuspalvelun (Vapepa), pääkaupunkiseudun seurakuntien henkisen huollon (HeHu) ja antoi alustavan ilmoituksen Peijaksen aikuispsykiatrian poliklinikalle. Kriisikeskuksen johtaja osallistui lentoasemalla klo 16.00 tukitoimintojen johtojen (TUJE) kokoukseen, minkä jälkeen kriisikeskuksen kokoama ryhmä siirtyi lentoasemalle.

Toiminta käynnistyi lentoasemalla 27.12. ennen ensimmäisen evakuointilennon tuloa ja tilat purettiin maanantaina 3.1.2005. Vantaan kriisikeskus oli viranomaisvastuussa toiminnasta. Kriisikeskuksen normaali henkilöstömäärä on 19 ja viikon ajaksi palkattiin kuusi työntekijää lisää. Lentoasemalla työskenteli kriisikeskuksesta 6–8 henkilöä kerrallaan, HeHusta 16–20 henkilöä kerrallaan, yhteensä noin 80 työntekijää, Vapepasta 25–30 kerrallaan, yhteensä 170 työntekijää. SPR:n psykologien valmiusryhmästä oli aina 2–3 psykologia paikalla. Työntekijät jakautuivat eri toimipisteisiin. Arvion mukaan yhteensä 1 500 tuhoalueelta palannutta henkilöä oli jonkun tuen piirissä.

Käytännöksi muodostui, että konetta vastassa oli ensihoitolääkäreiden rinnalla myös johtava kriisityöntekijä tarkistamassa tilannetta ja antamassa ohjeita. Matkustajat, jotka eivät tarvinneet lääkinnällistä apua, ohjattiin rajavartiolaitoksen kirjauspisteeseen ja passintarkastukseen. Siinä oli apuna 16 vapaaehtoista, jotka kirjasivat tiedot. Lääkintäpisteessä oli myös 3–5 vapaaehtoista apuna kirjaustehtävissä. Muissa avustavissa tehtävissä oli 6–9 vapaaehtoista. Matkustajille jaettiin SPR:n tiedote, jossa kerrottiin järkyttävän tapahtuman aiheuttamista tavallisista reaktioista ja annettiin ohjeita avun ja tuen hankkimiseksi.

Tarvittaessa matkustajat ohjattiin kriisikeskuksen psykososiaaliseen toimipisteeseen, jossa oli lapsinurkkaus ja mahdollisuus myös keskusteluun. Vapaaehtoiset huolehtivat SPR:n vaatteiden ja huopien jakamisesta. Vaatetusapua sai noin 500 katastrofialueelta palannutta. Ruokahuoltoa oli myös tarjolla. Matkustajille järjestettiin apua myös käytännön asioissa, esimerkiksi jos rahat, passit, autonavaimet tai kotiavaimet olivat kadonneet. Tukea annettiin myös keskusrikospoliisin toimipisteessä, jossa tehtiin ilmoitukset kadonneista omaisista. Omaispisteestä oltiin yhteydessä lääkintään ja muihin toimipisteisiin, jotta tieto välittyisi puolin ja toisin.

HeHulaiset työskentelivät omaispisteessä, kirjaamispisteessä ja ensiapualueella. Heidän tehtävänään oli keskustella ihmisten kanssa, saattaa ihmisiä tuloportilta kriisikeskukseen sekä ohjata ja saattaa matkustajia matkatavara-aulaan. Lisäksi he keskustelivat odottavien omaisten kanssa sekä välittivät tietoa niin, että tulijat ja heitä vastaan tulleet omaiset löysivät toisensa.

SPR:n psykologien työ muodostui erityistehtävistä, jotka muut lentoasemalla työskentelevät, kuten poliisi, rajavartiolaitoksen työntekijät, lääkinnällinen henkilökunta tai HeHun edustajat heille ohjasivat. Lisäksi lentokoneista ja Thaimaasta tuli erityistehtäviä.

Kriisikeskus otti vastaan kaikki 21 suomalaista yksin matkustavaa lasta ja kriisikeskuksen sosiaalityöntekijät ja psykiatriset sairaanhoitajat huolehtivat heistä lentokentällä olon ajan. Sosiaalityöntekijät kirjasivat lapsen ja vastassa olevien omaisten tiedot. Johtava sosiaalityöntekijä ilmoitti lapsen kotipaikkakunnan johtavalle sosiaalityöntekijälle lapsen tilanteen ja niiden omaisten yhteystiedot, joiden luo lapsi kentältä lähti. Kriisikeskus huolehti myös neljästä yksin matkustaneesta ruotsalaislapsesta. Matkustajille kerrottiin tiedotusvälineistä, joiden edustajat odottivat aulassa poliisin rajaamalla alueella. Omaisten ja tuhoalueelta palaavien matkustajien kohtaaminen pyrittiin suojaamaan tiedotusvälineiltä. Alussa oli hankaluuksia keskeneräisten tilajärjestelyjen takia.

Yhteistyö lääkinnällisen pelastustoimen kanssa sujui hyvin. Yhteydenpito lääkinnän ja johtavan kriisityöntekijän välillä hoitui VIRVELLÄ. Puolin ja toisin valmisteltiin matkustajien saapumista ja vaihdettiin tietoja, joita tulevista matkustajista oli.

Kriisikeskuksen toimistolla Vantaalla oli kolmessa vuorossa töissä tiimi, joka normaalin asiakastyön lisäksi otti vastaan Aasian kriisiin liittyvät puhelut. Toimistolle avattiin 7 asiakaspuhelinlinjaa. Viikon aikana otettiin vastaan tai soitettiin noin 400 puhelua. Toimisto ilmoitti kuntiin kriisialueelta tulevien lukumäärän. Vantaan kriisikeskus palasi normaaliin vahvuuteen ja normaaliin puhelinpalveluun 5.1.2005 alkaen.

2.5.3 Ohjeet ja valmistautuminen kriisityöhön

Sosiaali- ja terveysministeriö vetosi 30.12.2004 tiedotteellaan kuntiin, kuntayhtymiin ja sairaanhoitopiireihin, että ne huolehtisivat riittävän ja tarpeeksi pitkäkestoisen psykososiaalisen avun turvaamisesta katastrofin uhreille ja heidän omaisilleen. Sosiaali- ja terveysministeriössä asiaa valmisteltiin laaja-alaisesti kolmessa yhteiskokouksessa ministeriöiden, Suomen Punaisen Ristin, Suomen Mielenterveysseuran, Kelan, Vantaan Kriisikeskuksen, HUS:n, Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistyksen YTY:n ja kirkon, Suomen Kuntaliiton ja Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton edustajien kanssa. Tavoitteena oli, että kaikilla olisi samanlainen kokonaiskuva tilanteesta. Tammikuun toisella viikolla kutsuttiin koolle myös 30 sosiaali- ja terveysalan järjestöä, jotka edustivat lähinnä mielenterveys- ja lastenhuoltoaloja.

STM korosti sitä, että on tärkeää huolehtia siitä, että henkinen tuki tavoittaa kaikki sitä tarvitsevat. Yhtälailla on tärkeää huolehtia uhrien ja omaisten sosiaaliturvasta ja toimeentuloon liittyvistä kysymyksistä. Sosiaali- ja terveysministeriö suositteli, että katastrofista selvinneille ja omaisensa kadottaneille järjestettäisiin kunnissa tukihenkilö, jonka hoitaisi käytännön asioita heidän puolestaan. Lisäksi suositeltiin, että kuntiin luodaan kontaktipiste yhteydenottoja varten.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi Aasian katastrofia koskien useita kuntatiedotteita (5.1.2005, 17.1.2005 ja 18.2.2005). Sosiaali- ja terveysministeriön viesti kunnille oli, että niiden tulee huolehtia Aasian katastrofin uhrien jälkihoidosta. Kaikille apua tarvitseville ja tukea haluaville on annettava apua, avusta on tiedotettava ja apu on toteutettava yhteistyönä eri toimijoiden kesken mukaan lukien vapaaehtoistyö ja lähimmäisten apu eli kolmas sektori. Kuntatiedotteessa 17.1. kerrottiin, että STM on koonnut henkilötiedot katastrofialueella evakuoituista, alueella kadonneista sekä menehtyneistä. Tiedotteessa kerrottiin, miten yhteydenotto evakuoituihin ja omaisiin tulisi tapahtua. Ohjeeksi annettiin, että evakuoituiksi tulleille on hyvä varata ainakin kaksi viikkoa aikaa ottaa itse yhteyttä. Henkilökohtaista yhteydenottoa, esimerkiksi kirjettä tai puhelua ei pidetty ensi vaiheessa tarkoituksenmukaisena. Jos henkilö ei ole itse ottanut yhteyttä, kunnan taholta on pyrittävä ottamaan asianomaisiin henkilöihin yhteys. Yhteydenoton tulee tapahtua viranomaisten yhdessä sopimalla tavalla esimerkiksi henkilökohtaisesti tapaamalla tai puhelinsoitolla. Lisäksi tiedotteessa todettiin, että asianomaiset voivat aina halutessaan ilmoittaa, jos he eivät tarvitse sosiaali- ja terveydenhoidon palveluita. Henkilötiedot lähetettiin kuntien sosiaalijohtajille 2.–3. helmikuuta 2005.

Sosiaaliviranomaisia kehoitettiin tarjoamaan aktiivisesti tukea kaikille ilman vanhempia jääneille lapsille ja heistä huolehtiville henkilöille. Päivähoidossa kehoitettiin varmistamaan se, että lapset saavat tarvitsemansa tuen. Aineistoa asian käsittelyn tueksi löytyi osoitteesta www.stakes.fi/varttua. STM vetosi myös kuntalaisiin kehottaen oireita kärsiviä hakeutumaan ajoissa oman kunnan palveluihin arviointia ja hoitoa varten. Aina avun tarvetta ei pysty itse arvioimaan, joten tarvitaan ammattiapua.

Kela varautui järjestämään uhreille ja omaisille kuntoutuspalveluina erilaisia psykoterapioita 1.3.2005 alkaen. Terapiat voivat olla lyhytkestoisia tai pitempiketoisia (1-3 vuotta) vuosina 2005-2008.

Sosiaali- ja terveysministeriö tulee seuraamaan jälkihoidon toteutumista. Se asetti 11.1.2005 Aasian luonnononnettomuuden johdosta suuronnettomuuden psykososiaali-

sen huollon asiantuntijaryhmän. Asiantuntijatyöryhmän työn tavoitteena on varmistaa se, että katastrofin suomalaisuhreille ja heidän omaisilleen voidaan turvata heidän tarvitsemansa psykososiaalisen tuen laatu ja määrä. Työryhmä seuraa palvelutarpeiden kehitystä ja palvelujärjestelmän kykyä vastata tähän. Työryhmän tehtävänä on koota kokemukset ja tiedot ja tehdä sen pohjalta esityksiä keinoista, joilla voidaan parantaa valmiuksia antaa psykososiaalista apua suuronnettomuuksien yhteydessä. Lisäksi pyritään saamaan tietoa erilaisten interventioiden vaikuttavuudesta. Asiantuntijaryhmä työskentelee vuoden 2006 loppuun.

Opetushallitus julkaisi verkkosivuillaan www.oph.fi useita tiedotteita (31.12.2004, 3.1.2005, 10.1.2005) kouluille ja oppilaitoksille Aasian katastrofin käsittelemiseksi. Ohjeet käsittelivät paitsi välittömiä toimia koulutyön alkaessa myös pitkän aikavälin toimenpiteitä. Opettajia ja oppilashuoltohenkilöstöä kehoitettiin seuraamaan oppilaiden reaktioita ja huolehtimaan tarpeellisesta avun järjestämisestä. Tapahtumaa toivottiin käsiteltävän myös laajemmin opetuksessa eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien yhteydessä. Uusien opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaisesti kouluilla ja oppilaitoksilla tulee olla kriisisuunnitelma.

Ministeriöiden lisäksi monet muut tahot tuottivat laajasti tietoaaineistoa, joissa käsitellään mm. kriisien aiheuttamia reaktioita, niihin suhtautumista ja tietoa auttavista tahoista: Kansanterveyslaitos www.ktl.fi, Suomen Punainen Risti www.redcross.fi, Suomen Mielenterveysseura www.mielenterveysseura.fi, Kirkkohallituksen kasvatus- ja nuorisotyö www.evl.fi, Pelastakaa lapset www.pela.fi, Mannerheimin Lastensuojeluliitto www.mll.fi ja Stakes www.stakes.fi.

2.5.4 Valtakunnalliset kriisipuhelimet

Suomen Punaisen Ristin auttava puhelin avattiin 27.12.2004, puhelin oli auki 24 h/vrk ja se suljettiin 5.1.2005. Päivystyksessä oli 3–4 vapaaehtoista sekä 1–2 psykologia / vuoro. Vapaaehtoisia oli yhteensä 60. Puheluja tuli yhteensä noin 800. Aluksi puhelut olivat huolestuneiden omaisten kyselyjä, keskiviikosta 28.12. alkaen puhelujen luonne muuttui ja puhelut olivat lähinnä uhrien soittoja.

Suomen Mielenterveysseuran valtakunnallinen kriisipuhelin on tavallisesti avoinna tiistaista lauantaihin klo 15–06 ja sunnuntain ja maanantaina klo 15–22. Valtakunnallisen kriisipuhelimen päivystyksessä on mukana 15 paikallista Mielenterveysseuraa eri puolilta maata ja toimintaa koordinoiva SOS-keskus Helsingissä. Kriisipuhelimen päivystäjien määrää lisättiin katastrofin jälkeen ensimmäisellä viikolla.

2.5.5 Psykososiaalinen tuki kotipaikkakunnilla

Suomessa oli vuoden 2005 alussa 432 kuntaa. Katastrofialueelta evakuoitujen olivat kuitenkin 191 kunnasta. Tämän lisäksi omaisia ja läheisiä on monilla muilla paikkakunnilla, joten katastrofi kosketi laajasti Suomea.

Kunnissa valmistauduttiin kriisituen antamiseen, vaikka alkuvaiheessa ei voinut olla tietoa siitä, missä laajuudessa katastrofi kosketi oman paikkakunnan asukkaita. Mahdollisia kriisiavun tarvisijoita olisivat tapahtumassa mukana olleet ja heidän omaisensa ja läheisensä sekä kaikki ne ihmiset ja yhteisöt, joiden läheisiä kuoli tai katosi katastrofissa. Vantaan kriisikeskuksella oli käytössään rajavartiolaitoksen listat katastrofialueelta

tulleista matkustajista. Tämän listan perusteella kriisikeskuksesta soitettiin kuntiin ja ilmoitettiin, kuinka monta henkilöä oli palannut kriisialueelta. Tämä toimintamalli syntyi tarpeen sanelemana, kun kunnista alkoi tulla kyselyjä kriisikeskukseen. Kriisikeskuksella oli omia yhteystietoja, mutta kattavaa ajantasaista tietoa kriisiryhmistä ja niiden yhteystiedoista ei ollut. Ilman omaisia matkustavista lapsista oltiin yhteydessä kunnan sosiaalitoimeen. Nämä yhteydenotot aktivoivat myös kuntien kriisiryhmien ja muiden toimijoiden valmistautumista. Esimerkiksi Vantaan kriisikeskuksesta Pohjois-Karjalan keskussairaalan ensiapuun 31.12. klo 01 tullut puhelu käynnisti lentoasemapäivystyksen 31.12.–3.1. kaikille Helsingistä Joensuuhun tulleille lennoille. Ouluun tieto katastrofialueen matkustajista tuli Oulun Kriisikeskuksen ja SPR:n kautta sosiaali- ja terveystoimen johtajalle, joka kokosi kriisipalaverin. Oulussa järjestettiin myös lentoasemalle päivystys 31.12.–4.1. vastaanottamaan kriisialueelta palaavia. Pulmana kunnissa oli kuitenkin ennakoon saatujen tietojen epätarkkuus.

Kuntien kriisiryhmät

Psykososiaalisen tuen järjestämiseksi kunnissa on kriisiryhmiä. Kunnassa toimiva kriisiryhmä on yleensä terveystakeskuksen yhteyteen perustettu moniammatillinen ryhmä, jossa on sosiaali- ja terveydenhuollon, muiden hallintokuntien, usein myös vapaaehtoisjärjestöjen ja kirkon työntekijöitä. Osalla kunnista on sopimus Suomen Mielenterveysseuran paikallisten kriisikeskusten kanssa kriisipalvelujen järjestämisestä. Toimintavalmiudessa olevien kuntien kriisiryhmien lista päivitettiin tammikuun ensimmäisellä viikolla sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuille. Paikallisten kriisiryhmien verkosto kattaa noin 90 % kunnista.

Psykososiaalinen tuki ja palvelut ovat Suomessa lakisääteistä toimintaa. Asetus pelastustoimesta (787/2003, 6 §) toteaa, että kunnan ja kuntayhtymien eri toimialoista vastaavat virastot ja laitokset huolehtivat yhteistoiminnassa muiden asiantuntijoiden kanssa psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisestä niille, jotka uhreina, uhrien omaisina tai pelastajina ovat joutuneet osallisiksi onnettomuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriön suositukset psykososiaalisesta tuesta ja palveluista on julkaistu työryhmämuistiossa: ”Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut” on annettu ohjeita palvelujen järjestämisestä (STM:n monisteita 1998:1). Psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisen ohjaus ja seuranta kuuluvat lääninhallituksille.

Voimassaolevan terveydenhuollon valmiussuunnitteluoppaan (STM 2002:5) mukaan psykososiaalinen tuki tulee sisältyä sairaanhoitopiirien, sairaaloiden ja terveystakeskusten valmiussuunnitelmiin. Siinä korostetaan myös alueellisen yhteistyön ja alueellisten resurssien sekä osaamisen hyödyntämistä.

Tutkintalautakunta lähetti selvityspyynnön sairaanhoitopiireihin, joiden tuli koota tieto kuntien kriisiryhmien toiminnasta tammikuun ajalta. Tietoja täydennettiin ottamalla suoraan yhteyttä kriisiryhmiin ja terveystakeskuksiin. Suomen Mielenterveysseuran kautta pyydettiin selvitys Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskusten toiminnasta. Paikallisten mielenterveysseurojen ylläpitämiä kriisikeskuksia on 17 paikkakunnalla.

Kriisiryhmien työ on monitahoista ja laajassa verkostossa toimimista, joten toiminnan kuvaaminen ei ole helppoa. Kaikki kriisiryhmät eivät kirjaa toimintaansa niin systemaattisesti, että pystyisivät sanomaan avun saajien määrää täsmällisesti.

Edellä mainitulla tavalla kerätyn tiedon mukaan kriisiryhmien ja kriisikeskusten psykososiaalisen tuen piirissä oli noin 1 400 henkilöä. Heidän joukossaan oli katastrofialueella olleita, omaisia, läheisiä, aikuisia ja lapsia. Tukeen sisältyi yksilö- ja ryhmätapaamisia, debriefing-istuntoja ja päiväkodeissa, kouluissa ja työpaikoilla järjestettyjä keskusteluja. Lisäksi mainittiin ryhmille järjestetyistä kriisikeskusteluista, joiden osallistujamääristä ei ole tietoa. Kriisiryhmiin on tullut myös lukemattomia puhelinsoittoja. Tämän lisäksi psykososiaalista tukea ja mielenterveyspalveluja on annettu sairaaloissa ja terveysasemilla, perheneuvoloissa, työterveyshuollossa, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa, järjestöissä, kirkon toiminnan piirissä ja yksityisellä sektorilla.

Ei ole tiedossa, kuinka moni Aasian katastrofin uhreista on saanut psykososiaalista tukea omalla paikkakunnallaan.

Kriisiryhmiltä kysyttiin, miten ne valmistautuivat ja millaista tukea ne antoivat. Katastrofin mittasuhteet, laaja uutisointi, kriisityön esillä oleminen julkisuudessa ja arviot siitä, että katastrofi koskettaa omaa paikkakuntaa, vaikuttivat kunnissa valmiustason tarkistamiseen. Kriisiryhmissä tarkistettiin toimintavalmiutta, yhteystietoja, työnjakoa ja ohjeita. Terveys- ja sosiaalitoimen organisaatioissa ohjeistettiin henkilöstöä. Puhelinpäivystystä saatettiin laajentaa virka-ajasta ympärivuorokautiseksi ja varata vastaanottoaikoja. Yhteystietoja välitettiin paikallislehdissä, paikallisladiossa ja verkkosivuilla. Ohjeistusta ja tietomateriaalia koottiin muun muassa verkosta. Tietoa jaettiin lehtihaastatteluissa ja avoimissa tiedotustilaisuuksissa tai laadittiin kirjallisia tiedotteita. Tilanteesta pyrittiin saamaan käsitys myös olemalla yhteydessä muun muassa matkatoimistoihin ja eri toimijoihin.

Kriisiryhmät kuvasivat monenlaisia toimintatapoja: yhteydenpitoa puhelimitse, ryhmätapaamisia, jälkipuunteja (debriefing), henkilökohtaista keskusteluapua, kotikäyntejä, sairaalakäyntejä, seurantaa, jatkohoitoon ohjaamista. Toimintaan kuului myös konsultaatio ja työnohjauksellinen tuki viranomaisille kuten päiväkodeihin ja kouluihin. Työpaikoilla järjestettiin purkutilaisuuksia ja pyydettyä apua annettiin harrastuspiireille. Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskukset täydentävät merkittävällä tavalla kuntien kriisiryhmien toimintaa. Muun kriisityön lisäksi ne järjestävät vertaistukitapaamisia, avoryhmiä, sururyhmiä tai kuntoutuskursseja ja kriisiterapiaa. Eräs palvelumuoto on myös verkko-kriisikeskus Tukinet, joka tuottaa verkkopalveluja ihmisten auttamiseksi ja kokemusten jakamiseksi. Tukinetin asiakasmäärä kaksinkertaistui muutaman päivän kuluttua katastrofista.

Kriisiryhmien palveluihin ohjaututtiin terveydenhuollon eri palvelujen kautta, omaisten ja läheisten pyynnöstä, muiden kriisipalveluiden ohjaamana ja myös seurakuntien kautta. Kriisiryhmien palvelujen piiriin hakeuduttiin itse ja kriisiryhmistä otettiin yhteyttä. Tutkintalautakunnan saamissa kansalaiskirjeissä kerrottiin kokemuksista kriisiavun saamisesta.

"Hetimitaanantaina 3.1. kriisipalvelusta soitettiin. Meiltä kysyttiin, milloin meidän sopisi mennä toimistolle tai he voisivat tulla meidän kotimme. Tiistaina he saapuivat ja meistä oli viisi paikalla keskustelemassa tapahtuneen läpi. He viipyivät luonamme kolme tuntia ja käynti oli todella hyödyllinen meidän kaikkien kannalta. Oli hyvä huomata, miten erilaisia kokemuksia meillä oli tapahtuneesta. Osa oli pelännyt henkensä puolesta ja osa oli pelännyt joidenkin kuolleen. Kriisipalvelu hoiti työnsä erittäin hyvin ja he soittelivat meille vielä muutaman kerran, että haluammeko jutella tämän hetkisestä tilanteesta ja vaivasiko asia meitä vielä. Koimme, ettemme tarvinneet enempää apua, joten emme enää tavanneet, mutta tieto siitä, että apua on edelleen tarjolla auttaa ja paljon."

Osalle kriisiavun saaminen ei ole ollut helppoa ja he toivoivat aktiivista avun järjestämisestä. Eräs omainen toteaa, ettei pidä kuvitella sokissa olevan ihmisen osaavan pyytää apua.

"Kriisiavun toiminnasta julkisuuteen annettu kuva on aivan liian positiivinen, meihin ei kukaan ole ottanut yhteyttä, vaan kaikki kriisiapuun liittyvät kontaktit on meidän itsemme pitänyt etsiä. Mielestäni tammikuun alun jälkeen kesti myös liian pitkään ennen kuin seuraavat kriisiaputoimenpiteet käynnistyivät."

Viranomaisten ja kriisityöntekijöiden keskuudessa on käyty keskustelua, kuinka aktiivinen kriisiavun tarjoamisessa tulisi olla. Teema on keskeinen ja se nousee myös tutkintalautakunnan saamista kansalaiskirjeissä esiin. Palaute eri vaiheissa saadusta psykososiaalisesta tuesta on ollut myönteinen ja mahdollisuus saada palveluja heti tarvittaessa koettiin tärkeäksi.

Auttajien tulee olla tietoisia siitä, että autettavat ovat erilaisia ja heidän tarpeensa ovat erilaisia. Avun tarjoamisessa tarvitaan myös hienovaraisuutta. Kaikki eivät tarvitse ulkopuolista apua, vaan kokemusten läpikäyminen ja toipuminen tapahtuu oman sosiaalisen verkoston ja läheisten tuella.

"Katastrofin jälkeisinä viikkoina sain kertoa kokemuksistamme lukuisia kertoja sekä töissä, että muualla ja minua kuunneltiin kiinnostuneena ja myötätunnolla, kriisiapua olisi ollut saatavilla vähän joka puolella. Emme kuitenkaan ole kokeneet sitä tarvitsevamme. Työhön palaaminen ja asiasta puhuminen on ollut ainakin minulle parasta terapiaa."

Monet katastrofin uhrin tarvitsevat psyykkisen tuen ohella apua monissa käytännön asioissa. Omaiset, joiden läheisiä on kadonnut, joutuvat asioimaan useiden viranomaisten kanssa. STM antoi kunnille ohjeen järjestää vain yhden neuvontapisteen, joka hoitaisi kriisissä olevan ihmisen asioita. Tällainen palvelu toisi varmasti monelle helpotusta.

Eräs omainen totesi, kuinka syvästi masentuneen ja tottumattoman on vaikea aktiivisesti hakea hakea tietoa ja apua. "Meillä on kulttuuri, jossa apua saa, jos jaksaa hakea: soita tähän numeroon, hae netistä, jonota ja toivo, että olet oikeassa jonossa, oli se sitten puhelinjono verotoimistoon tai sairaalaan – ja nyt tiedän kokemuksesta että liian usein se on väärä jono. Ehdotan helpdesk -toimintaa eli paikkaa, jonne ottaa yhteyttä, kun ei oikein tiedä, mitä tehdä."

Hyvin toimivista viranomaispalveluista ollaan kiitollisia ja virkailijoiden avuliaisuutta ja ystävällisyyttä arvostetaan. Haastatellut kertoivat, kuinka myötäelävät keskustelut viranomaisten kanssa voivat olla hyvin merkityksellisiä.

Lapset ja nuoret

Katastrofialueella oli paljon lapsiperheitä, onnettomuudessa menehtyi lapsia ja joukko lapsia menetti perheenjäseniä. Kaikki nämä menetykset koskettivat myös laajasti päiväkoteja, kouluja sekä ystävä- ja harrastuspiirejä. Lapset ja nuoret ovat haavoittuvia ja on erityisen tärkeää antaa heille heidän tarvitsemaansa tukea. Lapsille ja nuorille psykososiaalisia palveluita tarjoavat muun muassa terveydenhuolto- ja sosiaalitoimi sekä koulun oppilas- ja opiskelijahuolto. Tutkintalautakunta lähetti kyselyn perheneuvoloille. Suomessa on 136 perheneuvolaa. Kyselyyn vastasi 78 perheneuvolaa, joista yhdellä kolmasosalla oli asiakkaita Aasian katastrofin johdosta. Yhteensä perheneuvoloissa oli asiakkaina 45 lasta ja 68 aikuista. Pääosin asiakkaat olivat tuhoalueella olleita. Monet perheneuvolat olivat varautuneet antamaan välittömästi apua ja sopineet työnjaosta muiden psykososiaalista tukea antavien tahojen kanssa. Perheneuvoloista oli annettu apua ja neuvontaa kouluihin ja päiväkoteihin, erityisesti tilanteissa, jossa koulun oppilas oli kadonnut tai koulun oppilas oli menettänyt lähiomaisia. Aasian katastrofia käsiteltiin

myös meneillään olevissa asiakassuhteissa. Perheneuvolan työntekijät osallistuivat kriisiryhmien jäseninä debriefing-istuntojen järjestämiseen.

2.5.6 Kriisityön koordinointi

Paikallinen koordinointi

Kriisityön onnistumisen edellytyksenä on psykososiaalisen tuen tarkoituksenmukainen paikallinen koordinointi. Sen vuoksi tässä otetaan esille kaksi esimerkkiä toimivista nettelytavoista.

Lahdessa kriisityön kokonaisuutta organisoivat sosiaali- ja terveystoimialalla psykososiaalisten palvelujen päällikkö ja varsinaisen auttamistyön toteuttivat sosiaali- ja terveystoimen työntekijät ja yhteistyökumppanit. Toimijoina olivat keskussairaala, terveysasemien psykologit ja psykiatriset sairaanhoitajat, kaupungin työterveyshuolto, sairaalateologi, sosiaalitoimi, seurakuntayhtymän työntekijät, koulupastorit, kriisityöntekijät, papit ja diakonit, Tukipiste ja SOS- kriisikeskus. Toimintaa organisoanut työryhmä mahdollisti sekä tiiviin yhteydenpidon, tiedottamisen ja raportoinnin kaupungin johdolle että tiedottamisen kaupunkilaisille.

Ahvenanmaa on esimerkki keskitetysti johdetusta kriisityöstä. Ålands Hälso- och Sjukvårdin valmiussuunnitelman mukaisesti (1991) Aasian katastrofin psykososiaalisesta tuen organisoinnista vastasi moniammatillinen johtoryhmä. Johtoryhmässä sovittiin muun muassa johtamisesta, työnjaosta, yhteydenpidosta ja informoinnista joukkotiedotusvälineille. Samalla päätettiin perustaa kriisikeskus ja kriisipuhelin. Johtoryhmässä tehtiin päätös lähettää kolme sairaanhoitohenkilökuntaan kuuluvaa Helsinkiin Thaimaasta palaavia henkilöitä vastaan. Matkustajat tuotiin vakuutusyhtiön maksamalla omalla lennolla Maarianhaminaan. Kriisikeskus otti yhteyttä kaikkiin matkustajiin ja tarpeen mukaan järjestettiin debriefing-istuntoja ja muuta tukea. Kriisityötä tehtiin yhteistyössä Finnairin, matkatoimistojen, poliisin, SPR:n, varustamojen, median, kirkon, koulujen, nuorisohjaajien ja vakuutusyhtiöiden kanssa.

Koordinointi sairaanhoitopiireissä

Joissakin sairaanhoitopiireissä Aasian katastrofin kriisityöhön liittyvää toimintaa koordinoitiin keskitetysti. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä Seinäjoen keskussairaalan henkisen ensiavun kriisi- ja traumapsykoterapeuttisesta ja päivystysrenkaasta muodostettiin kuntien kriisiryhmien tueksi takapäivystys ajalle 31.12.–7.1.

Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiirin alueella psykososiaalisen tuen järjestämisestä päävastuun kantoi Pohjois-Karjalan keskussairaalan yleissairaalapsykiatrian yksikkö. Jokaisessa kunnassa on terveyskeskuksen yhteydessä kriisiryhmä. Keskussairaalassa psykososiaalisen kriisityön hoitaa yleissairaalapsykiatrian poliklinikka ja henkilökunnan tuesta vastaa työterveyshuolto. Erityistilanteissa ja suuronnettomuustilanteissa psykososiaalista tukea koordinoi katastrofipsykiatrinen työryhmä yleissairaalapsykiatrian ylilääkärin johdolla. Aasian katastrofin yhteydessä tilannetta kartoitettiin ja siitä tiedotettiin keskitetysti.

Satakunnan sairaanhoitopiirissä henkisen ensiavun yhteydenotot koordinoitiin. Alueella avattiin ajalle 30.12.–9.1. yksi puhelinnumero, johon katastrofin järkyttämät voivat soittaa. Numerosta informoitiin lehdessä. Puhelimessa otettiin vastaan henkilötiedot ja väli-

tettiin alueella toimiviin kriisiryhmiin ja ammattihenkilöille. Kriisiryhmistä otettiin yhteyttä avun tarvisijoihin.

2.5.7 Psykososiaalisen tuen ja palveluiden jatkotoimet

Sosiaali- ja terveysministeriö toimitti 2.–3.2.2005 kunnan sosiaalihoitajalle/ sosiaalitoimesta vastaavalle kunnan käyttöön Aasian katastrofin yhteydessä kadonneiden ja menehtyneiden sekä katastrofialueelta Suomeen evakuoitujen tiedossa olevien kuntalaisten henkilötiedot sekä näiden tiedossa olevat kotipaikat. Tiedot toimitettiin kuntiin katastrofin pelastus- ja avustustoimien edellyttämien sosiaali- ja terveydenhuollon jatkotoimien toteuttamiseksi. Tällä pyrittiin varmistumaan siitä, että kaikki tuen tarpeessa olevat henkilöt tulevat halutessaan saamaan apua.

Sosiaali- ja terveysministeriö tulee selvittämään, miten kunnissa on toimittu. Osassa kuntia evakuoituihin ja omaisiin otettiin yhteyttä puhelimitse tai lähetettiin kirje. On myös kuntia, joissa arvioitiin, että heti katastrofin jälkeen tehty työ ja palveluista ilmoittaminen oli riittävää. Vantaan kriisikeskus oli alusta saakka aktiivisesti mukana Aasian katastrofin hoitamisessa. Vantaalla ymmärrettiin tilanteen vaativan pitkäaikaista arviointia, hoitoa ja seuranta. Vantaalle perustettiin jälkihoitotyöryhmä, jossa on mukana sosiaali- ja terveydenhuollon, SPR:n, seurakunnan, Kelan, perheneuvoloiden, Peijaksen psykiatrian yksikön ja Vantaan Kriisikeskuksen edustajat. Ryhmässä suunniteltiin, miten vantaalaiset uhrat hoidetaan. Tehtävään siirrettiin muista tehtävistä vapautettuina psykiatrian erikoislääkäri, psykiatrian erikoissairaanhoitaja ja sosiaalityöntekijä. Ryhmä lähetti kirjeet asianosaisille ja oli itse aktiivinen yhteydenotoissa, jos yhteydenottoa ei tullut.

Asianosaisten suhtautumisesta STM:n ohjeiden mukaisesti lähetettyihin kirjeisiin on tässä vaiheessa tietoa vain muutamien haastattelujen ja kansalaiskirjeitten välityksellä. Yhteydenottoon suhtauduttiin myönteisesti, mutta ajankohtaa pidettiin myöhäisenä.

"Tänään 24.2. sain kirjeen, jossa annetaan puhelinnumero, johon voi soittaa mikäli tarvitsee psykososiaalista apua. Ymmärrän jotenkuten, että asia on vaatinut byrokratiaa ja siksi kirje tuli vasta nyt. Silti se on noin 1,5 kuukautta myöhässä, apu olisi ollut tarpeen heti tammikuun alussa, jolloin tapahtumat pyörivät mielessä joka ainoana hetkenä valveilla ollessa. Onneksi apua sai, kun sitä itse haki."

Aasian katastrofin seurauksena syntyi suuri määrä ennakoimatonta tuen, avun ja hoidon tarvetta. Kunnille on haaste vastata tähän pitkällä aikavälillä.

2.5.8 Avustustyöhön osallistuneiden psykososiaalinen tuki

Aasian katastrofin akuuttiin pelastus- ja kriisityöhön osallistuneet ammattilaiset ja vapaaehtoiset altistuivat suurelle psyykkiselle ja fyysiselle rasitukselle. Monet heistä ovat pelastamisen, kriisityön tai henkisen tuen ammattilaisia ja heidän edustamansa organisaation toimintatapoihin on luotu toimintamallit työntekijöiden psykososiaalisesta tuesta huolehtimiseksi. SPR:n toiminnan organisaatorakenteeseen kuuluu, että työntekijöille järjestetään purkutalaisuuksia. Kirkon henkisen tuen järjestelmään kuuluu työntekijöistä huolen pitäminen, esim. Suomen Lähetyseura lähetti varta vasten kriisiterapeutin Thaimaahan huolehtimaan työntekijöistä. Helsinki-Vantaan lentoasemalla pääkaupunkiseudun seurakuntien henkinen huolto oli organisoinut hyvin työvuorot ja purkupalaverit. HUS:n työntekijöiden jälkipuinneista huolehtii työterveysorganisaatio. Poliisin tunnistusryhmän mukana oli kaksi pappia. Finnairin terveyspalvelut huolehtivat psykososiaali-

sesta tuesta. Miehistöille järjestettiin jälkipurkutilaisuuksia heti lentojen jälkeen ja myöhemmin järjestettiin useita debriefing-tilaisuuksia, joihin kaikki miehistöt saivat kutsun.

Työntekijöille järjestettiin myös etukäteen tiedottamista edessä olevaa tehtävää varten. Esimerkiksi Finnair valmisti lähtevät miehistöt näille poikkeuksellisille lennoille maanantai-illasta lähtien.

Aasian katastrofin yhteydessä matkatoimistojen työntekijät olivat poikkeuksellisen vaativassa tilanteessa, kun he olivat katastrofin uhreja ja samalla heiltä odotettiin palveluita. Matkatoimistot järjestivät tukea työntekijöilleen sekä kohteessa että Suomessa. Suomessa työterveyshuolto on järjestänyt purkutilaisuuksia ja tarpeen mukaan yksilöllisesti psykologista apua.

Vapaaehtoiset auttajat olivat tilanteissa, jotka ammattilaisillekin olivat erittäin vaativia. Vapaaehtoisilla oli erittäin merkittävä rooli psykososiaalisen tuen järjestämisessä katastrofin uhreille. Samalla heistä itsestään tuli psykososiaalisen tuen tarvitsijoita. Kaikki erilaisissa tehtävissä kriisialueelle työskentelevät joutuvat osaksi kriisiä ja se vaikuttaa heidän työskentelyynsä. Yhdessä kansalaiskirjeessä kiinnitetään huomiota toimittajan työskentelyyn.

"Minulle tuli useita kertoja voimakas tunne, että toimittaja purkaa omaa traumaattista kokemustaan kertomalla siitä tiedotusvälineen kautta tuhansille ihmisille. Tämä lienee jossain määrin väistämätöntä, mutta vaatisi mediaorganisaatioissa suurempaa herkkyyttä ymmärtää kriisin vaikuttavan myös toimittajan työskentelyyn."

Ulkoministeriön työntekijät sekä kotimaassa että edustustoissa joutuivat työskentelemään uupumukseen asti. Myös heille järjestettiin tukea.

Pelastustoimiasetuksen (787/2003) mukaan myös onnettomuuteen osallisiksi joutuneille pelastajille on järjestettävä psykososiaalinen tuki ja palvelut. Kun työtehtävät pitkittyvät ja kestävät useita vuorokausia, olisi työtehtävän organisoimisessa kiinnitettävä erityisesti huomiota työntekijöiden lepoon ja tukeen mm. työvuoroja järjestämällä. Purkukokous (debriefing) soveltuu ammatti-ihmisten välittömien reaktioiden purkuun. Kokous on hyvä pitää mahdollisimman pian vaativan työtehtävän jälkeen. Tavoitteena on välittömien reaktioiden purku ja työkyvyn nopea palautuminen. Pelastajien ja auttajien psykososiaalisen tuen järjestäminen on luontevasti osa työterveyshuoltoa.

2.6 Uhrien tunnistaminen

Keskusrikospoliisissa on DVI-uhrintunnistusyksikkö. Se on perustettu sisäasiainministeriön poliisiosaston määräyksestä vuonna 1991. Toiminta alkoi käytännössä jo vuonna 1989. Yksikkö toimii kansainvälisen poliisijärjestön Interpolin toimintaohjeiden mukaisesti ja sitä käytetään tarvittaessa suuronnettomuuksissa, mutta myös yksittäisissä tapauksissa.

Mitään varsinaista ilmoitusta Aasiassa 26.12.2004 tapahtuneesta ei keskusrikospoliisille tullut. Tilannekuvan ylläpito perustui aluksi tiedotusvälineistä saatuihin tietoihin. Uhrien tunnistukseen varauduttiin jo sunnuntaina 26.12.2004 kartoittamalla resursseja ja ottamalla yhteyttä muiden Pohjoismaiden DVI-yksiköihin sekä ilmoittamalla ulkoasiainministeriöön avustusvalmiudesta. Keskusrikospoliisin edustaja osallistui alkuvaiheessa valmiuspäällikkökokouksiin.

Maanantaina 27.12. keskusrikospoliisissa muodostettiin tilanneorganisaatio ja siihen kytkettiin jo ensimmäisen viikon aikana etupäässä AM-tietojen (ante mortem-tiedot eli tiedot uhrista ennen kuolemaa) keräämistä ja käsittelyä varten virkamiehiä Helsingin, Espoon ja Vantaan poliisipiireistä.

Thaimaahan lähetettiin 29.12. Thaimaan hallituksen ja Interpolin 28.12.2004 lähettämän pyynnön johdosta kaksi DVI-ryhmään kuuluvaa henkilöä, joista tuli osa pohjoismaista tunnistusryhmää.

Sisäasiainministeriö lähetti 30.12.2004 yhteensä 18 henkilöä Thaimaahan etsimään suomalaisia, auttamaan tunnistuksessa sekä järjestämään vainajien kotiinkuljetusta. Ryhmä koostui poliisialan, pelastusalan, sielunhoidon, ulkoasioiden, oikeuslääketieteen ja vainajien käsittelyn asiantuntijoista. Ryhmää on myöhemmin useaan otteeseen täydennetty, ja osa on palannut takaisin Suomeen. Viron poliisin kolme edustajaa olivat osa Suomen ryhmää. Tammikuun lopussa keskusrikospoliisin tutkinta- ja tunnistamiskeskuksessa Vantaalla työskenteli noin 25 henkilöä ja noin 40 henkilöä Thaimaassa Phuke-tissa.

Aluksi ilmoitukset kadonneista suomalaisista otettiin vastaan ulkoministeriössä. Vastuu siirrettiin 28.12.2004 keskusrikospoliisille. Kadonneiden henkilöiden virallinen nimilista muodostui Helsinki-Vantaan lentokentällä sinne perustetussa vastaanottopisteessä tehdyistä katoamisilmoituksista, keskusrikospoliisin Aasia-puhelinpäivystykseen saaduista ja paikallispoliisille tehdyistä katoamisilmoituksista. Lisäksi tarkastettiin tiedot muun muassa keskusrikospoliisille toimitetuista ulkoasiainministeriön ja matkatoimistojen keräämistä nimilistoista ja evakuoitilentojen matkustajalistaista. Rajavartiolaitokselta saatiin luettelot niistä henkilöistä, jotka saapuivat evakuoitilentoilla Suomeen.

Sisäasiainministeriö päätti 30.12.2004 julkaista pelastuslainsäädännön nojalla kadonneiden listan poliisin internet-sivuilla. Listan ylläpitämisestä ja päivittämisestä vastasi keskusrikospoliisi. Ensimmäisenä päivänä nimiä oli 263, saman päivän iltana 233. Kadonneiksi ilmoitettujen henkilöiden lukumäärä eri päivinä oli:

- 31.12.2004	198
- 1.1.2005	193
- 2.1.2005	186
- 3.1.2005	184
- 4.1.2005	183
- 5.1.2005	177
- 7.1.2005	176
- 10.1.2005	174

Ero lopulliseen menehtyneiden määrään johtuu kadonneiden tunnistamisesta. Lista poistettiin julkisuudesta 14.1.2005.

Aasian luonnononnettomuudessa kuolleiden tai kadonneiden suomalaisten lopullinen määrä oli 179. Yksi henkilö kuoli Sri Lankassa, yksi Thaimaasta ambulanssilennolla tuotu henkilö kuoli sairaalassa Suomessa. Vainajia on tuotu 31.5.2005 mennessä Suomeen 142. Kadonneita on vielä yhteensä 36.

Suomalainen uhrintunnistusryhmä toimi osana Thaimaan poliisin johtamaa kansainvälistä uhrintunnistusryhmää (International DVI Executive Committee). Uhrintunnistukseen

osallistui tunnistusyksiköitä yli 30 maasta noin 1000 asiantuntijan voimin. Näistä noin 100 Pohjoismaista.

Thaimaassa Suomi oli mukana kansainvälisessä yhteistyössä yhdellä vainajien tunnistusryhmällä ja osallistumalla DVI-koordinaatiokokouksiin ja TTVI-IMC -toimintaan (Thai Tsunami Victim Identification Information Management Center)). Suomalaisessa tunnistusryhmässä on 12 henkilöä; oikeuslääkäri, oikeushammaslääkäri, avustaja ja poliisimiehiä. Uhrien tunnistuksessa on operaation alusta asti toimittu Interpolin kansainvälisten DVI-uhrintunnistussääntöjen ja -ohjeiden mukaisesti (Interpol DVI Guidelines). Avaustoiminnan lisäksi Suomi on mukana myös omaisuus- ja IMC-investigation -ryhmissä.

Keskusrikospoliisi keräsi kadonneiden omaisilta Interpolin kansainvälisesti käytössä olevien lomakkeiden mukaiset AM-tiedot ja DNA-vertailunäytteet, jotka toimitettiin Thaimaahan uhrin tunnistusryhmälle. Muutamia pikkulapsia lukuun ottamatta saatiin hammastiedot kootuksi kaikista kadonneista suomalaisista. Tiedot on sitten käännetty englanniksi ja syötetty operaation käyttämään tietokoneohjelmaan.

Länsimaisten vainajien tunnistus on tähän asti perustunut hyvin pitkälti hammastietoihin. Tästä eteenpäin sormenjälkiin ja muihin lisätuntomerkkeihin perustuvat tunnistukset lisääntyvät. DNA-tunnistusten merkitys on ollut vähäinen sen käyttöön liittyneiden ongelmien ja menetelmän kalleuden ja hitauden vuoksi.

Kun vainaja on alustavasti tunnistettu Thaimaassa, hänet tuodaan Suomeen normaalilla reittilennolla. Suomalainen ryhmä hoitaa vainajan käsittelyn ja arkkuun laskemisen itse. Esitunnistuksen varmistavat vielä suomalainen oikeuslääkäri ja oikeushammaslääkäri. Thaimaassa lentokentällä pidetään jokaiselle kotiutettavalle vainajalle samansisältöinen ns. matkaansaattotilaisuus.

Helsinki-Vantaan lentokentällä on erityinen, kaikille samanlainen vastaanottoseremonia, joka ei ole avoin yleisölle eikä tiedotusvälineille. Lentokentällä poliisin ja ulkoasiainministeriön edustajat ottavat vainajat vastaan. Lentokentällä järjestetään erillinen tilaisuus, ekumeeninen hiljainen hetki, johon vainajien omaiset osallistuvat. Sitten vainajat siirretään Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitokselle lopullista tunnistusta varten. Kaikille suomalaisille tehdään Suomessa keskitetysti Helsingissä ruumiinavaus ja lopullinen tunnistus. Sen jälkeen vainaja luovutetaan omaisille. Keskusrikospoliisiin perustettiin 3.1.2005 erillinen omaisryhmä, joka hoitaa yhteydet kadonneiden ja kuolleiden omaisiin. Tämä toiminta on osoittautunut tarpeelliseksi ja siitä on saatu paljon myönteistä palautetta.

Kotiuttamisjärjestelyistä sovittiin valmiuspäällikkökokouksen 29.12.2004 tekemien päätösten perusteella perustetussa sisäasiainministeriön työryhmässä, johon kuuluivat myös ulkoasiainministeriön ja kirkkohallituksen edustajat.

Huhtikuun loppuun mennessä ulkomaalaisia vainajia oli tunnistettu noin 1 200. Noin 2 600 oli vielä tunnistamatta. Tunnistamistyötä hankaloittivat alkuun eri maiden erilaiset järjestelmät ja toimintatavat. On epäselvää, miten kauan tunnistustyö vielä kestää. Toiminnassa on myös ollut rahoitusongelmia. Mukana olevat maat ovat suoriin ja epäsuoriin avustuksin osallistuneet kustannuksiin. On myös keskusteltu ja valmisteltu kansainvälisen rahaston perustamista tunnistustyön rahoittamiseen, mutta Thaimaa ei halua pyytää

kansainvälistä apua rahoitukseen. Rahaston tarkoitus olisi taata tunnistustoiminnan jatkuminen niiden maiden tuella, joiden kansalaisia joutui tsunamin uhriksi.

Suomen DVI-ryhmän osalta on ongelmia aiheutunut pysyvän koulutetun ryhmän puuttumisesta. DVI-ryhmän organisointi, välineistö ja varustelu eivät olleet riittävät tämänkaltaisen pitkäaikaisen komennuksen tarpeisiin. Poliisin budjetissa ei ole voitu varautua ennalta näin mittavan operaation riittävään rahoitukseen. Rahan ja kokeneen, koulutetun henkilöstön puute on vaikeuttanut täydennyshenkilöstön rekrytointia Suomesta Thaimaahan.

2.7 Kustannukset

Suomen hallitus teki 30. joulukuuta 2004 periaatepäätöksen, jonka mukaan Aasian kriisin aiheuttamat ylimääräiset kustannukset, siltä osin kun ne eivät kuulu muiden maksettavaksi, korvataan valtion varoista.

Valtiokonttori on 9.2.2005 päivätyssä muistiossaan selvittänyt tutkintalautakunnalle korvauksiin liittyviä vastuukysymyksiä. Aasian luonnononnettomuuden aiheuttamista kustannuksista ei valtiolla tai muillakaan tahoilla ole vastuuta, joka perustuisi lakiin tai muuhun säädökseen.

Matkavakuutusyhtiöt vastaavat vakuutusehtojensa puitteissa niiden matkustajien vahingoista, joilla on voimassa oleva matkavakuutus.

Suomen hallituksen tekemään periaatepäätökseen perustuen kriisin kustannuksista valtion vastuulle katsottiin kuuluvan ilmasiltaoperaatiosta (28.12.2004–2.1.2005) aiheutuneet evakointilento- ja sairaalalentokustannukset, kriisialueella suoritettut etsintä-, pelastus- ja avustustöistä aiheutuneet kustannukset ja sairaanhoitokustannukset, jotka ovat aiheutuneet kriisialueella annetusta hoidosta sekä Helsinki-Vantaan lentokentällä aiheutuneita sairaanhoito- ja kuljetuskustannuksia.

Valtiokonttori on 10.2.2005 korvannut Aasian luonnononnettomuudesta aiheutuneita kustannuksia noin 2,5 M€. Lentoyhtiöille on korvattu evakointilennoista aiheutuneita kustannuksia noin 2,3 M€ ja pelastustoimiin osallistuneille tahoille pelastus- ja avustustyöstä aiheutuneita kustannuksia. Kuluja on maksettu sisäasiainministeriön pelastusmenoja koskevalta momentilta 26.80.22.

Valtiokonttori on pyytänyt sisäasiainministeriöltä käyttöoikeutta kyseiselle momentille vielä 327 000 € määrään käytettäväksi muun muassa matkanjärjestäjille aiheutuneiden pelastus ja avustustöiden, ylimääräisten majoitus- ja kuljetuskustannusten sekä kriisistä aiheutuneiden viestintäkulujen kattamiseksi. Nämä kulut tullaan korvaamaan kesällä 2005 lisäbudjetin hyväksynnän jälkeen.

Lisäksi Valtiokonttori tulee vielä korvaamaan Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirille sairaalalennon (30.12.2004 –1.1.2005) aiheuttamat sairaanhoitoa koskevat kustannukset, vainajien kotiinkuljetuksesta aiheutuneet kuljetuskustannukset, sairaanhoitokuljetusten järjestämisestä aiheutuneet kustannukset ja sairaalalaskuja Thaimaassa annetun sairaanhoidon osalta, kustannukset yhteensä noin 320 500 €.

Valtiokonttori tulee perimään vakuutusyhtiöiltä evakointilento- ja sairaanhoitokustannuksia vakuutettujen matkustajien osalta arviolta 500 000 €.

3 JOHTAMISJÄRJESTELMÄ SUOMESSA

3.1 Lainsäädäntö ja toimintatavat

Luonnonkatastrofin tai muun syyn takia ulkomailla vaikeuksiin joutuneen kansalaisen turvaksi on säädetty kaksi lakia, valmismatkalaki (1079/1994) ja konsulipalvelulaki (498/1999).

Valmismatkalaki on osa kuluttajansuojalainsäädäntöämme. Siinä säädetään valmismatkan järjestäjän velvollisuuksista ja vastuusta asiakkaitaan kohtaan. Laki säädettiin aikanaan erityisesti siitä syystä, että matkustajia jäi ulkomaille turvattomaan asemaan matkanjärjestäjän konkurssin tai muun maksukyvyttömyyden takia. Jos valmismatkan aikana matkakohteessa syntyy luonnonmullistus, sotatoimia tai vastaavia ylivoimaiseksi esteeksi katsottavia tilanteita, matkanjärjestäjä saa keskeyttää matkan tai tehdä välttämättömiä muutoksia matkaohjelmaan. Asiakas saa kuitenkin takaisin saamatta jääneiden palvelujen hinnan taikka korvaavan matkan.

Jos matkustaja joutuu matkan aikana onnettomuuteen, matkanjärjestäjän on valmismatkalain 16 §:n mukaan avustettava häntä sairaanhoidon ja ennenaikaisen paluukuljetuksen järjestämisessä, vahingon selvittämisessä ja muissa tarpeellisissa toimenpiteissä.

Asetus valmismatkasta annettavista tiedoista (1085/1994) antaa yksityiskohtaiset määräykset siitä, millaista informaatiota matkanjärjestäjän on annettava asiakkaalleen. Asiakasta on informoitava muun muassa mahdollisuudesta ottaa vapaaehtoinen matkavakuutus. Hänelle on ilmoitettava myös, mihin hän voi ottaa yhteyttä hätätilanteessa. Jos matkanjärjestäjällä ei ole kohdealueella henkilöstöä, yhteys voidaan ottaa tämän paikalliseen edustajaan tai sen puuttuessa matkajärjestäjään Suomessa.

Konsulipalvelulaki (498/1999) säättää ulkoasiainhallinnon velvollisuuksista huolehtia ulkomailla vaikeuksiin joutuneista suomalaisista. Sen mukaan Suomen ulkomailla oleva edustusto antaa konsulipalveluja suomalaisille, jotka ovat joutuneet hädänalaiseen asemaan esimerkiksi onnettomuuden tai tapaturman vuoksi. Edustuston on neuvottava ja avustettava hädänalaisessa asemassa olevaa yhteyden saamiseksi lähiomaiseen tai muuhun henkilöön, sairaanhoidon saamiseksi, Suomeen kotiuttamisen järjestämiseksi ja välttämättömän, tilanteen vaatiman muun avun saamiseksi.

Suuronnettomuuden, luonnononnettomuuden, ympäristöonnettomuuden ja muun vastaavan kriisitilanteen sattuessa edustusto avustaa suomalaisia heidän henkilökohtaisen turvallisuutensa suojaamiseksi. Jos turvallisuuden suojaaminen sitä edellyttää, edustusto voi avustaa evakuoinnin järjestämisessä kriisialueelta lähimmälle turvalliselle alueelle tai kotimaahan. Evakuoinnin ja kotiuttamisen järjestämiseen ryhdytään kuitenkin vain asianomaisen suostumuksella.

Konsulipalvelut ovat suomalaisille pääsäännön mukaan maksullisia. Jos laissa ei toisin säädetä, ulkoasiainhallinto ei vastaa esimerkiksi sairaanhoidon, evakuoinnin ja tai kotiuttamisen aiheuttamista kustannuksista. Edustusto voi antaa suomalaiselle taloudellista avustusta vain ulkoasiainministeriön tilille ennakolta tehtyä talletusta tai takaisinmaksitoustusta vastaan.

Valmiuslaissa (1080/1991) on säännökset viranomaisten toiminnasta poikkeusoloissa. Aasian luonnonkatastrofiin lakia ei sovellettu, vaan viranomaiset toimivat normaalioloja koskevien säännösten mukaisesti.

Valmiuslaissa 40 §:ssä säädetään:

"Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion liikelaitosten ja muiden valtion viranomaisten sekä kuntien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Poikkeusoloihin varautumista johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvosto sekä kukin ministeriö hallinnonalallansa."

Valtioneuvoston 27.11.2003 tekemä periaatepäätös "Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia" toteaa, että tällaiset toiminnot on turvattava kaikissa tilanteissa. Lähtökohtana on voimassa oleva lainsäädäntö ja viranomaisten toimivallan jako. Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin voi kohdistua erilaisia uhkia, jollainen on mm. suuronnettomuus. Elintärkeiden toimintojen turvaamista johtaa valtioneuvosto sekä hallinnonalan toimivaltainen ministeriö. Valtioneuvoston kanslia käsittelee muiden ministeriöiden kanssa yhteistoiminnassa mm. ne asiat, jotka liittyvät normaaliolojen häiriötilanteisiin. Ministeriöiden kansliapäälliköt vastaavat oman hallinnonalansa kyvystä huolehtia tehtäviensä mahdollisimman häiriöttömästi hoitamisesta myös poikkeusoloissa. Ministeriöiden valmiuspäällikkökokous on pysyvä yhteistyöelin, joka käsittelee eri turvallisuustilanteisiin varautumista. Valmiuspäällikkökokouksen puheenjohtajana toimii valtioneuvoston kanslian valtiosihteeri. Valmiuspäällikön tehtävänä on johtaa hallinnonalansa valmiussuunnittelua ja etukäteisvalmistelua sekä ylläpitää yhteistoimintaa muihin hallinnonaloihin.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kehittämiseksi on määritetty tavoitte-tilat. Sen mukaisesti valtion johtamisedellytysten kehittämisessä on asetettu etusijalle päätöksenteon mahdollistava tilannekuva. Sen ohella edellytetään suojattuja ja varmennettuja sähköisiä tieto- ja viestintäjärjestelmiä. Ulkoisessa toimintakyvyssä on turvattava muun muassa Suomen kansalaisten avustaminen ulkomailla. Tehtävästä vastaa ulkoasiainministeriö. Valtioneuvoston ohjesäännön 13 § 5. kohdan mukaan (ulkoasiainministeriön toimiala) vastuualueena on muun ohella "suomalaisten etujen ja oikeuksien valvominen, konsulipalvelut ja vastaavat muut viranomaispalvelut ulkomailla."

Sisäisen turvallisuuden osalta on tavoitteena muun muassa kyky suojata ja pelastaa väestöä onnettomuus- ja tuho-tilanteissa. Siitä vastaa sisäasiainministeriö. Valtioneuvoston ohjesäännön 15 § 8. kohdassa sisäasiainministeriön vastuualueeksi määrätään muun ohessa pelastustoimi. Tehtäviä ja vastuunjakoa ei ole ohjeistettu sellaista tilannetta varten, jossa Suomen kansalaisia kohtaa suuronnettomuus ulkomailla.

Valtioneuvoston ohjesäännön 10 §:ssä säädetään:

"Asiat jakautuvat ministeriöiden toimialoille niin kuin tässä luvussa säädetään. Asian käsittelee se ministeriö, jonka toimialaan se pääosaltaan kuuluu (*toimivaltainen ministeriö*).

- - - - -

Ministeriöt toimivat tarpeen mukaan yhteistyössä toimivaltaisen ministeriön johdolla. Pysyviä yhteistyöelimiä ovat kansliapäällikkö- ja valmiuspäällikkökokous."

Edellä mainittuun ohjesääntöön liittyvän muistion 10 §:ssä todetaan:

"Ministeriöiden yhteistyö on erittäin merkittävää asioiden ja asiakokonaisuuksien valmistelussa. Siksi toimivaltaisen ministeriön tulisikin huolehtia asioiden laaja-alaisesta valmistelusta muiden ministeriöiden kanssa. Ministeriöiden pysyvinä yhteistyöeliminä ovat toimineet säännöllisesti kokoontuvat kansliapäällikköjen ja valmiuspäällikköjen kokoukset. Kokoukset voisivat jatkossakin luoda itselleen tarkeemman järjestyssäännön sekä järjestäytyä haluamallaan tavalla."

Valmiuspäällikkökokouksen järjestyssääntö on hyväksytty valmiuspäällikkökokouksessa 1.10.2003. Järjestyssäännössä todetaan, että valmiuspäällikkökokouksen tarkoituksena on hallinnonalojen pysyvänä yhteistyöelimenä ylläpitää ja kehittää hallinnonalojen varautumisjärjestelyjä ja toimintaa turvallisuustilanteiden varalta sekä sovittaa hallinnonalojen valmistelut yhteen. Järjestyssäännössä ei ole valmiuspäällikkökokoukselle annettu operatiivista johtamistehtävää. Valmiuspäällikkökokouksella ei ole itsenäistä toimivaltaa eikä budjettivaltaa, vaan tehdyt päätökset toteuttaa toimivaltainen ministeriö. Valmiuspäälliköllä ei ole varamiestä eikä varallaolovelvoitetta. Valmiuspäälliköt kokoontuvat yleensä kuukausittain.

Valmiuspäälliköinä toimivat joko kansliapäälliköt (OM, PLM, OPM, MMM, LVM) tai tehtävään nimetyt ministeriön virkamiehet. Valmiuspäällikkökokouksiin osallistuvat pysyvinä asiantuntijoina sisäasianministeriön kansliapäällikkö, puolustusvoimien operaatiopäällikkö, valtioneuvoston tiedotuspäällikkö, huoltovarmuuskeskuksen ylijohtaja ja valtioneuvoston turvallisuuspäällikkö. Kansliapäälliköillä, jotka eivät ole valmiuspäälliköitä on oikeus osallistua valmiuspäällikkökokouksiin. Lisäksi kokouksiin voivat osallistua erikseen kutsutut asiantuntijat.

Säädöksissä ja ohjeissa on kaikki tarvittavat perusteet normaaliolojen häiriötilanteiden johtamiseksi. Operatiivisesta johtamisesta vastaa tällöin joko valtioneuvosto tai toimivaltainen ministeriö. Johtamiseen kuuluvan keskitetyn tilannekuvan muodostaminen ja ylläpitäminen päätösten perustaksi on toteuttamatta.

3.2 Viranomaisten valmius- ja päivystysjärjestelmät

Ministeriöillä on omat läpi vuorokauden toimiva päivystysjärjestelmänsä. Sisäasiainministeriöön kuuluvilla poliisi-, pelastus- ja rajavartiolaitososastoilla on kullakin oma päivystysjärjestelmänsä. Pelastusosaston päivystys on yhteistyössä Helsingin hätäkeskuksen kanssa. UM:ssä on jatkuvasti päivystävän sanomakeskuksen lisäksi kolme päivystäjää (poliittinen osasto, viestintä- ja kulttuuriosasto ja konsuliasiaiyksikkö). PLM tukeutuu pääesikunnan päivystysjärjestelmään. Valtioneuvoston turvallisuusvalvomo vastaa ministereiden ja ylimpien virkamiesten hälyttämisestä. Lisäksi ministereiden avustajat päivystävät tehtävälloittain.

Päivystysjärjestelmien tarkoituksena on toimia ministeriön toimialaan kuuluvien hälytys- ja muiden tietojen vastaanottopisteenä virka-ajan ulkopuolella. Se ilmoittaa saaduista tiedoista toimintaohjeiden mukaisesti ministerille ja asianomaisille ministeriön virkamiehille sekä hälyttää tarvittaessa ministeriön kriisi- tai valmiusryhmät. Päivystäjien tulisi

myös verrata ja vaihtaa tietoja muiden hallinnonalojen päivystäjien kanssa, mutta tämä poikkihallinnollinen yhteistoiminta ei toistaiseksi kunnolla toimi.

Jokaisella ministeriöllä on oma valmiudenkohottamisjärjestelmänsä, jonka laajuus riippuu ministeriön toimialasta. Yleensä järjestelmään kuuluvilla virkamiehillä ei ole varallisuusvelvollisuutta, ja vain jotkut ministeriöt käyttävät ns. takapäivystystä. Ministereiden ja virkamiesten tavoitettavuus on yleensä hyvä paitsi juhlapyhinä, jolloin he voivat olla matkoilla tai muuten vaikeasti tavoitettavissa. Virkamatkoilla tavoitettavuus on järjestetty, joskin esim. yhteyden saaminen ilmassa olevaan lentokoneeseen voi olla vaikeaa.

Yhteysvälineenä käytetään useimmiten matkapuhelinta ja tekstiviestiä. Valtiohallintoa varten on jo useamman vuoden ollut kehitteillä oma VIRVEN kaltainen salattu viestintäjärjestelmä. Keskitetyn tilannekuvan muodostamiseen pystyy toistaiseksi vain puolustushallinto. Asian kehittäminen on kuitenkin vireillä myös muussa valtionhallinnossa.

3.3 Tapahtumassa toteutetut johtamisjärjestelyt

Tapaninpäivänä 26.12. saadut hajatieidot tapahtumasta aiheuttivat valtionhallinnon toimienpiteinä ministereiden ja tärkeimpien virkamiesten informoimisen sekä UM:n kriisikeskuksen avaamisen.

Voimassaolevien ohjeiden mukaisesti poikkeuksellisten tilanteiden operatiivisesta johtamisesta vastaa joko valtioneuvosto tai toimivaltainen ministeriö. Koska tapahtuma sattui ulkomailla, toimivaltainen ministeriö oli ulkoministeriö. Pääministeri halusi johtoon matalan asiantuntijaorganisaation, jolle annettaisiin tarvittavat poliittiset toimintavaltuudet. Päätökset toimeenpantaisiin kunkin ministeriön toimivaltuuksin.

Maanantaina 27.12. aamulla valtioneuvoston kanslian valtiosihteeri päätti kutsua koolle valmiuspäällikkökokouksen. Pääministerin suostumuksella ja hänen myöntämällään poliittisella toimivallalla valmiuspäällikkökokouksesta päätettiin muodostaa valtionhallinnon operatiivinen johtoelin asiantuntijoilla täydennettynä. Valmiuspäällikkökokouksen toimintaorganisaatioksi muodostui VNK, UM, SM, LVM ja STM täydennettyinä SPR:n, matkatoimistojen ja Finnairin edustajilla. Myöhemmin kokouksiin osallistuivat myös OM:n, OPM:n, KRP:n, KirkkoH:n, Valtiokonttorin ja Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton edustajat.

Valmiuspäällikkökokous piti kriisin johdosta yhteensä 12 kokousta 27.12.2004–12.1.2005 välisenä aikana. Kokoukset pidettiin Valtioneuvoston linnassa valtioneuvoston kanslian valtiosihteerin johdolla. Sihteerinä toimi turvallisuus- ja puolustusasiain komitean (TPAK) pääsihteeri. Kokouksista pidettiin päätöspöytäkirjaa.

4 VIESTINTÄ

4.1 Viranomaisten ulkoinen viestintä

Viranomaisten ensimmäinen tiedotustilaisuus pidettiin maanantaina 27.12. klo 15 UM:n järjestämänä sen tiloissa. Siihen osallistuivat myös SPR:n, Finnairin ja matkatoimistojen edustajat.

Maanantaina 27.12. klo 06 aamulla tuli Bangkokin edustuston ja klo 09 New Delhin edustuston tilanneraportti UM:lle. Ne välitettiin sellaisenaan tiedotusvälineille. Samoin tapahtui 28.12. ja 29.12. Maanantaina 27.12. kello 13 oli valtioneuvoston linnan tiedotustiloissa pääministerin ja ulkoministerin tiedotustilaisuus. Kello 15.30 laitettiin UM:n verkkosivuille tiedote siitä, miten omaiset saavat tietoja evakuointilennoilla saapuvista ja klo 21.30 laitettiin tiedote sähköpostiosoitteen avaamisesta.

Alkuvaiheessa UM:llä ei ollut käytettävissään sellaisia tietoja, joita se olisi pitänyt luottettavina. Seurauksena oli ristiriita UM:n antamien tietojen ja toisaalta yleisön ja median varmoina pitämien tietojen välillä. UM:lle yleisöltä tullut informaatio jäi analysoimatta ja sisäinen tiedonkulku kangerteli. Verkkotiedotusta hoidettiin heti 26.12. alkaen UM:n verkkosivuilla. Verkkokäynnit lisääntyivät koko ajan ja päivittäinen huippulukema 64 956 käyntiä saavutettiin 30.12. torstaina.

Keskiviikkona 29.12. klo 15 pidettiin pääministerin ja ulkoministerin tiedotustilaisuus UM:ssä. Seuraava tiedotustilaisuus pidettiin torstaina 30.12. klo 15 VNK:ssa, jossa olivat paikalla pääministeri, ulkoministeri sekä ulkomaankauppa- ja kehitysministeri. Perjantaina 31.12. pidettiin klo 15 UM:n tiedotustilaisuus.

Sunnuntaina 2.1.2005 viimeisen evakuointilennon saavuttua noin klo 17 Helsinki-Vantaalle pidettiin lentoasemalla klo 18 valtioneuvoston tiedotustilaisuus pääministerin johdolla. Tilaisuuteen osallistuivat kaikkien toimintaan osallistuneiden tahojen edustajat.

Viranomaislähteet olivat medialle ja siinä erityisesti televisiolle keskeisiä koko tarkastelukauden ajan ja lähes ensisijaisia heti onnettomuuden tapahduttua. Viranomaislähteiden toimintaa tarkastelukauden (26.12.–5.1.) aikana voi kuitenkin luonnehtia pikemmin tapahtumiin reagoivaksi kuin ennakoivaksi. Maanantaina lähteinä olivat ulkoasiainministeriö, matkatoimistot ja SPR, joskin lehtipuolella kaikkein useimmin mainittiin lähteeksi toinen joukkoviestin. Seuraavina päivinä viranomaislähteiden kirjo laajeni ensin valtioneuvoston kansliaan ja Thaimaan suurlähetystyön, myöhemmin myös poliisiin ja sellaisiin sidosryhmiin kuin kirkko ja sukeltajat. Seuraavan viikon keskivaiheilla viranomaislähteiden käyttö kutistui tuntuvasti, ja samaan aikaan nousi pintaan kritiikki varsinkin ulkoasiainministeriön tiedotusta kohtaan. Viikon lopulla viranomaislähteiden käyttö lähti uudelleen kasvuun.

Viikon alussa viranomaislähteistä keskeisin oli ulkoasiainministeriö, joka oli lähteenä useimmin pelastuspalvelua ja suomalaisuhreja koskevissa aiheissa. Valtioneuvoston kanslia tuli mukaan hieman myöhemmin, ja se oli erityisen keskeinen lähde jutuissa, jotka käsittelivät pelastustoimintaa ja hyökyaalto katastrofin taloudellisia vaikutuksia sekä suomalaisuhreja. Sisäasiainministeriö oli kuvioissa vain ensimmäisinä päivinä. Se antoi aineistoa juttuihin, jotka koskivat pelastustöiden arviointia.

Ensimmäisen puolentoista viikon aikana viranomaiset laativat lähes 100 tiedotetta. Vain TV Nelonen lähetti 28.12. hallituksen tiedotustilaisuuden kokonaan, mutta myös muut kanavat lähettivät laajoja osuuksia tiedotustilaisuuksista sekä ylimääräisissä lähetyksissään että normaaleissa uutislähetyksissään.

Julkishallinto henkilöityi niin televisiossa kuin sanomalehdissäkin pääministeriin ja ulkoministeriin. Ensimmäisen viikon puolivälistä lähtien myös poliisin ja sairaanhoidon edustajat olivat päivittäin mediassa. Useimmiten haastateltiin samoja henkilöitä. Myös sidosryhmien – SPR:n, matkatoimistojen, kirkon – julkisuusedustajiksi asemoitui varsin suppea vakiojoukko. Koko kriisinaikaista toimintaa valtion puolelta suunnitellut ja valvonut valmiuspäällikköorganisaatio sen sijaan jäi julkisuudelta täysin näkymättömiin. Se ei ollut lähteenä ainoassakaan jutussa 26.12.–5.1. sen paremmin televisiossa kuin lehdistössä.

Koska viranomaistaholta ei ollut tarjottavana tietoja suomalaisten kohtalosta, osa toimituksista jäi seuraamaan tilanteen kehitystä ja odottamaan varmempia tietoja. Osa taas ryhtyi aktiivisesti rakentamaan itse kokonaiskuvaa tilanteesta erilaisten lähteiden avulla (silminnäkijät, internet, omaisilta saadut tiedot).

Suhtautumisessa viranomaistiedotukseen yksittäiset journalistit noudattivat kahdenlaista linjaa: toisten mielestä viranomaiset olivat liian passiivisia ja suorastaan laiminlöivät velvollisuuksiaan, kun taas toiset katsoivat viranomaisten toimineen olosuhteisiin nähden tyydyttävästi. Ymmärtäväistä linjaa edustavat journalistit painottivat usein sitä, että kenelläkään ei voinut olla heti katastrofia seuranneina päivinä kattavaa kuvaa tuhojen vakavuudesta. Joku kiitteli vuolaasti suomalaisten viranomaisten, ennen kaikkea Keskusrikospoliisin vainajien tunnistusryhmän yhteistyöhalukkuutta. Samassa tilanteessa olleet journalistit saattoivat kuvailla tapahtumia hyvin eri tavoin:

Kone laskeutui. Vastassa olevia omaisia ohjattiin alimmaisen kerroksen kahvilaan. Ovella oli tiukka poliisivartio. Poliisilla oli jokin nimilista. Arvelujemme mukaan se oli lista henkilöistä, joita saapuvassa koneessa oli. Toimittajia kohtaan poliisit olivat äärimmäisen töykeitä, eivätkä vastanneet tiedusteluihin, vaikka esimerkiksi eräs toimittaja esittäytyi ja arveli läheisen sukulaisen mahdollisesti olevan saapujien joukossa. (sanomalehden toimittaja, Aasia)

Sain myös vaikutelman, että käytännössä kaikkien matkalaisten piti tulla toimittajalauman läpi, vaikka viranomaiset olivat ilmoittaneet, että toimittajilla on mahdollisuus tavata vain sellaisia matkalaisia, jotka haluavat kommentoida kokemaansa, muut ohjataan ulos toista kautta. Ilmeistä päätellen läheskään kaikki eivät olleet valmistautuneet tai ymmärtäneet odottavaa mediahuomiota. Järjestelyt kentällä siis ontuivat maanantaina, mikä oli ymmärrettävääkin. (...) Tiistaista eteenpäin Helsinki-Vantaalla kaikki toimi selvästi paremmin ja ammattitaitoisesti. (sanomalehden toimittaja, Aasia)

Samanlainen suhtautumistapojen kahtiajako näkyi myös Aasiassa tuhoalueilla työskennelleiden journalistien kertomuksissa.

Toimittajan kannalta ulkoministeriön ylimielinen asenne harmitti kunnolla, mutta se ei päässyt haittaamaan työtä, koska tajusinhan minä, että jos he eivät ole siellä, eiväthän he voineet tietääkään. Siellä vaan vilisi satoja vanhoja uutisia mielessä, että ulkoministeriön mukaan katastrofialueella suomalaisilla on kaikki hyvin. Toimivatko he aina niin, että ovat jossakin muutaman tuhat kilometrin päässä ja soittelevat vain? (sanomalehden toimittaja, Aasia)

Minun työni näkökulmasta ei tuntunut kovin keskeiseltä se kiistely, kuinka hyvin tai huonosti ulkoministeriö reagoi onnettomuuteen. Toki kysymys on hyvin tärkeä, mutta minun tullessani paikalle kaikkein akuutein vaihe oli jo loppuillaan – ja siksi syytökset UM:n hidastelusta tuntuivat siellä paikan päällä Phuketissa jälkikäteisarviointilta. Itse luonnollisesti keskityin hyviin reportaasiiheisiin – en siihen, olisiko lähetystön ja UM:n pitänyt tehdä jotain toisin useita päiviä sitten. (toimittaja, sähköinen media, Aasia)

Tiedotuskritiikin lisäksi media arvosteli paljon pelastustoimia. Tässäkin arvostelu kohdistui ennen kaikkea siihen, mitä tapahtui tai ei tapahtunut ensimmäisen noin puolen-toista vuorokauden aikana hyökyaallon jälkeen.

Sen jälkeen, kun evakuointi- ja avustusoperaatiot vihdoinkin pääsivät vauhtiin, toiminnassa ei ole ollut juuri moitteen sijaa. Rehellisyyden nimissä on kuitenkin pakko sanoa, että alussa möhlittiin pahemman kerran. (lehden päätoimittaja 4.1.)

4.2 Suomalaisen joukkoviestintien toiminta

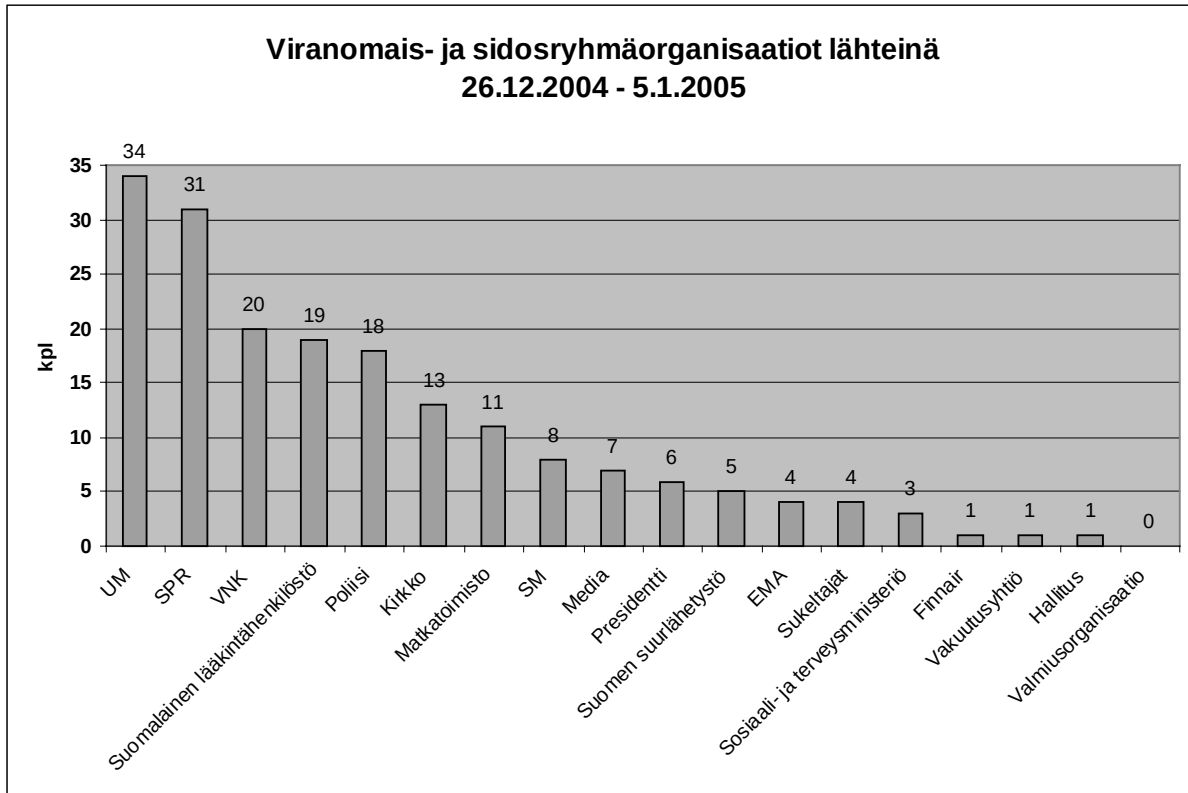
Aasian luonnonkatastrofin mediaraportointi lähti liikkeelle nopeasti. Suomen Tietotoimisto (STT/FNB) välitti ensimmäiset uutiset tapahtuneesta vain 1,5 tuntia tapahtuman jälkeen, ja valtakunnallisessa radiossa – niin Yleisradion (YLE) Radio Suomessa kuin Radio Novassa – ensimmäinen uutinen tapahtumasta lähetettiin maailmalle klo 05 aamulla. Tyypillistä juuri tämän katastrofin julkistamisen kehitykselle oli kuitenkin se, että suomalaisille keskeiset tapahtumat selvisivät vähitellen ja kokonaiskuva muodostui pitkän ajan kuluessa. Tarkastelujaksolla 26.12.–5.1. Suomen joukkoviestimissä julkaistiin noin 15 000 Aasian luonnonkatastrofia käsittelevää juttua. Eri välineet seurasivat tässä vaiheessa tapahtumaa hyvin samalla tavalla, valtaosin uutisena, käyttäen etupäässä samoja lähteitä ja painottaen samoja teemoja. Aihe oli joulun jälkeisen viikon ja sitä seuraavan viikon alun ehdoton ykkösuutinen, jonka alle jäivät muun muassa Ukrainan poliittiset muutokset.

Yksittäisiä juttuja oli tarkastelukautena seuraavasti:

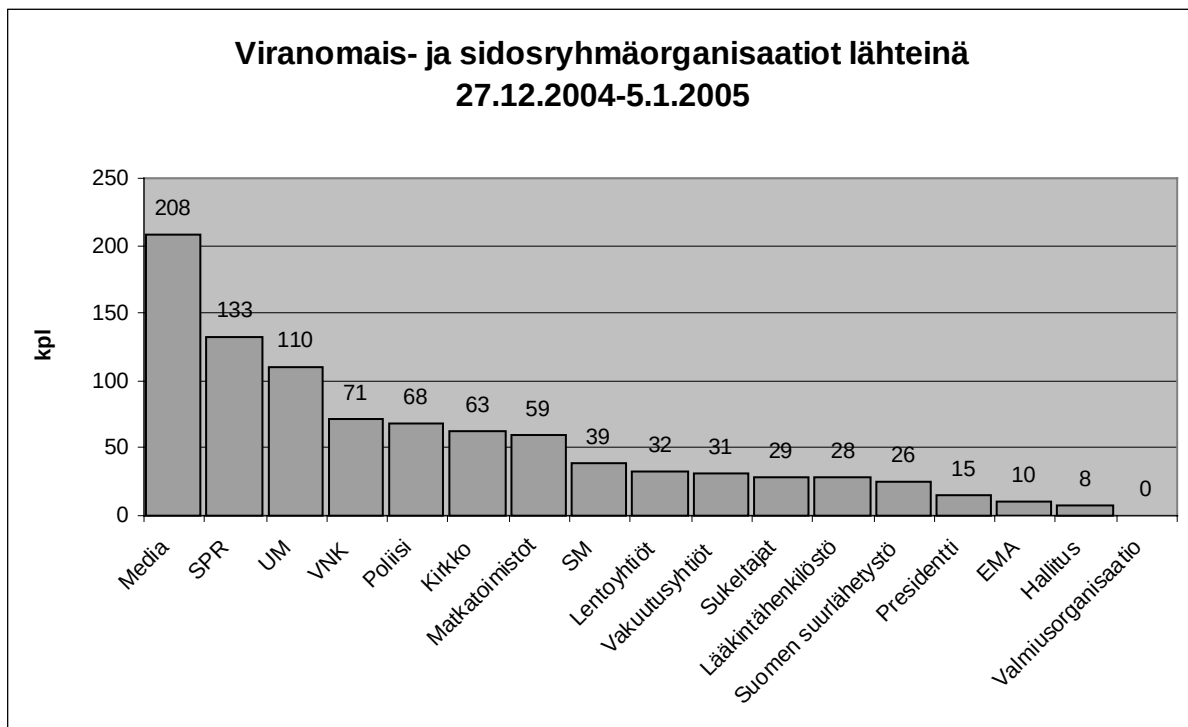
- radiojuttuja 2 000–3 000, näistä Yleisradion kanavilla hieman yli 1 100
- televisiojuttuja uutisissa ja ajankohtaislähetyksissä noin 700
- sanomalehtijuttuja noin 6 000
- aikakauslehtijuttuja alle 100.

Käytännössä kaikilla suomalaisilla joukkoviestimillä on myös verkkoversionsa, joihin tsunami-aihetta päivitettiin jatkuvasti. Sinällään juttu ei ole kovin osoittava raportoinnin laajuuden mittari, koska juttujen koko vaihteli hyvinkin paljon. STT välitti päivittäin hieman alle 100 juttua päivässä. Yleisesti ottaen suomalaisen uutisoinnin rankana tapahtuman alkuvaiheessa oli juuri STT:n tarjoama materiaali. Uutistoimiston asema on poikkeuksellinen, koska sillä on vuodelta 1984 peräisin olevan sopimuksen perusteella velvollisuus julkaista hallituksen tiedotteita ja päätösaineistoa sellaisenaan, mutta se voi lisäksi laatia niiden pohjalta omia juttujaan. STT:llä on myös velvollisuus hälyttää yöaikaan (klo 23–06) valtioneuvoston tiedotuspäällikkö ja apulaistiedotuspäällikkö, jos jotta-kin yllättävää tapahtuu.

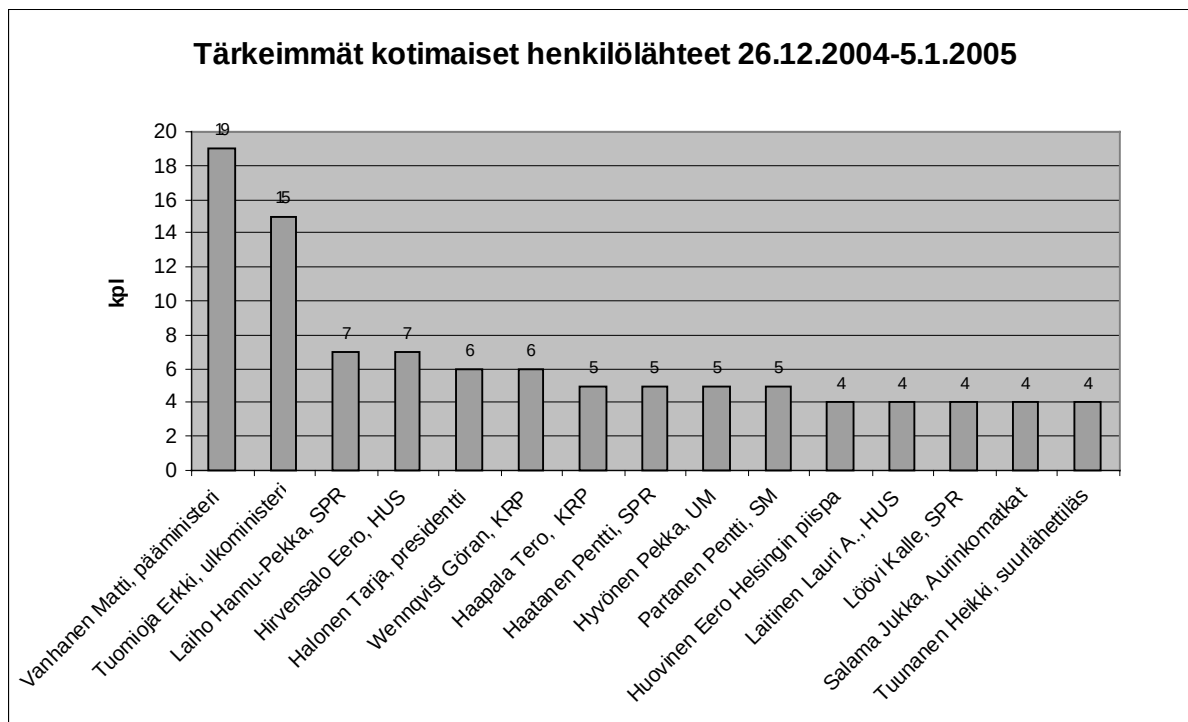
STT:n aineisto perustui Aasian hyökyaaltokatastrofin alkuvaiheessa suurelta osalta kansainvälisten uutistoimistojen ja näistä erityisesti Reutersin materiaaleihin. Reutersilla on suomalaisessa tiedonvälityksessä erittäin vahva asema. Sitä pidetään luotettavana lähteenä. STT:n merkitys lähteenä väheni tapahtuman edetessä, sillä kaikki tärkeimmät tiedotusvälineet lähettivät paikalle omat kirjeenvaihtajansa tai käyttivät alueella lomalla olevia toimittajiaan. Keskiviikosta 29.12. lähtien kaikilla isoilla tiedotusvälineillä oli omaa väkeä Thaimaassa, joillakin myös Sri Lankassa. STT:n merkitys säilyi kuitenkin erityisesti aluelehtien ja radion kerronnassa. Aktiivisessa uutishankinnassa uudella teknologialla oli sijansa. Niitä tärkeämmiksi muodostuivat henkilösuhteet kohdealueella toimiviin tai matkailuviin suomalaisiin.

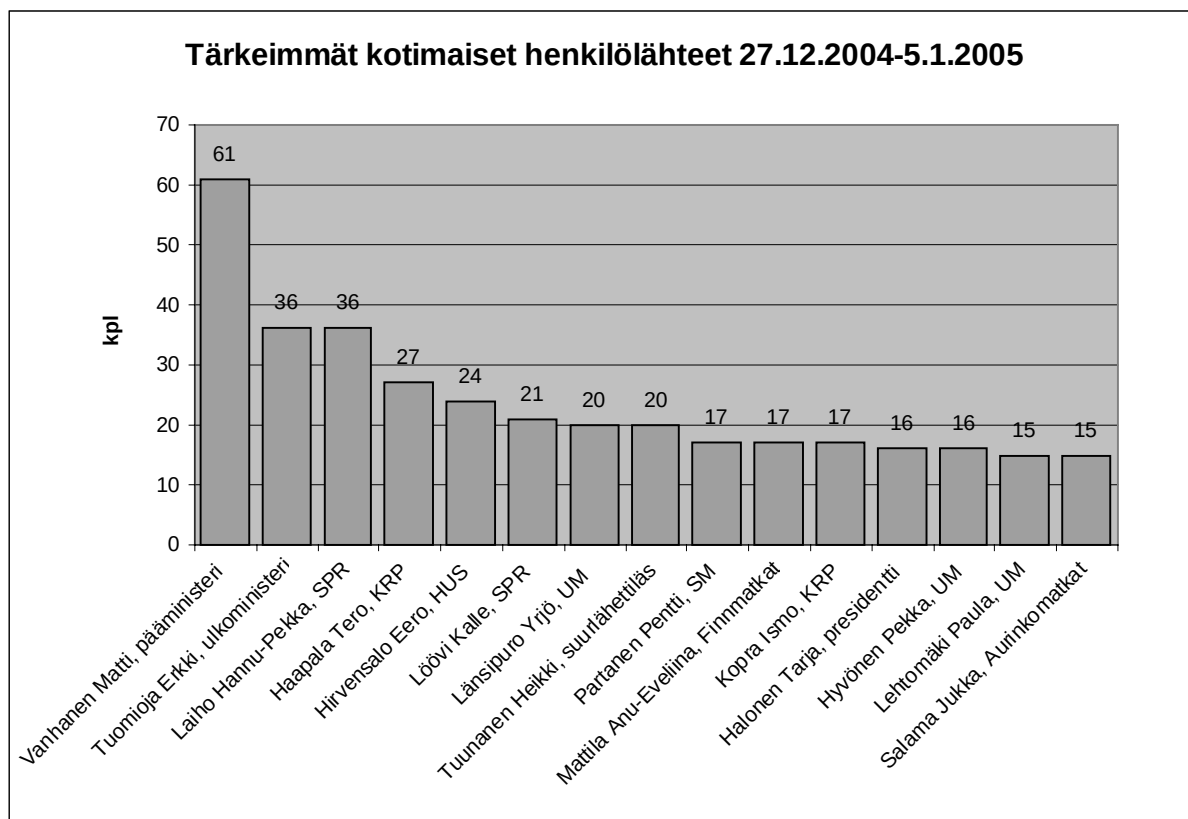
Kuva 30. Television keskeiset viranomais- ja sidosryhmälähteet.

Kuva 31. Viranomais-, yhteistyö- ja sidosryhmäorganisaatiot sanomalehtien lähteinä.

Kuva 32. Tärkeimmät kotimaiset henkilölähteet televisiossa.

Kuva 33. Tärkeimmät kotimaiset henkilölähteet sanomalehdissä.

Vakiintuneet tiedotuskanavat tarjosivat journalisteille kehyksen, jonka varaan he pystyivät rakentamaan kokonaiskäsityksensä. STT:n parhaimmillaan 90–95 jutun päivittäistarjonnasta tarkistettiin, että kaikki olennainen tuli kerrotuksi. Muina lähteinä journalistit ovat maininneet STT:n, BBC Worldin sekä kotimaiset välineet, erityisesti tv-kanavat ja teksti-tv:n. BBC:n kaltaisista kansainvälisistä kanavista etsittiin kokonaiskuvaa katastrofin laajuudesta. Internetin toimittajat ovat maininneet lähteenään vain harvoin.

Hyökyaalitoraportoinnissa oli useita taitekohtia. Ensimmäinen muutos ajoittui 26.12. iltaan, jolloin STT välitti tiedon, joka tulkittiin ulkoasianministeriön ilmoitukseksi siitä, ettei suomalaisturisteilla hyökyaaltoalueella ollut hätää. Samansisältöinen tulkinta esitettiin FST:n uutisissa. Lähde oli sama, ulkoasianministeriön lehdistöpäälikkö, joka totesi, ettei ulkoasianministeriöllä ollut tietoa suomalaisista kadonneista ja että aikaisemmin kadonneiksi luullut henkilöt olivat löytyneet. Tätä ennen koko onnettomuuden laajuus ja uhrimäärä olivat kasvaneet tunti tunnilta tapaninpäivän kuluessa, mutta suomalaisten uhrien osuus oli raportoinnin mukaan pysynyt vähäisenä. Tulkinnat lausumasta syntyivät toimituksissa tämän viitekehyksen sisällä. Valtaosa mediasta jäi hetkeksi odottelemaan, mutta muutama toimitus teki toimitukselliset ratkaisunsa jo 26.12. ja lähetti toimittajansa kentälle.

Tapaninpäivän raportointi kohdentui itse tapahtumaan, ja jo ensimmäisissä jutuissa mainittiin, että katastrofi oli pahiten kohdellut Indonesiää. Alueellinen kohdennus oli melko tasainen ja näkökulma ulkopuolisen tarkkailijan, joskin 26.12. iltapäivällä kohdennus suomalaisiin alkoi korostua.

Seuraavan taitekohdan tarjosi MTV3:n pääuutislähetys 27.12. illalla. Sen keskeinen osa oli tunteikas raportti suomalaisista Phuketista. Tästä alkoi lopullisesti vaihe, jolloin median huomio kääntyi tuhoalueella olleisiin suomalaisiin. Katastrofiraportointi syrjäytyi pelastustöiden ja kokemusten kuvauksen tieltä. Itse tapahtumastakin tuli esiin yhä uusia yksityiskohtia, mutta huomio kohdentui suomalaisiin ja alueellisesti Thaimaahan, jossa valtaosa suomalaisturisteista oli oleskellut.

Vuodenvaihteen tienoille tuli suvantovaihe. Se tuli osin siksi, että lehdet eivät ilmestyneet, mutta osin myös siksi, että evakuointi oli saatettu loppuun ja katseet kääntyivät yhä vahvemmin osin jo kakkosvaiheen aikana esiin nousseisiin teemoihin: kritiikkiin julkishallinnon ja erityisesti ulkoasianministeriön toimintaa kohtaan, vastuuntuntoon tsunamin seurauksista alueella, jota tuho koetteli sekä toimiin vastaisten tsunamituhojen voittamiseksi. Tammikuun toisella viikolla kuvaan tulivat myös aikakauslehdet, joiden kerronnassa korostuivat suomalaisten kokemukset ja surun voittaminen ja lohdutus, mutta myös osin kärkeväkin kritiikki suomalaisten viranomaisten toimista.

Kaikkiaan tiedonvälityksessä esillä olleissa pääteemoissa korostuivat ensin tapahtumat kaikkiaan, sitten pelastustyöt ja kansalaiskokemukset, tämän jälkeen viranomaiskritiikki. Surutyö ja yhteisöllisyys korostuivat tarkastelukauden loppuvaiheessa. Tyypillistä on peruslinjojen samankaltaisuus, vaikka painotusten ajoitukset vaihtelivat. Iltapäivälehdet korostivat kansalaiskokemuksia muita enemmän. Talousteemaan kuuluivat yhtäältä katastrofin tuhojen arviointi, toisaalta varsinkin vuoden 2005 alussa avustuskeräysten tulosten julkistaminen.

Kriittisten puheenvuorojen osuus oli kaikkiaan vähäistä, ja ne sijoittuivat tarkastelukauden loppuosaan kuten myös surun kuvaukset. Viranomaisten arvostelu vaimeni tammi-

kuun ensimmäisen viikon jälkeen kaikissa viestimissä. Myöhemmin tammikuun lopulla se nousi uudestaan, kun ulkoasiainministeriön oma selvitys toiminnasta julkistettiin. Silloin kuitenkin pääasiassa siteerattiin UM:n omia itsekriittisiä arvioita. Kaareksi syntyy näin siirtymä itse tapahtuman kuvauksesta pelastustöihin ja tapahtuman yksityiskohtiin ja lopulta yhtäältä yhteisöllisyyttä ruokkiviin teemoihin ja toisaalta kritiikkiin järjestelmää kohtaan.

Kaksi kolmesta jutusta kohdentui suomalaisiin ja Suomelle keskeisiin asioihin. Paikallisuolottuvuus oli heikko kaikissa muissa välineissä paitsi Ahvenanmaan lehdissä. Parina ensi päivän kuvituksessa sekä televisiossa että sanomalehdissä yleiskuvat katastrofi-alueelta dominoivat kerrontaa, viikon keskivaiheilla henkilökuvat nousivat keskiöön. Kerronta oli vahvasti uutistyyppistä. Kommentoivakin aineisto sai useimmiten taustaselvityksen luonteen, vaikka UM:n toimintaa kritikoitiinkin.

Tutkintalautakunta on teettänyt median toiminnasta useita selvityksiä, joiden pohjalta on laadittu liitteeksi 8 laajempi selostus.

4.3 Uusien viestinten ja toimintojen käyttö

Niin journalistihaastattelusta, internetsivustojen käyttölukemista kuin kansalaisten lähettämistä raporteistakin käy ilmi, että uusilla viestimillä oli keskeinen asema siinä kasvaneiden tiedontarpeiden tilanteessa, johon Aasian hyökyaaltokatastrofi ajoi niin ammatillaiset kuin viestinnän vastaanottajatkin.

Ilman matkapuhelimia informaation saanti ja töiden organisointi olisi ollut tuntuvasti sekä hitaampaa että vaikeampaa kaikilla tasoilla. Monet median silminnäkijähaastattelut toimivat matkapuhelinten varassa, ja moni kentällä ollut journalisti käytti erilaisia uuden teknologian mahdollisuuksia niin aineiston hankinnassa kuin sen välittämisessä. Uusi teknologia mahdollisti suuremman liikkuvuuden journalismissa, vaikka kohde oli matkojen takana ja kaaoksen keskellä.

Tekstiviestit välittivät informaatiota silloinkin, kun puhelut eivät päässeet läpi. Ulkoasiainministeriö kokeili 29.12. ensi kerran massatekstiviestien lähetystä 6 000 vastaanottajalle. Sähköpostillakin oli hetimitään merkitystä, sillä Thaimaan turistialueilla olleet internet-kahvilat toimivat usein sekasorron keskelläkin. Kansalaiset saattoivat kertoa perustiedot: että läheinen oli hengissä, että kotimatka alkoi, että omaiset olivat vastassa kotimaan kentällä. Monipuolisempaan tiedonhankintaan tekstiviestit ja sähköpostit eivät antaneet mahdollisuutta.

Median verkkoversiot ovat Suomessa vakiintunut osa normaalijournalismia. Kaikilla tiedotusvälineillä on verkkoversionsa. Niiden hyvät ominaisuudet – jatkuvan päivityksen mahdollisuus, laajojen kokonaisuuksien rakentaminen, arkistointi – tulivat näkyviin Aasian hyökyaaltokatastrofin uutisoinnissa. Suuret välineet rakensivat nopeasti verkkosivuilleen asiaan keskittyvät erityisosiot.

Vakiintuneiden joukkoviestimien rinnalle tiedonlähteiksi tulivat internetsivustot. Käyttäjälukujen perusteella valtaosa näistä uuden viestinnän kanavista oli vakiintuneita, pääasiassa yhdensuuntaisen tiedonhaun kohteita kuten julkishallinnon kotisivut (esimerkiksi sisäasiainministeriön sivuilla oli kävijöitä 1,4 miljoonaa ensimmäisen viikon aikana). Verkkomedian sivustot (MTV3, Yleisradio, Helsingin Sanomat ja Iltalehti) löivät ennätyksiä kävijämäärissä ensimmäisen viikon aikana. Verkon käyttö on tullut suomalaisen arjen

rutiinitoiminnoksi, joten kansalaiset kääntyivät verkon puoleen myös kaivatessaan päivitettyä kriisitietoa.

Osa kansalaisten kiinnostuksen kohteista oli nimenomaan tämän tapahtuman ympärille keskittyviä sivustoja (esim. harrastussukeltajien www.sukellus.fi, Thaimaan ystävien www.thairy.net), jotka perustuivat enemmän kahdensuuntaiseen viestintään. Myös muutamat konventionaaliset verkkovälineet tarjosivat keskustelupalstoja (esim. iltapäivälehdet, apareena.arvopaperi.fi, jippii.fi), jotka mahdollistavat kahdensuuntaisuuden.

Käyttäjätietojen keruuperiaatteet ovat erilaisia, joten määriä on mahdoton vertailla, mutta sadat tuhannet suomalaiset käyttivät näitä sivuja päivittäin. Sisäasiainministeriön sivujen suosiota selittää se, että niillä oli 30.12. lähtien KRP:n kadonneiden suomalaisten lista, ja www.sukellus.fi oli jo ennen ministeriötä julkaissut niin kadonneiden listoja kuin keskustelua ja hätäsanomia. Valtaosa käytöstä oli yhdensuuntaista. Keskusteluihin osallistui murto-osa sivuilla kävijöistä. Osa keskustelusivustoista toimi tiedonjonon kiihkeimpinä päivinä sekamuotona. Esimerkiksi www.thairy.net julkaisi keskustelujen lomassa sairaaloiden linkkilistoja, asianosaisten yhteystietoja, mutta myös uutissirpaleita erilaisista medialähteistä ja kommentteja niiden pohjalta. Katastrofin jälkeisinä päivinä se ehti monesti edelle varsinaisia joukkoviestimiä.

Monet verkkosivustot toimivat muutaman innostuneen henkilön varassa. Kun virallinen Suomi vielä selvitteli, voitiinko kadonneiden listoja tietosuojasyistä julkistaa, sukeltajien verkkosivut olivat jo julkistaneet omat listansa. Tieto tällaisesta informaatiosta myös levisi nopeasti sellaisten kansalaisten keskuudessa, jotka kaipasivat tietoa läheisistään.

Meillä oltiin kuitenkin alusta lähtien pääasiassa vakiintuneen median varassa. Englanissa on väitetty, että uusi media hallitsi hetken kenttää tsunamiraportoinnin alkaessa. Suurin osa länsimaailman joukkoviestimistä havahtui tuhojen laajuuteen vasta parin päivän jälkeen, ja tähän syntyi toimintakenttä nopealiikkeiselle uudelle medialle. Brittiläinen Guardian-lehti totesi jo joulukuun 29. päivänä, että kun vanhat uutismenetelmät pettivät, ihmiset siirtyivät etsimään uutisia internetistä. He eivät lehden mukaan etsineet tietoa perinteisten mediatyhtiöiden sivustoilta, vaan esimerkiksi yksityisten ja harrastajien webblogeista (nettipäiväkirjoista), siis samantyyppisistä lähteistä kuin Suomessa sukeltajien ja Thaimaan ystävien sivustot. Guardian ja yleisradioyhtiö BBC ryhtyivät jo ensimmäisenä päivänä käyttämään verkkoa lähteenään etsimällä tietoja Intian valtameren alueella sijaitsevista webblogeista. Isot brittiläiset tiedotusvälineet saivat myös matkapuhelinuutistensa käytön huikeaan kasvuun tsunamin ansiosta.

Matkapuhelinuutispalveluita oli tarjolla myös Suomessa niin perinteisen median kuin erilaisten intressiorganisaatioiden puolella. Yleisökirjeiden ja haastattelujen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että matkapuhelinten uutispalvelut eivät meillä olleet tärkeä tiedonvälittäjä yleisön keskuudessa.

Guardianin mukaan tietoja oli blogeissakin aluksi niukasti. Katastrofialueen ihmisillä oli tärkeämpää tehtävää kuin kirjoittaa nettiin. Mutta jo viikon kuluttua hyökyaallosta hakukone Googlen kolmanneksi suosituin tsunami-sivusto oli blog – tsunamihelp.blogspot.com. Suomessa säännöllinen tiedonhankinta kansainvälisiltä verkkosivustoilta tuntuu jääneen enemmän pienten ryhmien toiminnaksi.

Myös Suomessa tutustuttiin verkkouutisoinnin varjopuoliin. Maailmalla niitä nousi esiin runsaammin. Suomalaisilla sähköpostilistoilla kiersi viikkojen ajan kuva pellavapäisestä pikkupojasta, joka oli viestin mukaan löytynyt thaimaalaisesta sairaalasta eikä muistanut omaistensa nimiä. Yhteyshenkilöksi nimetty suomalainen ei tiennyt mitään itse asiasta eikä siitä, että hänet oli merkitty asianosaiseksi. Verkko tarjoaa perättömyyksien, huhujen ja juorujen levittäjille mahdollisuuden viestiä nimettömyyden suojassa, jos lähettäjä hallitsee välineen. Aasian hyökyaaltokatastrofin verkkojulkisuus levitti perättömiä tietoja, mutta iso osa niistä syntyi kaoottisesta tilanteesta. Samaa ei voi sanoa siitä ruumiiden kuvilla mässäilevästä kuvatarjonnasta, jota jotkin kansainväliset sivustot tarjosivat. Internet levitti kuvia, jotka eivät mediaeettisistä syistä koskaan olisi tulleet julkaistuiksi konventionaalisen journalismin kanavilla.

4.4 Kansainvälisen viestinnän seuranta

Tyypillistä Aasian hyökyaalto-onnettomuuden seurannalle näyttää olleen, että se Suomessa oli hyvin selkeästi tapahtuma, jonka seurantaan käytettiin kotimaisia kanavia. Tämä piirre vielä korostui joulunvieton ansiosta. Kakkosasunnoilla ja lomanviettopaikoissa esimerkiksi satelliittikanavien käyttö on harvinaisempaa.

Kansainvälisen raportoinnin vaikutus oli Suomessa välillistä. STT käytti niitä isoja uutistoimistoja, joita se normaalistikin käyttää. Tiedotusvälineiden journalistit käyttivät kansainvälisiä uutis- ja kuvatoimistoja osin suoraan, mutta seurasivat myös varsin tiiviisti BBC Worldia. Näin tekivät myös matkalla olleet suomalaiset sekä matkanjärjestäjät, joten erityisesti BBC:n tarjoama yleiskuva tihkui kyllä Suomessakin asiaa seuranneiden ulottuville. BBC oli ehkä tärkein kansainvälinen virikkeiden antaja, selkeästi tärkeämpi kuin CNN.

Ainoa laajempi suora ulkomaisyhteys oli Yleisradion tv-ohjelmien lopussa lähetettävä Euronews-lähetys, jonka katsojamäärä kaksinkertaistui ensi viikon aikana alle 50 000 katsojasta lähes 100 000:een. Euronews:n katsominen laski kuitenkin normaalilukemiin jo vuodenvaihteen tienoilla.

Osa suomalaisista varsinkin Ahvenanmaalla ja Pohjanmaalla seurasi Ruotsin tiedotusvälineitä, erityisesti televisiota. Ahvenanmaan lehdissä ja niiden keskustelupalstoilla (erityisesti nopealiikkeiset SMS-keskustelut) viitattiin usein Ruotsin tiedotusvälineisiin. Lisäksi Ruotsin radion keräämiä silminnäkijä- ja asiantuntijahaastatteluja käytettiin Radio Vegassa (FSR).

Ruotsi oli ainoa maa, jonka mediaraportointia Suomessa seurattiin säännöllisesti. Suomalaiset tiedotusvälineet kertoivat päivittäin siitä, miten Ruotsissa mitään asiaa oli käsitelty. Ensimmäisen viikon keskivaiheilla suomalaiset tiedotusvälineet kritikoidessaan suomalaisten viranomaisten toimia nojasivat vastakkaisiin ruotsalaisiin esimerkkeihin, ja täsmälleen samoin tehtiin Ruotsissa. Suomen media kritikoi omia lähteitään käyttäen Ruotsin mediaa työkalunaan, ja Ruotsissa tehtiin samoin.

Ruotsissa koneisto käynnistyi nopeammin kuin meillä, sillä ylimääräisiä uutislähetystyksiä oli radiossa ja televisiossa jo tapaninpäiväaamuna. Ruotsin iltapäivälehdet ehtivät myös mukaan ensimmäisenä päivänä erikoispainoksillaan. Aftonbladet tiesi klo 14 aikaan kertoa, että ulkoministeriön lehdistövirkamies oli erittäin huolissaan kohdealueella lomalevien ruotsalaisten kohtalosta. Toisaalta Ruotsin ulkoasianministeriöstä annettiin

myös ristiriitaista tietoa. Uutistoimisto TT tulkitsi, ettei Thaimaassa ole ruotsalaisia uhreja, ulkoministeriö korjasi ja korosti, että he eivät tiedä tilannetta. Myös Ruotsissa ulkoministeriön puhelimet menivät median mukaan tukkoon. Television iltauutisten uutistenlukija esiintyi kuitenkin jo tummassa puvussa, ja ruotsalaisten huoli tuotiin vahvasti esiin.

Maanantaina television iltauutisten raportti Khao Lakista kertoi silminnäkijähavainnon perusteella satojen ruotsalaisten huuhtoutuneen mereen. Matkatoimistojen vaatiessa hallitukselta pikaisia toimia, ulkoministeri katsoi, että paluulentojen järjestäminen kuului matkanjärjestäjille. Tämän jälkeen Ruotsin valtamedian raportoinnin kaari oli aika selvä.

Ensi vaiheessa (27.–30.12.) sankari oli pääministeri ja syypää oli ulkoministeri, joka meni teatteriin, vaikka tiesi tapahtumasta. Media keskittyi kuvailemaan tilannetta ja arvostelemaan ulkoministeriötä. Median esittämä uhriluku kasvoi taukoamatta päättyen huikeraan 5000:een. Luvun suuruus rauhoitti poliittista kritiikkiä, koska tilanne oli kääntymässä kansalliseksi surujuhlaaksi.

Toisessa vaiheessa (30.12.–9.1.) ulkoministeriä syytettiin edelleen, mutta alettiin myös kysellä, missä pääministeri oli missäkin vaiheessa ollut. Kolmannessa vaiheessa (alkoi 10.1.) kuningas antoi haastattelun, jossa hän valitti, että hallitus ei perustuslaista poiketen ollut informoinut häntä katastrofista. Kuningas piti uhreille puheen, joka nosti hänet maan isäksi. Media kääntyi erittäin kriittiseksi hallitusta kohtaan. Neljännessä, edelleen jatkuvassa vaiheessa eritellään tarkasti sekä valtion- että pelastushallinnon vastuusuhteita ja pohditaan muutoksia.

Iltapäivälehdet haastattelivat Ruotsissakin runsaasti silminnäkijöitä, mutta ne harjoittivat myös jonkin verran tutkivaa journalismia. Ne kertoivat useamman kerran ensimmäisinä, mitä kunkin viranomaisen oli tehnyt ja miksi. Television puolella Ruotsissa tilanne on erilainen kuin Suomessa. Kaupallinen televisio on nuori ja sen uutiskäytännöt periytyvät public service -kaudelta. Suuria eroja Sveriges Televisionin ja sen kaupallisen kilpailijan välillä ei ollut. Esimerkiksi kuvankäyttö oli molemmissa yhtiöissä hyvin varovaista, mutta niin ovat kuvan kera tehtävät haastattelut Ruotsissa muutoinkin.

Yksi median lohko toimi Ruotsissa toisin kuin Suomessa. Sveriges Radion ulkomaantoiminto Radio Sweden lisäsi maanantaista 27.12. lähtien Etelä-Aasian suunnan lähetystysiään tunnista kuuteen tuntiin. Tätä jatkettiin pari viikkoa, mutta vaikka volyymia kavennettiin, ohjelmisto oli pitkälle kevääseen normaalia laajempaa, koska Radio Sweden palveli alueella toimivia pelastus- ja avustustyöntekijöitä. Palaute on ollut kiittävää.

Suomessa (YLE Radio Finland) vastaavaa toiminnan kasvattamista ei tehty, koska lähetinkapasiteetissa ei ole samanlaista joustomahdollisuutta kuin Ruotsissa. Molemmat edustavat ns. maailmanradiota, jonka etuna on riippumattomuus kohdealueen olosuhteista ja viestintärakenteesta. Matkapuhelinten tukiasemat voivat mennä epäkuuntoon ja internet-yhteydet poikki, mutta radiolähetys tulee perille. Haittapuolena on riippuvuus etenemisoloista, jos lähetystoiminta keskittyy lähetysmaahan kuten Suomen tapauksessa. Sveriges Radio on osin hajauttanut lähetystoimintaansa eri puolille maailmaa.

4.5 Kansalaiset viestinnän kohteena ja viestijöinä

Pitkään on tiedetty, että suuren onnettomuuden sattuessa kansalaisten tiedontarve kasvaa. Mediajärjestelmän on kyettävä vastaamaan haasteeseen, vaikka tiedot varsinkin tapahtuman alkuvaiheessa usein ovat hyvin vajavaiset. Tämän kaavan mukaan kansa-

laiset ovat yleensä olleet selkeästi ensin informaation vastaanottajina, mutta jos asia heitä koskettaa, he ryhtyvät levittämään sitä edelleen. Suomessa matkapuhelin nousi keskinäisviestinnän eli henkilökohtaisten keskustelujen rinnalla ensi kerran keskeiseen asemaan, kun New Yorkin WTC-tornien sortumisesta kerrottiin.

Radio on perinteisesti viestintävälineistä nopein kertomaan draamoista. Näin oli tälläkin kertaa. Ensi tiedot Aasian hyökyaalto-onnettomuudesta olivat yleisön saatavilla jo tapaninpäivän aamuyöstä. Pelkästään Yleisradio lähetti 26.12.2004 – 5.1.2005 suomeksi ja ruotsiksi kuudella kanavallaan yhteensä noin 700 radion uutis- ja ajankohtaislähetystä, joissa oli informaatiota tsunamista. Kun tähän lisätään valtakunnallinen Radio Nova ja noin 60 paikallisradiota, joiden uutistarjonta on suppeaa, mutta usein toistuvaa, päästään ainakin pariin tuhanteen uutislähetykseen, jossa asiaa käsiteltiin.

Raportoitujen kansalaiskokemusten perusteella useimmat suomalaiset saivat ensi tiedon radiosta, minkä jälkeen he siirtyivät joko verkon tai teksti-tv:n käyttäjäksi tai saivat täydentävää informaatiota läheisiltään puhelimitse. Usea mainitsee radion jatkoyhteytenäänkin ensimmäisenä päivänä. Myöhemmin radio jää maininnatta, vaikka sitä olisikin seurattu. Viittauksia televisioon ja sanomalehtiin oli runsaasti.

Sellaisessa vahvasti tilaajapohjaisen mediaseurannan maassa kuin Suomessa Aasian hyökyaalto-onnettomuuden vastaanoton etenemisestä ei voi saada täydellisesti dokumentoitua kuvaa. Suomalaiset seuraavat joukkoviestimiä reilut 7 tuntia päivittäin. Aasian hyökyaalto-onnettomuuden aikaan ihmiset seurasivat niitä tiedotusvälineitä, jotka heidän ulottuvillaan tavallisestikin ovat. Seuranta epäilemättä kasvoi varsinkin tapahtuman alussa, mutta sen intensiteetin kasvu voidaan dokumentoida vain muutaman tiedotusvälineen kohdalla. Joulun vietto vaikutti jonkin verran seurannan muotoihin esimerkiksi sillä tavoin, että poissa kotoaan olevat kansalaiset seurasivat eri lehtiä kuin tavallisesti.

Sunnuntaina iltapäivällä useimmat ryhtyivät seuraamaan valtakunnallisia televisiokanavia, TV1:tä tai MTV3:a. Yleisradio lähetti ensimmäiset ylimääräiset uutislähetykset tapaninpäivänä 26.12. klo 15.07 (TV1) ja klo 15.12 (FST), MTV3 klo 16.30. Näiden lähetysten katsojamäärät olivat 300 000:n molemmin puolin. Epäilemättä television rinnalla seurattiin muita sähköisiä välineitä varsinkin sellaisissa talouksissa, joilla oli yhteyksiä tsunamialueelle.

Median käyttöluvut kohosivat heti jonkin verran, mutta huippulukemat saavutettiin keskiviikkona 29.12. ja torstaina 30.12. Tällöin television uutislähetystä seurasi kumpanakin päivänä kaikkiaan noin 9 miljoonaa katsojaa, kun vastaava luku vuotta aikaisemmin samoina päivinä jäi 6,5 miljoonaan tuntumaan. Lukua nosti se, että ylimääräisiä uutislähetystä oli kaikilla kanavilla, mutta epäilemättä kansalaiset kokivat tarpeelliseksi seurata normaalia useampia lähetystä.

MTV3:n klo 19 uutiset 29.12. päätyivät vuositilastoissakin kuudenneksi 1,406 miljoonalla katsojallaan. Liki kolmannes Suomen kansasta katsoi tätä lähetystä. YLE:n ja MTV:n päällähetykset keräsivät näinä kahtena päivänä säännöllisesti yli miljoona katsojaa. Nelosenkin katsojaluvut nousivat, mutta vähemmän kuin YLE:n ja MTV3:n.

Vuoden 2005 alkupäivinä televisioseuranta laskeutui normaalitasolle, joskin yksittäiset uutistapahtumat saattoivat hetkeksi kohottaa lukuja. Kaikkiaan television uutiset tavoittivat ensimmäisellä viikolla isomman osan väestöstä kuin normaali päivittäiskate 74 %.

Koko ensimmäisen onnettomuutta seuranneen viikon ajan median kulutus oli selvästi normaalia korkeammalla. Iltaapäivälehdet nostivat myyntiään 25–40%, ja kaikkien televisiokanavien katsojaluvut olivat 20–60% korkeammalla kuin edellisenä vuonna samaan aikaan. Televisiokanavista MTV3 löi tsunamiprosessin alkupäivinä selvästi Yleisradion yksittäiset tv-uutislähetykset katsojien määrässä. Erot tasoittuivat päivien edetessä.

Aikaisempiin katastrofeihin verrattuna tsunamin seuranta erosi niistä kahdessa suhteessa. Verkon käyttö informaation lähteenä oli huomattavan laajaa, ja matkapuhelimesta tuli keskeinen informaation välittäjä.

Verkonkäytön mittarit vaihtelevat laskentatavasta riippuen, mutta näyttää selvältä, että MTV3:n, Yleisradion, Helsingin Sanomien ja molempien iltaapäivälehtien verkkoversioiden seuranta kohosi ensimmäisellä viikolla 35–40%, noin 800 000:sta 1,2 miljoonaan kävijään päivässä. Maan suosituimman verkkovälineen MTV3:n seuranta hetkittäin jopa kaksinkertaistui. Myös Iltalehti Online saavutti ennätöksensä 30.12. noin 232 000 kävijällä, joskin tämä ennätys rikkoutui jo kuukauden päästä, kun Iltalehden verkkosivuja uusittiin. Samantyyppinen joskin loivempi internetin käytön kasvu uutisvälineenä näkyi maaliskuussa 2004 Konginkankaan bussionnettomuuden ja syksyn 2004 kuntavaalien yhteydessä.

Kansalaiset kävivät myös useilla julkishallinnon sivuilla. Suosituin kohde oli sisäasiainministeriön verkkosivut, joilla ensimmäisen viikon aikana kävi 1,4 miljoonaa kävijää. Ainoa valtionhallinnon koko kansalle tarkoitettu keskustelufoorumi oli oikeusministeriön Otakantaa.fi, jolla oli keskustelua aiheesta niukasti. Sen sijaan keskustelua käytiin vilkkaasti nimenomaan Aasian katastrofiin keskittyvillä sivustoilla (www.sukellus.fi, www.thairy.net) sekä Arvopaperi-lehden foorumilla apareena.arvopaperi.fi. Sukeltajien ja Thaimaan ystävien yhdistyksen sivut toimivat yhteistyössä jo ennen katastrofia. Thaimaan ystäväissä on jäseniä 930 ja viikoittaiset kävijämäärät ovat 10 000 tienoilla. Tapaninpäivän jälkeisellä viikolla sen sivuilla kävi 100 000 keskustelijaa.

Kohdeviestimet

Kansalaisten viestintäkäyttäytyminen hyökyaaltodraaman aikana voidaan jakaa karkeasti kahteen lohkoon. Varsinainen yleisinformaation tarve koski koko kansaa, ja sen tyydyttämiseen käytettiin perinteisiä joukkoviestimiä. Ihmiset halusivat tietää, mitä oli tapahtunut, ja asian uutisarvoa nosti se seikka, että mukana oli runsaasti suomalaisia. Toinen lohko oli tuntuvasti suppeampi, ehkä 100 000 henkeä. Nämä olivat kansalaisia, joilla oli läheisiä kohdealueella tai jotka epäilivät heitä siellä olevan. Oli tarve saada yhteyks matkalaisiin. Tähän käytettiin pääasiassa kohdeviestimiä.

Puhelujen ja tekstiviestien lähettäminen on toisenlaista toimintaa kuin joukkoviestintä. Matkapuhelimesta tuli kuitenkin tsunamiprosessin kuluessa joukkoviestimen tyyppinen väline, vaikka sisällöt jäivät yksityisiksi. Matkapuhelinten käytön kasvu 26.12.–5.1. oli rajuinta Sri Lankan ja Thaimaan suuntiin puheluiden lukumäärän perusteella.

Puhelut eivät aina päässeet läpi, ja osa puheluista esimerkiksi Intiaan suuntautui alueille, joita hyökyaalto ei koskettanut. Tekstiviestejä voitiin lähettää lähes koko ajan. Tekstiviestiliikenteestä on Viestintäviraston mukaan vaikea saada kattavia tietoja. Tekstiviestien lukumäärä Suomesta Thaimaahan on todennäköisesti huomattavastikin suurempi kuin oheiset lukemat (26.12.–5.1.), jotka kuitenkin osoittavat suuruusluokan muutokset.

Taulukko 12. Matkapuhelinliikenteen muutokset 26.12.–5.1.

Maa	Liikenteen kasvu kohdemaista Suomeen	Liikenteen kasvu Suomesta kohdemaihin
Indonesia	+28 %	+25 %
Intia	+26 %	+54 %
Sri Lanka	+289 %	+158 %
Thaimaa	+97 %	+ 212 %

Taulukko 13. Tekstiviestiliikenteen muutokset 26.12.–5.1.

Maa	Liikenteen kasvu kohdemaista Suomeen	Liikenteen kasvu Suomesta kohdemaihin
Indonesia	+212 %	+95 %
Intia	+139 %	+112 %
Sri Lanka	+627 %	+850 %
Thaimaa	+261 %	+385 %

Puheluiden (Sri Lanka 1 384 kpl, Thaimaa 53 339 kpl) ja tekstiviestien (Sri Lanka 10 809, Thaimaa 262 192 kpl) kokonaismäärät olivat näissä maissa tyystin eri suuruusluokkaa. Thaimaahan on liikenne normaaliaikaanakin vilkkaampaa kuin Sri Lankaan.

Ainoat matkapuhelinten kautta tapahtuneet varsinaiset joukkoviestinnän tyyppiset sanomat olivat ulkoasiainministeriön 29.12. kaikkiaan 6 000 Thaimaassa oleviin matkapuhelimiin lähettämä viesti evakuointipaikasta sekä Intiaan ja Sri Lankaan lähetetty varoitus uudesta tsunamista (jota ei tullut).

Kansalaisten arviot viestinnästä

Kansalaisten Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnalle lähettämät kirjeet avaavat näkökulmaa siihen, millaisia kriisin koskettamien kansalaisten odotukset ja kokemukset tiedonkulusta katastrofin ympärillä olivat. Kirjeiden sävy on järjestään kriittinen, vain kriitiikin vahvuus vaihtelee. Näitä 194 kirjetä ei voi sellaisinaan pitää esimerkkinä koko kansan suhtautumisesta sen paremmin viranomaisten kuin mediankaan kriisiviestintään. Kyseessä oli ryhmä, jota katastrofi kosketi poikkeuksellisen vahvasti, ja tyytymättömyillä oli suurempi motivaatio kirjoittaa. Kirjeet kohdentuivat 48 Sri Lankassa olleen läheisen tilanteeseen, loput Thaimaahan. Kirjeissä käsiteltiin kaikkiaan tapahtumia 114 kuolleen tai kadonneen ja 425 hengissä selviytyneen ympärillä.

Mediaa koskevassa tarkastelussa pyrittiin selvittämään sitä, millaista tietoa kansalaiset katsoivat tarvinneensa, millaista he kokivat saaneensa ja mitä viestintävälineitä he olivat käyttäneet.

Tiedontarpeet olivat kolmenlaisia. Yhtäältä kansalaiset halusivat erityistietoa viranomaisilta ja matkatoimistoilta selvittääkseen omiensa tilanteen. Moni oli kuullut radiosta klo 05 tapaninpäivän aamulla hyökyaallosta eikä saanut yhteyttä omaisiinsa kohdealueella, moni oli saanut hätäantyneita ja katkelmallisia teksti- ja puhelinviestejä läheisiltään – puhelinyhteydet tuntuivat toimineen tunnin verran hyökyaallon jälkeen ja uudelleen tapaninpäivän illalla. Huolestuneet omaiset kaipasivat täsmätietoa myös välittääkseen sitä edelleen omaisilleen kohdealueella, koska viestien perusteella näillä oli heikko käsitys siitä, miten heidän tulee toimia.

Erityisesti 26. ja 27.12. kirjoittajat kokivat, että median anti ja heidän saamansa silminnäkijäinformaatio olivat ristiriidassa. He kokivat, että media vähätteli onnettomuutta. Moni arvioi, että muun maailman media – erityisesti BBC World – tarjosi täsmällisempää tietoa. Alkuun päästyään varsinkin Yleisradio ja MTV3 erikoisverkkosivuineen saivat kiitosta, koska ne antoivat tilaa silminnäkijähavainnoille. Osan mielestä Suomen joukkoviestimet pysyivät koko ajan liiaksi UM:n informaation varassa. Toisaalta media sai kritiikkiä myös tunkeilevuudestaan niin kohdealueella kuin Helsinki-Vantaan lentokentällä ja kotipaikkakunnalla. Toimittajat tuntuivat tulevan liian lähelle hädässä olevaa ihmistä, joka ei osannut suojautua. Media teki bisnestä ihmisten hädästä. Matkatoimistojen oppaat olivat neuvoneet erityisesti lapsia välttelemään journalisteja kohdealueella. Median piittaamattomuus esimerkiksi nimien korjaamisesta vaivasi ihmisiä, jotka usein ensi kerran elämässään joutuivat lähituntumaan journalistien kanssa.

Tyypillistä oli, että kirjoittajat sanoivat kokeilleensa ensin teksti-TV:tä ja median verkkosivuja, mutta saaneensa sitten informaatiota www.sukellus.fi:stä ja sitä tietä myös www.thairy.net-sivuista, joihin sukeltajien sivuilla oli linkki. Näitä sivuja kiiteltiin järjestään nopean ja käytännöllisen informaation sekä keskustelumahdollisuuden vuoksi. Myös Thaimaassa sukeltajien informaatiota ja toimintakykyä kiiteltiin – siinä missä viranomaiset tuntuivat pettävän, motivoituneet ja tehokkaat sukeltajat tarjosivat käytännön apua.

Tapaninpäivän jälkeen täsmätiedon tarve kasvoi, sillä joukkoviestimet tarjosivat jo runsaasti yleiskuvauksia. Moni ilmoitti lähettäneensä tekstiviesteinä omilleen tietoja, joita oli saanut Suomen mediasta ja verkkoinformaatiosta. Näin siis moni matkalainenkin katseli katastrofia suomalaisin silmin. Paikan päällä seurattiin myös BBC Worldia siellä missä televisiot toimivat.

Kirjoittajien informaatiossa saattoi olla paikoin epätarkkuutta. Joku sanoi mediaa moitteessaan, että Reuters jo 26.12. oli lähettänyt Khao Lakin hotellinpitäjän haastattelun, jossa tämä kertoi reilun 60 suomalaisen vieraansa selvinneen hyökyaallosta, kun kirjoilla oli yli 200 suomalaista. Tällainen uutinen kuitenkin löytyy Reutersin arkistosta vasta 29.12. kohdalla.

Kansalaisten turhautuminen kanavoitui vahvimmin viranomaisiin, joista vain poliisi sai kiitosta toiminnastaan – tosin tuli myös muutama moite siitä, että paikallinen poliisi Suomessa ei osannut ottaa vastaan tietoja kadonneista. Varsinaiset moiteryöpyt kohdentuivat ulkoasiainministeriöön, jonka kriisipuhelin tukkeutui, ja jos sattui pääsemään läpi, luvattua takaisin soittoa ei tullut tai soittajaa palloiteltiin. UM:n mediassa antamat tiedot eivät pitäneet paikkaansa. Massatekstiviesti 29.12. tuli liian myöhään ja aiheutti enemmän sekaannusta kuin tukea. Kansalaisille syntyi tunne, että viranomaiset eivät uskoneet asioita, jotka he olivat aktiivisella tiedonhankinnallaan keränneet. UM ei joko vaivautunut tai pystynyt huolehtimaan siitä, että heidän yhteydenottonsa olisivat saaneet asianmukaisen käsittelyn.

Väsyneet ja paljon kokeneet ihmiset olivat myös herkkiä ylitulkitsemaan sekasortoisessa tilanteessa syntynyttä viestintää. Kullakin evakuoitilennolla oli runsaasti matkustajia, joiden identifiointipaperit olivat hukassa. Useampi kirjoittaja mainitsee mustan ristin, jonka SPR:n virkailijat Thaimaassa merkitsivät kynällä tällaisten matkustajien käteen. Kohde koki ristin kuoleman symboliksi.

5 ANALYYSI

5.1 Luonnonkatastrofien vaarat ja niistä varoittaminen

Suomalaisille tuttuja luonnonkatastrofeja ovat tulvat, kaatosateet ja ukkosmyrskyt. Ne ovat ennustettavissa ja niistä voidaan varoittaa. Matkailun ja tiedonvälityksen laajentumassa suomalaiset matkailijat ovat oppineet tuntemaan mm. lumivyöryt, hirmumyrskyt ja maanjäristykset. Näistäkin voidaan varoittaa, joskin niiltä suojautuminen voi olla vaikeaa.

Intian valtameren alueella koetaan vuosittain joitakin taifuuneja. Ne ovat sääilmiöinä ennustettavissa ja niiden etenemistä voidaan seurata sekä antaa varoituksia. Tsunami oli alueen väestölle ja valtaosalle matkailijoista outo ilmiö. Tapaninpäivän tsunamin tuhot aiheutti sen odottamattomuus ja massiivinen voima. Monet uhreista lähtivät uteliaina katsomaan yllättäen paljastunutta merenpohjaa eivätkä ehtineet tsunamin alta pois.

Tsunamiriskin todennäköisyysarvio

Coloradon yliopiston seismologian tutkijat ovat arvioineet, että voimakkuudeltaan Car Nikobaarin saaren maanjäristyksen 1881 kanssa samaa suuruusluokkaa eli noin 8 oleva maanjäristys voisi esiintyä alueella kerran noin 150 vuodessa. Tutkijoiden tarkka arvio toistuvuusjaksoksi on 157 ± 43 vuotta. Krakataun tulivuori Indonesiassa purkautui ja aiheutti tuhoisan tsunamin kaksi vuotta Car Nikobaarin maanjäristyksen jälkeen. Jos oletetaan, että Krakataun taiapaninpäivän 2004 suuruusluokkaa olevan tsunamin esiintymistodennäköisyys alueella on myös kerran 150 vuodessa, voidaan arvioida riski, mikä suomalaisella matkailijalla oli kuolla tsunamissa Intian valtameren alueella. Suomalaisia kuoli tapaninpäivänä 179 ja Intian valtameren alueella oli suomalaisia matkailijoita silloin 3 000. Alueelle matkustaneen suomalaisen todennäköisyys kuolla tsunamissa oli siten suuruusluokkaa

$$179/(3\,000 \times 365 \times 150) = 10^{-6}$$

Tätä voidaan verrata liikennekuoleman todennäköisyyteen Suomessa, mikä on suuruusluokkaa

$$400/(365 \times 5\,000\,000) = 2 \times 10^{-7}$$

Tässä on oletettu, että vuosittain menehtyy Suomessa liikenteessä noin 400 ihmistä ja kaikki 5 000 000 suomalaista ovat päivittäin alttiina liikennekuolemalle.

Itämeren matkustajalauttaliikenteessä ei ole sattunut 40 vuoden aikana muita pahoja onnettomuuksia kuin Estonia-onnettomuus, jossa kuoli noin 800 ihmistä. Jos oletetaan, että näiden 40 vuoden aikana, jona matkustajalauttaliikennettä Itämerellä on ollut, lauttamatkustajia oli vuodessa keskimäärin noin 5 000 000, saadaan lauttamatkustajan todennäköisyydeksi kuolla Itämerellä matkustajalautan onnettomuudessa

$$800/(5\,000\,000 \times 40) = 4 \times 10^{-6}$$

Vertaamalla edellä esitettyjä todennäköisyyksiä havaitaan, että todennäköisyys kuolla tsunamissa oli samaa suuruusluokkaa kuin joutua Suomessa liikennekuoleman tai Itämerellä matkustajalauttaonnettomuuden uhriksi. Erona näillä eri riskeillä on, että tsunamiriskin pienentäminen Intian valtamerellä on vasta alussa, kun taas muiden mainittujen riskien pienentämiseksi on jo tehty merkittävästi turvallisuustyötä.

Intian valtameren alueella tsunamiin ei ollut varauduttu, mutta esimerkiksi Havaijilla tällaisia varotoimenpiteitä on tehty. Tsunamille alttiina olevilla alueilla on viittoja pakoreiteistä, ja hotelleissa on tulipalon lisäksi myös ohjeet tsunamin varalta. Varokeinot ja varoitusjärjestelmä yhdessä ovat niissä oloissa niin tehokkaita, että sataa uhria voidaan pitää suuressakin tsunamissa vuosisadan katastrofina.

Tsunamin eikä myöskään muiden luonnonkatastrofien aineellisten tuhojen torjumiseksi ole suuriakaan mahdollisuuksia. Kevytrakenteiset rakennukset yleensä tuhoutuvat. Massiiviset rakenteet voivat kestää, varsinkin jos niissä on keveitä seiniä ja ikkunoita, jotka kantavia rakenteita vahingoittamatta voivat sortua veden paineesta. Inhimillisten tuhojen vähentämiseksi olisi tärkeintä saada ennakkovaroitus, jolloin alueelta voitaisiin siirtyä turvallisemmille seuduille. Tyynen valtameren alueelle, jossa tsunamit ovat kaikkein yleisimpiä, on organisoitu valvonta- ja hälytysjärjestelmä, joka varoittaa rantavaltioita tsunamivaarasta. Muilla merialueilla sellaista ei vielä ole. Intian valtameren alueella ei ollut myöskään viranomaista, joka olisi reagoinut Tyynen valtameren järjestelmän antamaan varoitukseen Sumatran länsipuolella tapahtuneesta vedenalaisesta maanjäristyksestä.

Intian valtamerelle ollaan luomassa kansainvälistä tsunamivaroitusjärjestelmää, jonka arvioidaan valmistuvan vuonna 2006. Alueen rantavaltiot ovat hankkimassa omia varoitusjärjestelmiään. Alueen saarilla on nyt 15 mittausasemaa. Tietojen nopea välittyminen 28.3.2005 sattuneen maanjäristyksen aiheuttamasta tsunamivaarasta myös alueen väestölle ja matkailijoille osoitti, että pieniinkin varoituksiin osataan nopeasti reagoida ja että paikallisia hälytysjärjestelmiä on kehitetty. Toisaalta 28.3.2005 maanjäristyksessä ilmeni myös turtumista varoituksiin, jos aiheettomia varoituksia tulee paljon. Sama ilmiö on havaittu Tyynenmeren tsunamivaroituksiin suhtautumisessa, jonka vuoksi siellä nykyisin annetaan varoitus vain silloin, kun tsunami on todella havaittu.

Varoitusjärjestelmän puuttuessa ihmisten on käytettävä tervettä järkeä. Sen edellytyksenä on riittävä tieto tsunamista ja siihen liittyvistä ennakoivista ilmiöistä. Tällaisia ovat mm. aistittu maanjäristys, veden pakeneminen rannoilta ja eläinten käyttäytyminen. Ihmisten tulisi omatoimisesti hakea tällaista tietoa, mutta sitä voisi olla myös viranomaisien, matkanjärjestäjien, järjestöjen ja erilaisten opetus- ja sivistyslaitosten taholta tarjolla. Tiedon avulla matkailijat pystyisivät paremmin seuraamaan ympäristönsä tapahtumia ja toimia siten, etteivät he tietämättömyyttään jäisi vaara-alueelle tai jopa uteliaisuuttaan tai uhkarohkeuttaan hakeutuisi sinne. Toisaalta 26.12.2004 katastrofista on ollut niin paljon tietoa julkisuudessa, että tsunami-tiedon voidaan perustellusti olettaa saavuttaneen lähes kaikki kansalaiset. Tiedottamista on jatkettava, ettei asia unohtuisi.

5.2 Muut kriisitilanteet ja toimenpiteet niiden seurauksien vähentämiseksi

Tsunamivaaran voidaan aallon nopean etenemisen ja pitkän kantaman takia arvioida olevan todellinen vaara lähes kaikkien valtamerien rannikoilla ja myös Välimerellä. Trooppisia hirmumyrskyjä esiintyy kaikkialla Kravun ja Kauriin kääntöpiirien välisillä merialueilla silloin, kun lämpötilaolosuhteet ovat myrskyn syntymiselle otolliset. Voimakkaita tornadoja esiintyy Pohjois-Amerikan keskitasangon eteläosissa.

Maanjäristyksiä ja tulivuorenpurkauksia esiintyy myös suomalaisten matkailijoiden suosimilla alueilla kuten Välimeren seutu, Kanarian saaret, Lähi-idän alueet, Kaakkois-Aasia, Japani ja Pohjois-Amerikan länsirannikko. Suuria lento-onnettomuuksia ja vesiliikenneonnettomuuksia voi sattua missä tahansa.

Tämän varalta paikallinen valmius suomalaisten matkailijoiden suosimilla alueilla on syytä selvittää ja tarpeen vaatiessa tukea sen kehittämistä. Esimerkiksi Thaimaan Punainen Risti on pyytänyt SPR:ltä tukea oman valmiustoimintansa vahvistamiseksi.

Suomessa voi esiintyä paikallisia kovia myrskyjä, ukkosmyrskyjä ja tulvia, jolloin voidaan puhua luonnonkatastrofista. Eri liikennemuodoissa voi tapahtua vakavia onnettomuuksia. Polttoaineiden ja kemikaalien kuljetuksissa sattuneet onnettomuudet voivat olla seurauksiltaan vakavia. Vakavana onnettomuusuhkana pidetään Suomenlahdella risteävillä reiteillä olevan säiliölaivan ja nopeakulkuisen matkustaja-aluksen yhteentörmäystä huonossa säässä.

Edellämäinnittuja suuronnettomuuksia on vaikeaa estää. Uhrien määrän vähentämiseksi olennaisia ovat ennaltaehkäisevät toimet. On tärkeää, että vaarat tiedostetaan ja onnettomuustilanteisiin varaudutaan sekä viranomaisten toimin että kansalaisten omalla varautumisella. Ulkomailla suomalaisia kohtaavien suuronnettomuuksien varalta on viranomaisten valmistauduttava samanlaisiin pelastamis-, evakuointi-, terveydenhuolto-, johtamis- ja viestintätoimenpiteisiin kuin mitä Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofissa toteutettiin. Viranomaisilla tulisi olla toimintasuunnitelmat erilaisten katastrofitilanteiden varalta.

Tulisi myös huolehtia siitä, että luonnonkatastrofien ja muiden kriisien yhteydessä viranomaisilla on käytettävissään luonnontieteellinen tieto ja muu tarvittava asiantuntemus tilannekuvan luomisen apuna.

5.3 Matkailualan toiminta ja riskien hallinnan kehittämistarpeet

Aasian katastrofin alkuvaiheen pelastustoimissa erityisesti Thaimaassa korostui hotellien, matkanjärjestäjien sekä muiden matkailuyritysten rooli. Toimijoiden normaalin työnjaon mukaan hotellit vastasivat evakuoinneista ja yhdessä matkanjärjestäjien kanssa asiakastietojen kokoamisesta. Ongelmana toiminnassa oli, että matkanjärjestäjien asiakkailla ei ollut käsitystä matkanjärjestäjien edustajien velvollisuuksista ja toimintamahdollisuuksista poikkeuksellisissa tilanteissa. Matkanjärjestäjät toimivat paikallisten viranomaisten ohjeiden mukaan sekä yhteistoiminnassa ulkoasiainhallinnon edustustojen kanssa. Tämän katastrofin aikana matkanjärjestäjien edustajat venyivät kohdetyössä oman jaksamisensa äärirajoille.

Sukellusyritysten toiminta pelastustoimissa ja asiakkaiden turvallisuudesta huolehtimisessa oli suomalaisten kannalta pahimmilla tuhoalueilla merkittävä. Sukellusyrityksillä on hyvä valmius huolehtia asiakkaiden turvallisuudesta erilaisissa olosuhteissa. Näiden yritysten toimijoilla oli yleisesti muita parempi käsitys tilanteen kehittymisestä, sillä heidän on arkipäivän työssään välttämätöntä seurata sääolojen kehitystä ja veden liikkeitä sukellusretkien aikana. Sukellusyritysten henkilökunnan vahvuutena oli Thaimaan alueella hyvä paikallistuntemus ja pitkäaikainen kokemus toiminnasta alueella. Matkanjärjestäjien toimintaa poikkeuksellisissa tilanteissa vaikeuttaa henkilöstön, erityisesti oppaiden vaihtuvuus ja lyhyehkö kokemus paikallisista olosuhteista.

Hyvä varautuminen ja valmius toimintaan poikkeuksellisissa tilanteissa perustuvat normaaliolojen toimintojen huolelliseen hoitamiseen. Matkailualalla tärkeää on toimiva yhteistyö eri sidosryhmien kanssa niin kotimaassa kuin kohdealueilla. Matkakohteiden turvallisuuden kannalta olennaista on yhteistoiminta kohdealueiden viranomaisten ja paikallisten matkailualan toimijoiden kanssa kohteiden ja kohdealueiden riskien tarkastelussa ja riskien hallinnan kehittämisessä.

Aasian katastrofin aikana yhteydenpito kohteissa matkanjärjestäjien edustajien ja Suomen ulkoasiainhallinnon edustajien välillä oli kankeaa. Tilanteen parantamiseksi olisi tärkeää lisätä arkipäiväistä yhteydenpitoa matkanjärjestäjien ja ulkoasiainhallinnon välillä. Tätä vaikeuttaa se, että molempien näiden edustajat kohteissa ja kohdemaissa vaihtuvat usein. Matkanjärjestäjien edustajat ovat kohteessa tavallisesti vain osan vuotta. Koko matkailualan riskianalyysityössä ulkoasiainhallinnon ja matkanjärjestäjien yhteistyötä tulisi kehittää nykyisestä.

Majoitusliikkeillä tulisi olla samanlaiset toimintaohjeet asiakkailleen kohdealueilla mahdollisten luonnononnettomuuksien varalta kuin niillä on hotellipalon varalta. Tietoa matkakohteiden riskeistä on syytä sisällyttää myös matkailijoille jaettaviin kohde-esittelyihin.

Vaaratilanteiden varalta tulee matkanjärjestäjien ja paikallisten majoitusliikkeiden jakaa kussakin kohteessa asiakkaille toimintaohjeet, tieto sairaaloista, tieto turvallisista kokoontumispaikoista sekä muista tarpeellisista asioista yleisen turvallisuuden lisäämiseksi. Tällaisten asioiden merkitys olisi syytä huomioida nykyistä huolellisemmin myös valittaessa matkanjärjestäjien palveluntarjoajia matkakohteissa.

Matkanjärjestäjien ja viranomaisten ohjeissa tulisi olla myös selkeä ohje yksilön omasta turvallisuusvastuusta, henki- ja matkavakuutusten tarpeellisuudesta sekä siitä, ettei Suomen valtiolla ole mahdollisuutta eikä ensisijaista velvollisuutta huolehtia matkailijoiden turvallisuudesta.

5.4 Tsunamin aiheuttamat suomalaismenetykset

1. Thaimaa

Thaimaassa olleista suomalaisista kuoli tai katosi 178. Heistä valtaosa, 170 henkilöä oli Khao Lakissa ja heistä 106 asui Blue Village Pakarang -hotellissa. Suurta uhrilukua tässä hotellissa selittää se, että se oli suomalaisten eniten käyttämä hotelli. Asiakkaina onnettomuuspäivänä oli kaikkiaan 174 suomalaista. Osa heistä oli retkillä onnettomuuden sattuessa. Blue Village Pakarangissa paikalla olleista suomalaisista selvisi hyökyaallosta hengissä noin 25 henkilöä.

Blue Village Pakarangin lapsiuhrien suuri määrä selittyy osittain sillä, että hotelli oli suunniteltu varta vasten lapsiperheiden asuttavaksi ja lapsiperheitä oli paikalla joulun aikaan paljon. Hotellissa oli myös runsaasti lapsille tarkoitettuja aktiviteettipalveluja. Ennen tsunamin tuloa lapsiperheitä oli jo ehtinyt kerääntyä paljon hotellin uima-allasalueelle.

Khao Lakin alueella tsunamin vaikutukset ovat monessa suhteessa verrattavissa sen vaikutuksiin Indonesian luoteisosissa. Suurin vyörymäkorkeus oli koko tsunamin toiseksi korkein. Tsunamin tuhoama alue kattoi Khao Lakissa koko alavan rannikkokaistan. Eroa oli paikallisen asutuksen oleellisesti pienempi määrä ja se, että uhreina oli myös paljon matkailijoita. Khao Lakissa tsunamin suuri voima johtui merenpohjan muodon vahvistavasta vaikutuksesta eikä maanjäristyksen läheisyydestä. Tämän voi olettaa johtaneen suurempaan paikalliseen vaihtelevuuteen tsunamin aiheuttamissa tuhoissa.

Muualla Thaimaassa suurin tsunamin vyörymäkorkeus jäi noin viiden metrin tuntumaan. Myös vyörymämatkat olivat jokilaaksoja lukuun ottamatta enintään satoja metrejä. Edel-

lytykset pelastua olisivat olleet hyvät, jos ihmiset olisivat tunteneet tsunamin ominaisuuksia.

Kertomusten mukaan ensimmäinen aalto ei yleensä ollut tuhoisin. Toinen tai kolmas olivat monien kuvausten perusteella suurimpia. Useimmissa paikoissa ei ollut mitään aaltoseinää, vaan vesi vain nousi. Sielläkin missä aaltoseinä (bore) esiintyi, mitatut virtausnopeudet olivat välillä 5–13 m/s. Tällaisen virtauksen isku vastaa putoamista veteen 1–9 m korkeudelta, siis alempaa kuin korkeimmat uimahyppytelineet. Virtausnopeus oli yleensä niin vahva, että sitä oli mahdotonta vastustaa, mutta veden ensi-isku ei sellaiseen liene ollut tappava. Raivokkaan pyörteisessä vedessä ihmiset eivät ole päässeet ajoissa pinnalle hengittämään. Pyörteet ovat olleet niin vahvoja, että ne ovat repineet vaatteet pois ja kolhineet uhreja kiviin ja rakennuksiin ja irtaimiin esineisiin. Pyörteet myös nostivat veden pohjasta hiekkaa ja mutaa sellaisia määriä, että veden sijasta voidaan puhua hiekkavellistä, joka on tunkeutunut keuhkoihin ja poskionteloihin.

Olosuhteet olivat monessa tapauksessa verrattavissa kosken pyörteisiin joutumiseen sillä erotuksella, että pyörteisissä olo on voinut kestää parikin tuntia. On kuvauksia, kuinka puista kiinni pitäneet ihmiset ovat menettäneet otteensa. Jotkut ovat pelastuneet patjojen avulla, mutta ne ovat usein myöhemmin menettäneet kannatuskykynsä. On todennäköistä, että uhreja on menehtynyt kaikissa tulvimisen vaiheissa.

Pahimmilla tuhoalueilla Khao Lakissa hyökyaalto ja sen synnyttämä pyörteinen vesimassa on ollut niin voimakas, että olinpaikka rannalla aallon iskiessä ei juuri ole vaikuttanut menehtymiseen tai pelastumiseen. Ihmisiä on menehtynyt myös sisälle hotellirakennuksiin ja ajoneuvoihin. Uimataito tai hyvä yleiskunto ei näytä vaikuttaneen pelastumiseen. Enemmän siihen on vaikuttanut, onko ihminen jäänyt johonkin kiinni veden alla tai ovatko vedessä kelluneet esineet osuneet häneen. Pienten lasten pelastautumismahdollisuudet olivat vallitsevissa olosuhteissa olemattomat. Useimmat Khao Lakissa pelastuneet ovat kertoneet saaneensa tukea jostakin kelluvasta esineestä tai tarttuneensa puiden oksiin. Kaikki aallosta selvinneet uhrat ovat kertoneet olleensa hyvin uupuneita vedessä olon ja pelastajien odottamisen jälkeen. Kuumuus, fyysinen ponnistelu ja nestehukka ovat vieneet voimat.

Aiheettomat hälytykset

Pelastustöitä, uhrien evakuointia ja erityisesti tilanteen hallintaan saattamista vaikeuttivat monet aiheettomat aaltohälytykset sunnuntaina 26.12. ja maanantaina 27.12. Hälytysten takia ihmiset joutuivat olemaan evakuoituneina vuorten rinteillä ja Phuketissa mm. hotellien katoilla pitkälle tapaninpäivän iltaan. Khao Lakin pelastustoimien aloittaminen viivästyi aiheettomien aaltohälytysten vuoksi. Merkittäviä aaltoja ei tullut enää mihinkään osaan Phuketin, Khao Lakin tai Krabin aluetta noin kello 14 jälkeen.

Eräs matkailija kertoo saaneensa Suomesta "varman tiedon" uuden, suuren aallon tulemisesta 26.12. klo 15.58.

Aiheettomat aaltohälytykset vaikuttivat viranomaisten toimintaan. Eräs eniten vahinkoa aiheuttanut väärään hälytykseen liittynyt tapahtumasarja sattui Tap Lamun ja Phuket–Bangkok maantien risteyksessä sunnuntaina noin klo 20. Sukellusretkeltä Similan-saarilta palaamassa ollut ryhmä, yhteensä noin 100 henkeä, joista noin 80 suomalaisia, oli juuri saatu kootuksi iltapimeässä aallon tuhoamalla satama-alueella ja heitä oltiin viemässä evakuointipaikkaan, kun sotilasajoneuvoja ajoi paikalle kuuluttaen "Very big wave coming!". Autot eivät pysähtyneet, vaan ainoastaan hidastivat vauhtiaan ja ihmiset

ming!". Autot eivät pysähtyneet, vaan ainoastaan hidastivat vauhtiaan ja ihmiset hyppiivät liikkuviin autoihin, jolloin osa heistä loukkaantui. Tilanne oli sekava ja sen seurauksena ryhmä hajosi. Sen kokoamiseen meni monta tuntia. Aaltovaroitus osoittautui perusteettomaksi.

Myös koko Takuapan sairaala evakuoitiin aaltohälytyksen takia sairaalan ylimpiin kerroksiin ja katoille useaksi tunniksi sunnuntaina iltapäivällä. Tilanne aiheutti paniikkia ja epätietoisuutta potilaiden keskuudessa sekä katkoksia hoitotoimissa.

Kenelläkään paikalla olleella ei ollut edellytyksiä arvioida hälytysten todenperäisyyttä. Ainoa vaihtoehto oli ottaa kaikki hälytykset tosissaan.

Täpärästi hyökyaallon alta pelastunut matkaopas kuvasi: "Kun muut juoksivat, ainoa vaihtoehto oli juosta itsekin".

Khao Lakissa uhreilla on kulunut aikaa keskimäärin 2–3 tuntia varsinaisesta hyökyaallosta siihen, että he ovat pelastautuneet tai tulleet pelastetuiksi ja saaneet kyydin sairaalaan tai muuhun ensiapua tarjoavaan pisteeseen. Tästä ajasta jopa yksi tunti on voinut kulua siihen, että he ovat odottaneet, vieläkö suuria aaltoja on tulossa, ennen kuin ovat uskaltaneet laskeutua turvapaikoista kuten talojen katoilta, puista tai sähköpylväistä alas. Poikkeuksena ovat ne kaksi suomalaista, jotka ovat joutuneet odottamaan pelastajiaan viidakossa yli yön.

Lähes kaikki uhrit ovat saaneet apua paikallisilta asukkailta pelastautumisessa Khao Lakin onnettomuuspaikoilta Phuket-Bangkok maantien varteen. Myös lievästi loukkaantuneet uhrit ovat auttaneet vaikeasti loukkaantuneiden pelastamisessa. Joitakin suomalaisia on pelastettu helikopterilla suoraan onnettomuuspaikalta.

Jos hotellien henkilökunta olisi ollut perillä tsunamista ja hotelleissa olisi ollut vastaava suunnitelma tsunamin varalta kuin mitä niissä oli hotellipalon varalta, monet uhrit olisi voitu välttää. Pistokokeina Khao Lakissa tehty tarkastelu osoitti, että jokaisessa tutkimuksessa tapauksessa löytyi läheltä pakopaikkoja, joihin moni olisi ehtinyt alle 10 minuutissa. Näin oli jopa Pakarang-niemen kainalossa, josta pitkät kiertävät tieyhteydet, matalat rakennukset ja hotellialueen takana oleva viidakko ja joet tekivät lähtökohtaisesti loukun tsunamin tullessa. Alueella oli kuitenkin muutamia korkeampia rakennuksia, joiden ylin (kolmas) kerros säilyi vahingoittumattomana ja matalampienkin rakennusten katoista säilyi puolet. Lisäksi alle 800 m päässä on vähäinen mäki, johon kuitenkin suuri määrä ihmisiä olisi voinut paeta. Koska mitään ohjeita tsunamin varalta ei ollut, näitä mahdollisuuksia eivät voineet hyödyntää nekään, jotka aavistivat vaaran veden huomiota herättävästä pakenemisestä.

2. Sri Lanka

Sri Lankassa tuho kosketti erityisesti paikallista väestöä. Etelä- ja itärannikolla huuhtoutui kokonaisia kyliä mereen. Valtaosa uhreista Sri Lankassa on ilmeisesti kuollut välittömästi, jolloin terveydenhuoltojärjestelmä ei ole kuormittunut samalla tavoin kuin Thaimaassa.

Sri Lankassa olleiden suomalaisten kokemukset osoittavat, että siellä veden varassa olleetkaan eivät välttämättä loukkaantuneet vakavasti. Ainoa suomalainen kuolemantapaus sattui Hikkaduwan rannalla, jossa 66-vuotias nainen hukkui ollessaan uimassa.

Ero Thaimaan aaltokokemuksiin nähden on se, että veden varassa on oltu huomattavasti lyhyempi aika (enintään 30 min) ja kuljettu lyhyempi matka. Myöskään virtaus ei ole ollut niin pyörteistä kuin Thaimaan uhrin ovat kuvanneet. Veden kuljettamiseksi ovat suomalaisista joutuneet lähinnä vain ne, jotka ovat olleet vedessä uimassa. Heitä oli tuohon aikaan aamusta vähän. Useimmat ihmiset ovat olleet aamiaisella tai hotellihuoneessa. Aamiaisella olleista monet joutuivat juoksemaan pakoon vettä, jota tulvi ikkunoiden läpi. Nämä ihmiset pelastautuivat yleensä hotellien ylempiin kerroksiin: Sri Lankan rantahotellit ovat yleensä olleet yli 2 kerrosta korkeita, joten tilanne pelastautumisen kannalta on ollut erilainen kuin esimerkiksi Khao Lakissa.

Sri Lankassa meni kaasuputkia poikki jo ensimmäisten aaltojen voimasta ja ilmassa oli voimakas kaasun haju. Myöskään varmuutta korkeampien hotellirakennusten kestävydestä ei ollut. Useat ihmiset evakuoituivatkin heti ensimmäisen aallon jälkeen pois kyljen keskustoista mäkien rinteille.

Hikkaduwassa vesi pakeni ensimmäisen aallon jälkeen noin 10 minuutin ajaksi. Tänä aikana suuri osa paikallisista meni auttamaan rannalle jääneitä, mutta turistit evakuoituivat joko hotellien ylempiin kerroksiin tai mäkien rinteille. Suurin osa paikallisista kuolonuhreista oli ilmeisesti juuri toisen aallon aiheuttamia. Toinen aalto aiheutti merkittävää tuhoa myös hotellien alimmissa kerroksissa.

5.5 Onnettomuudessa mukana olleiden ja heidän omaistensa kokemukset

Onnettomuudessa mukana olleiden ja heidän omaistensa kertomusten pohjalta on hahmottunut monipuolinen ja hyvin vaihteleva kuva ihmisten kokemuksista onnettomuusalueella ja kotimaassa. Vaikka ulkomaille matkustaessaan ihmisen täytyy hyväksyä tiettyjä riskejä ja sopeutua erilaisiin kulttuurisiin oloihin, oli tapainpäivänä koettu tilanne kaikkien osapuolten kannalta niin käsittämätön, että se herätti ymmärrettävästi paniikkia, tuskaa ja ahdistusta sen kokeneissa. Tästä johtuen myös odotukset sille, miten uhreja olisi voitu tai pitänyt auttaa olivat osin epärealistisia. Vaatimuksissa on unohdettu esimerkiksi se tosiseikka, että kunkin maan viranomaiset ovat ensisijaisesti vastuussa alueellaan pelastustoimesta ja siellä oleskelevien ihmisten turvallisuudesta ja.

Hyökyaalto ja sen aiheuttama katastrofi tuli täytenä yllätyksenä kaikissa kohteissa sekä alueiden viranomaisille että paikallisille asukkaille ja matkailijoille. Hyökyaaltoa edeltänyt veden pakeneminen rannoilla oli tuntematon ilmiö miltei kaikille. Haastateltujen joukossa on vain muutamia henkilöitä, jotka ovat osanneet pitää veden pakenemista varoittavana merkinä. Valtaosa ihmisistä näyttää päinvastoin tulleen rannalle nähdäkseen erikoisen luonnonilmiön. Vielä ensimmäisen aallon tultua pyrkivät lukuisat turistit esimerkiksi Phuketin Karon Beachillä rannalle kuvaamaan veden nousua.

Pahiten tuhoutuneilla alueilla, suomalaisten matkakohteista eritoten Khao Lakissa, hyökyaallon jälkeen kuolleita ja vakavasti loukkaantuneita ihmisiä oli kaikkialla, talot ja muut rakennelmat olivat sortuneet ja loukkaantuneet ihmiset etsivät kadonneita omaisiaan. Omatoimista pelastautumista rannoilta hidasti epätietoisuus uusien aaltojen tulosta, joten he varmuuden vuoksi pysyttelivät korkeilla paikoilla kuten talojen katoilla. Tämän kokemuksen valossa on ymmärrettävää, että myöhemmin perusteettomiksi osoittautuneet aaltohälytykset aiheuttivat kaukana rannoiltakin paniikkia vielä tunteja varsinaisen hyökyaallon tulon jälkeen. Pieniä aaltoja tuli rantaan koko tapainpäivän iltapäivän ajan,

mutta perustetta pelätä uuden suuren aallon tuloa ei ollut. Tätä tietoa ei matkailijoilla ja viranomaisilla kuitenkaan ollut käytettävissään.

Veden kuljetettavana oleminen ja pelastajien odottaminen kovassa helteessä kuluttivat uhrien voimia, vaikka fyysiset vammat eivät olisikaan olleet pahoja. Onneksi pelastustöihin osallistuneet ymmärsivät nestehukan vaaran ja ensimmäinen toimenpide on säännönmukaisesti ollut juotavan tarjoaminen uhreille. Paikallisten asukkaiden toiminta niin Thaimaassa kuin Sri Lankassakin on saanut kiitosta osakseen. Sri Lankassa asukkaat ottivat hyökyaallosta pelastuneita koteihinsa ja antoivat heille ruokaa, juomaa ja vaatteita. Thaimaassa asukkaat huolehtivat pelastuneista erilaisilla kokoamispaikoilla ja antoivat ajoneuvojaan sairaalakuljetuksiin.

Thaimaan tuhoalueen sairaaloissa tilanne oli erityisesti kahden ensimmäisen vuorokauden aikana kaoottinen. Esimerkiksi Takuapan sairaalan tilannetta voisi verrata siihen, että keskikokoiseen suomalaiseen terveystieteeseen tuotaisiin yhtäkkiä satoja potilaita. Erityisesti vähäisen kielitaidon omaavat potilaat ovat kokeneet olonsa ahdistuneeksi. Monet ovat tunteneet itsensä hylätyiksi ja vaille apua jätetyiksi. Vaikka sairaaloiden henkilöstö on varmasti tehnyt parhaansa potilaiden kiireellisyysjärjestykseen asettamisessa, monet loukkaantuneet ovat tunteneet itsensä syrjityiksi. Useat vaikeasti loukkaantuneet ovat toisaalta kertoneet yllättyneensä siitä, miten nopeasti he saivat ensiavun, pääsivät röntgeniin ja muihin hoitotoimenpiteisiin.

Uhrit kaipasivat sairaaloissa suomalaisen lääkintähenkilöstön läsnäoloa. Monet ovat kuvanneet onnistuneena järjestelynä ruotsalaisten lääkäreiden ja eräänlaisten sairaala-koordinaattoreiden toimintaa. Nämä konsultoivat ruotsalaisten potilaiden hoidosta paikallisten lääkäreiden kanssa. Kyseiset henkilöt, joita oli muun muassa Takuapan ja Bangkok Phuketin sairaaloissa olivat paikalla syystä tai toisesta olleita vapaaehtoisia. Vastaavalla tavalla suomalaisia Thaimaassa olleita lääkäreitä on toiminut vapaaehtoistehtävissä joissakin sairaaloissa. Joka tapauksessa suomalaiset uhrit kuvaavat helpotuksen olleen suuri, kun ensimmäiset EMA-Groupin ja SPR:n lääkärit ovat ilmestyneet paikalle.

Suomalaiset matkailijat auttoivat toinen toisiaan. Itsekin loukkaantuneet, mutta liikuntakykyiset, muut pelastuneet ja sairaaloiden ulkopuolelta saapuneet vapaaehtoiset kuten esimerkiksi sukelluskoulujen henkilöstö sekä muut maassa asuvat ja työskentelevät suomalaiset auttoivat loukkaantuneita monin tavoin. Kielitaidosta oli tässä suurta hyötyä. Kaikkien näiden ihmisten toiminnalla on ollut uhrien mielialan kannalta suuri merkitys.

Yleinen tietämättömyys synnytti piinaa. Uhrit eivät tienneet, mitä alun perin oli sattunut ja kuinka laaja-alainen katastrofi oli kyseessä. Yhteyttä kotimaahan ei ensimmäisen päivän aikana juuri saanut eikä uhreilla ollut tietoa läheistensä kohtalosta. Selvinneistäkin saman perheen jäsenet ovat saattaneet samasta lähtökohdasta päätyä jopa kolmeen eri sairaalaan. Halu päästä etsimään kadonneita läheisiä vaikutti muun muassa siihen, että kaikki eivät ottaneet vastaan esimerkiksi tarjottua kuljetusta Phuketista Bangkokiin tai jopa lentoa kotimaahan.

Ulkoasianministeriön kriisikeskuksen toimintaa on arvosteltu. Tilanne oli sekava, kun puhelujen jonotusmahdollisuus puuttui. Sekä onnettomuudessa mukana olleet että heidän omaisensa ovat pitäneet ongelmallisena, että ulkoasiainhallinto pitäytyi pitkään normaaleissa virastorutiineissa hahmottamatta tilanteen poikkeuksellista luonnetta.

Suomalainen omainen oli saanut Thaimaasta täsmälliset tiedot noin 15 ihmisen kohtaloista. Vaikka viisi perheen jäsentä yritti soittaa maanantaina 27.12. jatkuvasti UM:n kriisipuhelimeen, yhteyttä ei saatu. Omainen soitti puhelinvaihteeseen ja pyysi, että joku ottaisi tiedot hänen sanelustaan paperille. Vaihteenhoitaja kieltäytyi ja kehotti vain yrittämään edelleen kriisipuhelimeen.

Thaimaassa asuva suomalainen, joka oli lähtenyt vapaaehtoisena pelastustoimiin, soitti 26.12. noin klo 21 paikallista aikaa Suomen Bangkokin suurlähetystöön ja halusi ilmoittaa joukon elossa olevien nimiä. Sieltä sanottiin, että tiedot olisi hyvä lähettää faksilla. Joku seurueesta muistuttaa tokaisseensa, että täällä ei ole faksia eikä yhtään ehjää taloa. Vapaaehtoinen sai myöhemmin listan perille tekstiviestillä ystävilleen ja omaisilleen kotimaahan ja nämä välittivät tiedot eteenpäin.

Sekä matkatoimistoja että ulkoasiainministeriötä on arvosteltu siitä, että niihin soittaneisiin on luvattu ottaa yhteyttä, mutta tätä ei aina tehty.

Matkatoimistoilla oli myös tietosuojaongelmia. Ne eivät saaneet kertoa kenellekään, onko tietty henkilö heidän matkallaan. Tiukimmista periaatteista kuitenkin luovuttiin maanantaina 27.12. Kun henkilö kysyi puhelimesta, onko hänen tiettyyn kohteeseen matkannut omaisensa tavoitettu, kysymykseen vastattiin. Asiasta keskusteltiin sittemmin valmiuspäällikkokokouksessa ja menettelyyn hankittiin tietosuojavaikuttuneen hyväksyminen. Omaiset kokivat palvelun myönteisenä ja se vähensi muun muassa UM:n kriisikeskukseen tulevien puhelujen määrää. Omaiset turhautuivat myös siihen, että samat tiedot kadoksissa olevista jouduttiin ilmoittamaan moneen kertaan poliisille, UM:lle, matkatoimistolle tai samalle viranomaiselle yhä uudestaan. Useampi omainen saattoi ilmoittaa samasta kadonneesta.

Omaisten huolta lisäsivät väärinkäsitykset matkalla olleiden kohtaloista. Eri henkilöiden kokoamissa pelastuneiden nimilistoissa oli virheitä, vierasmaalaiset eivät osanneet kirjoittaa suomalaisia nimiä oikein, todellisuudessa kadoksissa olleita joutui pelastuneiden listoille ja päinvastoin. Internet osoittautui merkittäväksi informaation välityskanavaksi. Runsaasti kiitosta on saanut niin sanottu sukeltajien lista. Suomessakin seurattiin Thaimaan sairaaloiden verkkosivuja ja etsittiin ihmisiä niiltä. Eräät suomalaisen vientikaupan palveluksessa Thaimaassa olleet seurasivat thaimalaisia verkkosivuja ja pystyivät kielitaitoisina välittämään tietoa suomalaisten kohtaloista.

Onnettomuudessa mukana olleet ja heidän omaisensa ovat arvostelleet journalistien toimintaa lentokoneissa, lentoasemilla ja kotipaikkakunnilla. Monet ovat kokeneet yhteydenotot ja haastatteluyritykset ahdistavina. Joissakin tapauksissa nimen suoja on lupausta huolimatta petetty. Myös kirjoitusten sisältöä on arvosteltu.

Palaute sekä eloonjääneiden kotiutettujen että vainajien vastaanotosta Helsinki-Vantaan lentoasemalla on ollut paria poikkeusta lukuun ottamatta myönteistä.

Katastrofialueella olleiden matkailijoiden kokemukset tilanteesta poikkeavat suuresti toisistaan. Matkailijat, joilla ei ole ollut mitään vaaraa, ovat vasta kotimaassa lehtiä luettuun tajunneet, mistä on ollut kysymys. Ihmisillä, jotka eivät ole nähneet hyökyaaltoa, on ollut vaikea eläytyä toisten kauhukokemuksiin. Tämä on näkynyt myös matkailijoiden käyttäytymisessä toisiaan ja matkatoimistojen työntekijöitä kohtaan kohteissa, lentoasemilla ja kotimaahan palattua.

5.6 Matkavakuutukset ja korvausturvan puutteet

Aasian katastrofin yhteydessä tuli ilmi, että matkailijoiden matkavakuutusturva oli hyvin vaihteleva. EU-jäsenyyden myötä vapaaehtoisen vakuutustoiminnan tuoteysteistyö loppui Suomessa eikä enää ole yhtenäisiä matkavakuutusehtoja. Matkavakuutustoimintaa harjoittavien yhtiöiden tuotteet poikkeavat yhä enemmän toisistaan ja Suomen markkinoille on tullut myös paljon lähinnä luottokortteihin liittyviä matkavakuutustuotteita, joissa vakuutuksenantajana on joku kansainvälinen vakuuttaja.

Matkavakuutusten hankkimiskriteerinä on ennen kaikkea hankkimisen helppous ja vakuutusmaksun pienuus. Vakuutusten tuotesisältöön ei näin ollen kiinnitetä riittävästi huomiota. Matkoilla mukana olevan omaisuuden kokonaisarvon tiedostaminen on heikolla tasolla Suomessa eivätkä suomalaiset ole juurikaan sisäistäneet matkustamiseen liittyvien riskien suuruuksia tai todennäköisyyksiä.

Tyypillisten matkavakuutusten mukaan luonnonkatastrofi sinänsä ei ole vakuutustapahuma eli yksin sen perusteella ei synny korvausperustetta. Merkittävistä vakuuttajista yksi yhtiö on sisällyttänyt tuotteeseensa maininnan viranomaismääräyksestä korvattavuuden perusteena. Se tulkitsi tsunamionnettomuuden yhteydessä, että Suomen valtion evakuointioperaatiota pidetään viranomaismääräyksenä ja siten vakuutusyhtiö on korvannut vakuutetuilleen muita enemmän taloudellisia vahinkoja. Tässä tilanteessa evakuointi ei perustunut Suomen valtion määräykseen, vaan vapaaehtoisuuteen.

Jos Suomen valtio ei olisi päättänyt kustannuksellaan evakuoida suomalaisia, olisi jokainen omin voimin selviytynyt joutunut vastaamaan vaihtoehtoismajoituksen ja ennen-aikaisen matkalta paluun kustannuksista.

Tämä johtuu siitä, että valmismatkalain mukaan matkanjärjestäjä vapautuu lähes kaikesta vastuustaan ylivoimaisen esteen (kuten luonnonkatastrofi) kohdatessaan. Matkanjärjestäjän vastuulla on vain kohtuullinen avustaminen majoituksen ja paluumatkojen järjestämisessä, mutta ei ko. asioiden korvaaminen. Ainoa taloudellinen vastuu on matkahinnan palauttaminen menetettyjen matkapäivien suhteessa. Korvauksen määrä vaihteli siis tässäkin tapauksessa suuresti ja satunnaisesti sen mukaan, missä vaiheessa kunkin matkaa tsunami iski. Oleellista on siis havaita, että markkinoilla olevien matkavakuutustuotteiden avulla kuluttajat eivät pysty varmuudella siirtämään mahdollisesta luonnonkatastrofista aiheutuvia taloudellisia riskejä vakuutusyhtiölle.

5.7 Pelastus- ja evakuointijärjestelyjen toiminta

5.7.1 Pelastustoiminta

1. Thaimaa

Onnettomuuden seurausten vakavuuden kannalta olennaista oli se, ettei tsunamionnettomuuteen Thaimaassa ollut varauduttu. Varoitusjärjestelmää ei ollut.

Tämän tyyppiseen onnettomuuteen liittyvää koulutusta ei kuulunut Thaimaan koulutusjärjestelmään eikä matkailuelinkeinojen riskienhallintaan. Tsunamin suurten vesimassojen nopeita liikkeitä ei osattu kokea uhkaksi eikä tuhon äkillisyyttä ja laajuutta osattu ennakoida. Tämän seurauksena pelastustoimintaan osallistuneilla organisaatioilla ei ollut riittävää toimintavalmiutta tapahtumahetkellä. Tsunami sai aikaan sekä inhimillisiä että aineellisia vahinkoja myös pelastus- ja lääkintäorganisaatioiden yksiköissä ja tukikohdis-

sa. Pelastustoimintaan ja lääkinälliseen pelastustoimintaan osallistuvien organisaatioiden henkilöstöä eikä yksityisiä kansalaisia ollut koulutettu toimimaan tsunamin olosuhteissa. Tilannetta pahensi se, että Thaimaassa on Bangkokia lukuun ottamatta huomattavan vähän ambulansseja ja monet niistä ovat huonosti varusteltuja. Sen sijaan kaikilla Thaimaan sairaaloilla, niin yksityisillä kuin julkisillakin, oli olemassa suunnitelmat suur-onnettomuuksien varalle.

Matkailijoiden pelastumista ajatellen ongelma oli kaikilla sama. Ennakkovaroitusta ei tullut ja vaikka tsunamin tulosta alkoi jo olla havaintoja, matkailijoita ei yleensä opastettu toimimaan eikä tilannetta ymmärretty kokea uhkaksi. Poikkeuksena olivat eräät sukellusrytykset, joiden henkilöstö oli nopeasti tilanteen tasalla. Näiden mukana olleet suomalaiset opastettiin muiden kanssa ajoissa turvaan. Pelastustoiminnan käynnistyttyä suomalaiset, kuten muutkin ulkomaiset matkailijat, saivat kaikkialla paikallisilta apua todella kiitettävästi. Näyttää siltä, että uhrien suuren määrän ja tilanteen kaaottisuuden vuoksi katastrofin ensimmäisiä pelastustoimia ei Thaimaassa olisi juuri voitu toteuttaa nyt koettua nopeammin. Vahvuutena ensimmäisen vuorokauden aikana pelastustoisissa oli, että Thaimaan katastrofiorganisaatio perustuu kylätasolla omatoimiseen varautumiseen ja paikallisilla asukkailla on selkeä vastuu pelastustoimiin osallistumisessa, josta he ovat myös tietoisia. Tämä ilmenee useista uhrien kertomuksista, joissa korostetaan paikallisten asukkaiden avuliaisuutta ja omatoimisuutta pelastustöissä, uhrien ensihuollossa ja kuljetusten järjestämisessä.

Millään Suomesta lähetetyillä pelastusyksiköillä ei olisi voitu pelastaa ketään niistä suomalaisista, jotka kuolivat tai katosivat katastrofissa. Näin siitäkin huolimatta, että päätös lähettämisestä olisi tehty 26.12., ja vaikka apu olisi saatettu matkaan vielä saman päivän aikana.

Etsintöjä vaikeutti se, ettei edustustoilla ollut tietoja omatoimimatkailijoista eikä alueella pitempään oleskelevista. Matkatoimistoilla on tiedot vain omista asiakkaistaan. Ulkoministeriöllä on mobiilipalvelu, jonka tarkoituksena on auttaa suomalaisia kriisitilanteessa sekä antaa tietoja eri maiden matkustusturvallisuudesta. Kun lähettää matkustustietonsa sähköpostina Suomen edustustolle, se pystyy varoittamaan matkailijoita tai tiedottamaan kriisijärjestelyistä.

2. Sri Lanka

Kuten Thaimaassa, myöskään Sri Lankassa ei ollut varoitusjärjestelmää eikä toimintaohjeita tsunamin varalta.

Suomalaisten matkailijoiden pelastumiseen viranomaistoiminta sen enempää kuin avustusjärjestöjenkään toiminta ei vaikuttanut. Suomalaisten silminnäkijöiden kertomusten perusteella alueella organisoidusta viranomaisavusta ei muutenkaan ollut havaintoja. Suomalaisten evakuoinnissa keskeisiä toimijoita olivat paikalliset, alueella asuneet suomalaiset sekä matkatoimistojen työntekijät. Evakuointi perustui myös omatoimisuuteen. Hämmennystä oli paljon ihmisten siirtyessä huhujen perässä hotellista toiseen. Paikallisten asukkaiden avustustoiminta ei ollut yhtä organisoitua kuin Thaimaassa, mutta he auttoivat matkailijoita merkittävästi majoittamalla heitä sekä antamalla ruokaa, juomaa ja vaatteita.

5.7.2 Evakuointijärjestelyt

1. Thaimaa

Thaimaassa uhrien kuljettamiseen käytettiin erilaisia kuljetusvälineitä: yksityisautoja, skoottereita, hotellien pakettiautoja ja busseja, ambulansseja ja sotilaskuorma-autoja. Lisäksi loukkaantuneita kuljetettiin poliisin helikoptereilla, sotilashelikoptereilla ja -lentokoneilla sekä lentoyhtiöiden koneilla.

Helikoptereita käytettiin jo pari tuntia onnettomuuden jälkeen esimerkiksi uhrien siirtämiseen Blue Village Pakarangin bungalow-alueelta Takuapan sairaalaan. Samoin Krabilla on suomalaisia siirretty helikopterilla hoitoon. Takuapan sairaalasta siirrettiin useita kymmeniä potilaita sotilashelikopterilla hoitoon Phuketiin ja Bangkokiin. Lentoteitse siirrettiin potilaita myös kaukaisempiin sairaaloihin kuten Surat Thaniin ja Hat Yaihin. Phuketin lentokentältä oli suora ilmasilta Bangkokiin. Kuljetuksiin käytettiin Thai Airwaysin liikennelentokoneita ja Thaimaan asevoimien sotilaslentokoneita. Näillä lennoilla kuljetettiin sekä loukkaantuneita että loukkaantumattomia turisteja eikä niistä otettu maksua.

Khao Lakissa uhreja kuljetettiin sairaaloihin avolava-autoilla. Näitä oli käytössä sekä yksityisillä että viranomaisilla. Ambulansseja oli Khao Lakissa käytössä lähinnä sairaaloista tehtäviin siirtokuljetuksiin, joista osa tehtiin myös pikkubusseiksi varustetuilla pakettiautoilla. Phuketissa kuljetusten etäisyydet olivat lyhyempiä ja siellä käytettiin kuljetuksiin yksityisautojen ohella esimerkiksi skoottereita. Phuketissa uhreja kuljetettiin onnettomuuspaikoilta ja hotelleista myös ambulansseilla paikallisille klinikoille ja Phuket Townin sairaaloihin.

Laajamittaisempaan loukkaantumattomien tai lievästi loukkaantuneiden turistien siirtämiseen kokoamispaikkoihin (temppeleille ja temppelikouluille) Khao Lakin alueella käytettiin sotilaskuorma-autoja. Kokoamispaikoista turisteja siirrettiin lentokentälle tai Phuketin hotelleihin turistibusseilla. Niiden järjestämisestä vastasivat matkatoimistot ja hotellit.

2. Sri Lanka

Valmismatkalaisten evakuointi Sri Lankasta näyttää tapahtuneen nopeasti ja tehokkaasti. Hikkaduwassa hotellit ja matkatoimistot järjestivät yhdessä viimeistään maanantaina 27.12. matkustajien bussikuljetukset lentokentälle tai Colombon hotelleihin kentälle lähtöä odottamaan. Kotiuttamislentoja Colombosta oli kaksi, joilla tuotiin yhteensä 439 matkustajaa. Loput Sri Lankassa olleet suomalaiset kotiutettiin muiden lentoyhtiöiden vuoroilla. Merkittävä osa omatoimimatkalaisista käytti lentoyhtiönään Tshekin lentoyhtiötä (CSA) ja toisaalta esimerkiksi Tjareborgin asiakkaita kotiutettiin vielä loppuviikosta SAS:n lennoilla Tukholman kautta.

Omatoimimatkalaisten evakuointi ei ole ollut yhtä selväpiirteistä. Sen sujuvuuteen on vaikuttanut muun muassa se, miten aktiivisen roolin hotelli on ottanut asiakkaidensa evakuoinnissa. Lentokentällä omatoimimatkalaisten kokemus on ollut, että he ovat saaneet evakuointilennoilla vain matkanjärjestäjiltä yli jääneet paikat. Tämän vuoksi osa heistä on joutunut odottamaan lentoaan pidempään. Matkalla majoituspaikasta Colombon osa omatoimimatkalaisista on majoitettu Colombon ulkopuolella sijaitsevaan urheiluhalliin, josta oli järjestetty kuljetukset lentokentälle. Matkatoimistojen asiakkaat oli majoitettu hotelleihin Colombossa.

Kokemukset evakuoinnin sujuvuudesta ja tilanteen hallinnasta Sri Lankassa vaihtelevat eri havainnoitsijoiden kesken. Yleisesti näytti siltä, että evakuointibusseihin on otettu matkustajia riippumatta siitä, olivatko he tietyn matkatoimiston asiakkaita. Sekavuutta ja tiedon katkoksia evakuointibussien aikatauluista ja evakuointien pelisäännöistä näyttää kuitenkin olleen matkalaisten keskuudessa varsin paljon. Hikkaduwan evakuointia haittasi ja hidasti se, että tiet olivat osin poikki ja muistakin syistä turisteja hakemaan tulleet evakuointibussit viipyivät matkalla Colombosta Hikkaduwaan ja takaisin varsin kauan. Tilannetta sotkivat myös toistuvat aiheettomat aaltohälytykset, joiden johdosta osa turisteista lähti omilla kyydeillään Hikkaduwasta sisämaahan.

5.7.3 Lentokuljetukset

Aasian luonnonkatastrofin suomalaisista evakuointikuljetuksista päävastuu annettiin Finnairille ja SPR:lle. Tutkintalautakunnan saamissa selvityksissä sanottiin, ettei lisäkapasiteetti ollut tarpeen. Muun muassa Phuketin lentokentän ylikuormitus ja ongelmat evakuoitavien kuljettamisessa lentokentälle olivat lentojen määrää rajoittavia tekijöitä. Tutkintalautakunnan saamista kansalaispalautteista ilmenee, että evakuoinnin aikataulu aiheutti kotiutettaville lisää henkisiä ja fyysisiä kärsimyksiä ja eräissä tapauksissa pahensi saatuja vammoja.

Vastaavissa tilanteissa tulisi evakuoinnin nopeuteen ja irrotettavissa olevan kapasiteetin tehokkaampaan käyttöön kiinnittää enemmän huomiota.

Suomessa on neljä pientä tilauslentoyritystä, jotka ovat erikoistuneet ambulanssilentoihin ja joilla on erikoisvarustetut lentokoneet sekä yhteistyösopimus lääkinälliset palvelut toimittavan yrityksen kanssa. Koneet ovat pieniä suihku- tai potkuriturbiinikoneita, joihin sopii 1–3 tehohoitoaariyksikköä ja joiden toimintamatka mahdollistaa 2 000–3 000 km:n evakuointilennot ilman välilaskuja. Matkahätäpalveluun erikoistuneiden lentoyritysten ja lääkinällisten yritysten yhteistoiminta ja menetelmät ovat Suomessa hyvin kehittyneitä, ja niitä on menestyksellisesti käytetty sairastuneiden tai loukkaantuneiden lentokuljetuksiin.

Normaaleilla reittilennoilla voidaan evakuoida istuvia potilaita ilman erikoisjärjestelyjä. Tarvittaessa voidaan business-luokan isompia ja lähes makaavaan asentoon säädettäviä penkkejä käyttää potilaiden kuljetukseen. Paaripotilaita varten voidaan liikennekoneiden takaosaan sijoittaa eristettyyn osastoon yhdet tai kahdet parit penkkien varaan. Koko koneen matkustamon muuttaminen sairaalaosastoksi vaatii erikoisjärjestelyjä. Nyt sairaalakoneessa käytetty järjestely oli hyvin poikkeuksellinen. Paarien tulisi täyttää ilmailuviranomaisen vaatimukset ja olla hyväksytty ilmailukäyttöön. Varautumisvelvoitteen takia vain Finnairilla on kahdet ilmailukäyttöön hyväksytyt parit ja muilla liikennelentoyhtiöillä ei lainkaan. Syynä on tällaisten parien erittäin korkea hinta.

Jos Suomessa halutaan lisätä valmiutta liikennekoneen muuttamiseksi tarvittaessa sairaalakoneeksi, jossa voidaan suorittaa myös lääkinällisiä tehohoitotoimenpiteitä, tulisi kehittää järjestelmä, joka sopisi valtaosaan Suomessa käytössä olevista liikennelentokoneista. Sairaalakoneen tarve voi esiintyä kotimaassakin esim. Lapissa sattuneessa suuronnettomuudessa, jossa on tullut paljon uhreja ja jotka pitäisi nopeasti saada Etelä-Suomeen hoitoon.

Sairaalakoneen varustamisessa olisi otettava huomioon

- vaadittava hoitopaikkakapasiteetti, eli kuinka monta tehohoitopaikkaa koneeseen pitäisi saada
- mitkä ovat tehohoitopaikkojen/paariyksiköiden lääkinnälliset, ilmailutekniset ja lentoturvallisuusvaatimukset
- kuka maksaa, kuka varastoi/huoltaa ja missä ajassa paariyksiköiden on oltava käytettävissä
- lääkinnällisten laitteiden soveltuvuus lentokoneen järjestelmiin
- lääkinnällisten lisävaatimusten toteuttamismahdollisuudet lentokoneessa, esim. opeointien vaatima lisävalaistus, lääkinnällisen hapen riittävyys jne.

Varustuksen pitäisi olla mahdollisimman nopeasti asennettavissa esim. reitiltä pois otettuun koneeseen. Erikoisvarustettuun koneeseen ei pitäisi päätyä, koska sen käytettävissä oloa ei voida taata. Mikään lentoyhtiö ei voi pitää lentokalustoa maassa odottamassa mahdollista toimeksiantoa. Tämä koskee myös puolustusvoimien lentokalustoa, jossa lisäksi on heikkoutena sotilaslentotoiminnan asettamat kalustolliset erikoisvaatimukset sekä miehistöjen kokemattomuus kaukana oleville vieraille kentille suuntautuviin evakuointilentojen toteuttamiseen.

5.8 Terveystenhoitojärjestelyjen toiminta

5.8.1 Thaimaa

Hyökyaalto-onnettomuus kohdistui pahiten Phang Ngan läänin, joka on turistien suosi-maa luonnonkaunista, turismista ja maataloudesta elävää aluetta. Phang Ngan läänissä on 234 000 asukasta ja erikoissairaanhoidon palveluista vastaa kaksi pientä keskussai-raalaa ja seitsemän paikallissairaalaa. Pahin tuhoalue Khao Lak on kaukana suurista kaupungeista ja sairaaloista.

Hyökyaallon isku Phang Ngan rannikolle johti alueella yli 4 000 ihmisen kuolemaan ja yli 9 000 henkilön loukkaantumiseen. Sairaaloihin tuli satoja ihmisiä muutaman ensimmäi-sen tunnin aikana. Terveystenhoitojärjestelmät missään päin maailmaa eivät ole va-rautuneet edellä kuvatus kaltaisiin potilasmääriin. Lääkäreiden vähyys ja pitkät välimat-kat hidastivat avun saantia.

Sairaalat käynnistivät suuronnettomuussuunnitelmiansa mukaisen toiminnan ja alkoivat hoitaa potilaita kiireellisyysjärjestyksessä, jolloin henkeä pelastavat toimenpiteet olivat etusijalla. Saatujen tietojen mukaan toiminta on lähtenyt hyvin käyntiin ja alueen tervey-denhuoltohenkilöstö on tullut nopeasti paikalle. Haastateltujen lääkäreiden mukaan en-simmäisenä päivänä puutetta oli kaikesta mahdollisesta: lääkäreistä, hoitajista, potilas-tiloista, leikkaussaleista ja illalla myös leikkaus- ja sidetarvikkeista.

Osa potilaista on päässyt sairaaloihin noin vuorokauden viiveellä, osa joutui odottamaan kiireellistäkin leikkausta useita päiviä. Myös hygieniaolosuhteet ensimmäisinä päivinä olivat tuhoalueen sairaaloissa puutteelliset.

Tehdyt sairaanhoidolliset toimenpiteet ovat olleet perusteltuja. Hukuksissa olleita hoidet-tiin hengityskoneissa teho-osastoilla, luunmurtumia kiinnitettiin ja likaisia haavoja puh-distettiin leikkaussaliolosuhteissa. Haavoja ommeltiin polikliinisesti, mikä joillakin poti-

lailla kuitenkin aiheutti myöhemmin syviä tulehduksia ja johti leikkaushoitoihin. Antibioottilääkitykset aloitettiin sairaaloissa asianmukaisesti.

Vaikka Thaimaan paikallinen ambulanssikapasiteetti on pieni ja uhrien määrään nähden täysin riittämätön, oli potilaskuljetusten järjestely toteutettu tehokkaasti. Jo onnettomuuspäivänä potilaita alettiin kuljettaa tuhoalueelta Bangkokin ja muiden suurten kaupunkien hyvin varusteltuihin sairaaloihin poliisin, merivoimien, maavoimien ja ilmavoimien helikoptereilla ja lentokoneilla. Sairaaloissa länsimaalaiset potilaat laitettiin etusijalle ja valtaosa näistä potilaista oli siirretty muihin hoitopaikkoihin kahden ensimmäisen vuorokauden aikana.

Suurin osa vakavista, potilaiden henkeä uhanneista komplikaatioista johtui likaisten haavojen tulehduksista tai likaisen veden vetämisestä keuhkoihin ja siitä johtuvasta keuhkokuumeesta. Haavoihin joutuneet maaperän bakteerit ja sienet sekä käymäläjätteiden likaama vesi aiheuttivat syviä pehmytösatulehduksia. Thaimaan viranomaisen ja tiedotusvälineiden mukaan murskavammat ja tulehdukset johtivat lukuisiin sääri ja reisiamputaatioihin. Suomalaisille potilaille näitä toimenpiteitä ei tarvinnut tehdä. Vakavat infektiot olivat kuitenkin potilaiden uhkana vielä Bangkokin sairaaloissakin, sillä kiireellistä leikkausta vaativien potilaiden määrä oli suuri eikä kaikkia pystytty leikkaamaan riittävän nopeasti. Tähän tilannearvioon perustui EMA:n ja SPR:n lääkäreiden näkemys siitä, että suomalaiset vaikeasti loukkaantuneet potilaat pitää saada Suomeen nopealla lentokuljetuksella. Jälkikäteen tarkasteltunakin johtopäätöstä voidaan pitää oikeana.

Thaimaassa kahden yksityissairaalan lääkärit ihmettelivät suomalaispotilaiden nopeaa evakuointia kotimaahan. Kyseisissä sairaaloissa ei ollut resurssipulaa ja potilaita pystyttiin hoitamaan nykylääketieteen hoitomenetelmien mukaisesti. Thaimaan suurten sairaaloiden lääketieteellinen taso on korkea eikä evakuointi Thaimaasta ole potilasturvallisuuden kannalta tarpeen, jos resurssipula ei aseta hoidolle rajoituksia.

5.8.2 Suomalaisen toiminta Thaimaassa

Finnairin toiminta EMA:n lääkintäryhmän lähettämiseksi Phuketiin oli kiitettävän nopeaa. Vielä SPR:n ryhmien saapumisen jälkeenkin suomalaisten lääkäreiden, hoitajien ja psykologien määrä osoittautui riittämättömäksi. Paikalle lähetetyt tekivät töitä ympäri vuorokauden lähes nukkumatta. Toiminta oli jatkuvaa kiertämistä uudestaan ja uudestaan samoissa sairaaloissa ja uusien potilaiden etsimistä vielä käymättömissä hoitopaikoissa. Sairaaloiden välimatkat olivat pitkät ja matkustamiseen kului paljon aikaa. Ilman lepo mahdollisuuksia ihmiset uupuivat. Tehokkaammaksi toiminnan olisi tehnyt se, jos osa lääkintähenkilöstöstä olisi voinut jäädä sairaaloihin, jolloin yhteyden pitäminen suomalaispotilaisiin olisi ollut helpompaa. Henkilöstön vähyyden takia se ei ollut mahdollista. Potilaat pitivät ongelmana sitä, että suomalaisen lääkintäryhmän pikaisen käynnin jälkeen seuraavaa käyntiä joutui odottamaan yli vuorokaudenkin.

Työntekijät olivat alansa ammattilaisia, jotka osasivat tehtävänsä ja pystyivät toimimaan itsenäisesti asiantuntijaorganisaatioiden tavoin ilman keskitettyä johtoa. EMA:n ja SPR:n ryhmät toimivat hyvin yhdessä. Ongelmia oli viestiliikenteessä, sillä matkapuhelimet toimivat vain ajoittain ja yhteyksiä jouduttiin pitämään lähinnä tekstiviestien avulla. Thaimaan viranomaisilla oli samanlaisia ongelmia ja heidän suunnitelmissaan on palata VHF-kaluston käyttöön.

5.8.3 Terveysthuolto lentokuljetuksissa

Ulkomailla vammautuneiden suomalaisten evakuointia suunniteltaessa pitäisi koota yhteen kaikki organisaatiot, joilla on toiminnallinen valmius, lentokalustoa, lääkinnällistä varustusta ja osaavaa henkilökuntaa kansainväliseen toimintaan. Yhteistyötä muiden Euroopan maiden kanssa tulisi lisätä. Aasian katastrofin aikana olisi Suomessa ollut mahdollista tehdä evakuointilentoja ja ambulanssilentoja suuremmalla lentokalustomäärällä ja nopeammassa aikataulussa kuin mitä nyt käytettiin.

Lentojen suunnittelun kannalta olisi tärkeää riittävän tarkkojen ennakkotietojen saaminen evakuoitavista potilaista, jotta koneen lääkinnällinen varustaminen vastaisi potilaiden hoidon tarvetta. Varustelua varten pitäisi olla valmis toimintamalli eli kuka vastaa mistäkin osa-alueesta. Näin välttyttäisiin päällekkäisyyksiltä ja toimivaltaongelmilta. Samoin olisi etukäteen määriteltävä, mikä organisaatio vastaa ja koordinoi potilasvalintaa kohteessa, jotta käytössä oleva lentokapasiteetti tulisi optimaalisesti käytettyä.

B757 -lentokoneen tilojen sekä sähkönjakelun ja painekaasujen rajoitetun kapasiteetin vuoksi kyseisessä lentokoneessa voidaan hoitaa kerralla enintään kuutta tehohoidettavaa potilasta. Kokemusten mukaan tarvittavat laboratoriotutkimukset saadaan hyvin suoritetuksi eikä laitteiden toimivuudessa ole ongelmia.

Sairaalalennon henkilöstön valinnassa on jatkossakin ammattitaidon ja kokemuksen lisäksi syytä kiinnittää huomiota aiempaan katastrofi- tai sotalääketieteen kokemukseen sekä yhteistyökykyiseen, joustavaan ja myönteiseen persoonallisuuteen. Tärkeitä ammattiryhmiä ovat tehohoitoon perehtyneet anestesia- ja leikkauksilääkärit, joita tarvitaan yksi kutakin tehohoitopotilasta kohti ja yksi neljää vuodeosastopotilasta kohti. Kirurgisessa osaamisessa tärkeimpiä erikoisaloja ovat plastiikkakirurgia, ortopedia ja traumatologia sekä yleiskirurgia. Hoitohenkilökunnalla täytyy olla kokemusta paitsi teho-osasto- ja leikkauksilääkintätyöstä, myös päivystys- ja sairaankuljetustehtävistä.

Viestiyhteyksien suunnittelu ja varmistus on tärkeä tehdä ennen lentoa. Lääkintähenkilöstöllä tulee olla oma viestintävälineistö, joka ei aiheuta häiriötä lentokoneen ja lääkintälaitteiden järjestelmiin.

Saatujen kokemusten pohjalta oikein varustellulla ja osaavalla henkilökunnalla varustetulla lentokoneella voidaan potilasturvallisuutta vaarantamatta siirtää huonokuntoisiakin potilaita myös pitkiä lentomatkkoja. Vaikka pitkillä lentomatkkoilla jouduttiin suorittamaan välilaskuja, ei niistä aiheutunut kuljetettaville potilaille ongelmia.

5.8.4 Toimenpiteet kotimaassa

Onnettomuusalueelta tuli Helsinki-Vantaan lentoaseman kautta yli 3 000 matkailijaa. Kun monet matkailijoista saapuivat vähissä vaatteissa, ilman rahaa tai henkilöllisyyspapereja ja monet tarvitsivat lääkintäpalveluja, olivat poikkeukselliset vastaanottojärjestelyt tarpeen. Käyttöön otettua toimintamallia ei ollut vielä harjoiteltu, mutta alkukangertelujen jälkeen malli osoitti toimivuutensa. Poliisilla oli yleisjohto ja rajavartiolaitoksen rajatarkastusosasto huolehti joustavasti maahantulotarkastuksista. HUS perusti maahantuloterminaliin tuloportin viereen lääkintäpisteen, jossa loukkaantuneiden hoidon tarpeen arviointi voitiin tehdä. Kriisihuollon työntekijöitä oli matkustajia vastassa sekä portilla että tarvittaessa lääkintäpisteessä. Koska kaikki matkustajat eivät tarvinneet lääkintäpalveluja tai kriisipalvelun apua, oli tärkeää, että nämä pääsivät poistumaan suoraan.

HUS:n lääkintäpisteen perustaminen oli onnistunutta siksi, että vaikeasti loukkaantuneet potilaat saatiin heti maahan tulon jälkeen hoitoon ja samalla voitiin potilas ohjata oikeaan hoitopaikkaan. Oikean hoidon määrittämisessä oli hyötyä siitä, että paikalla oli usean erikoisalan ammattilaisia: ensihoitolääkäreitä, ortopedeja, plastiikkakirurgeja ja infektiolääkäreitä. Tarkastuksen ja ensihoidon jälkeen potilaat voitiin myös ohjata kotipaikkakunnalle jatkohoitoon tai päästää lähtemään kotiin. Tällä menettelyllä voitiin välttää potilasruuhka HUS:n sairaaloissa.

Lääkinnän tiedotusvastuu oli keskitetty HUS:n lääkintäpäällikölle, minkä ansiosta lääkintätehtävissä olevat saivat tehdä työnsä häiriöttä. Poliisi pystyi hyvin eristämään lentoaseman tilat ulkopuolisilta. Järjestyshäiriöitä tai potilaisiin kohdistuvaa tiedotusvälineiden liiallista painetta ei yleensä päässyt syntymään.

Lääkintäpisteessä ongelmat olivat lähinnä viestiliikenteen hoidossa. EMA:n välittämät tiedot lennoilla tulevista potilaista tulivat sähköpostilla, mutta lääkintäpisteessä ei ollut sähköpostiyhteyttä HUS:n verkkoon. Töölön sairaalaan tullut tieto ei taas aina edennyt riittävän nopeasti lentoasemalle saakka. Viestivälineenä ollut VIRVE toimi hyvin, mutta sen puuttuminen sairaaloiden johdolta ja yksityisistä ambulansseista vaikeutti toimintaa.

Sairaaloiden välisessä yhteistyössä ei ollut ongelmia. Potilassiirrot eri puolille Suomea sujuivat normaalin rutiinin mukaisesti. Normaalista toiminnasta positiivisesti poikkeavaa oli se, että HUS:n sisällä sairaalakapasiteettia käytettiin joustavasti ja helsinkiläisiä potilaita leikattiin naapurikuntien sairaaloissa. Tällä menettelyllä voitiin Töölön sairaalan ruuhkautuminen välttää ja turvata vaikeasti vammautuneille potilaille hoidot nopeasti.

Potilaiden hoitotoimenpiteet eivät olennaisesti poikenneet normaalista toiminnasta. Monien infektioiden hoito oli ongelmallista, sillä taudinaiheuttajina oli Suomessa harvinaisia, normaalissa käytössä oleville antibiooteille vastustuskykyisiä bakteereja. Kudospuutokset hankalien vammojen ja tulehdusten seurauksena olivat vaikeahoitoisia. Mudan ja hiekan tunkeutuminen keuhkoihin, nenän sivuonteloihin ja korviin oli paitsi poikkeuksellista myös vaikeuttamassa tulehdusten paranemista. Hankalien infektioiden hoidon keskittäminen Helsinkiin oli järkevää siksi, että useista potilaista saadut hoitokokemukset auttoivat oikeiden hoitojen löytämisessä ja toisaalta välttyttiin levittämästä antibiooteille vastustuskykyisiä taudinaiheuttajia moniin sairaaloihin.

Potilailla todettiin yllättävän paljon syviä laskimotukoksia, jotka olivat johtaneet myös henkeä uhkaavien keuhkoveritulppien syntymiseen. Syynä veritulppien syntyyn on todennäköisesti ollut vammautumisen jälkeinen nestehukka, pitkä vuodelepo ja viivästynyt verenohennushoidon aloitus. Hoitotoimenpiteet Suomessa olivat onnistuneita, sillä kotimaahan saaduista potilaista menetettiin vain yksi, jonka ennuste jo Thaimaassa oli toivoton.

Potilaita oli hoidossa ympäri Suomea aina Rovaniemeä myöten. Valtaosa oli hoidossa pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Suomessa. Helsinkiä ja Tamperetta lukuun ottamatta keskussairaaloihin siirrettyjen potilaiden lukumäärä oli viisi tai vähemmän, eivätkä tsunami-potilaat aiheuttaneet sairaaloissa ruuhkaa.

Kotiin paluun jälkeen lievästi loukkaantuneiden potilaiden hoitotarvetta terveyskeskuksissa vähensi Helsinki-Vantaan lentoaseman lääkintäpisteessä annettu ensihoito. Monet potilaat pysyivät itse hoitamaan ruhjeensa ja haavansa annettujen ohjeiden mukaan. On

myös ilmeistä, että osa potilaista on käynyt yksityisvastaanotolla apua saamassa, kun matkavakuutus on ollut kunnossa. Terveyskeskusten merkitys on korostunut mielenterveyden ongelmien hoidossa. Valtaosa mielenterveyden ongelmista on ollut lieviä, jolloin terveyskeskuksesta saatu apu on ollut riittävää.

Tsunamipotilaiden käyntien määriä ei ole erikseen tilastoitu terveyskeskuksissa. Nyt käytössä olevat luvut on saatu terveyskeskuksista jälkikäteen tehdyn laskennan ja arvioiden pohjalta. Käyntimäärissä voi sen vuoksi olla myös epätarkkuuksia. Tilastot kuitenkin osoittavat, että Thaimaassa loukkaantuneiden potilaiden avoterveydenhuollon palvelujen käyttö on ollut kohtuullisen vähäistä.

5.9 Psykososiaalinen tuki ja palvelut

Aasian katastrofin yhteydessä oli varauduttava psykososiaalisen tuen tarpeen lisääntymiseen. Tuhoalueella oli noin 3000 suomalaista, joita tapahtuma kosketi suoraan. Heidän ja heidän lähiomaistensa lisäksi tapahtuma kosketi välillisesti suurta osaa suomalaisia.

Ihmisen psyykkisen toipumisen kannalta on oleellista, että hän saa tarvitsemansa avun ilman viiveitä, apu on ammattitaitoista, siihen liittyy tarpeen mukainen seuranta ja jatkohoitoon ohjaus. Onnettomuuden uhrin ovat tavallisia ihmisiä. On normaalia reagoida kriisitilanteeseen. Toiset reagoivat samassa tilanteessa voimakkaammin, toiset lievemmin. Ihmisten avun tarve vaihtelee, yksilölliset tarpeet voivat olla hyvin erilaisia. Hyvin järjestetty kriisiapu edistää toipumisprosessia.

Tutkimusten mukaan lähes kaikilla (95 %) trauman kokeneista on akuutteja traumaperäisen stressihäiriön oireita, jotka kuitenkin useimmilla heikkenevät asteittain ajan kuluessa ja useimmat toipuvat ilman hoitoa kolmen kuukauden kuluessa traumasta. Jos kuukauden kuluessa oireet eivät ole lieventyneet ja harventuneet, voidaan traumaperäinen stressihäiriö tunnistaa ja diagnosoida. Häiriön esiintyvyys väestössä on arviolta 5–11 %. Tutkimusten mukaan 30 % trauman kokeneista lapsista on riski saada posttraumaattinen stressireaktio (www.nice.org.uk). Kun oireisto on esiintynyt yli kolme kuukautta, on kysymyksessä krooninen traumaperäinen stressihäiriö. Tärkeää on, että pyritään ehkäisemään traumaperäistä stressihäiriötä ja sen rinnakkaishäiriöitä kuten masennusta ja ahdistuneisuutta. Todennäköisyys häiriökehitykselle riippuu altistuksen kestosta ja voimakkuudesta sekä toipumiseen liittyvistä selviytymistekijöistä.

Kun ihmiset ovat kohdanneet järkyttävän tapahtuman, ei voida olettaa, että he itse pystyisivät heti arvioimaan avun tarvetta ja osaisivat hakea kriisiapua. Viranomaisten on silloin tarjottava apua ja autettava avun järjestämisessä.

5.9.1 Psykososiaalinen tuki Thaimaassa ja evakuoitilenoilla

Traumaattisia kokemuksia onnettomuudessa aiheuttivat tapahtuman ennakoimattomuus, tuhoava voima, loukkaantuminen, eroon joutuminen läheisistä, vaikeasti loukkaantuneiden ihmisten ja ruhjoutuneiden ruumiiden näkeminen, pelko uusista hyökyaalloista, epätietoisuus pelastautumisesta ja kokemus yksin jäämisestä.

Pelastumisen jälkeen psykososiaalista apua ei heti ollut saatavilla. Paikallisilta asukkailta saatu apu helpotti, mutta se ei pystynyt hävittämään avuttomuuden ja yksinäisyyden kokemusta. Vasta suomalaisten auttajien tulo loi turvallisuuden tunnetta ja kokemuksen huolenpidosta.

On tärkeää, että paikalle tulevassa lääkintä- ja avustusryhmässä on myös psykososiaalisen tuen ammattihenkilöitä, joilla on aikaa ja mahdollisuus pysähtyä keskustelemaan

uhrien kanssa heidän äidinkielellään. Kaikki katastrofialueelle menneet auttajat: lääkintähenkilöstö, papit, psykologit, eri järjestöjen ja yritysten edustajat kertoivat, kuinka merkityksellistä oli, että järkyttävän tapahtuman kokeneilla oli mahdollisuus puhua kokeestaan. Monet ihmiset halusivat puhua saadakseen ilmaistua kokemansa ja ymmärtääkseen tapahtunutta. Keskusteluapua, rauhoittavaa läsnäoloa sekä apua kaivattiin sairaaloissa, hotelleissa ja lentokentällä. Näistä kohtaamisista syntyi myös joissakin tapauksissa alku auttamisprosessille, joka jatkui Suomessa.

Jos kriisityöhön perehtyneitä ammattihenkilöitä olisi ollut paikan päällä aikaisemmin ja enemmän, välitöntä apua olisi voitu antaa ja psyykkisen hoidon tarpeen arviointia tehdä organsoidummin. Nyt kriisityöhön perehtyneen avustushenkilöstön vähäisen määrän johdosta vapaaehtoiset / maallikot joutuivat hyvin vaativiin tilanteisiin auttaessaan katastrofin uhreja. Autettavien kannalta kaikki apu ja tuki oli tavattoman tärkeää. Osalla auttajista oli etunaan paikallistuntemus ja kielitaito, joka auttoi yhteyksien luomisessa muun muassa sairaaloiden henkilökuntaan.

Lennoilla vallitsi hiljainen ja apea tunnelma. Ihmiset olivat väsyneitä ja järkyttyneitä. Jokaisella lennolla oli mukana eri tavoin loukkaantuneita ja sairaita. Matkustamohenkilökunnan kertoman mukaan osalla matkustajista olisi ollut tarvetta puhua kokemuksistaan. Henkilökunnan vähyyden takia siihen ei ollut kuitenkaan riittävästi mahdollisuuksia. Koneen henkilökunnan ja avustushenkilökunnan matkustajille osoittama myötätunto koettiin tärkeäksi. Lennoista neljällä oli mukana psykologi. Kokemusten perusteella jokaisella lennolla olisi pitänyt olla mukana kriisityöhön perehtynyttä henkilöstöä. Tehtäväjaosta matkustamohenkilökunnan ja lääkintähenkilöstön kanssa on tarpeen sopia etukäteen.

Kriisiavun tarpeen arviointi ja henkilötietojen kirjaaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa myöhempää kriisiryhmän yhteydenottoa varten helpottaisi kriisiavun järjestämistä.

5.9.2 Psykososiaalinen tuki Helsinki-Vantaan lentoasemalla

Suomeen evakuoitujen vastaanottaminen toteutettiin suunnitellusti. Evakuoituja vastassa samoin odottavia omaisia varten Helsinki-Vantaan lentoasemalla oli psykososiaalisen tuen ammattilaisia. Vantaan kriisikeskus teki sosiaalista ja psyykkistä tilannekartoitusta, antoi keskusteluapua ja auttoi käytännön asioissa. Yhteistyötä tehtiin vapaaehtoisen pelastuspalvelun, kirkon henkisen huollon ja SPR:n psykologien kanssa. Kriisikeskus toimi viranomaisvastuulla ja lastensuojelullisena tehtävänä oli vastaanottaa ilman vanhempia katastrofialueelta Suomeen palaavat lapset. Kaikilla lapsilla oli omaisia vastaanottamassa heitä.

Säännölliset TUJEn kokoukset mahdollistivat heti havaittujen epäkohtien esille tuomisen ja niiden korjaamisen. Pulmallista oli tuhoalueelta saapuvista matkailijoista olevien tietojen puutteellisuus, jolloin yhteistyössä lääkinnän kanssa tehty tilannekartoitus heti lentokoneen laskeuduttua oli erittäin tärkeää. Alun kangertelun ja tilaongelmien korjaannuttua yhteistyö saatiin sujumaan erittäin joustavasti. Opittiin tietämään, missä asioissa eri toimijoita ja heidän erityisosaamistaan tarvitaan. Resursointi oli kohdallaan. Kaikki tulijat saivat SPR:n tiedotteen, jossa on perustietoa järkyttävän kokemuksen aiheuttamista reaktioista ja niihin suhtautumisesta sekä kriisiapua antavien palvelujen puhelinnumerot.

Omaispiteessä työskentely oli vaativaa ja sitä kehitettiin koko ajan. Omaisilla oli suuri huoli ja paljon epä tietoisuutta. Katastrofialueelta palaavien ja heidän omaistensa yksityisyyden suojaamiseen tulisi kiinnittää vielä enemmän huomiota. Järjestelyt lentokentällä on koettu asiallisiksi ja ne on otettu vastaan myönteisesti. Tulevissa valmiusharjoituksissa kiinnitetään huomiota loukkaantumattomien ja omaisten asioihin sekä yhteistyöhön median kanssa. Edelleen on tarpeen kehittää ja harjoitella erilaisia toimintamalleja, joissa selkiytetään viranomaisten ja vapaaehtoisten työnjakoa ja vastuita.

5.9.3 Psykososiaalinen tuki kotipaikkakunnilla

Aasian katastrofin kaltaiseen kriisiin ei ollut varauduttu. Katastrofi herätti kuitenkin laajamittaisesti halun auttaa ja antaa tukea. Tässä poikkeuksellisessa tilanteessa kotipaikkakunnilla valmistauduttiin ottamaan vastaan tuhoalueelta palaavia ja antamaan tukea nille, joiden omaisia ja läheisiä oli kadonnut. Vantaalla kriisikeskuksen työntekijät soittivat kuntiin ja ilmoittivat kotipaikkakunnille palaavien matkustajien määrää. Kriisityön organisoinnin kannalta alustavan lukumäärän tietäminen antoi suuntaa siitä, kuinka laajaa kriisiavun tarve voisi olla. Tietosuojaan takia ei ollut mahdollista sanoa nimiä, joten mahdollinen kriisiavun tarve ei yksilöitynyt.

Kuntien sosiaali-, terveys- ja opetustoimessa tarkistettiin toimintamalleja. Kuntien kriisiryhmät päivittivät yhteystietoja ja sopivat yhteistyöstä muiden toimijoiden kuten seurakuntien ja järjestöjen kanssa. Kriisiryhmien yhteystiedot päivitettiin myös STM:n verkkosivuille. Kriisipalveluista tiedotettiin laajasti muun muassa verkkosivuilla, paikallisradioissa, paikallislehdissä ja järjestämällä yleisötilaisuuksia. Kuntien omissa sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioissa ja yhteistyötahoilla ohjeistettiin kriisipalveluihin ohjaamisesta. Kun palvelujärjestelmissä kohdattiin Aasian katastrofin koskettamia henkilöitä, heille kerrottiin kriisipalveluista ja heitä ohjattiin kriisiavun piiriin. Lähtökohtana avun tarjoamisessa on kunnioittaa jokaisen yksilöllisiä tarpeita. Osa ei halunnut ulkopuolisia palveluita. Aina annettiin tieto siitä, mihin voi myöhemmin tarvittaessa ottaa yhteyttä.

Kriisiryhmien työmäärä ja toiminta vaihtelivat. Parhaimmillaan kriisiryhmien työ oli suunnitelman mukaista, koordinoitua aktiivista toimintaa yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Toiminta oli monipuolista ja käytettiin erilaisia toimintatapoja yksilöllisiin ja yhteisöllisiin tarpeisiin. Tuen avulla pyrittiin vahvistamaan sosiaalista verkkoa ja selviytymistä, järjestettiin muun muassa jälkipuinti-istuntoja ja keskustelutilaisuuksia kouluissa ja päiväkodeissa. Toipumista auttaa, kun on tietoa normaaleista reaktioista ja tietää, mitä voi itse tehdä ja ympärillä on tukea antavat verkostot. Joissakin kriisiryhmissä päätettiin jäädä odottamaan mahdollisia yhteydenottoja ja reagoida tilanteen mukaan. Kriisiryhmien mukaan resurssit pääsääntöisesti riittivät. Jotkut kriisiryhmät toimivat vain välittömän tuen antamisessa ja joissakin tehdään pitempää, jopa vuoden seurantaa.

Aasian katastrofin menetykset koskettivat laajasti lapsia ja nuoria ja heidän toimintaympäristöään, päiväkoteja, kouluja ja harrastuspiirejä. Kuolleiden ja kadonneiden joukossa oli yhteensä 46 alle 12-vuotiasta. On ollut hyvä, että lasten ja nuorten yhteisöillä on ollut mahdollisuus saada muun muassa kriisiryhmiltä ja seurakunnilta tukea ja apua kriisien käsittelyyn.

Seurakunnat ja järjestöt täydentävät merkittävällä tavalla kuntien palveluita. Monissa kunnissa tämä yhteistyö koettiin ensiarvoisen merkittävänä.

Sairaaloissa hoidettavilla potilailla oli mahdollisuus psykiatriseen konsultaatioon tai kriisiapuun. Potilaan siirtyessä jatkohoitoon kotipaikkakunnalle, on tärkeää, että myös kriisiavun jatkuvuudesta huolehditaan. Jatkuvuus toteutuu, jos erikoissairaanhoidossa ja perusterveydenhuollossa on yhteinen näkemys kriisityöstä.

Aasian katastrofin akuuttiin pelastus- ja avustustyöhön osallistuneiden joukko oli suuri. On myönteistä, että monilla organisaatioilla on hyvä valmius järjestää työntekijöilleen tarvittavaa psykososiaalista tukea.

Monet ovat saaneet eri tavoin toteutettua psykososiaalista tukea. Kun tiedetään, että itse avun piiriin hakeutuminen voi järkyttävän tapahtuman jälkeen olla vaikeata, osa avun tarvitsijoista on voinut jäädä kriisiavun ulkopuolelle. Kaikki eivät ulkopuolista apua tarvitse.

Puhelinpalvelu on yksi keskeinen palvelu suuronnettomuuden yhteydessä. Sen tehtäviä ovat tiedon välittäminen ja kokoaminen sekä hätääntyneiden ihmisten tukeminen. Puhelinpalveluissa on erotettava toisistaan tapahtumaan liittyviin tiedusteluihin varatut numerot sekä keskusteluavun ja psyykkisen tuen antamiseen tarkoitetut puhelinnumerot. Peruserätyytenä on, että linjoja on riittävästi ja vastaajat ovat koulutettuja.

Aasian katastrofi oli poikkeuksellinen tapahtuma psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisen näkökulmasta. Tuhoalueella olleiden ihmisten kokemukset ja traumaattiselle tapahtumalle altistumisen voimakkuus vaihtelivat, samoin avun tarve ja sen järjestäminen vaihtelivat onnettomuuden tapahtumapaikalla, kotimatkan aikana ja kotipaikkakunnalla. Kotimaassa omaisilla ja läheisillä oli omat tuen tarpeet. Osa omaisista on joutunut pitkään odottamaan tietoa läheisten kohtalosta. Vielä nytkään viiden kuukauden kuluttua tapahtumasta kaikkia kadonneita ei ole löydetty ja omaisten epävarmuus ja odotus jatkuvat. Huoltajaa vaille jääneet lapset ja heidän läheisensä tarvitsevat erityistä tukea. Tuen tarve jatkuu pitkään.

Tuki ja palvelut ovat erilaisia järkyttävän tapahtuman käsittelyn eri vaiheissa. Alkuvaiheessa on tärkeää antaa tukea ja käytännön apua ja selviytymistä tukevaa informaatiota. On myös oltava keinoja työskennellä yhteisöjen kanssa ja huolehdittava seurannasta. On osattava selvittää uhrien psyykkisten oireitten astetta ja jälkihoidon tarvetta, jotta pitempiaikaista ammattiapua tarvitsevat saavat tarvitsemansa avun. Kriisityön tulee koordinoitua kunnan mielenterveyspalveluihin, jolloin jatkohoitoon ohjaaminen käy joustavasti esimerkiksi mielenterveystoimistoihin tai perheneuvoloihin. On oltava myös valmiutta järjestää vertaistukiryhmiä, joihin saman kokeneet voivat halutessaan osallistua.

Kriisityö on vaativaa ja ja tuen ja palvelujen eri muodot edellyttävät erityistä osaamista. Sen vuoksi on huolehdittava kaikkien kriisityötä tekevien koulutuksesta ja työnohjauksesta. Kriisiryhmien toiminnan kehittämiseksi ja yhtenäistämiseksi on hyvä tarkistaa ja määritellä niiden asema ja tehtävät sekä tehdä suosituksia toimintamalleista.

Julkisuudessa käyty keskustelu kriisityön menetelmistä ja niiden vaikuttavuudesta on herättänyt keskustelua ammattilaisten keskuudessa. Erilaiset näkemykset saattavat aiheuttaa epätietoisuutta ja epävarmuutta myös mahdollisille avuntarvitsijoille. Suuronnettomuuden sattuessa tulee olla valmiudet reagoida nopeasti ja antaa ohjeet heti ta-

pahtuman jälkeen. Tarvitaan etukäteen valmisteluta ohjeistusta ja yhteistä näkemystä kriisiavun antamisesta.

Oleellista on, miten psykososiaaliset palvelut organisoituvat mielekkäiksi kokonaisuuksiksi paitsi paikallisesti myös seudullisesti ja sairaanhoitopiireissä. Terveystuon ja sosiaalihuonon johto koordinoi kunnassa ja sairaanhoitopiirissä psykososiaalista tukea ja palveluja. Toiminnan koordinointi edellyttää ajan tasalla olevia valmiussuunnitelmia. Valmiussuunnitelman osana tai alasuunnitelmana tulee olla psykososiaalisen tuen ja palvelujen suunnitelma. Sitä tarvitaan, jotta toimintaa voidaan toteuttaa kunnan ulkopuolisten viranomaisten, järjestöjen ja yksityisten palvelujen tuottajien kanssa sekä koordinoita yli kunta- ja sairaanhoitopiirirajojen.

Kuntien terveyskeskusten yhteydessä olevat kriisiryhmät ovat keskeinen osa kriisityön organisaatiota. On tärkeää, että kriisiryhmien ajantasaiset yhteystiedot ovat alueellisesti esimerkiksi sairaanhoitopiireittäin keskitetysti tiedossa ja kriisiryhmien tehtävät selvillä. Aasian katastrofin yhteydessä toiminnan koordinointi kunnissa vaihteli. Vain muutamassa sairaanhoitopiirissä katsottiin tarpeelliseksi koordinoita toimintaa sairaanhoitopiirin tasolla. Valmius tällaiseen tulee kuitenkin olla. Kun onnettomuus koskettaa laajalla alueella, tiedonkulku on erityinen haaste.

5.9.4 Psykososiaalisen tuen ja palvelujen turvaaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö vetosi kuntiin, kuntayhtymiin ja sairaanhoitopiireihin, että ne huolehtisivat riittävästä ja tarpeeksi pitkäkestoisesta psykososiaalisesta avusta. Ministeriö antoi ohjeita ja Aasian katastrofin yhteydessä kadonneiden ja kuolleiden sekä katastrofialueelta Suomeen evakuoitujen tiedossa olevien kuntalaisten henkilötiedot ja kotipaikat lähetettiin kuntiin sosiaalijohtajalle tai sosiaalitoimesta vastaavalle. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun onnettomuuden uhrien henkilötietoja toimitettiin paikallisille viranomaisille jatkohoidon järjestämiseksi. Tilanne oli uusi ja edellytti tietosuojalainsäädännön tulkintaa. Menettely oli myönteinen. Viranomaisille se oli viesti palvelujen tarjoamisen tärkeydestä. Samalla viranomaisten tietoon tulivat ne henkilöt, joiden avun tarpeesta olisi huolehdittava. Varhaisen kriisiavun näkökulmasta tiedot tulivat kuitenkin myöhään. Henkilötiedot toimitettiin STM:stä kuntien sosiaalijohtajalle, mutta ei suoraan terveysjohtajille, jotka kuitenkin käytännössä vastaavat kuntien kriisiryhmistä ja mielen-terveyspalveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeet saattoivat aiheuttaa jossain määrin epätietoisuutta toimintatavoista. Toisaalta korostettiin kriisiavun tarjoamista, mutta toisaalta menettelytavoista ei ollut selkeitä ohjeita.

Kuntien sosiaali- ja terveystoimen tehtävänä on huolehtia jälkihoidosta. Valtio on luvannut korvata kunnille kriisien jälkihoidosta aiheutuvat ylimääräiset kustannukset. Kela on varannut myös vuonna 2005 miljoona euroa katastrofien uhrien kuntoutuspalveluihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö tulee seuraamaan jälkihoidon toteutumista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) on jo julkaissut yhden selvityksen kuntien kriisipalveluista Aasian katastrofin jälkeen. Raportin yhtenä tavoitteena oli selvittää, miten kriisityö on toteutunut niissä kunnissa, joissa asuu tuhoalueelta palanneita. Selvityksen mukaan evakuoituja asuu enemmän kunnissa, joissa resurssit koettiin riittämättömiksi jo normaalitilanteissa. (Tuomi-Nikula, Sohlman, Hynninen: Kriisipalvelujen nykytila kunnissa Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin jälkeen. Stakes Aiheita 14/2005). Me-

neillään on Stakesin kysely kunnille uhrien ja omaisten psyykkisestä jälkihoidosta. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa jälkihoidon tarvetta, palveluiden järjestämistä sekä siinä mahdollisesti ilmenneitä ongelmia. Ministeriön toimesta tullaan yksityiskohtaisesti kartoittamaan niiden kuntien tarpeita, joissa on ilmoitettu esiintyvän ongelmia palvelujen järjestämisessä.

Ministeriö on painottanut, että psyykkisen tuen lisäksi on yhtä tärkeää huolehtia uhrien ja omaisten sosiaaliturvasta ja toimeentuloon liittyvistä kysymyksistä. Kuntia on ohjeistettu, että mikäli katastrofin uhreilla esiintyy katastrofista johtuvia, elämäntilanteen kuntoon saattamiseen liittyviä ylimääräisiä kustannuksia, se tulee ottaa erikseen huomioon ja ohjata sitä tarvitseville taludellista tukea. Kriisitilanteen jälkeen on tärkeää turvata arkielämän jatkuvuus.

Aasian katastrofin jälkihoito kestää pitkään ja tarvitaan tutkimuksia jälkihoidon toteutumisen arvioimiseksi.

5.10 Tietosuoja

Aasian luonnonkatastrofin yhteydessä syntyi monia tietosuojaan liittyviä ongelmia. Tietosuojalainsäädäntö ei jouta katastrofitilanteissa, vaikka sen joustavuus voisi olla eri tahojen eduksi ja hyödyksi asioiden hoidossa.

Valmismatkojen järjestäjillä ei ole oikeutta kerätä eikä tallettaa asiakkaitensa henkilötunnuksia. Niillä ei liioin ole oikeutta kysyttäessä ilmoittaa, onko määrätty henkilö heidän järjestämällään matkalla ja missä. Omaisten hätäantyneiden kyselyjen jälkeen tästä periaatteesta jouduttiin tinkimään jo 27.12. Menettely ilmoitettiin valmiuspäällikkökokoukselle ja siihen saatiin myös tietosuojavaletuutetun hyväksyminen.

Kadonneiden henkilöiden listojen julkaisemisoikeus oli tulkinnanvaraista. Vapaaehtoisesti ns. sukeltajien listan pitämisen organisoineet sukellusyrittäjät ja it-asiantuntijat pelkäsivät toimivansa laittomasti, kunnes ilmoittautuivat tietosuojavaletuutetulle ja saivat hyväksynnän toiminnalleen.

Virallinen kadonneiden lista julkaistiin pelastustoimilain nojalla. Jo ensimmäisenä julkaisupäivänä siitä voitiin poistaa 30 nimeä.

Myös sosiaali- ja vakuutusturvaan liittyvissä asioissa oli tietosuojaongelmia. Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiokonttori joutuivat erikseen pyytämään sisäasiainministeriöltä ja rajavartiolaitokselta kadonneiksi ilmoitettujen ja menehtyneiden henkilötietoja sekä tiedot kotikunnasta lakisääteisten tehtäviensä suorittamiseksi. Myös kansaneläkelaitoksella, eläke- ja henkivakuutusyhtiöillä oli ongelmia tietosuojan takia. Vakuutusyhtiöt eivät saaneet henkilötietoja pyynnöstä huolimatta. Tietosuojaongelmat vaikuttivat siten monien ihmisten erilaisten etuuksien maksamiseen ja mahdollisiin takaisinperimisiin. Tietosuoja on aiheuttanut vaikeuksia myös psykososiaalisen tuen järjestämisessä ja sen ajoituksessa.

Valtioneuvosto päätti, että valtio vastaa luonnonkatastrofin aiheuttamista kustannuksista, jos muuta korvaavaa tahoa ei ole. Valtiokonttorin tehtävänä on ollut valtion puolesta hoitaa korvausasioiden selvittäminen mukaan lukien takaisinsaantitoimenpiteet vakuutusyhtiöihin päin. Tietosuojalainsäädännön mukaan se ei kuitenkaan voisi toimittaa

vammautuneiden henkilötietolistaa vakuutusyhtiöihin kunkin yhtiön maksuosuuksien ja valtiolle maksettavien korvausten selvittämiseksi.

5.11 Johtamisjärjestelmän toiminta, puutteet ja kehittämistarpeet

5.11.1 Johtamisjärjestelmän rakenne ja toiminta

Valtionhallinnossa on johtamisen peruseriaatteena, että toimintaa johdetaan myös poikkeustilanteissa mahdollisimman pitkään normaaliorganisaatiolla. Mitään kriisiorganisaatiota ei perusteta. Tällöin tehtäviä hoitavat niitä normaalistikin hoitavat ja niihin perehtyneet henkilöt. Valmiuslaki edellyttää, että valtion ja kuntien viranomaisten on valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin varmistettava tehtävien häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Ministeriötasolla varautumista johtaa kansliapäällikkö. Hänen apunaan on kussakin ministeriössä valmiuspäällikkö, ellei kansliapäällikkö itse hoida valmiuspäällikön tehtäviä. Valmiuden ylläpitämiseksi monissa ministeriöissä on päivystys- tai tilannekeskus, joka seuraa hallinnonalan vastuulla olevia tapahtumia. Valmiusasioissa toimivana elimenä on valmiustoimikunta (valmiusryhmä) ja sen sihteeri (valmiussihteeri). Ministeriöiden tulisi ohjeistaa valmiustoimikunnan tehtävät. Asioiden valmistelussa on olennaista ministeriöiden välinen yhteistyö. Ministeriöiden välisiä pysyviä yhteistyöelimiä ovat kansliapäällikkökokoukset ja valmiuspäällikkökokoukset.

Ministeriöiden toimintavalmius poikkeustilanteessa perustuu valmiuspäällikkökokouksen ja sen jäsenten valmiuteen johtaa hallinnonalan tehtäviä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Toimintavalmiutta pidetään yllä kuukausittain järjestettävillä kokouksilla sekä määräajoin järjestettävillä yhteisillä ja hallinnonalojen omilla valmiusharjoituksilla. Sovittujen asioiden toteuttamisesta vastaa kunkin hallinnonalan toimivaltainen ministeriö. Valmiuspäällikkökokous kokoontuu normaalisti Pääesikunnan neuvottelutilassa ja kriisitilanteissa ensisijaisesti valtioneuvoston linnan kokoushuoneissa. Valtioneuvoston tiedotusyksikön päällikkö vastaa tiedottamisen järjestelystä. Yleensä valmiuspäällikkökokouksessa sovittujen asioiden tiedottamisesta vastaa toimivaltainen ministeriö.

Valtioneuvoston kansliassa on valmiusyksikkö, joka kokoaa yleistä tilannekuvaa, ylläpitää turvallisuusvalvomon toimintaa ja suojatilojen toimintavalmiutta sekä järjestää tarvittavia palveluja valtioneuvostolle. Turvallisuusvalvomo on jatkuvasti miehitetty. Sen tehtävä on muilta hallinnonaloilta saamiensa tietojen perusteella hälyttää valtioneuvoston jäsenet ja tukihenkilöstö sekä informoida henkilöstöä erityistilanteista. Sen käytettävissä on tarvittavat toimitilat sekä viestivälineistö.

Tässä tilanteessa toimenpiteiden operatiivisena johtajana käytettiin valmiuspäällikkökokouksesta muodostettua johtoelintä, jota vahvistettiin asiantuntijoilla. Järjestelyllä pyrittiin matalaan asiantuntijaorganisaatioon, jolla olisi mahdollisimman hyvä valmius johtaa toimintaa alkuvaiheessa vallinneessa hyvin sekavassa tilanteessa. Ratkaisu osoittautui hyväksi. Pääministeri antoi tarvittavat toimintavaltuudet ja valtioneuvosto myönsi tarvittavat varainkäyttövaltuudet.

5.11.2 Toiminta ministeriöissä

Toimivaltaiseksi ministeriöksi tässä tilanteessa määritettiin ulkoministeriö, jota muiden ministeriöiden tuli tukea. Evakuointitoiminnan vastuuhenkilöksi määrättiin UM:n virka-

mies. Kun operatiivinen johtamistoiminta käynnistyi vasta 27.12. aamulla, hänelle tuli kiire löytää ne vastuunalaiset toimijat, jotka pystyisivät heti käynnistämään lääkinnällisten toimenpiteiden ja lentokuljetusten organisoinnin. Päädyttiin SPR:ään ja Finnairiin. Muiden yritysten avuntarjouksia ei otettu vastaan.

Ulkoasiainministeriön valmius oli puutteellinen. Ministeriössä ei ollut varauduttu vastaamaan lähes 3 000 katastrofialueella olevan suomalaisen evakuoinnista lyhyessä ajassa ja samalla kantamaan mittava tiedotus- ja palvelupaine. UM:n sisäisessä tarkastuksessa todettiin seuraavat puutteet:

- UM:n kriisikeskus oli alimitoitettu, linjoja oli liian vähän (3), jonotusmahdollisuus puuttui, vastauspuhelimet olivat tavallisia puhelimia, jotka eivät antaneet vapautta käyttää molempia käsiä, kuulokemikrofonien puutteessa puhelimeen vastaajat häiritsevät toisiaan, tietojen/kyselyjen kirjaaminen perustui taulukkolaskentasovellukseen, jota ei osattu käyttää. Valmiuspäivystäjien saaminen melko raskaaseen puhelinpäivystystehtävään oli hidasta, ja kriisikeskus suljettiin yöksi klo 00–08
- valmiuspäällikön valinnassa ei osattu ottaa huomioon mahdollisia operatiivisia johtamistehtäviä
- valmiusryhmää ei ollut nimetty
- ohjeistoa erilaisten kriisien hoitamiseksi ei ollut tehty
- tiedottamisessa pitäydyttiin ns. viralliseen tietoon, ja kun sitä ei ollut, kansalaisille syntyi liian optimistinen kuva tilanteesta. Kun se osoittautui vääräksi, viranomaisten tiedottamiseen ei enää luotettu.

Nämä puutteet oli havaittu jo aikaisemmin, mutta niiden poistamiseksi ei ollut ryhdytty toimenpiteisiin.

Toiminta 28.3.2005 klo 19.09 (Suomen kesäaika, normaaliaika klo 18.09) sattuneen maanjäristyksen yhteydessä osoitti, että ulkoministeriö oli nyt ryhtynyt toimenpiteisiin puutteiden poistamiseksi. Tieto maanjäristyksestä ja mahdollisesta tsunamista tuli Suomeen matkatoimistoille ja Merentutkimuslaitokselle klo 19.30 ja klo 20 pääministerille, SM:lle ja UM:lle. Kello 20.45 hälytettiin valmiuspäällikkökokous koolle klo 22. UM:n kriisikeskus avattiin klo 21.50 ja sen käytössä oli seitsemän virkailijaa ja seitsemän linjaa, joissa oli jonotusmahdollisuus. Keskus päivysti koko yön. Sinne tuli noin 300 soittoa. Valmiusryhmä oli nimetty ja toimi. Edustustoja pyydettiin heti raportoimaan tilanteesta ja tiedotus käynnistyi asianmukaisesti. Toisaalta myös virallista tietoa oli heti käytettävissä.

5.11.3 Johtamisjärjestelmän puutteet ja kehittämistarpeet

Valmiuspäällikkökokous osoittautui toimivaksi organisaatioksi, joka pystyi tekemään oikeita ja melko hyvin ennakoivia päätöksiä perin vaillinaisen tilannekuvan perusteella. Valmiuspäälliköt kokoontuivat ensimmäisen kerran noin vuorokauden kuluttua katastrofin alkamisesta. Operatiivisen johtamisen aloittaminen 27.12. aamulla ei kuitenkaan aiheuttanut mitään kohtalokkaita viivästyksiä, koska matkatoimistot ja lentoyhtiöt olivat jo reagoineet tilanteeseen. Valmiuspäälliköiden puheenjohtaja keskusteli tilanteesta 26.12. aikana useamman kerran pääministerin kanssa, mutta tilannekuvan hahmottaminen oli hajanaisten ja ristiriitaisten tietojen vuoksi mahdotonta eikä valmiuspäällikkökokouksen

koolle kutsumiselle näyttänyt olevan perusteita. Tilanteesta on otettu oppia, sillä 28.3.2005 sattuneen maanjäristyksen yhteydessä valmiuspäällikkökokous kokoontui jo samana iltana kahden tunnin kuluttua tiedon saamisesta tapahtumasta.

Suurin haitta valmiuspäällikköorganisaation toiminnalle oli keskitetyn ja jatkuvasti ajan tasalla pidetyn tilannekuvan puute. Jos valtioneuvoston tilannekeskus olisi perustettu heti hälyttävien tietojen saavuttua 26.12. kuluessa, se olisi mahdollisesti voinut jo päivän kuluessa tuottaa riittävän tarkan tilannekuvan valtionjohdon päätöksenteon tueksi. Kootun tilannekuvan puutteesta näytti aiheutuneen muun muassa vääriä käsityksiä katastrofialueen tilanteesta sekä uhrien tilasta ja selviytymismahdollisuuksista heidän odottaessaan evakuoitua. Myöskään kriisialueella toimivan keskitetyn johdon tarpeeseen ei osattu kiinnittää huomiota.

Tutkinnan aikana on johtamisjärjestelmän puutteena havaittu myös se, että johtaminen ja etenkin toiminnan koordinointi keskittyi valmiuspäällikkökokouksiin. Kokousten välillä toimintaa johdettiin toimialoittain ministeriöistä ja järjestöistä. Seurauksena oli, että toimivat yksiköt saivat pyyntöjä ja ohjeita monelta taholta, eikä ollut selvää, kellä milloinkin oli vastuu. Jos valtioneuvoston tilannekeskus olisi ollut toiminnassa, olisi ollut luonnollista, että jatkuva johtaminen ja toiminnan koordinointi olisi keskitetty sinne. Menestyksellinen johtaminen edellyttää, että vastuulliselle johtoportaalle keskitetään tieto toimivista yksiköistä, resursseista, tehtävistä ja toiminnan aikataulusta. Ongelmaa kärjistettiin nyt tutkijoille lauseella, että mistään ei löytynyt henkilöä, joka olisi varmasti tiennyt, ketkä ovat menossa mihin, milloin, mitä tekemään ja millä välineillä.

Johtamisen perusongelmina olivat

- ministeriöiden päivystys- ja valmiusorganisaatioiden puutteellinen yhteistyö ja tietojen vaihto sekä verkottuminen
- edellisestä johtuva puutteellinen tilannekuva päätöksenteon tueksi
- puutteelliset tai puuttuvat ohjeet sekä hallinnonalan sisäisessä informoinnissa ja hälyttämisessä että valtioneuvoston turvallisuusvalvomon hälyttämisessä
- puuttuvat tai puutteelliset valmiushenkilöstön varallaolojärjestelyt.

Valmiuspäällikkökokouksen päätökset jouduttiin tekemään eri osapuolten tilanneselostusten perusteella, jolloin kokonaiskuva puuttui. Ongelma ei kuitenkaan johtunut siitä, etteikö tilannekuvaa olisi pystytty kokoamaan kotimaassa, vaan syynä oli kriisialueelta tulevan tiedon puutteellisuus ja sirpaleisuus sekä eri kanavia pitkin tulleiden tietojen virheellisyys ja ristiriitaisuus varsinkin alkuvaiheessa. Virallisen tiedon puuttuminen aiheutti sen, ettei viranomaisten operatiivinen johtaminen alkanut heti. Johtamistoimenpiteet on kuitenkin uskallettava aloittaa vajavaisillakin tiedoilla. Tarpeettomiksi osoittautuneet toimenpiteet voidaan aina peruuttaa. Kun operatiivinen johtamistoiminta sitten alkoi, se toteutettiin ripeästi ja ennakkoluulottomasti. Valmiuspäällikkökokouksen puheenjohtaja teki ennakoivia päätöksiä ja linjanvetoja pääministerin antamalla valtuuksilla.

Valmiuspäällikkökokouksen käyttäminen jatkossakin operatiivisena johtoelimenä näyttää perustellulta. Koska sillä nykyisten ohjeiden mukaan on vain valmistelu- ja suunnittelu-tehtävä, tulisi valmiuspäällikkökokoukselle antaa myös valmistautumistehtävä operatiiviseen johtamiseen. Tällöin valmiuspäällikköiden valinta, asennoituminen, koulutus ja harjoittelu suuntautuisivat myös välittömän johtamisen hallintaan. Tästä tilanteesta saadun

kokemuksen perusteella valmiuspäällikkökokouksen valtuudet ja tehtävät on säädettävä valtioneuvoston asetuksella. Toimenpiteiden toteuttaminen kulloinkin toimivaltaisen ministeriön valtuuksilla tukee sitä periaatetta, että myös häiriötilanteissa hallinto toimii normaalin käytännön ja organisaation mukaan.

Johtamisen ongelmaksi koettiin keskitetyn tilannekuvan puute. Valtioneuvoston tason johtamisjärjestelmää varten tarvitaan päätöksenteon tueksi tilannekuva, joka sisältää ne elementit, mistä on tarpeen päättää. Puolustushallinnon kokemuksensa perusteella luoma tilannekuvajärjestelmä on toimiva ja voisi olla esimerkkinä valtionhallinnon tilannekuvalle. Puolustushallinnon tilannekuvaa ei kuitenkaan voida käyttää valtionhallinnon tilannekuvana, koska se sisältää vain osan valtionhallinnon tarvitsemista tiedoista. Valtionhallinnon tilannekuvan tulee perustua useista sekä koti- että ulkomaisista lähteistä jatkuvasti saataviin tietoihin. Nykyinen eri hallinnonhaarojen järjestelmä lukuisine päivystys- tai tilannekeskuksineen voisi verkottuneena hyvin toimia valtioneuvoston tilannekeskuksen tietolähteenä, joka jatkuvasti syöttäisi sille reaaliaikaista tietoa. Tällainen järjestelmä olisi jatkuvasti toimintavalmis eikä vaatisi suurta henkilökuntaa. VNK:n taholta esitetty ajatus, että kukin valmiuspäällikkö voisi päivystää vuorokauden tilannekeskuksessa apunaan atk-päivystäjä, saattaisi olla toimiva ratkaisu. Valmiuspäälliköiden määrä huomioon ottaen päivystys ei muodostuisi liian raskaaksi, valmiuspäälliköt sisäistäisivät järjestelmän ja voisivat helposti kehittää sitä. Heillä olisi kokemuksensa ja tietojensa perusteella valmius heti päättää toimenpiteistä tai johto-organisaation hälyttämisestä.

Johtamisen tärkeimpiä apuvälineitä on toimiva, luotettava ja varmennettu viestintäjärjestelmä. Normaalioloissa toimivat puhelin- ja tietoliikenneyhteydet saattavat olla haavoittuvia erilaisissa kriisitilanteissa. Toisaalta matkapuhelinten helppo käytettävyys ja tekstiviestien toimivuus osoitti niiden tärkeyden massaviestiminä. Tutkintalautakunnan saamien tietojen mukaan valtionhallinnon käyttöön tarkoitettujen kriisiolosuhteisiin sopivien viestimien kehittäminen on jo pitkällä. Kansalaisille suunnatun viestinnän välineenä havaittiin hyvin pian internetin käyttöarvo. Viranomaisen taholta on informoitu, että internetin ja yleisradion digilähetysten käyttöä viestintään kansalaisille pyritään kehittämään.

5.11.4 Johtaminen kriisialueella

Valtionhallinnon johtamisvälineitä ovat eri maissa sijaitsevat edustustot muiden tehtäviensä ohella. Edustustoilla ja niiden henkilöstöllä on kohdemaassa virallinen diplomaattinen asema. On senvuoksi luonnollista odottaa, että ne toimisivat alueelle lähetettyjen suomalaisten avustusryhmien johto-organisaationa. Valtionhallinto otti kotimaassa tukevan johtamisotteen. Kriisialueella tapahtuvaan johtamiseen ei kiinnitetty ilmeisesti edellä mainitusta syystä huomiota. Alueelle lähetetetyille eri organisaatioiden avustustyöntekijöille ei määrätty yhteistä johtajaa tai koordinaattoria. Ohjeistuksen puuttuessa Suomen edustusto ei kokenut johtamista omaksi tehtäväkseen. Useat kriisialueella olleista henkilöistä ottivat vammoistaan huolimatta johdon käsiinsä ja organisoivat toimintaa järkevään suuntaan. Lentoyhtiön oli pakko lähettää virkailijoitaan Phuketin kentälle ohjaamaan evakuoitavia lentokoneisiin. Koska vastaavissa tilanteissa ensimmäisten 24 tunnin aikana vain edustusto ja sen henkilökunta on paikalla suomalaisten auttamiseksi, on keskitetyn johdon ja koordinoitavien vastuukysymykset täsmennettävä ja otettava huomioon edustustojen henkilökunnan koulutuksessa.

Suomen edustustot ovat henkilömäärältään usein pieniä, koska ne on mitoitettu muun muassa keskimääräisen konsulipalvelutarpeen mukaan. Matkailijamäärät vaihtelevat kuitenkin vuosittain ja paikalliskohteittain, jolloin edustuston mitoituksessa tulisi tämä asia ottaa huomioon. UM on jo muodostanut kokeneista konsultityöhön perehtyneistä henkilöistä yksikön, joka voidaan nopeasti lähettää katastrofialueelle vahvistamaan siellä toimivaa Suomen edustustoa. Samaan päämäärään edustustojen palvelukyvyyn tehostamisessa on pyrittävä pohjoismaisten edustustojen yhteistyöllä ja sen laajentamisella EU-jäsenmaiden edustustojen yhteistyöksi. On myös syytä selvittää, voitaisiinko matkatoimistoilta ostaa konsulipalveluja turistikeskuksissa.

Ulkoministeriö on antanut edustustoille tehtävän laatia valmiusohjeet kyseisessä maassa pysyvästi asuvia suomalaisia varten. Kun yhä suurempi joukko suomalaisia asuu kuitenkin vain talvikauden näissä maissa, on aiheellista laajentaa valmiusohje koskemaan myös heitä. Tämä edellyttää, että nämä talvikauden maassa oleskelevat suomalaiset ilmoittavat osoitetietonsa Suomen edustustolle. Kriisitilanteita ajatellen tämä lisää heidän turvallisuuttaan. Ongelmaksi on ilmoitettu sekä edustustojen että matkatoimistojen taholta omatoimimatkaajat, jotka liikkuvat vapaasti kohdemaassaan ja joiden osoitetiedot ovat mahdollisesti vain heidän omaisillaan, jos heilläkään. Ulkoministeriön mobiilipalvelu on hyvä keino tämän ongelman poistamiseksi.

5.12 Viestintä

Katastrofi tuo aina muassaan lisääntyneen informaation tarpeen. Suomalaisilla oli Aasian luonnonkatastrofista tarjolla runsaasti informaatiota. Tiedon tarjonta alkoi varhain tapaninpäivän aamuna, ja puolentoista viikon aikana tarjolle tuli noin 15 000 juttua mediassa. Lisäksi julkishallinnon verkkosivut ja kansalaisten keskusteluareenat tarjosivat valvutuneille mahdollisuuden niin täsmätiedon hankintaan kuin mielipiteiden vaihtoonkin. Mutta riittävän tiedon oikea-aikainen hankinta edellytti kansalaisilta aktiivisuutta, johon niin kohdealueen kaaoksen keskellä eläneet kuin omaisistaan huolestuneet kotimaassa eivät kokeneet jaksavansa.

Aasian luonnonkatastrofilla oli Suomessa kansalaisen kannalta kolme viestintäareenaa: viranomaisviestintä, journalismi ja verkko. Viranomaisviestintä kohdentui osaksi suoraan kansalaisiin, osin se palveli journalismia. Kaiken kaikkiaan näistä katastrofin ympärille syntyneistä viestintämuodoista korkeimmat arvosanat saavuttivat ne, jotka pystyivät nopeasti mukauttamaan toimintansa katastrofien edellyttämiin muutoksiin.

Viestinnällisesti Aasian luonnonkatastrofi oli niin Suomen päätöksentekijöille kuin kansalaisillekin hyvin selkeästi kotimainen tapahtuma. Suomalaiset olivat tsunamin osalta pääasiassa suomalaisen joukkoviestinnän varassa. Kansainväliset kanavat jäivät sivurooliin. Suomalaisen median tarjonta puolestaan kohdentui hyvin selvästi suomalaiseen näkökulmaan.

Tukikeräysten iso tuotto näyttäisi antavan tukea sille, että kansalaisten keskuudessa syntyi laaja solidaarisuus katastrofin kohdanneita kohtaan. Aasian luonnonkatastrofi oli aihe, johon oli helppo samaistua.

Kohdealueilla olleet suomalaiset tuskin kuitenkaan saivat riittävästi tietoa siitä, mitä kotimaassa tapahtui ja miten hyökyaaltokatastrofia Suomessa kuvattiin. Puhelinyhteydet kangertelivat ja tekstiviestien sanomat olivat suppeita. Viranomaiset ja pelastustöihin

osallistuneet taas eivät tulleet ottaneeksi viestintänäkökulmaa suunnitelmiinsa. Kiireessä tuntui tärkeämmältä toimia kuin tiedottaa, mutta hätääntyneiden turistien perusturvallisuus olisi voinut vahvistua, jos kentälle olisi lähetetty myös ammattitiedottajia, jotka olisivat keskittyneet pelkästään informaation antamiseen. Ruotsissa ratkaisu oli moninkertaistaa Radio Swedenin ohjelma-aika. Olisiko Yleisradio voinut tehdä saman Radio Finlandin osalta? Radioaallot toimivat luotettavasti kriisitilanteissakin. Radio Finlandin kohdalla kehittyminen aidoksi matkailijoita palvelevaksi maailmanradioksi edellyttää ilmeisesti lähetystoiminnan hajauttamista.

Verkosta on tullut suomalaisille yksi viestintämuoto vakiintuneen median oheen. Tässä kriisissä verkkoa käytettiin yhdensuuntaisesti ilmoitustauluna ja vähemmän keskusteluareenana. Kahdensuuntaisten, relevanttien verkkosivustojen nopea suosio osoittaa, että nimenomaan kriisissä kansalaiset kaipasivat myös mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään.

Aasian luonnonkatastrofin yhteydessä käytetyistä viestintämuodoista – mediasta, viranomaisviestinnästä, verkkopalveluista – korkeimmat arvosanat saivat ne, jotka pystyivät notkeasti mukauttamaan toimintansa katastrofin edellyttämiin muutoksiin. Viranomaisviestintä ei tähän kyennyt, ei median eikä kansalaisten suuntaan. Julkishallinto pyrki median osalta melko vanhakantaiseen tiedotustilaisuuspohjaiseen viestintään. Luotettavuus nostettiin ylimmäksi kriteeriksi. Viestinnän takuumiehiksi tuotiin mahdollisimman isot auktoriteetit. Nopea, erehdykset ja tiedon vajavuudet myöntävä, mutta palvelualtis viestintä olisi tässä tilanteessa epäilemättä saanut paljon enemmän arvostusta journalistien keskuudessa. Median epäilyt viranomaisviestintää kohtaan kriisin alkuvaiheissa olivat ymmärrettäviä. Kohdealueella oli lomailemassa tuhansia suomalaisia, joista kaikki eivät välttämättä olleet voineet selviytyä.

Ulkoasiainministeriön lehdistöpäällikön tulkinnanvarainen lausunto ymmärrettiin toimituksissa niin, että kaikki suomalaiset olisivat turvassa. Osasyynä oli se, että ensimmäinen tulkinta syntyi keskeisessä väliportaassa eli STT:ssä, joka on nimenomaan suhteessa julkishallintoon auktorisoitu lähde.

Julkishallinto pysyi kuitenkin koko ajan median tärkeimpänä yksittäisenä lähteenä. Sen osuus notkahti tapaninpäivän jälkeisen viikon puolivälissä, kun kritiikki ulkoasiainministeriötä kohtaan nousi. Tapaninpäivän jälkeisen viikon ongelma syntyi, kun luotettu lähde toimi huonosti.

Omaisistaan huolta kantaneiden kansalaisten ongelma oli, että tutut luotettavat lähteet välittivät heille silminnäkijäinformaatiota, kun taas niin media kuin julkishallintokin tuntui varsinkin tapahtumien alussa puhuvan aivan eri tavalla. Kansalaiset uskoivat mieluiten omia tai läheistensä silmiä ja katkeroituivat, kun oma sanoma ei saanut vastaakaikua. Heidän ahdistuneet odotuksensa julkishallinnon viestintäkyvystä täysin uuden tyyppisen kriisin keskellä olivat ehkä ylimitoitettut.

Journalismin kokonaiskuva luonnonkatastrofin raportojana oli ristiriitainen. Oli kyse valtavasta, viranomaislähteisiin nojautuvasta uutistapahtumasta, mutta pian silminnäkijät nousivat kerronnan keskiöön. Kaukainen asia tuotiin lähelle ei analyysin, vaan tilannekuvien, elämysten ja yksityiskohtien kautta. Toisin kuin monissa muissa maissa Suomessa mässäily yksittäisten turistien kokemuksilla ei peittänyt alleen kokonaisuutta.

Kuvaillessaan omia toimintaperiaatteitaan tsunamista raportoineet journalistit ottivat usein kantaa siihen, miten heidän mielestään hyvän journalistin piti toimia kohdatessaan onnettomuuden uhrin – tilanne on aina herkkä. Uhrijournalismia koskevan pohdinnan keskeisiä kysymyksiä oli se, saiko uhreja haastatella ja kuvata. Taustalla oli huoli hyvistä tavoista ja toisaalta ajatus siitä, että uhrien haastatteleminen saattoi tuottaa heille uusia traumoja. Uhrit tunsivat ehkä tarvetta puhua tapahtuneesta, mutta ajan kuluessa he saattoivat muuttaa mielensä. Tiedotusvälineissä esiintymistä kaduttiin, ja se saattoi pitkittää tapahtuman jälkiseurauksia ja niistä selviämistä. Tämänäyttypisiä kokemuksia nousi esiin kansalaisraporteissa. Uhrit ja heidän läheisensä kokivat, että journalistien olisi pitänyt vetää raja, vaikka uhri itse ehkä olikin yhteistyöhaluinen. Kyse oli sekä siitä, että uhri oli poissa tolaltaan että siitä, että kansalainen nyt ehkä joutui ensi kerran median toiminnan kohteeksi.

Mediakerronnan laadun mittarina Aasian luonnonkatastrofin kaltaisessa suuressa kriisissä on perimmältään oltava vastaanottajan eli kansalaisen kokemus, eivät journalismin säännöt ja perinteet. Kansalaisten kannalta tsunamin mediajulkisuus epäilemättä sai varsin kaksinaisen arvion sen perusteella, koskettiko katastrofi vastaanottajaa henkilökohtaisesti vai ei. Kansalaiskeskustelussa on tullut esiin, että omaisensa menettäneet tai omaistensa mukana menetyksiä kokeneet ovat olleet tuntuvasti vaateliaampia. He olisivat halunneet median keskittyvän enemmän viranomaisten toimien heikkouksiin. He olivat loukkaantuneita, kun media ei toiminut heidän toivomustensa mukaan. Muita kansalaisia taas perimmältään kosketti tapahtumasarjan arvaamattomuus – ”noin olisi voinut käydä minullekin”. Yksinkertaisimmillaan tämä näkemysten ero tulee ilmi siitä, kehen tsunamiprosessi median vastaanottajan mielessä henkilöityi. Katastrofin tavalla tai toisella henkilökohtaisella tasolla kokeneet muistavat useimmiten ulkoministerin tai UM:n lehdistöpäällikön ja ottavat kriittistä välimatkaa näihin.

Tsunamin uhrien symboliksi nousi tunnettu viihdetäiteilijä. Media on kuvatessaan hänen ja hänen kohtalotovereidensa perustarinat tuonut isoon uutiseen koskettavuutta. Yksityiskohtaiset selvitykset niin yksittäisten kansalaisten kokemuksista kuin pelastustöistä tuntuivat menettäneen koskettavuutensa melko nopeasti.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

1. Sumatran länsipuolella 26.12.2004 klo 03 Suomen aikaa tapahtunut vedenalainen maanjäristys synnytti tsunamin, joka aiheutti suuria inhimillisiä ja aineellisia tuhoja Indonesiassa, Thaimaassa, Myanmarissa, Sri Lankassa, Intiassa ja Malediiveillä sekä jonkun verran Afrikan itärannikolla. Kuolleiden ja kadonneiden kokonaismääräksi on arvioitu noin 300 000 henkeä. Suomalaisia matkailijoita oli Thaimaassa noin 3 000 ja Sri Lankassa noin 700 henkeä. Heistä kuoli tai katosi 179 henkilöä ja loukkaantui noin 250 henkilöä.
2. Suomalaisista matkailijoista kuoli tai katosi 170 Thaimaan Khao Lakissa. Heistä 106 asui samassa hotellissa.
3. Tsunamin tultua rantaan millään Suomesta käsin tehdyllä toimenpiteellä ei olisi voitu pelastaa yhtään niistä suomalaisista, jotka kuolivat tai katosivat katastrofissa.
4. Intian valtamerellä ei ollut vastaavaa tsunamieista varoittavaa järjestelmää kuin Tyynellä valtamerellä. Havaijilla sijaitseva Tyynen valtameren tsunamivaroituskeskus lähetti jo klo 03.15 Suomen aikaa varoituksen Sumatran länsipuolella tapahtuneesta maanjäristyksestä. Sanomassa todettiin, että Tyynä valtamerä koskevaa tsunamivaroitusta ei anneta. Intian valtameren reunavaltioissa ei annettu tsunamivaroitusta.
5. Onnettomuusalueen valtiot eivät olleet varautuneet tsunamiin suuronnettomuusskenaarioissaan, vaikka se todennäköisyyden mukaan olisi pitänyt ottaa alueellisena riskinä huomioon. Pääosa paikallisesta väestöstä ei tuntenut tsunamia eikä siitä varoittavia ilmiöitä. Alueella matkailevilla tai siellä työskentelevillä ei ollut tietoa tällaisen luonnonkatastrofin mahdollisuudesta. Edellytykset pelastua olisivat olleet hyvät, jos henkilöt olisivat tunteneet tsunamin ominaisuuksia ja osanneet toimia sen mukaisesti.
6. Tilanteen laaja-alaisuus, poikkeuksellisuus ja suuri uhrien määrä teki siitä ylivoimaisen tuhoalueen normaalille valmiusorganisaatiolle. Uhmäärän merkittävä vähentäminen olisi edellyttänyt ennalta ehkäiseviä toimia ja ennakkovaroitusta. Koska ennakkovaroitusjärjestelmää ei ollut, toiminta painottui tapahtuneiden tuhojen vaikutusten lieventämiseen.
7. Henkiin jääneiden selviämisen kannalta tärkeän ensimmäisen päivän aikana korostui omatoimisen pelastautumisen merkitys, jossa keskeisiä toimijoita olivat uhrit itse, paikalliset ihmiset, matkaoppaat ja hotellien työntekijät. Paikallisen pelastustoiminnan tärkeimmäksi tehtäväksi muodostui useiden tuhansien loukkaantuneiden kuljettaminen hoitoon. Viranomaisten organisoidun toiminnan aloitusta haittasi ja tilanteen kaoottisuutta lisäsivät merkittävästi toistuvat uudet aaltovaroitukset.
8. Erityisesti Thaimaassa hyvin organisoitu pelastusjärjestelmä sekä asevoimien nopea mukaantulo pelastustoimintaan mahdollisti loukkaantuneiden nopean kuljetuksen hoitoon sekä pelastuneiden kokoamisen turvallisiin evakointipisteisiin ja heidän huoltamisensa. Suomalaisia pelastusyksiköitä ei alueelle lähetetty.

9. Lääkinnällinen vastuu katastrofialueella annettiin SPR:lle. Julkinen terveydenhuolto kytkettiin mukaan STM:lle annetulla valmiuspäällikkökokouksen päätöksellä. Suomen julkisen terveydenhuollon hälyttämisessä ei käytetty hätäkeskuksia.
10. Onnettomuusalueelle ei lähetetty välittömästi sellaisia lääkintäryhmiä, jotka normaalisti ovat jatkuvassa toimintavalmiudessa ja pystyvät nopeaan toimintaan. Tällaisia ryhmiä ovat kaupalliset matkahätäpalveluyritykset ja SPR. Toimintaa suunniteltaessa ei otettu huomioon vaihtomiehistöjä ja tukihenkilöstöä. Tarvittaessa FRF voisi toimia Suomen edustuston alaisena tukitoimien koordinaatioryhmänä ja avustusorganisaatioiden apuna.
11. Matkailun riskien hallinnassa tärkeä keino on uusien matkakohdealueiden riskianalyysi sekä pidempään käytössä olleiden kohteiden riskitilanteen seuranta. Matkailualan riskianalyyysityötä ei nykyisin tehdä riittävästi yhteistyössä ulkoasiainhallinnon kanssa.
12. Tietämys matkakohteissa mahdollisesti esiintyvistä luonnonkatastrofeista ja toimintaohjeista niiden aiheuttamissa vaaratilanteissa on vähäistä. Tietoa matkakohteiden riskeistä ei myöskään ole sisällytetty matkailijoille jaettaviin kohde-esittelyihin. Matkanjärjestäjien ja viranomaisten ohjeista puuttuu selkeä kuvaus yksilön omasta turvallisuusvastuusta, henki- ja matkavakuutusten tarpeellisuudesta sekä siitä, ettei Suomen valtiolla ole mahdollisuutta eikä ensisijaista velvollisuutta huolehtia matkailijoiden turvallisuudesta ulkomailla.
13. Erilaisiin uhkakuihin tulee varautua ja toimintaa harjoitella yhdessä valtioneuvoston kanslian, ulkoministeriön, pelastustoimen, julkisen terveydenhuollon, SPR:n ja lääkinnällisten yritysten, lentoyhtiöiden, vakuutusyhtiöiden ja matkatoimistojen kanssa. Kansainvälistä yhteistyötä lääkintätoiminnassa erityisesti EU:n sisällä tulee tiivistää.
14. Evakuoitujen potilaiden hoidon arviointi toteutui Helsinki-Vantaan lentoasemalla HUS:n ja kriisityön organisaatioiden yhteistyönä. HUS:n sairaaloita tulee voida käyttää tarpeen vaatiessa yhteistoiminta-alueena. Infektiopotilaiden hoidon keskitämisellä HUS:iin voidaan rajoittaa antibiooteille vastustuskykyisten bakteereiden leviämistä muualle Suomeen.
15. Aasian katastrofi aiheutti paljon inhimillistä kärsimystä ja ennakkoimatonta psykososiaalisen tuen ja palvelujen tarvetta. Tuen ja palveluiden asianmukainen järjestäminen edellyttää nopeata reagointia. Tätä varten tarvitaan selkeät sosiaali- ja terveysministeriön valtakunnalliset ohjeet tuen järjestämisestä ja menettelytavoista. Laadukkaiden ja määrällisesti riittävien psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestäminen kunnissa ja sairaanhoitopiireissä edellyttää yhteisiä linjauksia.
16. Tuen ja palvelujen on oltava kaikkien saatavilla. Tietosuojauslakien symykset eivät saa olla esteenä avun järjestämiselle. Aasian katastrofin yhteydessä kadonneiden ja kuolleiden suomalaisten sekä evakuoitujen henkilötiedot tulivat kuntiin viiveillä, yli kuukauden kuluttua tapahtuneesta. Viranomaisten on kuitenkin voitava tarjota apua aktiivisesti, jotta sitä tarvitsevat ja haluavat pääsevät asianmukaisesti tuen ja palvelujen piiriin. Palvelujen tulee sisältää välitöntä apua, selviytymistä edistävää tietoa, kriisi-interventioita, seurantaa, jatkohoidon tarpeen arviointia ja traumaterapiaa. Palveluiden tarjoaminen edellyttää ajantasaisia ohjeita, tietoa ja osaamista sekä yhtei-

siä linjauksia kriisiryhmien tehtävistä sekä kriisityön ja mielenterveyspalvelujen koordinoimista. On varauduttava siihen, että osalla katastrofin uhreista tuen tarve tulee olemaan pitkäaikaista.

17. Aasian katastrofi kosketti lapsia ja nuoria sekä heidän yhteisöjään päiväkoteja, kouluja, oppilaitoksia ja harrastuspiirejä. Lasten ja nuorten kehityksen tueksi tarvitaan toimintamalleja sekä yksilöiden että yhteisöjen avuksi.
18. Suuronnettomuuksien yhteydessä tarvitaan psykososiaalinen tuen ja palvelujen koordinoimista yli kunta- ja sairaanhoitopiirirajojen. Tässä yhteydessä on tarpeen sopia myös yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa.
19. Olennaista on, että suuronnettomuustilanteissa suomalaisia ulkomaille auttamaan lähetettävien joukossa on psykososiaalisen tuen ja kriisityön asiantuntijoita. Perustavaa laatua on ottaa mukaan avustustyöhön suomalaiset jo kohdemaassa olevat organisaatiot ja yksityishenkilöt hyödyntäen heidän paikallistuntemustaan.
20. Katastrofialueella olleiden suomalaisten matkailijoiden evakuointikuljetukset ilmateitse aloitettiin välittömästi matkatoimistojen ja lentoyhtiöiden yhteisellä päätöksellä. Matkatoimistoilla on lakimääräinen vastuu huolehtia asiakkaistaan tiettyyn rajaan asti. Lentoyhtiöitä sitoo sopimus matkanjärjestäjän kanssa. Nämä velvoitteet täytettiin. Viranomaisten päätettyä kaikkien suomalaisten evakuoinnista katastrofialueelta kotiuttamislennot jatkuivat Finnairin toimesta. Evakuointi saatiin toteutettua kuudessa vuorokaudessa, jolloin 17 lennolla Suomeen tuotiin 3 293 henkilöä. Lennot päättyivät 2.1.2005.
21. Lentokuljetuksiin osallistuivat Finnairin lisäksi Air Finland, jonka toimeksiantajana olivat matkanjärjestäjät, sekä yhdellä ambulanssilennolla Jetflight, jonka toimeksiantajina olivat tilaaja ja vakuutusyhtiö. Valtio käytti kuljetuksiin vain Finnairia, koska sillä oli ilmailulakiin perustuva varautumisvelvoite.
22. Matkatoimistojen ja lentoyhtiöiden nopea toiminta mahdollisti käytännössä evakuoinnin nopean aloittamisen. Riittävän avustushenkilökunnan tulo paikalle viivästyi. Toiminnan alkuvaiheessa aloitekykyiset kansalaiset auttoivat toiminnan aloittamisessa. Evakuointi- ja avustusresurssien käyttö jäi puutteellisesta tilannekuvasta johtuen vajaaksi. Se hidasti evakuointia, aiheutti uhreille kärsimyksiä ja lisäsi omaisten huolta.
23. Johtamisjärjestelyissä käytettiin operatiivisena johtajana valmiuspäällikkökokousta, mikä oli onnistunut ratkaisu. Valmiuspäälliköt kokoontuivat ensimmäisen kerran noin vuorokauden kuluttua katastrofin alkamisesta. Johtamista haittasi keskitetyn tilannekuvan puuttuminen ja johtamisen hajanaisuus valmiuspäällikkökokousten välillä. Viranomaisilla ei ollut vakiintuneita kanavia hankkia nopeasti tällaista luonnonkatastrofia koskevaa asiantuntijatietoa tilannekuvan luomista varten. Suomalaisten avustusrhmien johtamiseen katastrofialueella ei kiinnitetty riittävästi huomiota. Suomen edustuston voimavarat eivät riittäneet tehtävän hoitamiseen.
24. Ulkoministeriön kriisikeskus ylikuormittui teknisen kapasiteetin puutteessa eikä se pystynyt vastaamaan kansalaisten yhteydenottoihin. Ulkoministeriön tiedotus luotti aluksi vain virallisiin tietoihin, ja kun ne osoittautuivat paikkansapitämättömiksi, se johti epäluottamukseen virallista tiedottamista kohtaan.

25. Aasian katastrofin aikana viranomaisviestintä ei kyennyt suoraan kansalaisyhteyteen. Eniten kritiikkiä sai ulkoasiainministeriö, mutta muutkaan julkishallinnon instituutiot eivät esimerkiksi verkkosivuillaan antaneet mahdollisuuksia kansalaisten kysymyksiin tai keskusteluihin, vaikka kaksisuuntaisuus kuuluu juuri verkon ominaisuuksiin. Viestintä oli yhdensuuntaista ja lähes yksinomaan reaktiivista. Viranomaisivujen keskustelupalstoja on syytä kehittää.
26. Joustavimmin yksilöllisten tiedontarpeiden haasteeseen vastasivat yksityisten ylläpitämät verkkosivustot, jotka tarjosivat sekä nopeaa informaatiota että mahdollisuuden keskusteluun ja kyselyyn. Niiden merkitys varsinkin ensimmäisten päivien sekavissa tunnelmissa oli melkoinen, ja ne epäilemättä estivät laajempien huhuvyöryjen synnyn. Toisaalta myös verkon epäluotettavuus tuli Suomessakin jossakin määrin ilmi.
27. Tilanteessa kokeiltiin massatekstiviestin käyttöä, mikä onnistui osittain. Toimintoa on syytä kehittää. Lisäksi Radio Finlandin kehittäminen matkailijaradioksi on Yleisradiolle harkinnan arvoinen hanke, joka sopii erittäin hyvin yhtiön julkisen palvelun tehtävään.
28. Onnettomuustutkintaa helpottaisi radio- ja televisioarkiston olemassaolo.
29. Tietosuojalainsäädännön nykyistä suurempi joustavuus on katastrofitilanteissa välttämätöntä.
30. Suomen DVI-yksikön rahoitus ei ole luonut riittäviä valmiuksia mittavia operaatioita varten.

7 TOIMENPIDESUOSITUKSET

1. Valtionhallinnon kriisijohtamisjärjestelmässä tulisi ottaa huomioon ne erilaiset tilanteet, joissa Suomen kansalaisia joutuu ulkomailla suuronnettomuuden kohteeksi. Tämä olisi otettava huomioon valmiuslainsäädännön uudistamisessa, sen perusteella annettavissa ohjeissa ja määräyksissä sekä ministeriöiden sisäisissä ohjeissa.
2. Jos valmiuspäällikkökokousta aiotaan käyttää operatiivisiin johtamistehtäviin, tulisi valtioneuvoston säätää asetuksella valmiuspäälliköiden toimivalta ja tehtävät mukaan lukien operatiivinen johtamisvelvoite sekä sen huomioon ottaminen henkilövalinnoissa, varallaolossa ja valmiudessa sekä yhteistoiminnassa, koulutuksessa ja harjoituksissa.
3. Valtioneuvoston tulisi selvittää tarve ja keinot henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi siten, että uhrien pelastus-, evakuointi- ja avustustyön vaatima välttämätön henkilötietojen käsittely poikkeustilanteissa voidaan toteuttaa ottamalla samalla huomioon yksityisyyden suojaa koskevat periaatteet ja velvoitteet.
4. Valtioneuvostolle olisi laadittava perusvalmiussuunnitelma, joka mahdollistaa Suomen kansalaisten pelastamisen ja avustamisen nopean käynnistämisen ulkomailla tapahtuvassa suuronnettomuudessa. Perussuunnitelman mukaan toimintaan osallistuvien ministeriöiden ja niiden johtamien hallinnonalojen olisi laadittava oman toimintansa käynnistämisen edellyttämä valmiussuunnitelma, joka mahdollistaa viranomaisen viiveettömän toiminnan kyseisen kaltaisissa tilanteissa.
5. Ministeriöiden tulisi valmiuden ylläpitämiseksi huolehtia siitä, että valmiuspäälliköllä on varahenkilö, varallaolovelvoitteet on määrätty, ministeriön valmiusryhmä on muodostettu ja sillä on tarkoituksenmukaisen ohjeet sekä toimenpideluettelo poikkeustilanteen ensimmäistä 24 tuntia varten.
6. Valtioneuvoston tilannekeskus tulisi saattaa jatkuvasti toimintakykyiseksi johtamisvälineeksi ja huolehtia siitä, että poikkihallinnollinen verkottuminen tilannetietojen välittämiseksi valtioneuvoston tilannekeskukselle toteutetaan. Sen ohella tulisi suunnitella menettely toimivan johto- ja koordinaatioyksikön muodostamiseksi.
7. Perusperiaatetta, jonka mukaan valtionhallinnon toiminta johdetaan normaaliorganisaatiolla mahdollisimman pitkään myös poikkeustilanteissa, ei ole syytä muuttaa. Tämän vuoksi ministeriöiden tulisi keskenään yhteistoiminnassa toimien päivittää omat kriisisuunnitelmansa, tarkistaa niihin tarvittavat voimavarat ja henkilöstö, kouluttaa ja harjoittaa henkilöstö sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin puutteiden poistamiseksi.
8. Ulkoministeriön tulisi huolehtia siitä, että
 - 1) ministeriön kriisisuunnitelmissa otetaan huomioon vastaavanlaisen katastrofin asettamat velvoitteet toimintakyvylle
 - 2) ulkomailla olevat edustustot valmennetaan toimintaan poikkeustilanteissa ja niille muodostetaan tarvittava henkilöreservi kokeneesta virkamieskunnasta
 - 3) pohjoismaista ja EU-yhteistoimintaa tehostetaan poikkeustilanteiden varalle

- 4) ministeriön kriisikeskuksen sekä viestinnän ja tiedottamisen toimintavalmius nostetaan kansalaisten hyvän palvelun edellyttämälle tasolle
- 5) riskianalyysityötä kehitetään ottamaan nykyistä laajemmin huomioon myös luonnononnettomuusriskit.

Osa näistä toimenpiteistä on käynnistetty.

9. Sisäasiainministeriön tulisi huolehtia siitä, että
 - 1) poikkeustilanteissa ministeriön keskeisten osastojen välisessä tiedonkulussa ei ole katkoksia
 - 2) pelastusalan kriisijohtajien ja -henkilöstön koulutuksessa otetaan huomioon toiminta myös ulkomailla erilaisissa suomalaisen avustushenkilöstön tehokkaan toiminnan edellyttämässä logistiikka- ja koordinaatiotehtävissä
 - 3) uhrintunnistussyksikön (DVI) toimintaa tehostetaan vakinaistamalla sen rahoitus
 - 4) Finnrescueforcen (FRF) toimintaroolia selkeytetään ja nopean käyttöönoton edellytyksiä tehostetaan.
10. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tulisi huolehtia siitä, että
 - 1) julkinen terveydenhuolto otetaan mukaan ulkomailla ja kotimaassa tapahtuneiden suuronnettomuustilanteiden hoitoon yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Keskeisenä lääkinnän asiantuntijana HUS:in tulee olla lääkintätoimien suunnittelussa mukana ja saada toimintaa varten riittävät resurssit
 - 2) onnettomuusalueelle lähetetään etupainotteisesti sellaisia lääkintäryhmiä, jotka normaalistikin ovat jatkuvassa toimintavalmiudessa ja pystyvät nopeaan toimintaan
 - 3) varaudutaan erilaisten uhkakuvien avulla poikkeuksellisiin tilanteisiin ja harjoitellaan toimintaa yhdessä valtioneuvoston kanslian, ulkoministeriön, pelastustoimen, julkisen terveydenhuollon, ja sosiaalitoimen, SPR:n, muiden järjestöiden ja lääkinnällisten yritysten, lentoyhtiöiden, vakuutusyhtiöiden ja matkatoimistojen kanssa
 - 4) selvitetään periaatteet ja tehdään tarvittavat järjestelyt valtakunnan terveydenhuolto- ja evakuointikapasiteetin täysmittaiseksi hyödyntämiseksi
 - 5) selvitetään yhteistoiminnassa liikenne- ja viestintäministeriön kanssa lentoevakuointien ja evakuointivarustuksen tarve sekä kotimaisissa että ulkomaisissa onnettomuustilanteissa
 - 6) luodaan edellytykset uhrien ja heidän läheisilleen tarpeellisen psykososiaalisen tuen, välttämättömien toimeentuloedellytysten ja palvelujen turvaamiseksi laadukkaina ja määrällisesti riittävinä. Tätä varten on tarpeen uusia valtakunnalliset ohjeet, pitää ne ajan tasalla ja valvoa niiden noudattamista.

Ohjeita tarkistettaessa on syytä erityisesti huolehtia siitä, että

- a) hyvän tuen ja hoidon sekä välttämättömän taloudellisen tuen turvaamiseksi kehitetään rakenteita ja menettelytapoja palvelujen toteuttamiseksi välittömästä henkisestä ja aineellisesta tuesta vaativaan kriisitilanteiden ja traumojen hoitoon asti
- b) luodaan palvelu- ja hoitosuosituksia lasten ja nuorten auttamiseksi pitkäkestoisesti
- c) selvitetään tietosuojan ja tiedonsiirtoon liittyvät asiat palvelujen saatavuuden ja toimeentulon sekä hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi

- d) tarkennetaan nykyinen lainsäädäntö huomioiden ministeriön, läänien, sairaanhoitopiirien ja kuntien sekä muiden toimijoiden vastuunjako ja tehtävät psykososiaalisen tuen ja palveluiden turvaamiseksi väestölle suuronnettomuustilanteessa
 - e) tarkistetaan kriisiryhmien tehtävät ja asema kunnan palveluorganisaatiossa ja turvataan niiden toimintaedellytykset sekä ammatillinen osaaminen.
11. Kauppa- ja teollisuusministeriön tulisi yhteistoiminnassa ulkoasiainministeriön kanssa ryhtyä toimenpiteisiin
- 1) matkailualan turvallisuus- ja riskianalyysityön kehittämiseksi yhteistyössä matkanjärjestäjien kesken
 - 2) matkailualan velvoittamiseksi viestittämään asiakkaille riskikysymyksistä mukaan lukien luonnononnettomuusriskit. Viestinnässä on tuotava selkeästi esiin yksilön oma vastuu turvallisuudesta, vakuutusten tarpeellisuus ja se kansainvälisen oikeuden periaate, että ulkomailla henkilöiden turvallisuudesta ovat ensi sijassa vastuussa kyseisen maan viranomaiset.
12. Liikenne- ja viestintäministeriön tulisi huolehtia siitä, että
- 1) Yleisradio ryhtyy toimenpiteisiin Radio Finlandin kehittämiseksi niin, että se pystyy palvelemaan myös ulkomailla tilapäisesti oleskelevien suomalaisten tiedontarpeita erityisesti kriisitilanteissa
 - 2) matkapuhelinverkkoja voitaisiin käyttää tehokkaasti viranomaisten tiedotustoimintaan kriisitilanteissa
 - 3) Suomeen muodostetaan jatkuvasti päivystävä luonnononnettomuuksien syntymistä ja niiden vaikutuksia tarkkaileva varoitusjärjestelmä.
- Osa näistä toimenpiteistä on käynnistetty.

Helsingissä 31.5.2005

Martti Ahtisaari
puheenjohtaja

Harri Holkeri
varapuheenjohtaja

Tuomo Karppinen
jäsen

Esko Kaukonen
jäsen

Ullamaija Kivikuru
jäsen

Ilkka Kiviranta
jäsen

Kari Lehtola
jäsen

Merja Hallantie
asiantuntija

Pekka Heikkinen
asiantuntija

Kimmo Kahma
asiantuntija

Harriet Lonka
asiantuntija

Pär Stenbäck
asiantuntija

Pirjo Valkama-Joutsen
pääsihteeri

Jouko Koskimies
sihteeri

LÄHDELUETTELO

Onnettomuustutkimuskeskukseen on taltioitu seuraava tutkinnassa käytetty lähdeaineisto:

1. Valtioneuvoston päätös suuronnettomuustutkintalautakunnan asettamisesta (oikeusministeriön asiakirja n:o 2/021/2005 13.1.2005).
2. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 27.11.2003.
3. Tutkintalautakunnan kokouspöytäkirjat n:ot 1–11.
4. Kansalaiskirjeet 194 kpl. Julkisuuslain 24 § 21 kohdan perusteella salassa pidettäviä. Siirretty tutkimusaineistoksi. Haltija Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
5. Kuulemis- ja haastattelupöytäkirjat (asiakirjoissa esiintyvät yksityisyyden suojaan kuuluvat asiat ovat salassa pidettäviä).
6. Toimintaan osallistuneiden viranomaisien, valtion laitosten, järjestöjen, yhteisöjen ja yritysten tutkintalautakunnalle lähettämät kertomukset toiminnastaan katastrofin yhteydessä (asiakirjoihin sisältyvät julkisuuslain 24 §:ssä luetellut asiat ovat salassa pidettäviä).
7. Katastrofialueella olevien Suomen edustustojen tutkintalautakunnalle lähettämät asiakirjat.
8. Kertomukset Thaimaahan 27.2.–5.3.05 ja 1.–9.4.05 tehtyjen matkojen havainnoista ja tuloksista.
9. Pelastustoimen aineisto:
 - Eriyüstilanneryhmän mietintö (1986). Helsinki: Sisäasianministeriö. Pelastusosasto. Moniste.
 - European Commission. Directorate-General. Environment. Directorate A – Governance, Communication and Civil Protection. ENV.A.S. – Civil Protection: Conclusions of the meeting of 1 February 2005 on the lessons learned from the tsunami disaster. Brussels, 4 February 2005. DG ENV.A.S.HD/20050204-1.
 - Haastattelumuistio (2005). Helsingin pelastuslaitoksen edustajan haastattelu 9.5. koskien FRF:n roolia ja käyttöönottoa.
 - Ministry of Interior, Thailand Department of Disaster Prevention and Management.
 - Ministry of Interior, Thailand Department of Disaster Prevention and Management: Earthquake/tsunami victims relief efforts.
 - Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA. United Nations Disaster Assessment and Coordination – UNDAC. Mission report. Indian Ocean tsunami, Thailand, 28 December 2004 – 12 January 2005
 - Thaimaan vastaanottama ulkomaanapu. Thainkielinen moniste ja suomennos.
10. Lääkinnällinen aineisto:
 - Pajarinen J, Leppäniemi A, Castren M, Silfvast T, Haapiainen R, Handolin L, Reitala J, Tukiainen E, Hirvensalo E. Lääkintätoimi suomalaisten evakuoinnissa Aasian luonnonkatastrofialueelta. Suomen Lääkärilehti 2005;14:1563-66.
 - Wattanawaitunechai C, Peacock SJ, Jipratoom P. Tsunami in Thailand – Disaster Management in a District Hospital. New England Journal of Medicine 2005;10:962-64.

- Result of facts finding. Tidal wave devastation 26th December 2004. Medicine, medical care and post mortem autopsy. Subcommittee on medicine, medical care and post mortem autopsy. Facts finding committee on tidal wave devastation. Prime Ministry Office. Bangkok 2005.
- Tsunami and medical & public health assistances. Phangnga province. Phangnga Provincial Public Health Office. 23th February, 2005.

11. Psykososiaalinen aineisto

- Sosiaali- ja terveysministeriön tiedotteet:
- 30.12.2005 no 454/2004, Kaakkois-Aasian katastrofin jälkeinen henkinen tuki varmistettava riittävän pitkään
- 3.1.2005 no 1/2005, Sosiaali- ja terveysministeriö järjestää edellytyksiä Aasian katastrofin uhrien elämän jatkumiselle
- 5.1.2005 no 1/2005 Kuntatiedote, Aasian katastrofin vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuoltoon
- 10.1.2005 no 006/2005, Aasian katastrofin jälkihoito sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla
- 17.1.2005 no 2/2005, Kuntatiedote, Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin psykososiaalisen tuen ja palvelun järjestäminen
- 17.02.2005 no 079/2005, Suuronnettomuuden psykososiaalisen tuen ja palvelun asiantuntijaryhmä: Kaakkois-Aasian onnettomuuden uhrien tulisi hakea apua ajoissa jälkioireiden hoitoon
- 3.2.2005 no 52/2005 Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkkäre Aasian katastrofista eduskunnassa: Sosiaali- ja terveydenhuollossa toimittiin valmiussuunnitelmien pohjalta
- 3.2.2005 no 53/2005, Kiireellisintä psykososiaalisen tuen varmistaminen kaikille tarvitseville
- 18.2.2005 no 3/2005 Kuntatiedote, Suuronnettomuuden psykososiaalisen tuen ja palvelun asiantuntijaryhmä: Kaakkois-Aasian onnettomuuden uhrien tulisi hakea apua ajoissa jälkioireiden hoitoon
- Sosiaali- ja terveysministeriö, Psykososiaalisen tuen ja palvelun asiantuntijaryhmä, asettamispäätös 11.1.2005, STM003:00/2005
- Sosiaali- ja terveysministeriö Aasian katastrofin yhteydessä kadonneiden ja menehtyneiden suomalaisten sekä katastrofialueelta Suomeen evakuoitujen henkilötietojen käyttö, 25.1.2005 STM/56/2005
- Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut, Sosiaali- ja terveysministeriö, Monisteita 1998:1
- Antti Tuomi-Nikula, Britta Sohlman, Tuula Hynninen: Kriisipalvelujen nykytila kunnissa kaakkois-aasian luonnonkatastrofin jälkeen, Stakes, Aiheita 14/2005

12. Viestinnän aineisto

- Tuomo Möre: Tsunami suomalaisessa mediassa, Helsingin yliopiston viestinnän tutkimuskeskuksen julkaisu 4.5.2005
- Juho Rahkonen: Journalisti hyökyaallon harjalla, Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto
- Turo Uskali: Tsunami ja Internet, Jyväskylän yliopisto
- Teijo Kuusela: Uhrijournalismi tsunamiraportoinnissa, Jyväskylän yliopisto
- Jenni von Frenckell: Tsunamis framfart i fem finlandssvenska dagstidningar, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto

- Heidi Orava: Tsunaimi i FSR och FST, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto
- Ullamaija Kivikuru: Aikakauslehdet tsunamiaiheen käsittelijöinä, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto.

13. Lehtileikkeet ja lehdistökatsaukset.

LIITTEET

Liite 1 Lausunnot

1. VALTIONEUVOSTON KANSLIAN LAUSUNTO

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATRÅDETS KANSLI

LAUSUNTO

30.5.2005

Onnettomuustutkintakeskus

Viite Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnan lausuntopyyntö
16.5.2005

Asia AASIAN LUONNONONNETTOMUUDEN TUTKINTASELOSTUS

Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunta on pyytänyt valtioneuvoston kanslian lausuntoa toimivaltaisena viranomaisena ja toimittanut tutkintaselostukseen sisältyvät johtopäätökset ja toimenpidesuosituksat valtioneuvoston kansliaan.

Tutkintalautakunta on esittänyt laajasti johtopäätöksiä ja toimenpiteitä, jotka muodostavat hyvän perustan kokonaisvaltaiselle turvallisuuden edistämiseksi ja kehittämiselle.

Toimenpidesuosituksat ovat kattavat. Perusperiaatteena tulee edelleen säilyttää kunkin ministeriön normaaliajan toiminnan jatkaminen normaalein menettelyin myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. YETT-strategian mukaisten valtion strategisten tehtävien tarkistustyö, valmiuslainsäädännön uudistaminen ja valtioneuvoston tilannekeskuksen ja tilannekuvatoiminnan jatkokehittäminen ovat käynnissä.

Valtioneuvoston kanslia kiinnittää huomiota tarpeeseen selkiyttää viranomaisten, hallinnonalojen ja hallituksen sekä toisaalta julkisen vallan ja matkojen järjestämiseen tai käytännön toteutukseen osallistuvien toimijoiden välisiä vastuuta ulkomailla olevien kansalaisten turvallisuudesta.

Heikki Aaltonen
alivaltiosihteeri

2. ULKOASIAINMINISTERIÖN LAUSUNTO

ULKOASIAINMINISTERIÖ
Hallinnollinen osasto
HAL-90

LAUSUNTO
30.5.2005

HEL 1293-57

Onnettomuustutkintakeskus

Viite: Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnan lausuntopyyntö 16.5.2005

Asia: Ulkoasiainministeriön lausunto tutkintalautakunnan toimenpidesuosituksista

Ulkoasianministeriö toteaa viitekohdassa tarkoitetun lausuntopyynnön johdosta kunnioittaen seuraavaa:

Ulkoasiainministeriön valmiusorganisaatio ja kriisitilanteiden johtamisjärjestelmä

Ulkoasiainministeriön toiminnan lähtökohtana kriisitilanteissa on normaaliajan organisaatio, jonka valmiutta kyetään tarvittaessa nopeasti nostamaan. Ministeriön työjärjestyksen (286/2003, sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella 118/2005) 13 §:n mukaan ministeriössä on valmiusryhmä, joka käsittelee kriisitilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumista koskevia hallinnonalan suunnitelmia ja toimenpiteitä. Valmiusryhmän puheenjohtajana ja ulkoasiainhallinnon valmiuspäällikkönä toimii valtiosihteeri tai muu tehtävää hoitamaan määrätty virkamies. Valmiusryhmän sihteerinä toimii turvallisuuspäällikkö. Valmiusryhmän tarkemmista tehtävistä, kokoonpanosta ja valmiuspäällikön sijaisena toimivasta varapuheenjohtajasta määrätään valmiusryhmän asettamispäätöksessä.

Ulkoasiainministeriön valmiusryhmän puheenjohtaja ja ulkoasiainhallinnon valmiuspäällikkö on viimeksi nimetty 18.1.2005.

Ulkoasiainministeriön valmiusryhmän asettamispäätöksessä 4.3.2005 todetaan valmiuspäällikön tehtävistä seuraavaa:

Valmiuspäällikön tehtävänä on ministerien ja ministeriön johdon apuna

- koordinoida ja ohjeistaa ulkoasiainhallinnon kriisi- ja valmiusorganisaation toimintaa akuuteissa kriisitilanteissa;
- johtaa käytännön toimintaa akuuteissa kriisitilanteissa ja päättää tarvittavista käytännön toimenpiteistä, mukaanlukien konsulikomennuskuntien lähettäminen kriisialueille
- johtaa ja valvoa ministeriön ja sen toimialan poikkeusolojen valmiussuunnittelua ja suunnittelun edellyttämiä ennakkovalmisteluja;
- luoda, kehittää ja ylläpitää yhteistoimintaa muiden viranomaisten kanssa erityisesti suunnittelun ja valmistelun koordinoimiseksi; sekä
- suorittaa muita hallinnonalan kriisitilanteiden ja poikkeusolojen valmiuteen liittyviä tehtäviä.

Liite 1

Valmiuspäällikkö tai hänen sijaisensa osallistuu ministeriöiden yhteiseen valmiuspäällikkökokoukseen ulkoasiainministeriön edustajana.

Ulkoasiainministeriön valmiusryhmän asettamispäätöksen 4.3.2005 mukaan valmiusryhmän tehtävänä on avustaa valmiuspäällikköä tai tämän sijaista. Valmiusryhmän jäsenet vastaavat edustamansa osaston osallistumisesta ministeriön kriisitilanteita ja poikkeusoloja koskevan valmiuden kehittämiseen ja ylläpitämiseen sekä valmiusasioihin liittyvien tietojen välittämisestä edustamansa osaston johdolle. Valmiusryhmä kokoontuu puheenjohtajan tai varapuheenjohtajan kutsusta. Valmiusryhmän puheenjohtajana toimii valmiuspäällikkö ja varapuheenjohtajana valmiuspäällikön sijainen. Valmiusryhmään kuuluu 12 muuta jäsentä, joista kullakin jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen. Valmiusryhmän pysyvästi asiantuntijana toimii ministeriön tilannekuvavirkamies ja valmiusryhmän sihteerinä valmiussihteeri. Valmiussihteeri osallistuu ministeriöiden yhteiseen valmiussihteeritoimintaan ulkoasiainministeriön edustajana. Valmiusryhmä on oikeutettu saamaan tarvittavaa apua kaikilta ministeriön henkilöstöön kuuluvilta.

Valmius antaa humanitääristä apua

Ulkoasiainministeriön keskeisiin tehtäviin kuuluu humanitaarisen avun antaminen mm. luonnonkatastrofien yhteydessä riippumatta siitä, onko suomalaisia onnettomuuden uhrin joukossa. Ministeriö käynnisti humanitaarisen apunsa heti tsunamikatastrofin tapahtuttua. Kaikkiaan katastrofialueelle on kanavoitu Suomen humanitaarista apua 20 miljoonaa euroa.

Kehitysyhteistyövaroja käytetään hätäavun jälkeen harkinnan mukaan jälleenrakentamiseen. Ulkoasiainministeriön tuki tsunamista kärsineiden alueiden jälleenrakennukseen on 30 miljoonaa euroa.

Toimenpidesuositus 7.1.

Ulkoasiainministeriössä on käynnissä työ, jossa tarkastellaan konsulipalvelulain (498/1999) toimeenpanoa ja edustustojen roolia erilaisissa onnettomuustilanteissa. Ohjeistus on uusittavana ja koulutusta on lisätty. Ulkoasiainministeriö osallistuu valmiuspäällikkökokouksen kautta ja muilla foorumeilla valtioneuvoston yhteiseen kehittämis-työhön. Ulkoasiainministeriön edustaja on mukana myös valmiuslainsäädännön uudistamista valmistelevassa työryhmässä. Ulkoasiainministeriö yhtyy tutkintalautakunnan suositukseen, jonka mukaan ne erilaiset tilanteet, joissa suomalaisia joutuu ulkomailla suuronnettomuuden kohteeksi, olisi otettava huomioon myös valmiuslainsäädännön uudistamisessa sekä sen perusteella annettavissa ohjeissa ja määräyksissä.

Konsulipalvelulain 2 §:n 1 momentin mukaan konsulipalveluja annetaan suomalaiselle yhteisölle sekä henkilölle, joka on Suomen kansalainen taikka sellainen Suomessa pysyvästi asuva ulkomaalainen, jolla on oikeus tai jolle on myönnetty lupa oleskeluun tai työntekoon pysyvässä tai siihen verrattavassa tarkoituksessa Suomessa. Tätä määritelmää on tarkennettu konsulipalvelulakia koskevan hallituksen esityksen (HE 283/1998) yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 13 §:n 5 kohdan mukaan ulkoasiainministeriön toimialaan kuuluvat suomalaisten etujen ja oikeuksien valvominen, konsulipalvelut ja vastaavat muut viranomaispalvelut ulkomailla. Kansalaisuus ei enää ole erottelava tekijä. Niinmuodoin valtionhallinnon toimenpiteet ulkomailla suuronnettomuuden kohteeksi kohdistuviin suomalaisiin koskevat paitsi kansalaisia myös Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia.

Valtioneuvoston kriisijohtamisjärjestelmässä tulisi siten ottaa huomioon ne erilaiset tilanteet, joissa Suomessa asuvat henkilöt joutuvat ulkomailla suuronnettomuuden kohteeksi.

Toimenpidesuositus 7.2.

Ulkoasiainministeriö kannattaa lautakunnan suositusta, jonka mukaan valmiuspäälliköiden toimivallasta ja tehtävistä mukaanlukien operatiivinen johtamisvelvoite säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) eli VNOS 10 §:n 3 momentin mukaan ministeriöt toimivat tarpeen mukaan yhteistyössä keskenään toimivaltaisen ministeriön johdolla. Pysyviä yhteistyöelimiä ovat kansliapäällikkö- ja valmiuspäällikkökokous, joiden puheenjohtajana toimii valtioneuvoston kanslian valtiosihteeri.

VNOS tuli voimaan 7.4.2003 lukien. Sen muutokseen liittyvässä 15.6.2003 voimaantulleessa valtioneuvoston kansliasta annetun valtioneuvoston asetuksen (459/2003) 9 §:ssä säädetään tarkemmin valtioneuvoston kanslian valtiosihteerin tehtävistä:

"Valtiosihteerin tehtävänä on sen lisäksi, mitä valtioneuvoston ohjesäännössä säädetään:

- 1) johtaa pääministerin apuna 5 §:n 2 momentissa tarkoitettujen virkamiesten toimintaa; ja
- 2) toimia kansliapäällikkö- ja valmiuspäällikkökokousten puheenjohtajana."

Ministeriöiden asetuksissa ministeriöiden työjärjestyksiksi on vaihtelevasti säädetty ministeriöiden valmiuspäälliköistä ja ministeriöiden omista valmiusryhmistä. Valtioneuvoston yhteisiä säädöksiä olisi siten perusteltua kehittää.

Toimenpidesuositus 7.3.

Ulkoasiainministeriön valmiussuunnitelmien kehittäminen on käynnissä. Kaikilta edustustoilta on jo pitkään edellytetty valmius- ja evakuoitus suunnitelmien laatimista. Edustustoilta edellytetään nyt näiden suunnitelmien tarkistamista ja päivittämistä. Pohjoismainen ja EU-yhteistyö otetaan tässä kehittämistyössä täysimittaisesti huomioon ja työ kytketään läheisesti myös valtioneuvoston yhteiseen valmiussuunnitteluun.

Valtioneuvoston perusvalmiussuunnitelma tulee edellä kohdassa 7.1. mainituin perustein laatia sellaiseksi että se mahdollistaa kaikkien suomalaisten (ei vain Suomen kansalaisten) pelastamisen ja avustamisen nopean käynnistämisen ulkomailla tapahtuvissa suuronnettomuuksissa.

Toimenpidesuositus 7.4.

Ulkoasiainministeriö on yllä lausunnon alussa kerrotulla tavalla uudistanut omaa valmiusorganisaatiotaan muun muassa nimittämällä valmiuspäällikölle sijaisen ja asettamalla valmiusryhmän. Ryhmän tehtäviin kuuluu paitsi varautuminen poikkeusoloihin myös toiminta normaaliajan kriisitilanteissa. Ulkoasiainhallinnon valmiussuunnitelmia ollaan käymässä läpi valmiusryhmän johdolla, jolloin laaditaan tarvittavat luettelot välittömistä toimenpiteistä koko organisaatiossa eli sekä ministeriön että ulkomailla sijaitsevien edustustojen osalta.

Toimenpidesuositus 7.5.

Ulkoasiainministeriö osallistuu aktiivisesti yhdessä puolustusministeriön ja sisäasiainministeriön kanssa valtioneuvoston kanslian vetämään tilannekuvatoiminnan kehittämiseen. Ulkoasiainministeriöön on perustettu tilannekuvavirkamiehen tehtävä, jota on

Liite 1

toistaiseksi hoidettu väliaikaisin järjestelyihin. Tehtävään määrätään kuitenkin ulkoasiainneuvos syyskuun 2005 alusta lukien. Ulkoasiainministeriö valmistelee nykyistä parempien tilojen varustamista ministeriön omaksi tilanne- tai johtokeskukseksi. Tätä työtä tehdään rinnan valtioneuvoston kanslian tilannekuvahankkeen etenemisen kanssa. Tietoteknisin ja toiminnallisin ratkaisuin varmistetaan tilannekuvatoiminnan verkottuminen hallinonalojen rajojen yli. Tässä viitataan myös jäljempänä kohdassa 7.7.4. lausutuun.

Toimenpidesuositus 7.6.

Kohtiin 7.1-7.3 viitaten ulkoasiainministeriö osallistuu ministeriöiden väliseen yhteistyöhön kriisivalmiuden kehittämiseksi ja koulutustoiminnan hoitamiseksi. Ulkoasiainministeriö kiinnittää erityistä huomiota yhdenmukaisten käytäntöjen kehittämiseen varallaoloa, päivystystä ja niistä maksettavia korvauksia varten. Päivystys-, varallaolo- ja ylityökorvausten osalta tulee päästä valtionhallinnon yhteisiin linjauksiin, joilla turvataan valmiuden ylläpito kaikissa tilanteissa.

Toimenpidesuositukset 7.7.

Kun Kaakkois-Aasian kriisin akuutti vaihe oli ohi, ulkoasiainministeriö teki 10.1.2005 päätöksen sisäisen selvityksen laatimisesta ulkoasiainhallinnon toiminnasta kriisin eri vaiheissa. Selvitys, jonka teki ministeriön sisäisen tarkastuksen yksikkö, valmistui 28.1.2005. Sen julkistamisen yhteydessä julkistettiin myös ulkoasiainministeriön muistio (ns. välitase) toimenpiteistä, joihin ministeriö oli ryhtynyt toimintansa puutteiden korjaamiseksi. Sen mukaan ministeriö oli 28.1.2005 mennessä ryhtynyt seuraaviin toimenpiteisiin:

- kriisipuhelinjärjestelmän kapasiteettia oli nostettu ja kokonaisvaltaisen, tietojärjestelmään integroidun järjestelmän kehittäminen oli aloitettu
- kriisikeskuksen fyysisten toimintaedellytysten, varustelun ja yhteyksien kehittämishanke oli käynnistetty
- edustustojen toimintaedellytysten ja toimintatapojen tarkastelu oli aloitettu
- EU-yhteistyön tehostamiseen oli ryhdytty yhdessä muiden jäsenmaiden kanssa
- kriisitiedotuksen puutteiden korjaaminen oli aloitettu ja kytkentää valmiusjärjestelmään oli tiivistetty
- konsulikomennuskuntien muodostaminen oli aloitettu
- valmiusjärjestelmän kehittämistä koskevien sisäisten päätösten valmistelu oli aloitettu
- viranomaisyhteistyötä oli tiivistetty ja sen jatkokehittäminen oli aloitettu
- varhaisvaroitusjärjestelmien kehittämis-yhteistyöhön oli osallistuttu aktiivisesti
- yhteistyötä matkanjärjestäjien ja muiden toimijoiden kanssa matkailijavirtojen seurannassa oli tiivistetty
- työ internetin ja muun modernin tekniikan käytön tehostamiseksi akuuteissa kriisitilanteissa oli käynnistetty.

Toimenpidesuositus 7.7.1.

Valmiusryhmä on keskeinen kriisisuunnitelmien kehittämistyön foorumi. Edustustojen ohjeistus saatetaan ajan tasalle ja koulutusta kehitetään kaikilla tasoilla.

Ulkoasiainministeriön kriisiohjeistusta kehitetään siten, että se ottaa paremmin huomioon luonnononnettomuudet ja muut konsulaariset kriisit ennakkovalmiudessa ja toiminnassa kriisitilanteissa. Edustustot vastaavat edelleen asemapaikkakohtaisten valmiussuunnitelmien tekemisestä. Valmiussuunnittelussa lisätään pohjoismaista ja EU-yhteistyötä.

Toimenpidesuositus 7.7.2.

Edustustoille ollaan laatimassa nykyistä selvempiä ohjeita ja niiden henkilöstön koulutusta tehostetaan kriisitilanteiden varalta. Ulkoasiainministeriöön on perustettu konsulikomennuskuntajärjestelmä. Konsulikomennuskunnat ovat kokeneiden konsuliasioiden osaajien muodostamia 3–4 hengen valmiusryhmiä, joita voidaan täydentää pelastus- ja lääkintäalan osaajilla. Konsulikomennuskunnat toimivat välittömässä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Konsulikomennuskuntajärjestelmällä pyritään nopeaan reagointikykyyn. Konsulikomennuskuntien valmiudesta huolehditaan jatkuvalla koulutuksella, jossa hyödynnetään kansallista pelastusalan osaamista. Ministeriö ottaa valmiuden kohottamisessa huomioon myös sille työturvallisuuslaissa (738/2002) asetetut velvoitteet huolehtia henkilöstönsä fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. Henkilöstön jakaminen on edellytys sille, että kriisitilanteissa voidaan suoriutua vaadittavista tehtävistä.

Suomen edustustoverkon kehittämisen strateginen työ on käynnistynyt ulkoasiainministeriössä kevään 2005 aikana. Matkailijavirtojen vaikutus on strategisessa suunnittelussa huomioon otettava tekijä.

Koko ministeriön henkilöstön valmiuskoulutusta kehitetään. Konsulikoulutuksessa ja uusien virkamiesten koulutuksessa painotetaan kriisivalmiuksia. Koulutukseen kytketään kriisitilanteiden harjoittelu ja valmiussuunnitelmia harjoitellaan asemapaikkakohtaisten erityisvaatimusten mukaisesti. Suomen ulkomailla olevat edustustot ovat kuitenkin pieniä ja niiden toimintamahdollisuudet laajemmassa kriisissä ovat rajoitetut. Perustetut konsulikomennuskunnat muodostavat tässä suhteessa henkilöreservin käytettäväksi toimivaltaisen edustuston tukena kriisitilanteessa. Konsulikomennuskuntia käytetään sellaisissa onnettomuustilanteissa, joissa suuri määrä suomalaisia joutuu onnettomuuteen ulkomailla.

Toimenpidesuositus 7.7.3.

Tsunamin opetukset ovat jatkuvasti esillä pohjoismaisessa ja EU-yhteistyössä. Pohjoismaista ja EU-yhteistoimintaa poikkeustilanteiden varalle tehostetaan edelleen. Yhteistyötä konsulipalvelujen alalla kehitetään myös Baltian maiden kanssa.

Pohjoismaiden ulkoasiainministerit ovat käsitelleet asiaa kevään aikana ja valmisteilla on esitys yhteisistä kehittämiskohteista valmiuden kehittämiseksi edustustojen välisen yhteistyön kautta. Esityksiä on määrä käsitellä Bornholmin ulkoministerikokouksessa elokuussa 2005. Pohjoismainen yhteistyö perustuu pohjoismaiseen yhteistyösopimukseen ja siihen liittyviin yhteisiin konsuliohjeisiin, joiden merkitystä ja täytäntöönpanoa korostetaan edelleen pohjoismaiden ministerineuvoston päätösten pohjalta. Yhteistyö pohjoismaiden kanssa on joustavaa, käytännöllistä ja paikalliseen tarpeeseen perustuvaa. Suomella on muiden pohjoismaiden kanssa yhteisiä valmiussuunnitelmia, ja yhteistyötä tiivistetään edelleen paikallisten tarpeiden mukaisesti.

EU:n neuvosto on hyväksynyt tsunamin jälkeisen toimenpideohjelman, jossa on myös jakso EU-kansalaisten avustamisesta kriisitilanteissa. Suomi on osallistunut toimenpideohjelman valmisteluun aktiivisesti ja vaikuttanut sen sisältöön. EU-maiden väliset suuntaviivat kolmansissa maissa tehtävästä yhteistyöstä kriisitilanteissa muodostavat edelleen perustan yhteistyölle. Yhteistyön lujuutta ja läheisyyttä lisätään sen mukaan kuin asemapaikan olosuhteet edellyttävät.

Toimenpidesuositus 7.7.4.

Jolon panttivankikriisin yhteydessä vuonna 2000 perustettu kriisihuone ei tarjoa riittäviä edellytyksiä tehostetun kriisivalmiuden kehittämiseksi. Uutta, laajempaa ja tarkoituksen-

Liite 1

mukaisempaa tilaa koskevaa päätöstä valmistellaan parhaillaan kolmen tilavaihtoehdon pohjalta. Uuteen tilaan yhdistetään tilannekuvan edellyttämä kapasiteetti ja puhelinpäivystys tukitiloineen. Tilavaihtoehdon valinta riippuu tilojen käytännöllisyydestä, tarvittavan tekniikan (tilannekuva- ja viestintätekniikka) sijoitusmahdollisuuksista sekä käyttöönoton kustannuksista. Johtokeskushankkeen kustannukset sisällytetään ministeriön esitykseen vuoden 2005 toiseksi lisätalousarvioehdotukseksi. Johtokeskuksen (kriisikeskuksen) kehittäminen on konsuliyksikön päällikön vetämän sisäisen ryhmän valmistavana.

Samalla kriisiviestintää kehitetään järjestelmällisesti. Johtokeskuksen tilannekuvavalmiutta ja toimintatapoja parannetaan siten, että sisäisen ja ulkoisen tiedottamisen toimivuus varmistetaan. Johtokeskuksen toimintaan osallistuu tiedotusvastaava.

Johtokeskuksen ja kriisiviestinnän toimintavalmiudet ovat sidoksissa keskenään. Johtokeskuksen toiminta erilaisen tiedon kerääjänä, yhteensovittajana ja analysoijana muodostaa viestinnän välttämättömän perustan. Keskukseen henkilövahvuuteen kuuluva tiedottaja seuraa tilannepäivityksiä ja viestittää niistä muulle tiedotusorganisaatiolle.

Viestintä- ja kulttuuriosaston (VKO) ja edustustojen lehdistövirkamiesten osalta on lisätty kriisiviestinnän koulutusta ja toimintavalmiutta. VKO:n oma viikonloppupäivystysjärjestelmä on uudistettu, ja kaikki päivystäjät ovat saaneet kriisiviestinnän yleiskoulutuksen. Lisäksi heidät on koulutettu hallitsemaan tiedoteprosessi STT:n online-palveluun ja muille tiedotusvälineille sekä ministeriön verkkosivuston päivitys. Myös päivystäjien ohjeet on uusittu. Kriisitilanteen sattuessa päivystäjä hälyttää VKO:n johdon ja tiedotusyksikön. Lisäksi päivystysrenkaasta kootaan avustajia verkkopäivityksiin ja mediaseurantaan.

Arkipäivinä päivystysvastuu virka-ajan ulkopuolella on osaston johdolla ja tiedotusyksiköllä, jotka tarvittaessa saavat apua muulta VKO:lta.

Perustettujen konsulikomennuskuntien koulutukseen kuuluu olennaisena osana kriisiviestintäkoulutus. Konsulikomennuskunnan vetäjä vastaa tiedotuksesta ja välittää tietoa paikan päältä VKO:lle.

Ulkoasiainministeriön verkkosivuille formin.finland.fi on luotu lomake, jonka kautta ulkoasiainministeriön johtokeskukselle voidaan lähettää tiedot etsittävästä henkilöstä. Tämä osio aktivoidaan kriisitilanteessa. Ulkoasiainministeriö osallistuu valtioneuvoston kansli-an asettaman, internetin käyttöä kriisitilanteessa suunnittelevan työryhmän työhön ja toteuttaa osaltaan sen suositukset.

Toimenpidesuositus 7.7.5.

Riskianalyysityö liittyy yhtäältä tilannekuvatoiminnan kehittämiseen, toisaalta muun muassa edustustoverkon kriittiseen tarkasteluun. Matkanjärjestäjien kanssa on jo sovittu matkustajien määrää, kohdetta ja ajankohtaa koskevien tietojen toimittamisesta ennakoon ulkoasiainministeriölle ja matkustuskohhteiden alueella toimiville Suomen edustustoille. Luonnononnettomuusriskit otetaan huomioon sekä edustustojen valmiussuunnittelussa että ennaltaehkäisevässä matkustusturvallisuutta koskevassa tiedotuksessa ja yhteistoiminnassa. Edustustot veloitetaan seuraamaan oman alueensa viranomaisten tiedotusta luonnononnettomuusriskeistä.

Luonnononnettomuudet ja muut normaaliolojen turvallisuusriskit tulee ottaa huomioon, kun yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen (YETT) strategiaa kehitetään edelleen.

Toimenpidesuositus 8:

Ulkoasiainministeriö ja sisäasiainministeriö (erityisesti pelastusviranomaiset) ovat keskustelleet yhteistyön ja yhteydenpidon tiivistämisestä kriiseihin valmistauduttaessa, kriisiharjoituksissa ja varsinaisissa poikkeustilanteissa.

Toimenpidesuositus 11:

Ulkoasiainministeriö kannattaa matkailualan turvallisuus- ja riskianalyysityön kehittämistä yhteistyössä matkanjärjestäjien kanssa. Matkailualan yritykset tulisi velvoittaa tiedottamaan asiakkailleen riskikysymyksistä sekä yksilön, vakuutusyhtiöiden ja kohde- maan viranomaisten vastuusta turvallisuuskysymyksissä.

Viranomaisten ja matkailuelinkeinon epävirallisena yhteistyöelimenä toimii Matkustus- turvallisuuden neuvottelukunta, jonka tavoitteena on edistää yleistä tietoisuutta turvall- sesta matkustamisesta ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Toimikunta kokoontuu säännöllisin väliajoin keskustelemaan matkakohteiden turvallisuudesta ja ajankohtaisista matkustusturvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Toimikuntaan kuuluvat ulkoasiainmi- nisteriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, sisäasiainministeriön, liikenne- ja viestintämi- nisteriön, Kuluttajaviraston, Merenkulkulaitoksen, Ilmailulaitoksen, Kansanterveyslaitok- sen, Matkailun edistämiskeskuksen, Suomen matkatoimistoalan liiton, Suomen liikemat- kayhdistyksen, Suomen vakuutusyhtiöiden keskusliiton, Suomen matkailuelinkeino yh- distyksen ja Finnairin edustajat.

Kaakkois-Aasian luonnononnettomuuden seurauksena on keskusteltu matkanjärjestäji- en kanssa mahdollisuuksista vaihtaa tietoja matkailijavirroista ja tiivistää yhteistyötä ris- kianalyysien osalta.

Ulkoasiainministeriö kehittää edelleen matkustusturvallisuustiedotteiden laatimista ja ja- kelua verkkosivuilla ja mobiilipalvelussa.

Erityisesti omatoimimatkailijoita varten on ulkoasiainministeriön verkkosivuilla lomake, jolla matkailija voi ilmoittaa matkareittinsä, matka-aikataulunsa sekä omat ja omaistensa yhteystiedot alueella olevan Suomen edustuston tietoon. Matkanjärjestäjiä on pyydetty tiedottamaan tästä mahdollisuudesta asiakkailleen.

Toimenpidesuositus 12:

Ulkoasianministeriö on osallistunut luonnononnettomuuksia koskevan varoitusjärjestel- män kehittämiseen ja toivoo sen etenevän ripeästi. Ulkoasiainministeriö kannattaa Ra- dio Finlandin kehittämistä ulkomailla oleskelevien suomalaisten kriisitiedotuskanavana.

Ulkoasianministeri

Erkki Tuomioja

Alivaltiosihteeri

Hannu Himanen

3. OIKEUSMINISTERIÖN LAUSUNTO

OIKEUSMINISTERIÖ

31.5.2005

Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnalle

Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunta on pyytänyt oikeusministeriötä antamaan lausunnon tutkintalautakunnan tutkintaselostukseen sisältyvistä toimenpidesuosituksista. Oikeusministeriö esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa.

1. Tutkintalautakunnan toimenpidesuosituksiset ja johtopäätökset

Tutkintalautakunnan toimenpidesuosituksissa oikeusministeriön tehtäväksi on osoitettu tietosuojalainsäädäntöä koskevat kysymykset. Tutkintalautakunta esittää, että oikeusministeriön tulisi ryhtyä toimenpiteisiin tietosuojalainsäädännön tarkistamiseksi siten, etteivät siinä olevat rajoitukset kansalaisen yksityisyyden suojaamiseksi aiheuta kohtuutonta haittaa poikkeustilanteissa uhrien pelastus-, evakuointi- ja avustustyölle (toimenpidesuositus n:o 10).

Tutkintalautakunnan johtopäätöksissä todetaan, että tuen ja palvelujen on oltava kaikkien saatavilla ja että tietosuojakysymykset eivät saa olla esteenä avun järjestämiselle. Aasian katastrofin yhteydessä kadonneiden ja kuolleiden suomalaisten sekä evakoitujen henkilötiedot tulivat kuntiin viiveellä, yli kuukauden kuluttua tapahtuneesta. Viranomaisien on kuitenkin tarjottava apua aktiivisesti, jotta sitä tarvitsevat ja haluavat pääsevät asianmukaisen tuen ja palvelujen piiriin (johtopäätös n:o 16.)

Asiayhteyden vuoksi on syytä todeta, että sosiaali- ja terveysministeriölle osoitetussa suosituksessa n:o 8 kehoitetaan pitämään huolta siitä, että selvitetään tietosuojaan ja tiedonsiirtoon liittyvät asiat palvelujen saatavuuden ja hoidon jatkumisen turvaamiseksi.

2. Tietosuojalainsäädäntö ja sitä koskevan valmisteluvastuun jakaantuminen

Tietosuojalainsäädännöllä ymmärretään yleensä suppeassa mielessä henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä. Henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki on henkilötietolaki (523/1999), jonka valmisteluvastuu kuuluu oikeusministeriölle. Tietosuojalainsäädäntöön kuuluu myös henkilötietojen salassapito koskevat säännökset. Viranomaisien asiakirjojen salassapitoa koskeva yleinen sääntely sisältyy lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki), joka myös kuuluu oikeusministeriön valmisteluvastuulle.

Edellä mainittujen yleislakien – henkilötietolain ja julkisuuslain – ohella on runsaasti erityislainsäädäntöä, joka vaikuttaa henkilötietojen käsittelyyn, ml. siihen, mitä tietoja henkilöistä voidaan luovuttaa. Esimerkiksi viranomaisten salassa pidettävien henkilötietojen luovuttaminen määräytyy lähes yksinomaan erityislainsäädännön mukaisesti.

Lainsäädännön pääpiirteistä

Yleislait

Henkilötietolaille on pantu täytäntöön yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelystä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annettu direktiivi 95/46/EY. Laki toteuttaa myös Euroopan neuvoston yleissopimuksessa yksilöiden suojelusta henkilötietojen automatisessa tietojenkäsittelyssä asetettuja velvoitteita.

Henkilötietolaki sisältää yleiset henkilötietojen käsittelyä koskevat periaatteet, jotka pohjautuvat nyttemmin jo vakiintuneille kansainvälisille periaatteille. Laki kohdistuu henkilörekisteriin talletettavien ja talletettujen henkilötietojen käsittelyyn, mikä kattaa niin tietojen keräämisen, tallettamisen kuin luovuttamisen.

Yleisenä lähtökohtana on, että henkilötietojen käsittelyn tulee olla suunniteltua ja henkilötietojen käytön ennakolta määriteltyä. Verrattain vahva periaate on myös käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate, mikä merkitsee sitä, että tiettyä tarkoitusta varten kerättyjä tietoja ei saa käyttää tarkoituksiin, jotka ovat ristiriidassa alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa.

Julkisuuslaissa on säännökset siitä, miten viranomaisen asiakirjan julkisuus määräytyy. Laissa on säännökset myös niistä perusteista, joilla asiakirja on pidettävä salassa. Salassapitovelvollisuus merkitsee kieltoa antaa salassa pidettävää tietoa sivulliselle, jollei erikseen ole toisin säädetty.

Salassapitoperusteisiin kuuluu myös yksityiselämän suoja. Yksityiselämän suoja ja henkilötietojen suoja johtuu perustuslain 10 §:n 1 momentista: oikeus yksityiselämään ja henkilötietojen suojaan on perusoikeus. Näitä perusoikeuksia voi rajoittaa vain lailla ja ottamalla huomioon perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset opit, jotka ovat muotoutuneet perustuslakivaliokunnan käytännössä.

Sekä henkilötietolakiin että julkisuuslakiin sisältyy säännöksiä, jotka antavat mahdollisuudet henkilötietojen luovuttamiseen ja muuhun käsittelyyn silloinkin, kun asiasta ei ole erityislainsäädäntöä. Kummankin lain mukaan esimerkiksi henkilön suostumus oikeuttaa henkilötietojen käsittelyyn (henkilötietolain 8 § 1 mom. 1 k., julkisuuslain 26 ja 29 §). Henkilötietolain 8 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen käsittely on laillista, kun se yksittäistapauksessa on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi. Onnettomuustilanteissa käsiteltävät henkilötiedot voivat usein olla henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia tietoja. Näiden käsittely on sallittua vain laissa säädettyjen oikeuttamisperusteiden nojalla. Tällainen on muun muassa tietojen käsittely tilanteessa, jossa käsittely on tarpeen rekisteröidyn tai jonkun toisen henkilön elintärkeän edun suojaamiseksi, jos rekisteröity on estynyt antamasta suostumustaan. Onnettomuustilanteen vaatimia erityistoimenpiteitä voidaan siten ainakin jossain määrin toteuttaa, kunhan asian käsittelyyn osallistuvat eri viranomaiset toimivat prosessin eri vaiheet sekä lainsäädännön antamat mahdollisuudet huomioon ottaen.

3.2. Erityislainsäädännöstä

Henkilötietojen käsittelyä koskevaa erityislainsäädäntöä on runsaasti. Säännöksiä on annettu viranomaisten rekistereistä etenkin silloin, kun niihin talletetaan arkaluonteisia tietoja ja kun rekisteritoiminnassa poiketaan yleislain säännöksistä. Kaikki merkittävä viranomaisten välinen salassa pidettävien henkilötietojen vaihto perustuu myös erityissäännöksiin.

Henkilötietojen luovuttamiseen ja muuhun käsittelyyn vaikuttavasta lainsäädännöstä voidaan mainita esimerkkinä laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003), joka mm. sääntelee poliisin tilapäisten henkilörekisterien perustamista ja niihin talletettujen tietojen luovuttamista sekä laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), jossa säädetään potilasasiakirjat salassa pidettäväksi samoin kuin potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tarpeellisia tietojen luovuttamisesta toiselle terveydenhuollon toimintayksikölle. Lastensuojelulain (683/1983) 40 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö, joka on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yk-

silökohtaisen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, on velvollinen ilmoittamaan asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle.

4. Lainsäädäntötarpeen arviointi ja sääntelyvaihtoehdot

Käytettävissä ei ole tarkempia selvityksiä siitä, missä tilanteissa tietosuojalainsäädännön katsottiin Aasian luonnonkatastrofin hoidon aikana estävän tai vaikeuttavan tiedonsiirtoa ja eri viranomaisten tiedonsaantia sekä missä määrin nämä tilanteet olisi ollut hoidettavissa nykyisen lainsäädännön perusteella ja puitteissa. Tämän vuoksi oikeusministeriö katsoo, että lainsäädäntötarpeen arvioinnin pohjaksi olisi asianmukaista koota tietoa niistä tilanteista, joissa tietosuojan katsottiin aiheuttaneen ongelmia samoin kuin niistä menettelytavoista, jotka asian hoitamiseksi näiltä osin toteutettiin. Tällainen selvitystyö kuuluu luontevimmin niille eri viranomaisille, jotka käytännössä hoitivat Aasian luonnonkatastrofiin liittyviä tehtäviä. Oikeusministeriö voi tarvittaessa koordinoita tällaista selvitys- ja arviointityötä. Lienee myös mahdollista liittää edellä tarkoitettu kartoitus osaksi toimenpidesuosituksessa tarkoitetun perusvalmiussuunnitelman (toimenpidesuositus n:o 3) laadintaa, missä saattaa muutoinkin olla tarpeen selvittää perusvalmiussuunnitelmaan liittyvät lainsäädäntötoimet (esim. katastrofialueella oleskelleiden rekisteröinti). Joka tapauksessa lienee tarpeen, että saadun kokemuksen perusteella kartoitetaan ne tahot, joilla on tarve tiedonsaantiin sekä ne tietolähteet, jotka ovat tai joiden tulisi olla käytettävissä.

Henkilötietojen suojan perusoikeusluonteesta johtuu, että suojan rajoittamista koskevien säännösten tulee olla sopusoinnussa perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien kanssa. Tämä merkitsee muun ohella suhteellisuusperiaatteen ja sääntelyn tarkkarajaisuuden vaatimuksen huomioon ottamista. Myös Suomea sitovat kansainvälisissä velvoitteissa asetetaan kansalliselle lainsäätäjälle harkintamarginaaleja, joiden huomioon ottaminen usein johtaa varsin tarkkarajaiseen sääntelyyn. Edellä mainittujen syiden vuoksi on oletettavaa, että tarvittavat lainsäädäntötoimenpiteet ovat ainakin pääosin taroituksenmukaisimmin suoritettavissa erityislainsäädäntöä kehittämällä ja että asia kokonaisuudessaan ei kuulu vain oikeusministeriön valmisteluvastuulle, vaan että se jakaantuu eri ministeriöiden kesken. Oikeusministeriö esittääkin, että tietosuojalainsäädännön kehittämistä koskeva suositus kohdistettaisiin koko valtioneuvostolle. Oikeusministeriö voi tarvittaessa koordinoita tätä valmisteltua. Tällöin tietosuojalainsäädäntöä koskeva suositus voisi kuulua esimerkiksi seuraavasti:

”Valtioneuvoston tulisi selvittää tarve ja keinot henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi siten, että uhrien pelastus-, evakuointi- ja avustustyön vaatima välttämätön henkilötietojen välittäminen ja muu käsittely poikkeustilanteissa voidaan toteuttaa joustavasti ottaen samalla huomioon yksityisyyden suojaa koskevat periaatteet ja velvoitteet.”

Ylijohtaja

Pekka Nurmi

Lainsäädäntöneuvos

Leena Vettenranta

4. SISÄASIAINMINISTERIÖN LAUSUNTO

SISÄASIAINMINISTERIÖ

LAUSUNTO

30.5.2005

SM-2005-01829/Tu-0

Onnettomuustutkintakeskus

LAUSUNTO AASIAN LUONNONKATASTROFIN TUTKINTASELOSTUKSEN SUOSITUKSISTA

Sisäasiainministeriö esittää kunnioittavasti lausuntonaan Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnan toimenpidesuosituksista seuraavaa.

Sisäasiainministeriö yhtyy lautakunnan toimenpidesuosituksen pohjana olevaan käsitykseen yksilön, matkailualan ja kohdemaan viranomaisten vastuusta avun tarpeeseen joutuneiden matkailijoiden turvallisuudesta ulkomailla. Sisäasiainministeriö tukee tutkintaselostuksen toimenpidesuosituksessa 11 mainittuja asioita eli mahdollisista riskeistä ulkomailla on oltava tietoa ja ihmisten on myös tiedettävä vastuunsa omasta turvallisuudestaan.

Ministeriö yhtyy myös siihen suositusten pohjana olevaan periaatteeseen, että Suomen valtion tulee varautua paitsi kansainväliseen humanitaariseen apuun myös hätään joutuneiden suomalaisten auttamiseen ulkomailla. Ministeriö katsoo, että vastuusuhteiden täsmentämiseksi ja tarvittavan suunnittelun pohjaksi olisi nykyistä täsmällisemmin pyrittävä määrittämään valtion juridinen ja tosiasiallinen vastuu kansalaistensa auttamisesta tällaisessa tilanteessa. Siinä yhteydessä olisi mahdollisimman suuren johdonmukaisuuden turvaamiseksi pohdittava sitä, minkälainen vaikutus avunantovelvoitteeseen on hätätilanteen luonteella tai avun tarpeeseen joutuneiden lukumäärällä taikka kohdemaan olosuhteilla. Tämä olisi pohjana toimenpidesuosituksen 1 edellyttämässä valmius- ja mitä ilmeisimmin erityisesti muun (substanssi)lainsäädännön ja ohjeiston uudistamisessa. Olisi tarkoituksenmukaista, että muutokset tehtäisiin ensisijaisesti normaaliolojen lainsäädäntöön, koska tämän kaltaisissa tilanteissa toimitaan tavallisesti normaaliolojen lainsäädännön puitteissa.

Useissa toimenpidesuosituksissa käsitellään valtioneuvoston tason johtamisjärjestelyjä ja niihin liittyviä säädös- ja muita kehittämistarpeita. Sisäasiainministeriö pitää tärkeänä, että valtioneuvostolla ja ministeriöillä sekä niiden alaisilla turvallisuusviranomaisilla on hyvä toimintavalmius hälytys- ja tarvittavine varallaolojärjestelyineen sekä toimiva johtamis- ja tilannekuvan muodostamista tukeva tietojärjestelmä sekä toimitilat johtamista varten. Ministeriöiden valmiuspäälliköt ja yhteistyökumppanit muodostivat Aasian luonnonkatastrofin aikana hyvän yhteistyöverkoston. On kuitenkin syytä muistaa, että lainsäädäntö määrittää eri viranomaisten (esimerkiksi poliisin ja pelastusviranomaisten) toimivallan ja -vastuut. Tämä tulee ottaa huomioon mm. määritettäessä ministeriöiden valmiuspäälliköiden roolia erilaisissa viranomaisten yhteistoimintaa vaativissa tilanteissa.

Valmiuspäällikkökokouksella on luonteva rooli ministeriöiden yhteistyötä kehittävässä ja edistävänä toimielimenä. Sisäasiainministeriö kuitenkin katsoo, ettei valmiuspäällikkökokouksella tule olla operatiivista johtamisroolia eikä ministeriö kannata ehdotusta valmiuspäälliköiden "operatiivisesta johtamisvelvoitteesta" (suositus 2.). Riippuen siitä, mihin pyritään, voi olla, että valmiuspäälliköiden toimivaltaa ja tehtä-

Liite 1

viä ei ole mahdollista säätää asetusteitse. Tämän lisäksi sisäasiainministeriö huomauttaa, että suositukset 2 ja 6 ovat osittain ristiriidassa keskenään ja että suosituksessa 6 mainittua peruseriaatetta tulisi noudattaa.

Toimenpidesuosituksessa 4. käsitellään valmiuspäällikkökokouksen johtamisvalmiutta. Edellä esitettyyn liittyen sisäasiainministeriö korostaa turvallisuudesta ja siihen liittyvistä toimista vastaavien viranomaisten osuutta ja varautumisen tärkeyttä.

Toimenpidesuosituksessa 5. tarkoitettaneen sitä, että tulisi suunnitella menettely *tarvittaessa* läpi vuorokauden toimivan johto- ja koordinaatioyksikön muodostamiseksi. Sisäasiainministeriö toivoo johtamistoiminnan osana korostettavan tiedotustoimintaan varautumisen tärkeyttä. Tämän lisäksi jokaisella toimivaltaisella hallinnonalalla tulee olla kyky tuottaa tarvittava tehtäväalueeseensa kuuluva tilannekuva.

Sisäasiainministeriö on valmis osallistumaan ulkoasiainhallinnossa tehtävien suunnitelmien (esimerkiksi ulkomaanedustustojen valmiussuunnitelmien) laadintaan. Tämän lisäksi sisäasiainministeriö toteaa, että Aasian luonnonkatastrofin kaltaisissa tilanteissa varsinaisen pelastustoiminnan johtovastuu kohdemaassa kuuluisi luontevimmin sisäasiainministeriölle.

Sisäasiainministeriö yhtyy toimenpidesuosituksessa 8 oleviin sisäasiainministeriötä koskeviin suosituksiin ja toteaa, että turvallisuusasiain johtoryhmässä tehdyn linjauksen mukaisesti sisäasiainministeriössä on ryhdytty jo ennen Aasian luonnonnettomuutta tiedonkulun tehostamistoimiin. Sisäasiainministeriö korostaa sitä, että ulkomailla olevien suomalaisten auttamiseksi tehtävät järjestelyt tulee sovittaa muuta kansainvälistä avunantoa koskeviin järjestelyihin. Finnrescueforce (FRF) on soveltuva toimimaan erilaisissa pelastustehtävissä ulkomailla ja kykenevä osallistumaan tarvittaessa lääkinnälliseen toimintaan, kadonneiden etsintään, uhrien koaamiseen ja kuljettamiseen sekä toiminta-alueella tapahtuvaan pelastustoiminnan johtamiseen.

Sisäasiainministeriön katsoo, että suuronnettomuuksiin liittyvään poliisin johtamaan kuolemansyöntutkintaan ja sen yhteydessä suoritettavaan uhrien tunnistamistoimintaan (DVI) pitäisi valtion budjetissa varata arviomääräraha. Lainsäädännön niin salliessa tämä mahdollistaisi, että voitaisiin tulevaisuudessa nimittää poliisin johtamaan operaatioon osallistujat määräaikaisille viroille. Tämä mahdollistaisi myös operatiivisten ja hallinnollisten asioiden käskyvallan ja vastuun sijoittamisen saman johdon alle.

Sisäasiainministeriö toteaa, että useat toimenpidesuosituksessa 9 olevat suositukset edellyttävät myös sisäasiainministeriön osallistumista. Ministeriö pitää suosituksia perusteltuina ja on valmis edistämään niiden toteuttamista.

Sisäasiainministeriö pitää tärkeänä toimenpidesuosituksessa 10 olevaa periaatetta toiminnan edistämiseksi tarvittavien tietojen hyväksikäytöstä ja harkiten toteutettavasta julkistamisesta.

Sisäasiainministeriö pitää tärkeinä toimenpidesuosituksen 12 suosituksia ja korostaa, että kohdissa 2) ja 3) olevat suositukset tulee toteuttaa niin, että ne palvelevat myös kotimaan pelastusvalmiutta. Erityisesti verkkotiedottamisen kehittämiseen ja kriisipalvelimien toiminnan varmistamiseen tulee kiinnittää huomiota.

Suomen tulee toimia aktiivisesti EU:n yhteistyöjärjestelyjen ja Naton rauhankumppanuusyhteistyön kehittämisessä ja huolehtia siitä, että pelastusvalmiutemme kehittämisessä voimme hyödyntää yhteistyöjärjestelyjä mahdollisimman joustavasti.

Yksi keskeinen kansainvälistä avunantovalmiuttamme heikentävä tekijä on raskaan lentokuljetuskaluston puute. Asia on toivottavasti osittain korjattavissa naapurimaidemme kanssa tehtävällä yhteistyöllä, EU:ssa kehitteillä olevien yhteistyöjärjestelyjen sekä Naton rauhankumppanuusyhteistyön puitteissa toteutettavan yhteistyön avulla. On kuitenkin hyvin mahdollista, että suuren katastrofin sattuessa muiden maiden kuljetusresurssit ovat varattuina niiden omiin tarpeisiin. Siksi olisi tärkeää kehittää myös omaa raskasta lentokuljetusvalmiuttamme.

Kansliapäällikkö

Ritva Viljanen

Valmiuspäällikkö
Pelastusylijohtaja

Pentti Partanen

5. PUOLUSTUSMINISTERIÖN LAUSUNTO

PUOLUSTUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

30.5.2005

Aasian luonnonkatastrofin tutkijalautakunta

Puolustusministeriöllä ei ole huomautettavaa lausunnolla olleeseen luonnokseen toimenpidesuosituksiksi. Kohdat 1- 6 kattavat ne yleisperiaatteet, joiden mukaisesti valtion johtamiseen joko keskitetysti tai hallinnonalakohtaisesti tulisi varautua.

Suosituksen no 5 viimeisen lauseen osalta saattaisi olla syytä selventää tavoitetta. Eri ministeriöillä on jo nyt lakisääteisesti H 24 toimivia johto- ja hälytyskeskuksia. Mikäli VNK:aan perustettaisiin vastaava elin, tarvittaisiin sen tehokkaaksi miehittämiseksi lukuisia uusia virkoja. Vaarana olisi perusvalmiudessa, että tällainen erillinen johtokeskus ryhtyisi johtamaan tilanteenmukaisesti ministeriöiden vastuulle kuuluvia tehtäviä, jolloin myös toimivallan rajat helposti hämärtyisivät.

Paras tulos saavutettaisiin siten, että VNK -johtokeskus varustetaan täyteen toiminta- valmiuteen, kuten on suunniteltukin. Tilanteen vaatiessa henkilöstö hälytetään paikalle. Osa henkilöstöstä voisi olla keskeisten ministeriöiden päivystyspisteistä hälytettyjä, loput hälytyslistalla olevia valmiuspäälliköitä tai heidän sijaisiaan. Menettely takaisi toiminnan nopean käynnistämisen ja tilannekuvan ajantasallaolon silloin, kun valtioneuvoston jäsenet saapuvat paikalle.

Päivystäminen vain päivystämisen vuoksi ilman toimivaltuuksia (ja riittävää hallinnonala- kohtaista asiantuntemusta) johtaa nopeasti järjestelmän lamaantumiseen. Vaihtoehtona olisi toimivaltuuksien lisääminen, joka olisi erittäin vaikea tie ja johtaisi tarpeeseen nimetä eri alojen asiantuntijoita päivystyshenkilöstöön. Lopputulos olisi aina nykyjärjestelyä huonompi sekä toiminnallisesti että taloudellisesti.

Kansliapäällikkö Matti Ahola

6. LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN LAUSUNTO

LIIKENNE- JA
VIESTINTÄMINISTERIÖ

26.5.2005

Onnettomuustutkintakeskus
Sörnäisten rantatie 33 C
00580 Helsinki

Viite Lausuntopyyntönne 11.5.2005/tlk dn:o 157/2

Asia Lausunto turvallisuussuosituksista

Viitteessä mainittuun pyyntöönne viitaten liikenne- ja viestintäministeriö toteaa Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunnan tutkintaselosteen luonnokseen sisällytetyistä, liikenne- ja viestintäministeriön toimialaan liittyvistä turvallisuussuosituksista seuraavaa.

LVM:lle kohdistetut suositukset (3) ovat

"Liikenne- ja viestintäministeriön tulisi huolehtia siitä, että

- 1) Yleisradio ryhtyy toimenpiteisiin Radio Finlandin kehittämiseksi niin, että se pysyy palvelemaan myös ulkomailla tilapäisesti oleskelevien suomalaisten tiedontarpeita erityisesti kriisitilanteissa
- 2) matkapuhelinverkkoja voitaisiin käyttää tehokkaasti viranomaisten tiedotustointintaan kriisialueilla
- 3) Suomeen muodostetaan jatkuvasti päivystävä luonnononnettomuuksien syntymistä ja niiden vaikutuksia tarkkaileva varoitusjärjestelmä."

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriölle kohdistetuista suosituksista yksi sivuaa LVM:ötä: "... 5) selvitetään yhteistoiminnassa liikenne- ja viestintäministeriön kanssa lentoevakuointien ja evakuointivarustuksen tarve sekä kotimaisissa että ulkomaisissa onnettomuustilanteissa".

Kohdan 1) osalta ministeriö toteaa, että jo tällä hetkellä ulkomailla oleskelevien suomalaisten palvelu kuuluu Yleisradion tehtäviin. Ministeriöllä ei ole toimivaltaa puuttua eduskunnan valvoman yhtiön ohjelmatoimintaan, joten suositus tulisi kohdentaa suoraan Yleisradiolle. Toisaalta Yleisradion valmiustoiminnan kehittämisen osalta käydään luonnollisesti säännöllistä keskustelua ministeriön ja yhtiön kesken ja näissä keskusteluissa asia voidaan ottaa esille.

Kohdan 2) mukaiset valmistelut on ministeriössä ja ministeriön hallinnonalalla jo aloitettu.

Kohdan 3) mukaiset valmistelut on ministeriössä ja hallinnonalalla jo aloitettu.

Sosiaali- ja terveystoimelle osoitetun turvallisuussuosituksen osalta ministeriö yhtyy näkemykseen toimenpiteiden tärkeydestä. Evakuointivarustuksen osalta on jo olemassa tyyppihyväksyntämääräyksiä ja kansainvälisiä selvityksiä. Tässä mainitun

Liite 1

kaltaiset asiat ovat siirtymässä Euroopan lentoturvallisuusviraston hoidettaviksi. Tällä hetkellä Suomessa asiasta vastaa Ilmailulaitoksen lentoturvallisuushallinto, joka tulisi asiassa toimimaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa.

Muilta osin ministeriö toteaa, että tutkintaselostuksessa mainittu Finnairin varautumisvelvollisuus ei perustu valmiuslakiin, vaan ilmailulakiin (281/1995, 80§). Kyseinen maininta sisältyy paitsi varsinaiseen tutkintaselostukseen, myös lautakunnan johtopäätöksiin (nro 21).

Kansliapäällikkö

Juhani Korpela

Turvallisuusjohtaja

Rauli Parmes

TIEDOKSI

Ministeri Leena Luhtanen
Valtiosihteeri Perttu Puro
Ylijohtaja Harri Cavén
Ylijohtaja Harri Pursiainen

7. KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖN LAUSUNTO

KAUPPA- JA
TEOLLISUUS-
MINISTERIÖ

LAUSUNTO
26.5.2005

42/030/2005

LAUSUNTO AASIAN LUONNONKATASTROFIN TUTKINTASELOSTUKSEN TOIMENPIDESUOSITUKSIIN

Pyydettyä lausuntona Aasian luonnonkatastrofin tutkintaselostuksen toimenpidesuosituksiin kauppa- ja teollisuusministeriö toteaa seuraavaa.

Tutkintalautakunta on johtopäätöksissään käsitellyt asiaa monipuolisesti.

Kauppa- ja teollisuusministeriölle yhteistyössä ulkoasianministeriön kanssa ehdotetut toimenpidesuosituksset kohta 11:

- 1) Yhteistyö matkanjärjestäjien kesken matkailualan turvallisuus- ja riskianalyysityön kehittämiseksi on jo ottanut ensi askeleen ulkoasianministeriön kutsumassa neuvottelutilaisuudessa 25.5.2005, jonne myös kauppa- ja teollisuusministeriö osallistui. Säännöllistä yhteistyötä matkanjärjestäjien kanssa on suunniteltu jatkettavan. Asiaa viedään eteenpäin myös Ulkoasianministeriön vetämässä Matkustus-turvallisuuden neuvottelukunnassa, missä KTM:n on edustettuna.
- 2) Kuluttajavirasto ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin riittävän viestinnän eteenpäinviemiseksi matkailijoille. Huolehditaan osaltaan myös siitä, että uudistettavassa Valmismatkalainsäädännössä turvallisuuteen liittyvät asiat huomioidaan riittävällä tasolla.

Bo Göran Eriksson
Ylijohtaja

Nina Vesterinen
Erityisasiantuntija, matkailu

8. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

LAUSUNTO
26.5.2005

STM/1363/2005

Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunta

Viite Kirjeenne 16.5.2005

Asia **AASIAN LUONNONKATASTROFIN TUTKINTALAUTAKUNNAN TOIMENPIDESUOSITUKSET**

Viitekirjeen lausuntopyynnön johdosto sosiaali- ja terveysministeriö toteaa seuraavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää toimenpidesuosituksia perusteltuina ja oikeansuuntaisina. Osa niistä on jo toteuttamisvaiheessa hallinnonalalla ja hallinnonalojen yhteistyönä. Toimenpidesuositukset ovat osa kansainvälisen siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksien kehittämistä, jonka koordinaatiovastuu kuuluu lainsäädännön mukaan sisäasiainministeriölle.

Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan toimenpide-ehdotuksissa tulisi linjata valtion keskushallinnon hälytys- ja päivystysjärjestelmien toiminta- valmiudet ja kehittämistarpeet.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat toimenpidesuositukset käsittävät kuusi asiakokonaisuutta. Lisäksi on erikseen lueteltu hallinnonalan ohjeistusta vaativat tehtävät ja toiminnot.

Suosituksista ei juuri näy toimenpiteiden kohteina olevan uhrin, läheisen tai onnettomuuden seurauksena kriisissä olevan kansalaisen tai väestöryhmän näkökulma. Asiakkaan näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että hänen hengestään, terveydestään ja psykososiaalisesta tuestaan huolehtimisen ohella myös arki sujuu mahdollisimman pian normaalisti trauman jälkeen. Tämä edellyttää huomion kiinnittämistä myös mahdolliseen taloudellisen tuen tarpeeseen ja toimeentuloedellytysten turvaamiseen. Lasten ja nuorten sekä usein myös aikuisten auttamisessa on varauduttava pitkäkestoisen tuen tarjoamiseen tekemällä palvelu- ja hoitosuunnitelma.

Konkreettiset lisäys- ja korjausehdotukset toimenpidesuositusten sosiaali- ja terveysministeriötä koskevaan osuuteen on tehty suoraan tekstiin.

Kansliapäällikkö

Markku Lehto

Lääkintöneuvos,
valmiusyksikön päällikkö

Jouko Söder

Liite 2 Tapahtumat ja toimenpiteet Kaakkois-Aasiassa ja Suomessa

Liitteessä on lueteltu tärkeimmät tapahtumat ja toimenpiteet aikajärjestyksessä Suomessa, Thaimaassa ja Sri Lankassa alkaen maanjäristyksestä. Ajat ovat paikallisaikoja ja merkitty seuraavasti: Sa = Suomen aikaa, Ta = Thaimaan aikaa, SLa = Sri Lankan aikaa. Aikaerot ovat Suomen normaaliaikaan Sri Lanka +4 h ja Thaimaa +5 h. Suomen normaaliaika on koordinoitu maailman-aika (Z, UTC)+2 h.

Lennoista käytetyt nimitykset tarkoittavat seuraavaa:

- tilauslento oli matkanjärjestäjän lentoyhtiöltä tilaama lento asiakkaittensa kuljettamiseksi, kustannukset maksoi matkanjärjestäjä; menolennolla saatettiin kuljettaa myös avustushenkilöstöä ja -tarvikkeita
- evakuointilento oli valtion lentoyhtiöltä tilaama lento, jolla tuotiin kriisialueella olleet matkailijat Suomeen siihen katsomatta, kenen asiakkaita matkailijat olivat. Kustannukset maksoi valtio
- avustuslento oli evakuointilennon menolento, jolla kuljetettiin avustushenkilöstöä ja -tarvikkeita. Kustannukset maksoi valtio
- sairaalalento oli valtion tilaamalla tilapäisesti erikoisvarustetulla koneella tehty vakavasti loukkaantuneiden potilaiden evakuointilento. Kustannukset maksoi valtio
- ambulanssilento oli asiakkaan tilaamalla Jetfliten erikoisvarustetulla ambulanssilentokoneella tehty vakavasti loukkaantuneiden potilaiden evakuointilento, jonka kustannukset maksoi vakuutusyhtiö ja asiakas.

Finnairin ja Air Finlandin lennot lennettiin B757-kalustolla, ellei toisin ole mainittu.

Sunnuntai 26.12.2004

03 Sa / 08 Ta / 07 SLa	Maanjäristys Sumatran länsipuolella. Järitys havaittiin seismologisilla asemilla eri puolilla maapalloa, myös Suomessa. Monet matkailijat Thaimaassa ja Sri Lankassa havaitsivat järityksen
04.35 Sa	STT:n uutinen maanjäristyksestä
n. 05 Sa / n. 10 Ta / n. 09.00 SLa	Tsunami iskeytyi Thaimaan ja Sri Lankan rannikolle. Uutinen maanjäristyksestä Yleisradion Radio Suomessa
05.15 Sa / 10.15 Ta	Air Finlandin vaihtomiehistö ilmoitti puhelimitse Suomeen, että hyökyaalto on iskenyt Phuketin
05.40 Sa / 10.40 Ta	Ilmoitus Thaimaasta Aurinkomatkojen hätäpuhelimeen Phuketin hyökyaallosta
06.15 Sa / 11.15 Ta	Puhelinilmoitus Thaimaasta Suomen ulkoministeriön sanomakeskuksen päivystäjälle hyökyaallosta. Sanomakeskus yhdisti puhelun konsulipäivystäjälle Hän ilmoitti tapahtumasta Suomen Thaimaan suurlähetystön konsulipäivystäjälle, jolle myös yksityishenkilö Suomesta oli ilmoittanut tapahtumasta. UM pyysi suurlähetystöltä raporttia tilanteesta
06.46 Sa	STT:n uutinen hyökyaallosta Phuketissa
06.47 Sa / 11.47 Ta	Ilmoitus Thaimaasta Finnairille Phuketin lentokentän sulkemisesta, syynä tsunami
06.55 Sa / 11.55 Ta	Suomen Bangkokin suurlähetystön konsulipäivystäjä saapui edustustoon
n. 07 Sa / n. 12 Ta	VNK:n valtiosihteeri sai puhelinilmoituksen Thaimaasta omaiseltaan, joka kertoi hyökyaallosta ja ilmoitti kaiken olevan kunnossa. Yleisradion Radio Suomessa haastateltiin tuhoalueella olevaa suomalaista henkilöä hyökyaallon aiheuttamasta hävityksestä
07.30 Sa / 11.30 SLa	Puhelinilmoitus UM:lle sekä Aurinkomatkojen hätäpuhelimeen hyökyaallosta Sri Lankassa. New Delhin suurlähetystön konsulivirkamies kuuli uutisissa maanjäristyksestä. Tuntia myöhemmin hän kuuli suurlähetystöön saapuessaan hyökyaallon iskeneen Intian ja Sri Lankan rannikolle. Päivän kuluessa tilanteen vakavuus alkoi selvitä.

Liite 2

n. 08 Sa / n. 13 Ta	Suomen Thaimaan edustuston 2. virkamies ilmoitti suurlähettiläälle hyökyaallosta
08.05 Sa	YLE haastatteli UM:n päivystäjää tapahtumasta Radio Suomen aamu-uutisiin
08.25 Sa	Sisäasiainministeriön pelastusosaston päivystäjä sai ilmoituksen Thaimaassa sattuneesta hyökyaallosta. Kirkon Ulkomaanapu sai tiedon tapahtumasta CNN:n tekstiviestihälytyspalvelun kautta.
08.30 Sa	YK:n humanitaarisen avun toimisto OCHA ja EU:n monitorointi- ja informaatiokeskus MIC ilmoittivat aktivoinnistaan. Ne tulevat lähettämään tarkkailijoita tuhoalueille. SPR sai teksti-tv:stä tiedon maanjäristyksestä ja hyökyaallosta. Finnairin kriisijohto hälytettiin, tilanteen vakavuus hahmottui
08.50 Sa	Aurinkomatkojen kriisikokous, päätös muodostaa kriisikeskus ja käynnistää kriisitoiminnot
09.00 Sa	SM:n päivystäjä otti yhteyden UM:n päivystäjään ja sai konsulipäivystäjän yhteystiedot
09.15 Sa	SPR aloitti toimihenkilöidensä ja avustustyöntekijöiden hälyttämisen
noin klo 10 Sa / 15 Ta	Phuketiin matkalla ollut Finnairin kone käännytettiin Bangkokiin. Matkustajille ilmoitettiin hyökyaallosta Phuketissa
10.45 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin ja sen puhelinnumerot ilmoitettiin julkisuuteen. Käytössä kolme linjaa, ei jonotusmahdollisuutta. Puhelut katkesivat nauhoitetun viestin jälkeen. Pääministerin ja ulkoministerin avustajat ilmoittivat heille luonnononnettomuudesta tekstiviestillä ja vahvistivat sen iltapäivällä puhelimitse. Päivän kuluessa asiasta ilmoitettiin myös muille ministereille
11.00 Sa	Air Finlandin kriisiryhmä perustettiin
11.10 Sa / 16.10 Ta	Bangkokin suurlähetystö raportoi tilanteesta UM:lle. Phuketiin päätettiin lähettää konsuli. SPR sijoitti nettisivulleen tiedon tapahtumasta ja SPR:n avustusvalmiudesta
11.20 Sa	SM:n pelastusosastossa arvioitiin, olisiko FRF:n lähettämisestä alueelle hyötyä
12.55 Sa / 17.55 Ta Päivällä	Suomen Thaimaan suurlähettiläs saapui Bangkokin edustustoon Suomen Lähetysseuran (SLS) yhdyssihteeri Thaimaassa ilmoitti SLS:lle tekstiviestillä onnettomuudesta sekä siitä, että SLS:n työntekijät olivat turvassa
14 Sa	Päätös Finnairin ja matkanjärjestäjien kesken, ettei alueelle viedä uusia matkailijoita
14.10 Sa	SM:n päivystykseen tuli tieto, etteivät UM:n ilmoittamat puhelinnumerot toimi. Asia ilmoitettiin UM:n konsulipäivystäjälle, mutta tilanteelle ei voitu mitään
15.35 Sa	OCHA ilmoitti, ettei suomalaisia ole valittu UNDAC-ryhmiin. Italiasta lähtee ryhmä Thaimaahan ja Ranskasta sekä Ruotsista ryhmä Sri Lankaan.
n. 17 Sa / 21 Ta	VNK:n valtiosihteeri raportoi tapahtumasta pääministerille. Käytettävissä oleva tieto oli puutteellista eikä kokonaistilanne ollut selvillä. Suomen Thaimaan suurlähetystön 2. virkamies ja suurlähettiläänsihteeri (thai) lähtevät Thaimaan ulkoministeriön järjestämällä lentokuljetuksella Phuketiin ja perustuvat konsulipisteen kriisikeskukseen kaupungintalolle. Paikallisviranomaisten tilanneselostus kriisikeskuksessa. Yön aikana 2. virkamies käy Phuketin sairaalassa ja saa potilaslistoja myös muista sairaaloista
22.57 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 911 Phuketiin lähti

noin 23 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi
23.55 Sa	Finnairin tilauslento AY 1961 Phuketiin lähti
Maanantai 27.12.2004	
00.45 Sa	CNN vahvisti uhriluvuksi 11 000 henkeä
03.13 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 001 Colomboon lähti
n. 05 Sa / 09 Sla	Suomen edustuston aamukokous New Delhissä. Konsulivirkamies päätettiin lähettää Sri Lankaan samana iltana. Hän aloitti työt aamulla 28.12.
06.00 Sa / 11.00 Ta	VNK:n valtiosihteeri seurasi uutisia ja päätti kutsua valmiuspäällikkökokouksen koolle. Pääministeri informoitiin. Suurlähetystö raportoi, ettei suomalaisuhreista ole vahvistusta, mutta on syytä pelätä heitäkin olevan. Suurlähetystö sopi suomalaisen piispan ja hänen kollegansa menosta Phuketiin
06.48 Sa / 11.48 Ta	Finnairin tilauslento AY 1966 lähti Phuketista mukanaan 222 evakuoitavaa
08.00 Sa	Pääministeri antoi valmiuspäällikkökokoukselle operatiivisen johtovastuun sekä poliittiset valtuudet toimenpiteisiin ja evakuoinnin toteuttamiseen. UM:n kriisikeskus avattiin.
08.00 Sa / 13.00 Ta	Thaimaan ulkoministeriö piti informaatiokokouksen ulkomaisille edustustoille. Suomen suurlähettiläs esitti, että passinsa menettäneille riittäisi matkustusasiakirjaksi suurlähetystön antama todistus. Esitys hyväksyttiin.
08.30 Sa	Valmiuspäällikkökokous VNK:ssa, jossa päätettiin evakuoida kaikki suomalaiset tarvittaessa valtion kustannuksella ja laajentaa valmiuspäällikkökokousta sidosryhmien edustajilla
n. 10 Sa	SPR:n kenttäsairaalan lähettämismenettely aloitettiin
11.15 Sa	CNN ilmoittaa uhriluvuksi 20 000 ja varoittaa epidemioista
11.30 Sa	HUS:n valmiuspäällikkö hälytti Vantaan kriisikeskuksen
14.00 Sa	Helsinki-Vantaan lentoaseman valmiuskokous tilanteesta ja vaadittavista toimenpiteistä. Päätös käynnistää tukitoimintojen johtoelein (TUJE)
n. 14 Sa	Viesti Kirkkohallitukselle kriisitilanteesta. Vantaan kriisikeskus ja Kirkon Henkinen Huolto (HeHu) hälytettiin valmiuteen
14.30 Sa	UNDAC ilmoittaa, että suomalainen lääkäri oli valittu ryhmään. SM alkoi hoitaa asiaa
14.35 Sa	Helsinki-Vantaan lentoaseman poliisi ilmoitti rajatarkastuspäivystäjälle evakuointilentojen alkamisesta
15.00 Sa	UM:n ensimmäinen tiedotustilaisuus, johon osallistuivat myös SPR:n, Finnairin ja matkatoimistojen edustajat
15.03 Sa / 20.03 Ta	Air Finlandin tilauslento FIF 912 lähti Phuketista mukanaan 218 evakuoitavaa
16.00 Sa	TUJE kokoontui Helsinki-Vantaan lentoasemalla
16.15 Sa / 21.15 Ta	Finnairin evakuointilento AY 1962 lähti Phuketista mukanaan 228 evakuoitavaa, joista 30 oli loukkaantunut
17.00 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa oli mukana myös Finnairin, SPR:n ja matkatoimistojen edustus. Päätettiin, että evakuointilennot toteutetaan Finnairin suunnitelman mukaan, SPR vastaa lääkinällisen avun koordinoimisesta ja UM vastaa alueella olevien suomalaisten ohjeistamisesta
17.30 Sa	Rajavartiolaitos antoi ohjeet rajatarkastusjärjestelyistä lentoasemalla
20.20 Sa	Finnairin tilauslento AY 1966 Phuketista saapui Helsinkiin

Liite 2

20.45 Sa	UM:n kriisikeskukseen asennettiin kaksi lisälinjaa, jonka piti mahdollistaa 20 puhelun jonotusmahdollisuuden. Myöhemmin (1.3.) ilmeni, ettei jonotus toimi.
20.24 Sa / 00.24 Sla (28.12.)	Air Finlandin tilauslento FIF 002 lähti Colombosta mukanaan 212 evakuoitavaa
21.58 Sa	Finnairin avustuslento AY 1957 Phuketiin lähti
23.00 Sa	SPR:n kenttäsairaala perillä Helsinki-Vantaalla
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi

Tiistai 28.12.2004

03.33 Sa	Finnairin avustuslento AY 1995 Colomboon lähti, mukana mm. SPR:n kenttäsairaala
03.41 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 931 Bangkokiin lähti
03.55 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 912 Phuketista saapui Helsinkiin
06 Sa / 11 Ta	Suomen Thaimaan suurlähetystön raportti UM:lle. Se välitettiin tiedotusvälineille
06.05 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1962 Phuketista saapui Helsinkiin
08 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin, nyt käytössä oli viisi linjaa
09 Sa / 13 Sla	UM sai Suomen Intian suurlähetystön tilanneraportin ja välitti sen tiedotusvälineille
09.35 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 002 Colombosta saapui Helsinkiin
10 Sa	Vapaaehtoiset alkoivat saapua UM:n kriisikeskuksen päivystäjiksi, kaikkiaan eri vuoroissa noin 150 henkilöä. Päivän aikana alkoi myös Thaimaassa asuvia suomalaisia saapua suurlähetystön avuksi Bangkokiin 70–80 henkilöä ja Phuketiin 20–30 henkilöä
13 Sa	Pääministerin ja ulkoministerin tiedotustilaisuus valtioneuvoston linnassa
14.30 Sa / 19.39 Ta	Finnairin evakuointilento AY 1958 Phuketista lähti, mukana 221 matkustajaa, joista 70 loukkaantunutta
15.30 Sa	Tiedote UM:n verkkosivuille siitä, miten omaiset saavat tietoja evakuointilennoilla saapuvista
16.32 Sa / 20.32 Sla	Finnairin evakuointilento AY 1996 Colombosta lähti, mukana 227 matkustajaa, joista 20 oli loukkaantunutta
17.08 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa päätettiin, että SPR lähettää alueelle noin 15 hengen avustusryhmän ja KRP lähettää tunnistusryhmän. Menolentojen mukana lähetettiin aina avustustarvikkeita. Luettelo kadonneista henkilöistä keskitettiin KRP:lle
21.30 Sa	Tiedote UM:n verkkosivuille sähköpostiosoitteen avaamisesta
22.05 Sa / 03.05 Ta (29.12)	Air Finlandin tilauslento FIF 932 Bangkokista lähti, mukana 227 matkustajaa, joista 27 oli loukkaantunutta
22.55 Sa	Finnairin avustuslento AY 1963 Phuketiin lähti
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi

Keskiviikko 29.12.2004

04.08 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1958 saapui Helsinkiin
04.39 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1996 Colombosta saapui Helsinkiin
07.58 Sa	Finnairin avustuslento AY 1955 Phuketiin lähti
08.00 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin
10.50 Sa	Finnairin avustuslento AY 1957 (MD 11) Phuketiin lähti
12.05 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 003 Phuketiin lähti
13.08 Sa / 18.08 Ta	Finnairin evakuointilento AY 1964 Phuketista lähti, mukana 206 matkustajaa, joista 24 oli loukkaantunutta

13.14 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 932 Bangkokista saapui Helsinkiin
11.00 Sa	Valmiuspäällikkökokous, pääaiheena vainajien etsintä, tunnistus ja kotiinkuljetus
15.00 Sa	Pääministerin ja ulkoministerin tiedotustilaisuus UM:ssä
17.05 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa käytiin läpi evakuointitilanne ja uhrien tunnistamisen käynnistyminen
18.00 Sa / 23.00 Ta	SMS-massaviesti kokoontumispaikoista Thaimaassa olevien suomalaisten matkapuhelimiin
21.51 Sa / 02.51 Ta (30.12.)	Finnairin evakuointilento AY 1956 Phuketista lähti, mukana 222 matkustajaa
23.20 Sa / 04.20 Ta (30.12)	Finnairin evakuointilento AY 1958 (MD 11) Phuketista lähti, mukana 253 matkustajaa, kaikki loukkaantuneita. 35 paikkaa jäi tyhjäksi, koska potilaita ei ehditty saada kuljetuskuntoon
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi

Torstai 30.12.2004

00.44 Sa	Jetfliten ambulanssinoutolento JEF 429 (Falcon) Hat Yain kentälle Thaimaahan lähti
02.45 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1964 Phuketista saapui Helsinkiin
05.33 Sa / 10.33 Ta	Air Finlandin tilauslento FIF 004 Phuketista Arlandaan lähti, mukana 217 matkustajaa
06.34 Sa	Finnairin avustuslento AY 1961 Phuketiin lähti
06.45 Sa	Finnairin reittilento AY 098 Bangkokista saapui Helsinkiin, mukana oli kolme loukkaantunutta
08 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin
08 25 Sa / 12.25 Sla	SMS-massaviesti Intiaan ja Sri Lankaan: varoitus uusista hyökyaalloista maan eteläosassa
08.30 Sa	Päätös VNK:ssa sairaalakoneen tilaamisesta Finnairilta
10.19 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1958 (MD 11) Phuketista saapui Helsinkiin
11.15 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1956 Phuketista saapui Helsinkiin
12.00 Sa	Sairaalakoneen (B 757) muutostyöt Finnairilla aloitettiin, HUS hoiti lääkinnällisen varustelun. Kone oli lähtövalmis klo 18, mutta joutui odottamaan lääkintäyksikköä
15.00 Sa	Tiedotustilaisuus VNK:ssa; paikalla pääministeri, ulkoministeri sekä ulkomaankauppa- ja kehitysministeri
17.00 Sa	Valmiuspäällikkökokous: tieto sairaalakoneen valmiudesta, tietoja sekaannuksesta Phuketin kentällä, johtamisongelmia kriisialueella, kirkolla 10 henkeä aktiivisyössä ml. Helsingin piispa. SPR:lle tehtävä priorisoida evakuoitavat, jakaa matkatoimistoille kiintiöt ja huolehtia siitä, että myös omatoimimatkailijat pääsevät kotiin. UM vahvisti Thaimaan edustustoja. VM alkoi selvittää katastrofista aiheutuvia lisäkustannuksia
19.59 Sa	Sairaalalento AY 1965 lähti Bangkokiin
20.23 Sa / 01.23 Ta (31.12.)	Finnairin evakuointilento AY 1962 lähti Phuketista, mukana 227 matkustajaa, joista 10 oli loukkaantunutta
21.53 Sa	Air Finlandin tilauslento FIF 005 Arlandasta Phuketiin lähti
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi.

Perjantai 31.12.2004

06.45 Sa	Finnairin reittilento AY 092 Bangkokista saapui Helsinkiin, mukana 18 loukkaantunutta
08.01 Sa / 13.01 Ta	Sairaalalento AY 1965 saapui Bangkokiin, josta kuusi potilasta

Liite 2

	UM:n kriisikeskus avattiin
08.35 Sa	Jetfliten ambulanssilento JEF 429 Hat Yain kentältä saapui Helsinkiin, mukana kolme potilasta
10.31 Sa / 15.31 Ta	Sairaalalento AY 1965 lähti Bangkokista Phuketiin
10.31 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1962 saapui Helsinkiin
11.03 Sa	Finnairin avustuslento AY 1963 (MD 11) Phuketiin lähti
12.00 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa todettiin evakuointitilanne niin hyväksi, että ilmasilta voidaan lopettaa 2.1.2005. Konsulikyydit jatkuvat. Evakuoinnin päätöstiedotustilaisuus on Helsinki-Vantaan lentoasemalla.
13.14 Sa / 18.14 Ta	Air Finlandin tilauslento FIF 006 Phuketista Arlandan kautta Helsinkiin lähti, mukana 144 matkustajaa, joista 30 jäi Arlandaan
14.13 Sa / 19.13 Ta	Sairaalalento AY 1965 Phuketista lähti, mukana Phuketista 10 potilasta ja Bangkokista 6, yhteensä 16 sekä 44 hoitohenkilökuntaan kuuluvaa
15.00 Sa	UM:n tiedotustilaisuus
22.54 Sa / 03.54 Ta (1.1.2005)	Finnairin evakuointilento AY 1964 (MD 11) Phuketista lähti, mukana 280 matkustajaa, joista osa kotiutettavia avustustyöntekijöitä
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi.

Lauantai 1.1.2005

03.41 Sa	Sairaalalento AY 1965 saapui Helsinkiin
06.07 Sa	Air Finlandin viimeinen tilauslento FIF 006 saapui Helsinkiin
08 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin
09.24 Sa	Finnairin evakuointilento AY 1964 saapui Helsinkiin
14.44 Sa	Finnairin avustuslento AY 1961 Phuketiin lähti
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi.
Tilanne	Kateissa 193 suomalaista

Sunnuntai 2.1.2005

04.18 Sa / 09.18 Ta	Finnairin viimeinen evakuointilento AY 1962 lähti Phuketista, mukana 200 matkustajaa, joista osa kotiutettavia Finnairin ja matkatoimistojen henkilökuntaa
08 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin
17.11 Sa	Lento AY 1962 saapui Helsinkiin, evakuointi päättyi.
18.00 Sa	Valtioneuvoston lehdistötilaisuus lentoasemalla
24 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin yöksi.
Tilanne	Kateissa 186 suomalaista

Maanantai 3.1.2005

07.30 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa todettiin 1. vaiheen päättyneen ja 2. vaiheen alkavan. Maahan oli tullut 2 784 suomalaista ja 137 ulkomaalaista. Tunnistusryhmän vahvuus Thaimaassa oli 12 ja kotimaassa 30–40. STM aloitti sosiaalipuolen toimenpiteet.
08 Sa	UM:n kriisikeskus avattiin.
17.00 Sa	Valmiuspäällikkökokous, jossa pidettiin tilannekatsaus ja arvioitiin tulevat toimenpiteet. Eduskunnassa kiirehditään kuolleeksi julistamislain uudistusta. Valtioneuvosto tulee asettamaan suuronnettomuustutkintalautakunnan.
23.00 Sa	UM:n kriisikeskus suljettiin ja päivystyshenkilöstöä vähennettiin.
Tilanne	Kateissa 184 suomalaista

Tiistai 4.1.2005

08–23 Sa UM:n kriisikeskus avoinna
Tilanne Kateissa 183 suomalaista

Keskiviikko 5.1.2005

08.00 Sa Valmiuspäällikkökokous, jossa käsiteltiin jatkotoimintaa, vainajien kotiin-
kuljetuksen järjestelyjä ja vastaanottoseremonioita lentoasemalla sekä
www-sivujen luontia neuvojen ja avun tarvitsijoita varten

08–22 UM:n kriisikeskus avoinna. Päivystys lopetettiin klo 22. Kriisikeskukseen
tuli yhteensä 67000 soittoyritystä, joista 6000 pääsi läpi.

Tilanne Kateissa 177 suomalaista. 10.1 jälkeen luku vakiintui 174 kadonnee-
seen. Yhteensä 179 suomalaisen uskotaan menehtyneen onnettomuu-
dessa. Evakuointilennoilla Suomeen tuotiin 2 925 henkilöä. Noin 300
henkilöä palasi maahan erilaisilla reittilennoilla.

Liite 3 Maanjäristyksen voimakkuus ja energia

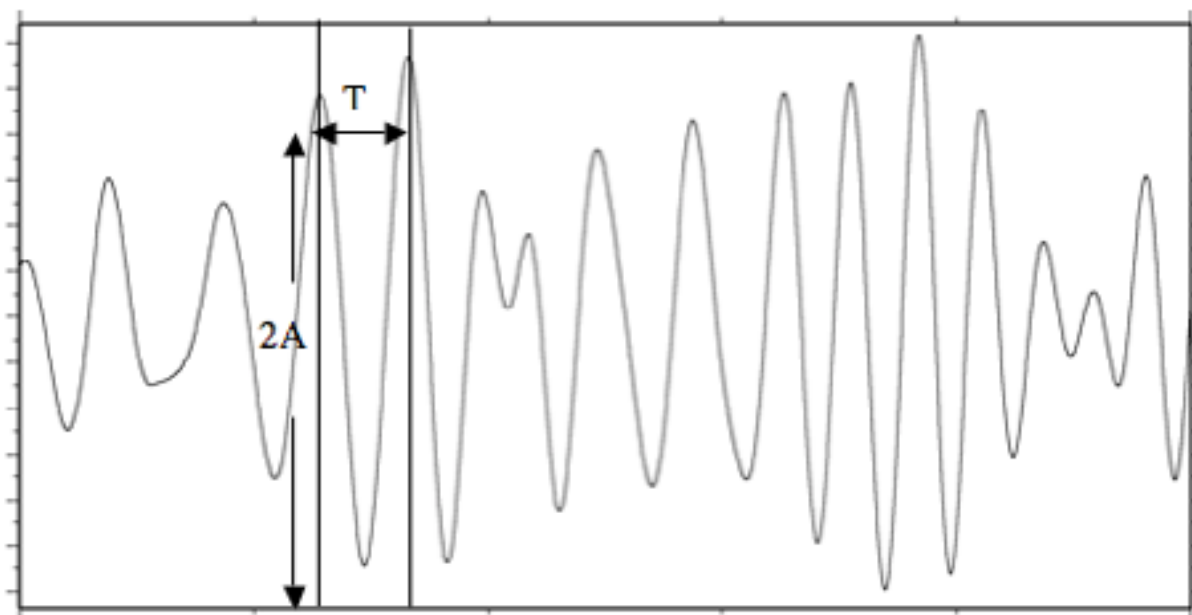
Maanjäristyksen fysikaalisen suuruuden määrittäminen on aina kiinnostanut alan tutkijoita. Jo varhain oli ilmeistä, että pienikin järistys saattoi aiheuttaa suuret vahingot siellä, missä olosuhteet tuholle olivat sopivat. Näin on esimerkiksi alueilla, missä sedimenttikivilajien päällä sijaitsee tiheä asutus. Jos tällaisella alueella tapahtuu maanjäristys, voi käydä niin, että kallioperä alkaa resonoida ja järistysaaltojen amplitudi voimistuu ja aiheuttaa suurta tuhoa. Aikaisemmin järistysten voimakkuutta oli arvioitu lähinnä aiheutuneiden tuhojen perusteella erilaisilla intensiteettias-teikoilla, joista vieläkin on käytössä 12-asteinen MSK² -asteikko. Intensiteetin ja maanliikkeen kiihtyvyyden välillä on löyhä riippuvuus.

Toisaalta suurinkin maanjäristys saattaa jäädä huomaamatta tai sen aiheuttamat tuhot ovat vähäisiä, jos se tapahtuu alueella, missä ei ole asutusta tai rakennukset on tehty kestävästi luonnonmullistuksia.

Charles Richter kehitti 1930-luvulla nykyään hyvin tunnetun asteikkonsa Etelä-Kalifornian maanjäristyksille. Richterin ajatuksena oli käyttää mitattujen seismisten aaltojen amplitudia kuvaamaan maanjäristyksen suuruutta.

Richter määritteli magnitudin arvoksi nollan ($M_L=0$) siten, että sadan kilometrin päässä maanjäristysepisentristä Wood-Anderson -torsioseismometrillä mitattu maanliikkeen amplitudi oli $1\ \mu\text{m}^*$. Richter muutti asteikkonsa logaritmiseksi siten, että 10-kertainen muutos maanliikkeessä lisäsi magnitudiarvoa yhdellä.

Koska Richterin määrittelemä magnitudiasteikko oli tarkoitettu ainoastaan Etelä-Kaliforniassa tapahtuville maanjäristyksille eikä menetelmässä otettu huomioon erilaisia seismisiä aaltoja, on magnitudikaavoja myöhemmin jouduttu sovittamaan erilaisille seismisille aalloille sekä maapallon eri alueille. Lisäksi sillä ei ole suoraa fysikaalista merkitystä, mutta käytännön informaation kanalta se on sängen kätevä kuvaamaan maanjäristyksen suuruutta.

Magnitudin määrittämiseksi signaalista mitattavat suureet amplitudi (A) ja periodi (T). Tavallisesti mitataan kaksinkertainen amplitudi ($2A$), jotta vältetään nollatason määrittämisen ongelma.

² Medved, Sponheuer ja Kárník

* $1\ \mu\text{m} = 1\ \text{mikrometri} = 0,001\ \text{mm} = 10^{-6}\ \text{m}$

Liite 3

Maapallon läpi nopeimmin kulkevien ns. perusaaltojen magnitudi lasketaan kaavasta:

$$M_b = \log_{10}(A/T) + Q(\Delta, h)$$

missä A on havaitun seismisen signaalin aaltoliikkeen amplitudi mikrometreinä (μm), T signaalin periodi (sekuntia) sekä $Q(\Delta, h)$ aste-etäisyydestä Δ ja järistyksen kilometreinä lasketusta hyposentrisyvyydestä h riippuva korjaustermi.

Pinta-aallot etenevät maapallon pintaa pitkin noin 4 km/s nopeudella. Näiden aaltojen magnitudi määrätään kaavalla:

$$M_s = \log_{10}(A/T) + 1.66 \log(\Delta) - 3.3.$$

Niin kuin aikaisemmin on mainittu, Richterin magnitudi ei ole kovinkaan fysikaalinen suure. Jos halutaan jotenkin saada selville maanjäristyksen fysikaalinen suuruus, on määrättävä maanjäristyksen seisminen momentti M_0 .

Momentin avulla voidaan määrätä maanjäristyksen momenttimagnitudi M_w , joka on:

$$M_w = (2/3) \log_{10} M_0 - 6.7.$$

Momenttimagnitudin etuna Richterin menetelmään se, että momenttimagnitudiarvon avulla voidaan arvioida maanjäristyksessä vapautuneita energiamääriä. Näiden globaalien magnitudikaavojen lisäksi on olemassa alueellisesti sovitettuja magnitudikaavoja.

Maanjäristyksen energia

Maanjäristys syntyy, kun kallioperään varastoitunut kimmoinen muodonmuutosenergia (strain-energia) muuttuu toiseksi energiamuodoiksi. Pääosa strainenergiasta muuttuu lämmöksi, mutta huomattava osa muuttuu väliaineessa eteneviksi elastiseksi aaltoliikkeeksi, joka havaitaan maan pinnalla tärinänä. Maanjäristyksen energiaa Gutenbergin ja Richterin magnitudi-energia kaavan avulla:

$$\log E = 1.5M + 6.8 [J]$$

Jos tapaninpäivän maanjäristyksen magnitudi oli 9.0, saadaan järistyksen energiaksi peräti $2 \cdot 10^{20}$ J, joka lieenee noin kaksi kertaa todellista suurempi arvo, koska yllä mainittu kaava ei täysin päde suurien maanjäristysten tapauksessa.

Liite 4 Toiminnan ajoitus Thaimaassa ja Sri Lankassa

Thaimaa

TOIMIJA	su 26. 12.	ma 27. 12.	ti 28. 12.	ke 29. 12.	to 30. 12.	pe 31. 1.	la 1. 1.	su 2. 1.	HUOM
	H 02. 58								
UM Suomi	1 06 15								
2									
3	10 45 Kriisikeskus avataan UM:ssä								ad 10.1.05
4									
UM Bangkok Phuket	1 06 15								
2									
3	06 55								
4	17 00 Ensimmäiset virkamiehet lähtivät Bangkokista Phuketiin								
EMA	1 08 00								
2	18 00								
3	18 00	23 55							
4		12 22 Ensimmäinen ryhmä Phuketissa 1+2 = 3						17 11	
SPR	1 08 30								
2		09 05							
3	09 00	21 58							
4			10 28 Ensimmäinen ryhmä Phuketissa 2+3+1+2 = 8						15 jatkaa
FINN Finnair	1 06 47								
2		07 50							
3	08 30								
4	08 00 Ohjeet Bangkokin lennolle							17 11	12 lentoa
AF Air Finn	1 05 15								
2		19 15 poliisi (ensimmäinen viranomaisten yhteydenotto)							
3	08 00								4 lentoa joista 1 Ruotsiin
4	22 57 Mukana lääkintätarvikkeita					06 07			
JF Jetflite	1								
2									
3									
4					00 35	08 35			1 LENTO
TOIMIJA	su 26. 12.	ma 27. 12.	ti 28. 12.	ke 29. 12.	to 30. 12.	pe 31. 1.	la 1. 1.	su 2. 1.	HUOM
SLS Suom lähetys	1								
2									
3									toiminta jatkuu
4									
IL Ilmailu	1								
2		12 00							
3		14 00							
4		14 00							

Selite	1	tieto tapahtuneesta
	2	toimeksianto, väri viittaa toimeksiantajaan
	3	oma toiminta
	4	toiminta kohteessa/operatiivinen toiminta

Liite 4

Sri Lanka

TOIMIIJA	su 26. 12	ma 27. 12	ti 28. 12	ke 29. 12	to 30. 12	pe 31. 1.	la 1. 1.	su 2. 1.	HUOM
	H 02. 58								
UM	1 06 15								
2									
3	10 45	Kriisikeskus avataan UM:ssä							ad 10.1.
4									
UM	1 07 30								
NEW	2								
DELHI	3 08 30								
Sri Lan	4		Virkamies aloittaa toiminnan Colombossa						ad 5.1.
EMA	1 08 00								
2	18 00								
3	18 00								ei kohde-työtä
4			03 33	04 39					
SPR	1 08 30								
2		09 05							
3	09 00								toiminta
4			14 21	Ryhmä Colombossa 1+6+8 = 15 + kenttäsairaala					loppui 26.1.
FINN	1 06 47								
2		07 50							
3	08 30								1 lento
4			03 33	04 39					
AF	1 05 15								
2		19 15	polisi (ensimmäinen viranomaisten yhteydenotto)						
3	08 00								1 lento
4		03 13	09 34						
IL	1								
2		12 00							
3		14 00							
4		14 00							

Selite 1 tieto tapahtuneesta
2 toimeksianto, väri viittaa toimeksiantajaan
3 oma toiminta
4 toiminta kohteessa/operatiivinen toiminta

Liite 5 Evakuointilennot

Pvm	nro	lento	kohde	lähtö	lääk.hk	org	pvm	nro	lento	kohde	lähtö	perillä		matk	pot	lääk.hk	org
26.12.	F1	AY 1965	Ba (matkalla, vapautui Ba:ssa)														
	A1	FIF911	Phu	22.57													
	F2	AY 1961	Phu	23.55	1lä + 2sh	EMA											
27.12.	A2	FIF001	Co	03.13	0	0	27.12.	F1	AY 1966	Hki	06.48	27.12	20.20	222		0	
	F3	AY 1957	Phu	21.58	1 + 4	EMA		A1	FIF912	Hki	15.03	28.12	03.55	218		0	
					2+4+2	SPR		F2	AY 1962	Hki	16.15	28.12	06.05	228	n.30	1 sh	EMA
								A2	FIF002	Co-Hki	20.24	28.12	09.35	212		0	
28.12.	F4	AY 1995	Co	03.33	1 + 1	EMA	28.12.	F3	AY 1958	Hki	14.30	29.12	04.08	221	n.70	2 sh	EMA
	A3	FIF931	Ba	03.41	2+6+6	SPR		F4	AY 1996	Co-Hki	16.32	29.12	04.39	227	20	1 + 1	EMA
	F5	AY 1963	Phu	22.55	2 + 2	EMA		A3	FIF932	Ba-Hki	22.05	29.12	13.14	119	27	0	
	R1	AY 091	Ba	23.50	1sh	Ema											
29.12.	F6	AY 1955	Phu	0758	2 sh	Ema	29.12.	F5	AY1964	Hki	13.08	30.12	02.45	206	16+8	1 sh	EMA
	F7	AY 1957	Phu	10.50	1 + 2	Ema		R2	AY098	Ba-Hki	?	30.12	06.45	?	3	1sh	EMA/vy-tilaus
					9+14+10	SPR											
	A4	FIF003	Phu	12.05	2+1	MedFli		F6	AY1956	Hki	21.51	30.12	11.15	222	4	1 sh	Ema
								F7	AY1958	Hki	23.20	30.12	10.19	253	19	2 + 3	Ema (5 sh/Finn)
30.12.	E1	JEF429	Ha Ya	00.44	1 sh	EMA	30.12.	A4	FIF004	Phu-Ar	05.33	30.12	19.27	222		2+1	MedFlight
	F8	AY1961	Phu	6.34	1+3	EMA		R1	AY092	Hki	?	31.12	06.45	täysi?	18	1+1	Ema
	F9	AY1965	Ba-Phu	19.59	37	HUS		E1	JEF429	Hki	?	31.12	08.35		3	1+1	EMA/vy-tilaus
					(2)	EMA		F8	AY1962	Hki	20.23	31.12	10.31	227	n.10	1 + 3	Ema
	A5	FIF005	Ar-Phu	21.53	2+1	MedFli											
31.12.	F10	AY1963	Phu	11.03	3	EMA	31.12.	F9	AY1966	Hki	14.13	1.1.	03.41	60	14+ (2)	37	HUS
								A5	FIF006	(Ar)-Hki	13.14	1.1.	06.07	30+114		2 + 1	EMA
								F10	AY1964	Hki	22.54	1.1.	09.24	285	useita	(2 sh)	MedFlight
1.1.	F11	AY 1961	Phu	14.44													
							2.1.	F11	AY1962	Hki	04.18	2.1.	17.11	200	7	2sh	EMA

F= Finnairin evakuointilennot

normaali= Finnairin reittilento

vihreä= Jetflite/EMA

sininen = Air Finland

punainen=sairaalalento

Lentojen kaikki lähtö- ja tuloajat Suomen aikaa

Lähtöpaikka Phuket, ellei muuta mainintaa

Ba=Bangkok, Phu=Phuket, Ar=Arlanda, Co=Colombo

Ha Ya = Hat Yai /Sonkhalan/Thaimaa

Liite 6 Evakuointilentojen potilaat, vammat ja hoitohenkilökunta

Selite: AY lihavoitu = Finnairin evakuointi- tai sairaalalento
 AY = Finnairin tilaus- tai reittilento
 JEF = Jetfliten/EMA:n ambulanssilento
 FIF = Air Finlandin tilauslento/MedFlight

Ajat Suomen aikaa.

1. Evakuointilennot Thaimaasta

N:o	Lento	Helsingissä	Matk.	Lääk.henk	Organisaatio	Pot.lkm	Huom.
1	AY 1966	27.12. klo 20.20	222	0			Tilauslento
2	FIF 912	28.12. klo 03.55	218	0			
3	AY 1962	28.12. klo 06.05	228	1 sh	EMA	n. 30	Tilauslento
14 vanhempansa menettänyttä lasta, joista osa huonokuntoisia: kuumetta, ripulia, pahoinvointia, haavoja, ruhjeita; mukana myös ruotsalaisia pahoin järkyttyneitä lapsia; osalla potilaista pahoja ruhjeita ja tulehtuneita haavoja. Pahiten loukkaantuneilla suonensisäinen nesteytys ja lääkitys, suurimmalla osalla pintahaavoja. Suurin osa psyykkisesti järkyttyneitä ja keskusteluavun tarpeessa. Suurin osa vavajaisesti vaetetettuja.							
4	AY 1958	29.12. klo 04.08	221	2 sh + psyk.	EMA	n. 70	
Ei paariipaikkoja, 10 vanhempansa kadottanutta lasta, n. 30 vaikeammin vammautunutta, joista 10 liikuntakyvyttöä: alaraajavammoja, murtumaepäilyjä, haavoja. Kipu- ja rauhoittavia lääkkeitä, kymmeniä pahoin järkyttyneitä, mukana lapsensa menettäneitä vanhempia. Keskusteluapua, rauhoittavia lääkkeitä. 20 henkilöä ilman kunnan vaatetusta.							
5	FIF 932	29.12. klo 13.14	119	0			
6	AY 1964	30.12. klo 02.45	206	1 sh	EMA	16 + 8	
Ei paariipaikkoja, 11 istuvaa raajavammaista, 8 lievemmin vammautunutta: haavoja, ripulia, ruhjeita, muutama vakavasti järkyttynyt, joista osa nuoria omaisensa menettänyttä.							
7	AY 098	30.12. klo 06.45	? 1 sh	EMA/vy-tilaus		3	Reittilento
Potilailla murtumia raajoissa ja tulehtuneita haavoja, kuljetettiin business-paikoilla.							
8	AY 1958	30.12. klo 10.19	253	2 + 3 5 sh,	EMA Finnairin lentoh.	19	
Yksi potilas paari paikalla, 4 business-paikoilla makuuasenoissa: keuhkovammoja, ruhjeita, murtumia, tulehtuneita haavoja, 5 raajamurtumapotilasta, 9:llä syvät tulehtuneet haavat. Valvonta, kipu-, rauhoittava- ja pahoinvointilääkitys. Muutama lapsi, joiden vanhemmat kateissa, 10 pyörätuolipotilasta.							
9	AY 1956	30.12. klo 11.15	222	1 sh	EMA	4	
Pari huonokuntoista, joilla murtumia ja ripulia; useilla haavoja ja ruhjeita. Suonensisäinen nestehoito ja -lääkitys, haavojen puhdistus.							
10	FIF 004	30.12. klo 19.27	222	2 + 1	MedFlight		Arlandaan
Ruhjeita, haavoja, mustelmia, ripulia. Haavojen puhdistus ja sidonta, kipu- ja ripulilääkitystä.							
11	AY 092	31.12. klo 06.45	täynnä? 1 + 1		EMA	18	Reittilento
Ei paariipaikkoja, huonokuntoisimmat business-paikoilla. Syviä tulehtuneita haavoja, murtumia, kuumetta, kuivumista. 11 potilasta, joista osa leikattuja. Suonensisäinen neste- ja antibioottihoito. Muutama vanhempansa menettänyt lapsi. 11 pyörätuolipotilasta.							
12	JEF 429	31.12. klo 08.35	3 1 + 1	EMA/vy-tilaus		3	
Potilailla tulehtuneita haavoja, murtumia, keuhkovamma. Suonensisäinen neste- ja antibioottihoito, matkalla haavojen tarkastus ja siteiden vaihto nukutuksessa.							

Liite 6

N:o	Lento	Helsingissä	Matk.	Lääk.henk	Organisaatio	Pot.lkm	Huom.
13	AY 1962	31.12. klo 10.31	227	1 + 3	EMA	n. 10	Potilailla haavatulehduksia, keuhkotulehduksia, murtumia. Suonensisäinen nestehoito- ja lääkitys, kipu- ja rauhoittavaa lääkitystä.
14	AY 1966	1.1. klo 03.41	60	37(+2)+psyk	HUS (EMA	14 + 2)	Sairaalalento Potilaista 4 kriittisesti tai vakavasti sairaita. 10 potilasta oli tyydyttävässä kunnossa. Lennon aikana 4 leikkaustoimenpidettä. Syviä haavatulehduksia, leikkaushoitoa vaativia pehmytkudosvammoja, luunmurtumia, hengitystä vaikeuttavia rintakehävammoja. Kaikkien pehmytosavammojen tarkistus ja uudelleen sidonta.
15	FIF 006	1.1. klo 06.07	144	2 + 1	MedFlight		30 matkustajaa jäi Arlandaan Ruhjeita, haavoja, mustelmia, ripulia. Haavojen puhdistus ja sidonta, kipu- ja ripulilääkitystä.
16	AY 1964	1.1. klo 09.24	285	(2 sh)+2psyk	EMA	useita	Useita ripuloivia, aloitettu lääkitys. Muutama haava tarkastettu ja sidottu uudelleen. Useita omaisensa menettäneitä.
17	AY 1962	2.1. klo 178.11	200	2 sh+2psyk	EMA	7	Noin puolella potilaista ripuli, sijoitettu koneen takaosaan, muutama tulehduspotilas. Suonensisäinen neste- ja antibioottihoito sekä kipulääkitys. Muutama erittäin järkyttynyt potilas.

2. Lennot Sri Lankasta

1	FIF 002	28.12. klo 09.35	212	0			
2	AY 1996	29.12. klo 04.39	227	1 + 1	EMA	20	Kaikilla erilaisia ruhjeita ja haavoja etenkin alaraajoissa, tulehtuneita haavoja, kuumeilua. Siteiden vaihtoja, haavojen puhdistusta, kipulääkitystä, suonensisäinen neste- ja lääkehoito pahiten vammautuneille, verenhiyytymiä ehkäisevää lääkitystä. Ajat Suomen aikaa.

Liite 7 Selvitys FRF-muodostelmasta

Finnrescueforce (FRF) muodostetaan tilannekohtaisesti viiden pelastuslaitoksen henkilökunnasta. Nämä FRF-pelastuslaitokset ovat

- Helsingin pelastuslaitos
- Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
- Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos
- Tampereen aluepelastuslaitos
- Varsinais-Suomen pelastuslaitos.

Toiminnan perustana on sisäasiainministeriön ja viiden FRF-pelastuslaitoksen välinen sopimus henkilöstön, kaluston, varusteiden ja materiaalin käyttämisestä pelastustehtäviin ulkomailta. FRF:n kautta tapahtuvassa kansainvälisessä avunannossa on kysymys sisäasiainministeriön alaisuudessa tapahtuvasta etsintä- ja pelastustoiminnasta ensisijaisesti luonnon- ja teknologisisa onnettomuuksissa. Pelastusmuodostelmien lähettämisen ohella kysymykseen voi tulla asian-
tuntijaryhmien tai yksittäisten henkilöiden lähettäminen kansainväliseen avustustehtävään.

FRF:n johtajana toimii sisäasiainministeriön nimeämänä Helsingin kaupungin pelastuskomentaja. Muodostelma kuuluu hallinnollisesti sisäasiainministeriön pelastusosaston alaisuuteen, mutta on operatiivisesti itsenäinen yksikkö kutakin tehtävää varten määrätyn johtajan alaisuudessa. FRF:n toiminnasta on laadittu valmiussuunnitelma ja operaatiosuunnitelma. Valmiussuunnitelmassa on määritelty FRF:n kirjavahvuus ja toiminnot, joita jokaisen kunnan on ylläpidettävä nopean toiminnan käynnistämiseksi. Pelastuslaitokset on veloitettu laatimaan omat yksityiskohtaiset ohjeensa valmiussuunnitelman liitteeksi. Operaatiosuunnitelmassa on määritelty FRF:n toiminnot hälytystilanteessa, operaation aikana sekä operaation jälkeiset tapahtumat raportteineen.

Helsingin pelastuslaitoksen perustama FRF-esikunta ryhtyy kokoamaan FRF-muodostelmaa. FRF on ilmoitettu YK:n Geneven toimipisteen käyttöön seuraavalla kokoonpanolla: etukomennuskunta (2 henkilöä) kahdessa tunnissa, komentoelin (5 henkilöä) tai pelastusryhmä (6 henkilöä) kuudessa tunnissa sekä pelastusjoukkue (22 henkilöä) 12 tunnissa. Sisäasiainministeriön ja FRF-laitosten 1.7.1998 allekirjoittaman FRF komennuksia koskevan palvelussuhdesopimuksen mukaan pelastuslaitosten henkilöstö pysyy virkasuhteessa kuntaan sisäasiainministeriön maksaessa kunnalle pelastusoperaatiosta aiheutuneet kustannukset.

Liite 8 Suomalaiset joukkoviestimet ja Aasian luonnonkatastrofi

Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunta teetti suomalaisen median toimintaa selvittääkseen kaikkiaan seitsemän eri laajuista raporttia³, joihin oheinen raportti valtaosin pohjautuu. Lautakunta on saanut myös käyttöönsä ennakkotietoja valtioneuvoston kanslian teettämästä ”Valtionhallinnon viestintä 2007”-projektista sekä informaatiota suoraan Viestintävirastolta, Yleisradiolta, ja Finnpanel Oy:ltä. Muutamia opinnäytetöitä on myös tehty aihepiiristä. Helsingin ja Tampereen yliopistojen tutkimukset olisivat olleet mahdottomia toteuttaa ilman yhteistyötä tiedotusvälineiden ja niiden työntekijöiden kanssa. Observer Oy luovutti tutkijoiden käyttöön laajan lehtileikekokoelman.

Lähes 15 000 juttua

Luonnonkatastrofin mediaraportointi käynnistyi nopeasti. Suomen Tietotoimisto (STT/FNB) välitti ensimmäiset uutiset tapahtuneesta vain 1,5 tuntia tapahtuman jälkeen, ja valtakunnallisessa radiossa – niin Yleisradion (YLE) Radio Suomessa kuin Radio Novassa – ensimmäinen uutinen tapahtumasta lähetettiin maailmalle klo 05 aamulla. Suomalaisille keskeiset tapahtumat selvisivät kuitenkin vähitellen ja kokonaiskuva muodostui pitkän ajan kuluessa. Tarkastelujaksolla 26.12.–5.1. eri tiedotusvälineet seurasivat tapahtumaa hyvin samalla tavalla, valtaosin uutisena, käyttäen etupäässä samoja lähteitä ja painottaen samoja teemoja. Aihe oli joulun jälkeisen viikon ja sitä seuraavan viikon alun ehdoton ykkösuutinen, jonka alle jäivät muun muassa Ukrainan poliittiset muutokset.

Yleisradion radiokanavilla oli 26.12.–5.1. lähes 700 uutislähetystä ja niissä tsunamiaiheisia juttuja kaikkiaan reilusti yli 1 100. Radio Nova ja Suomen noin 60 paikallisradiota lähettivät myös tunteittain uutislähetystyksiä. Tsunamijuttujen kokonaismäärä radiossa kaikkiaan kohosi näin 3 000 jutun tienoille. Radion uutisoinnissa oli paljon toistoa kaikilla kanavilla, sillä tämä kuuluu radion toimintatapaan. Paikallisradiot käyttivät STT:n radiopaketteja, joita toistettiin eri puolilla maata melko samanlaisina, vaikka välineet pyrkivät ottamaan mukaan paikallisia näkökulmia. FSR:n ruotsinkielisissä uutisissa käytettiin myös Ruotsin radion kokoamia haastatteluja paikan päältä.⁴

Monipuolisimpia sekä teemoiltaan että lähdekäytännöiltään olivat sanomalehdet. Juttumäärä (15 lehdessä 2 750 juttua, koko maan noin 60 sanomalehdissä noin 6 000 juttua) ensi vaiheessa oli lähes kymmenkertainen kolmen televisioyhtiön tarjoamaan juttumäärään verrattuna. Televisiouttusten juttuluku oli reilut 700 (suomenkielisissä päälähetyksissä 271 juttua, ruotsinkielisissä 201, muissa lähetyksissä yhtä paljon, ja erikoislähetystyksiä oli lisäksi Yleisradiolla 11, MTV3:lla neljä ja Nelosella neljä). Television normaaleista uutislähetyksistä osa oli ensimmäisen viikon alussa melkein kokonaan omistettu hyökyaalto-onnettomuudelle, joten juttujen mitta oli huomattava. Myös lehtien hyökyaalto-onnettomuuteen kohdentuneiden juttujen laajuus oli huomattava. Käytännössä kaikki ne seikat, jotka televisiossa julkistettiin, kerrottiin myös sanomalehdissä, joskin ehkä erilaisin painotuksin.

³ Tuomo Mörrä: Tsunami suomalaisessa mediassa, Helsingin yliopiston viestinnän tutkimuskeskuksen julkaisu 4.5.2005; Juho Rahkonen: Journalisti hyökyaallon harjalla, Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto; Turo Uskali: Tsunami ja Internet, Jyväskylän yliopisto, Teijo Kuusela: Uhrijournalismi tsunamiraportoinnissa, Jyväskylän yliopisto, Jenni von Freneckell: Tsunamis framfart i fem finlandssvenska dagstidningar, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto, Heidi Orava: Tsunaimi i FSR och FST, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto, Ullamaija Kivikuru: Aikakauslehdet tsunamiaiheen käsittelijöinä, Forskningsinstitutet, SSKH/Helsingin yliopisto.

⁴ Radio- ja televisioaineistoja on ollut mahdoton analysoida koko ajalta, koska Suomesta puuttuu radio- ja TV-arkisto, josta täydellinen materiaali olisi ollut saatavilla.

Liite 8

Aikakauslehdistä vain neljä (Apu, Me Naiset, OHO, Seitsemän päivää) ehti mukaan tarkasteluajkaan 26.12.–5.1., koska useimmat aikakauslehdet julkaisivat joulun tienoilla kaksoisnumerot. Aikakauslehtien kausi tsunamiaiheiden käsittelyssä osui tammikuun lopulle. Ensi vaiheeseen (26.12.–5.1.) ehti alle 100 juttua. Näissä painottui lehtivalikoimasta johtuen kepeä feature-kerronta. Helmikuun puoliväliin mennessä 31 aikakauslehteä oli julkaissut reilut 300 varsinaista juttua tsunamista ja lisäksi kosolti pieniä juttupätkiä. Aikakauslehtitarjonnan sisältö kasvoi tammihelmikuun vaihteessa, ja samalla kerronta monipuolistui teemoiltaan.

Lehtien, radio- ja televisioyhtiöiden verkkosivuilla ja teksti-TV:ssä tsunamiaiaineistoja oli runsaasti, ja varsinkin ensimmäisellä viikolla onnettomuuden jälkeen niillä oli myös kävijöitä ennätysmäärät. Näiden aineistojen kronologinen analysointi jälkikäteen on ollut teknisistä syistä mahdotonta, koska teksti-TV:n materiaaleja ei arkistoida minnekään, ja verkkoaineistojen päiväykseksi määrittäminen käyntipäivä ja -aika, ei aineiston laadinta-ajankohta.

Konservatiivisesti arvioiden Aasian hyökyaalto-onnettomuudesta raportoitiin suomalaisessa julkisuudessa ensi vaiheessa (26.12.–5.1.) lähes 15 000 jutun verran. Vahvimmissaan tsunamiraportointi oli sähköisissä välineissä 29.–30.12, sanomalehdissä 30.–31.12. Jatkossa (tammikuun loppu, helmikuu 2005) aihe pysyi edelleen hetkittäin uutisvälineiden kerronnassa vahvasti mukana ja erittäin vahvasti aikakauslehdissä. Tässä vaiheessa uutismaisuus heikkeni ja erilaisten tapahtumakuvausten sijalle nousi pohtivampi aineisto, tapahtuman syyt ja seuraukset ja erityisesti aikakauslehdissä surun voittamiseen ja terapiaan liittyvät teemat. Uutispiikkejäkin jälkivaiheeseen mahtui. Tsunamista oli tullut uutiskohteena legitimoitu, joten pienemmätkin aiheet ylittivät uutiskynnyksen. Tammikuun toiselta viikolta helmikuun loppuun juttuja julkaistiin karkeasti arvioiden reilut 5 000 lisää.

Alkuvaiheen lähteet ja pääteemat

Suomalaisen uutisoinnin runkona oli tapahtuman alkuvaiheessa STT:n tarjoama materiaali. STT:n asema on poikkeuksellinen, sillä vuodelta 1984 peräisin olevan sopimuksen perusteella sillä on velvollisuus julkaista hallituksen tiedotteita ja päätösaineistoa sellaisenaan, mutta se voi lisäksi laatia niiden pohjalta omia juttujaan. STT:llä on myös velvollisuus hälyttää yöaikaan (klo 23–06) valtioneuvoston tiedotuspäällikkö ja apulaistiedotuspäällikkö, jos jotakin yllättävää tapahtuu. STT tarjosi katastrofin alkuvaiheessa 90–95 juttua päivittäin.

STT:n aineisto perustui Aasian hyökyaaltokatastrofin alkuvaiheessa suurelta osalta kansainvälisten uutistoimistojen ja näistä erityisesti Reutersin materiaaleihin. Reutersilla on suomalaisessa tiedonvälityksessä luotettavan lähteen asema. STT:n merkitys supistui tapahtuman edetessä, sillä kaikki tärkeimmät tiedotusvälineet lähettivät paikalle omat kirjeenvaihtajansa tai käyttivät alueella lomailevia toimittajiaan. Keskiviikosta 29.12. lähtien kaikilla isoilla tiedotusvälineillä oli omaa väkeä Thaimaassa, joillakin myös Sri Lankassa. STT:n merkitys säilyi kuitenkin erityisesti aluelehtien ja paikallisradioiden kerronnassa.

Osalla tutkituista välineistä on Reutersin materiaali suorana, ilman STT:n valikointia. Lähteinä sanomalehtijournalistit ovat maininneet STT:n, BBC Worldin sekä kotimaiset tv-kanavat ja teksti-tv:n. Teemojen siirtyminen välineestä toiseen oli tapahtuman alussa tuntuvaa. Vakiintuneet tiedotuskanavat tarjosivat journalisteille kehyksen, jonka varaan he pystyivät rakentamaan tilannekuvansa. Kansainvälisistä kanavista etsittiin kokonaiskuvaa katastrofin laajuudesta. Muutamat journalistit mainitsevat, etteivät he saaneet tarpeeksi kattavaa kokonaiskuvaa kotimaisista tiedotusvälineistä:

Seurasin myös Suomen tv-uutisia ja teksti-tv:tä. Niistä ei saanut niin katastrofaalista eikä edes monipuolisesti toimitettua kuvaa hyökyaaltoturmista kuin kansainvälisiltä kanavilta sai. TV1:ssä harmitti yhden ja saman silminnäköjäljälästättelun uusiminen pitkin päivää, lopulta aina yöhön saakka. (Sanomalehden toimituksen esimies)

Aktiivisessa uutishankinnassa ehkä tärkeimmiksi muotoutuivat henkilösuhteet kohdealueella toimiviin tai matkaileviin suomalaisiin. Mediassa oli lukuisia silminnäkijäkuvauksia ja dramaattisia valokuvia ja videoita tuhoalueilta. Suomalaisia silminnäkijäkuvauksia saatiin yleensä sellaisilta, jotka olivat seuranneet tilannetta turvallisesta paikasta tai korkeintaan joutuneet läheltä piti - tilanteeseen: *Suomalaismies oli huuhtoutua mereen* (IL 27.12.). Yleisradiolla oli alueella useita journalisteja lomamatkalla, samoin Helsingin Sanomilla, jolla oli oman toimittajan juttu jo 26.12. lehden verkkoliitteessä.

Internetin journalistit mainitsevat harvoin lähteensä – lukuun ottamatta virallisia tiedotuksia. Netissä käytiin silloin, kun siihen oli aikaa muulta työltä. Toimittajien työssä verkkolähteiden merkitys näyttää olleen varsin pieni:

Itse aloin surffata jossain vaiheessa raskasta ensimmäistä viikkoa netissä sukellus.fi-sivuilla sekä erilaisten sairaaloiden sivuilla, joissa etsittiin kadonneita ja kerrottiin kuolleista. (...) Samoin seurasin järkyttynyenä ruotsalaisten iltapäivälehtien sivuille ilmestyneitä silminnäkijäkertomuksia ja etsintäkuulutuksia. BBC:n sivuillakin kävin. (Sanomalehden toimittaja)

Hyökyaalto raportoinnissa oli useita taitekohtia. Karkeasti ottaen ne sijoittuivat seuraavasti (jaottelu perustuu 15 sanomalehden⁵, Yleisradion, MTV3:n ja Nelosen television lähetyksiin sekä kahden ensi päivän osalta STT:n ja Yleisradion radiouutisten raportoinnin erittelyyn):

Ensimmäinen muutos ajoittui 26.12. iltaan, jolloin STT välitti tiedon, joka tulkittiin ulkoasianministeriön ilmoitukseksi siitä, ettei suomalaisturisteilla hyökyaaltoalueella ollut hätää. Samansisältöinen tulkinta esitettiin FST:n uutisissa. Lähde oli sama, ulkoasianministeriön lehdistöpäällikkö, joka totesi, ettei ulkoasianministeriöllä ollut tietoa suomalaisista kadonneista ja että aikaisemmin kadonneiksi luullut henkilöt olivat löytyneet. Tätä ennen koko onnettomuuden laajuus ja uhrimäärä olivat kasvanut tunti tunnilta tapaninpäivän kuluessa, mutta suomalaisten uhrien osuus oli raportoinnin mukaan pysynyt vähäisenä. Tulkinnat lausumasta syntyivät toimituksissa tämän viitekehäyksen sisällä. Muu media jäi hetkeksi odottelemaan, mutta MTV3 lähti 26.12. kentälle, jossa tosin jo oli eri välineiden journalisteja lomalla.

Radion merkitys oli suurin ensimmäisinä päivinä, jolloin tilannekuva muuttui jatkuvasti. Yleisradion uutistoimitus oli perinteisistä joukkoviestimistä myös nopein sikäli, että se puhui hyökyaallostasta (eikä pelkästä maanjäristyksestä) ensimmäisenä. Sillä oli ensimmäinen suomalainen silminnäkijäkuvaus jo tapaninpäiväaamuna (26.12. klo 07.00, sekä Yleisradiolla että Radio Novalla). Radio myös kertoi ensimmäisenä alueella olevien suomalaisturistien määristä (Radio Suomi 26.12. klo 09.00) ja haastatteli ensimmäisenä ulkoasiainministeriön konsulipäivystäjää (Radio Suomi klo 9.00; samaan aikaan kuin YLE:n tv-uutiset). Radiossa lähetetyt tuhoaluetta koskevat tiedot olivat ensimmäisinä päivinä pääosin peräisin kansainvälisiltä uutistoimistoilta. Lisäksi Yleisradion lähetyksissä oli alueella lomailemassa olleiden YLE:n toimittajien raportteja tai puhelinhaastatteluja (Sri Lanka, Thaimaa, Malesia), suomalaisia silminnäkijähaastatteluja sekä Suomen Indonesian suurlähettilään haastattelu.

Tapaninpäivän raportointi kohdentui kaikissa välineissä itse tapahtumaan. Jo ensimmäisissä jutuissa mainittiin, että katastrofi oli pahiten kohdellut Indonesiaa. Alueellinen kohdennus oli melko tasainen ja näkökulma ulkopuolisen tarkkailijan, joskin 26.12. iltapäivällä kohdennus suomalaisiin rupesi korostumaan.

Seuraavan taitekohdan tarjosi MTV3:n pääuutislähetys 27.12. illalla. Sen keskeinen osa oli tunteikas raportti suomalaisista Phuketista. Tästä käynnistyi lopullisesti vaihe, jossa median huomio kääntyi tuhoalueella olleisiin suomalaisiin. Katastrofiraportointi syrjäytyi pelastustöiden ja silmin-

⁵ Aamulehti, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Iltaalehti, Ilta-Sanomat, Kaleva, Kauppalehti, Keskisuomalainen, Nya Åland, Savon Sanomat, Taloussanomat, Tidningen Åland, Turun Sanomat, Vasabladet, Åbo Underrättelser

Liite 8

näkökokemuksien kuvauksen tieltä. Itse tapahtumastakin tuli esiin uusia yksityiskohtia, mutta valtahuomio kohdentui suomalaisiin ja alueellisesti Thaimaahan, jossa valtaosa suomalaisturisteista oli oleskellut.

Vuodenvaihteen tienoille tuli suvantovaihe. Lehdet eivät ilmestyneet, ja evakuointi oli saatettu loppuun. Katseet kääntyivät yhä vahvemmin teemoihin, jotka nousivat osin jo esiin kakkosvaiheen aikana: julkishallinnon ja erityisesti ulkoasianministeriön kritiikkiin, tsunamin seurauksiin alueella, jota tuho koetteli sekä toimiin vastaisten tsunamituhojen ennakoinniseksi. Tammikuun toisella viikolla kuvaan tulivat myös aikakauslehdet, joiden kerronnassa korostuivat suomalaisten kokemukset ja surun voittaminen ja lohdutus, mutta myös kritiikki suomalaisten viranomaisten toimista.

Taulu 1: Median pääteemat 26.12.–5.1 (%)

n= 3007

Väline	Pelastus- työ	Katastrofi	Talous	Suom.uhrit	Pm.uhrit	Pelastus arviointi	Tiedotus arviointi	Suru
Suom.lehdet	22	13	15	9	5	8	6	2
Ruots.lehdet	19	10	23	19	2	2		9
TV, suom.	25	12	16	13	7			10
TV, ruots.	27	7	17	8	7	7	2	6
Aktuell 1*	2	34	9	23				
Aktuell 2*	27	8	8	22	8	5		

* Aktuell1 = 26.12., Aktuell 2= 27.12. Nämä ruotsinkielisen radion uutislähettykset ovat esimerkkeinä siitä, miten radion ohjelmapainotukset muuttuivat selvästi ensi päivinä

Tyypillistä eri välineille oli raportoinnin peruslinjojen samankaltaisuus, vaikka painotusten ajoitukset vaihtelivat. Kerronta laveni tapahtumien kuvauksesta (esimerkkinä Aktuell 26.12.) nopeasti pelastustöiden kuvaukseen (Aktuell 27.12.) ja uhrien – erityisesti suomalaisten uhrien – vaiheisiin ja kokemuksiin. Silminnäkijähaastatteluja käytettiin toisaalta faktatietojen hankkimiseen [*Tapaninpäivänä*] omissa silminnäkijäkuvauksissamme kävi jo suuntaa-antavasti ilmi tapahtuman raivokkuus. (Toimittaja, sähköinen media, Suomi) ja toisaalta tunteiden esiintuomiseen sekä kasvojen antamiseen käsittämättömältä tuntuvalle luonnonkatastrofille. *Yritimme valottaa jutussamme sitä, miten paikalliset voivat tässä kaaoksessa jatkaa elämäänsä* (Toimittaja, sähköinen media, Aasia). Lisäksi silminnäkijähaastatteluilla oli kolmaskin funktio: *Mielestäni paikan päällä olevilla suomalaistoimittajilla oli nimenomaan velvollisuus kertoa niistä kohtaloista, joita kansainvälisten uutistoimitusten kautta ei varmastikaan olisi saatu.* (Toimittaja, sähköinen media, Aasia)

Kriittisten puheenvuorojen osuus oli vähäinen, ja ne keskittyivät päävälineisiin. Noin yksi juttu kymmenestä oli sävyiltään kriittinen. Nämä jutut sijoittuivat tarkastelukauden loppuosaan kuten myös surun kuvaukset. Viranomaisten arvostelu vaimeni tammikuun ensimmäisen viikon jälkeen kaikissa viestimissä, mutta tammikuun lopulla se nousi uudestaan, kun ulkoministeriön selvitys toiminnastaan julkistettiin. Silloin kuitenkin pääasiassa siteerattiin ulkoministeriön omia itsekriittisiä arvioita. Ehkä yllättävintä oli taloutta koskevien teemojen suurehko osuus lehdissä ja televisiossa. Tämä kerronta jakautui melko tarkoin kahtia, yhtäältä katastrofin tuhojen kerrontaan ja toisaalta avustustoiminnan liikkeellelähden kuvaukseen.

Kaareksi syntyy näin siirtymä itse tapahtuman kuvauksesta pelastustöihin ja tapahtuman yksityiskohtiin ja lopulta yhtäältä yhteisöllisyyttä ruokkiviin teemoihin ja toisaalta kritiikkiin järjestelmää kohtaan.

Raportoinnin vaiheet

Raportoinnin sävy ja painotukset noudattavat pääpiirteissään varhempien katastrofien mediakeronnan edistymistä, mutta erojakin on. Tiedonvälitys alkaa tällaisissa tapauksissa yleensä vahvasti asiapitoisena mutta seurauksia yliarvioidaan, draama kasvaa edelleen jonkin aikaa, kunnes syyllisten etsintä alkaa; ja syiden ja seurauksen pohdinnan vaiheessa todetaan pahimpien ennakkoaavistusten kutistuneen. Nyt kävi toisin, tapahtuman kaikki ulottuvuudet nousivat esiin vasta puolen viikon päästä. Aasian hyökyaaltokatastrofien raportoinnissa voidaan erottaa seuraavat vaiheet:

1. 26.12.ensi tieto: neutraali yleiskuvaus katastrofista joka kasvoi tunti tunnilta.
2. 26.12. illalla rauhoittumisvaihe: suomalaisturisteilla ei tunnu olevan hätää. Ruotsinkielinen media seurasi suhteessa enemmän ruotsalaisten tilannetta.
3. 27.12. draaman tiivistyminen: päivän mittaan epäilyjä, että suomalaisten tilanne ei olekaan niin hyvä kuin luultiin.
4. vuodenvaihteeseen asti laaja spektri kuvailua: jatkuvasti kasvava yksityiskohtien kuvailu pelastustoimista kentältä ja latautuva kritiikki viranomaisia kohtaan. Aluelehtien ja erityisesti Ahvenanmaan lehtien kiinnostus kohdentui vahvasti ”omiin”.
5. vuodenvaihteesta eteenpäin syitä, seurauksia ja syyllisten etsintää: kokijoiden ja silminnäkijöiden kenttähavainnot vähenevät, yhteisöllisyyden (SPR, poliisin työ, keräykset, myötätunto kovia kokeneita suomalaisia kohtaan) ja kritiikin (tiedotus, viranomaistoiminta) teemat rinnakkain. Kohdennus suomalaisiin heikkeni muualla paitsi Ahvenanmaalla.
6. tammikuun toiselta viikolta lähtien hetkittäin uudelleen pintaan nousevaa uutisraportointia, useimmiten jonkin yksittäisen asian (ulkoasiainministeriön raportti toiminnastaan, ruumiiden tunnistukseen liittyvät yksityiskohdat, vakuutusyhtiöiden raportit) ympäriltä. Rinnakkaisdiskursseina jatkuivat yhtäältä neutraalin sävyinen uutiskerronta, toisaalta hiljalleen aleneva kritiikki eri toimijoita kohtaan, mukana oli edelleen myös yhteisöllisyyden teema (tukikeräyksien edistymisen seuranta, miten voittoa suru, vulgaarit yksityiskohdat, osin huhujakin). Uutena teemana tähän vaihteeseen sijoittui lähinnä yleisönosastoihin ilmaantunut kriittinen pohdiskelu siitä, miksi hyökyaallon uhrien menetyksiä glorifioitiin ja vaadittiin valtiota kaiken maksajaksi, vaikka kyse oli vapaaehtoisen matkailun seurauksista.

Uutisten tsunami

Kohdeaikana (26.12.–5.1) journalismi oli pääosin toteavaa: yhdeksän juttua kymmenestä noudatti uutisen ilmaisusääntöjä eli ei ottanut suoraan kantaa. Vuodenvaihteen tienoilla kritiikkiä nousi pintaan uutisissa kriittisten uutislähteiden kautta, mutta raportointi pysyi valtaosin toteavana eikä kritiikki missään vaiheessa ollut volyymiltaan laajaa. Avoimesti kriittisin oli alkuvaiheessa MTV3, viikon keskivaiheilta lähtien erityisesti Iltalehti mutta myös monet muut lehdet, myöhemmissä vaiheissa joukkoon liittyi muutama aikakauslehti. Kritiikki kanavoitui enemmän uutisjuttuihin kuin pääkirjoituksiin ja kolumneihin, joita sävytti yhteisöllisyys, yhdessä kokemisen tuska ja yhteisiksi tarjotut ehdotukset tulevan varalle.

Kuvat loivat Aasian hyökyaaltokatastrofille kasvot suomalaisten tajunnassa. Parina ensi päivänä sekä televisiossa että sanomalehdissä yleiskuvat katastrofialueelta dominoivat kerrontaa, viikon keskivaiheilla henkilökuvat nousivat keskiöön, mutta myös kaukaa kuvattuja ruumiiden kuvia julkaistiin. Kaikilla kolmella tv-kanavalla oli samantyyppiset periaatteet elävän kuvan käytöstä. Kuolleista ei näytetty lähikuvia, kuolleiden kasvoja ei näytetty, silvottuja ruumiita ei näytetty. Suomalalaisten ruumiiden näyttämisessä rajat olivat tiukemmat kuin muun maalaisten kuolleiden kuvaamisessa. Suurin osa suomalaisten televisioyhtiöiden kuvamateriaalista oli peräisin kansainvä-

Liite 8

lisiltä kuvatoimistoilta kuten APTN:ltä ja Reutersilta. Sota-alueilta tai pommi-iskuista tv-yhtiöille tuleva kuvamateriaali on usein raaempaa ja verisempää kuin Aasian katastrofista kuvattu materiaali. Vaikka Aasian katastrofi oli uutistapahtumana poikkeuksellinen, ei se kuvankäytön etiikan kannalta suuremmin poikennut muista uutisaiheista.

Järkyttävyydessään ruumiskuvia voimakkaampia voivatkin olla kuvat, joissa näytettiin rannalla käveleviä ihmisiä, jotka eivät huomanneet tai ymmärtäneet mereltä lähestyvää hyökyaaltoa. Itse kuvassa ei ollut mitään järkyttävää, mutta katsoja ymmärsi, mitä kohta tapahtuisi. Tällaista kuvitusta uutismateriaalissa oli jonkin verran.

Aasian katastrofin yhteydessä journalistien oli hankittava mahdollisimman paljon koskettavia tarinoita hyökyaallosta selviytyneiltä ja aaltoihin kadonneiden omaisilta. Suurelle osalle journalisteja tämä oli niin itsestään selvä asia, mutta se ajoi myös hankaliin tilanteisiin. Sanomalehden toimittaja kertoo, miten toimitus halusi jutun Aasiassa olleesta toimittajan tuttavasta, mutta toimittaja ei olisi halunnut tehdä sitä.

Grafiikkaakin kovasti kyseltiin; olisi pitänyt piirroksella selvittää, miten olivat aallon voimasta huoneesta ajalehtineet ja miten puuhun tarttuneet. Siinä vaiheessa vähän tuli ristiriitaa toimituspäällikön kanssa. En katsonut pystyväni kollegan kanssa käymäni keskustelun perusteella antamaan minkäänlaisia aineksia grafiikkaan enkä halunnut enää soittaa ja kysyä. En ajatellut häntä uutismateriaalina tai riistana, vaan jotenkin myös halusin suojella.

Kuvankäyttö lienee ollut suomalaisessa mediassa kautta linjan hillitympää kuin esimerkiksi siinä tanskalaisessa aikakauslehdessä, jonka räikeä ruumiiden esittely aiheutti sen, että lehti (Se og Hör) vedettiin kauppaketjujen myynnistä pois. Kuitenkin myös Suomessa on tehty Julkisen Sanan Neuvostolle (JSN) useampia kanteluita median kuvankäytöstä, mutta kantelut ovat saaneet vapauttavan päätöksen JSN:ltä.

STT

STT lähetti ensimmäisen uutisensa maanjäristyksestä 26.12. klo 04.35. Reuters oli lähettänyt ensimmäisen maanjäristystä käsittelevän uutisensa klo 04.00. STT:n jutun otsikkona oli ”Indonesiassa voimakas maanjäristys” ja uutisessa kerrottiin, että *järistys aiheutti paniikkia varsinkin Acehin maakunnassa saaren pohjoisosassa* ja että *tuhannet ihmiset pakenivat kodeistaan maakunnan pääkaupungissa Banda Acehissa*. Tässä sähkeessä ei vielä puhuttu hyökyaallosta, mutta klo 6.28 sama sähke täydennettiin hyökyaaltotiedolla.

Ensimmäinen uutinen tuli siis myöhemmin pahimmaksi tuhoalueeksi paljastuneelta alueelta, vaikka Indonesia myöhemmin jäi uutisoinnissa vähemmälle huomiolle kuin Thaimaa tai Sri Lanka. Klo 6.46 STT välitti ranskalaisen uutistoimisto AFP:n tiedon, jonka mukaan *valtavat hyökyaallot ovat iskeneet Thaimaan suosituksen lomasaaren Phuketin rannoille ja huuhtoneet mukaansa useita ihmisiä*. Uutisen mukaan ainakin yksi turisti oli kuollut ja neljä kateissa Phuketissa. Tämän sähkeen STT välitti myös tekstiviestiuutisena matkapuhelimiin.

STT:n sähkeissä kerrottiin pitkin aamua tiiviiseen tahtiin uutisia hyökyaallon seurauksista eri puolilla Etelä- ja Kaakkois-Aasiaa: Klo 8.02: *Intiassa kuollut 40*, 8.20: *Satojen pelätään kuolleen Aasian maanjäristyksen jäljiltä*, 8.34: *Thaimaan pääministeri on määrännyt kolme eteläistä maakuntaa evakuoitavaksi hyökyaallon tehtyä tuhoja alueella*, 9.01 *Intiassa satoja kalastajia kateissa hyökyaallon jäljiltä*. 9.18: *Hyökyaalto: Sri Lankassa 500 kuollutta*, 9.33: *Malediivien lomaparatiisissa suurta tuhoa*. 10.19: *Sri Lankaan hätätila hyökyaallon jälkeen*. Uutta sanaa ”tsunami” käytettiin ensimmäisen kerran klo 9.45. Lähteinä olivat uutistoimistot AFP ja Reuters. Klo 10.34 STT välitti ”amerikkalaisen tutkimuslaitoksen USGS:n” lausunnon, jonka mukaan järistys oli yksi voimakkaimmista sitten vuoden 1900.

Suomalaisista STT kertoi katastrofiuutisten yhteydessä ensimmäisen kerran klo 11.19. Jutussa kaksi Koh Lantan saarella Thaimaassa matkailutta suomalaista kertoivat, kuinka meri yhtäkkiä

ensin tyhjени ja sitten rantaa kohti vyöryi melkein kymmenen metriä korkea aalto. Sitä seurasi vielä kaksi muuta hyökyaaltoa. Haastateltujen mukaan turistien joukosta oli etsitty lääkäreitä ja että *ainakin paikallisia on viety sairaalaan*.

Kello 11.21 kerrottiin, että yli sata Thaimaassa sukellusmatkalla ollutta matkailijaa olisi kateissa. Ensimmäinen suomalainen asiantuntijakommentti välitettiin klo 11.41. Helsingin yliopiston seismologian laitoksen tutkija luonnehti Indonesian maanjäristystä harvinaisen voimakkaaksi. Hän uskoi, että jälkijäritykset saattaisivat jatkua alueella viikon, jopa kahden ajan.

Kello 16.45 STT välitti laajalti keskustelua herättäneen lyhyen, yhden lauseen mittaisen sähköisen:

Thaimaan Phuketissa kateissa olleet suomalaiset löydettiin
Kaikki Thaimaan Phuketissa hyökyaallon jäljiltä kateissa olleet suomalaiset on löydetty, kerrotaan ulkoministeriöstä.

STT lähetti ensin tämän lyhyen uutisen, jota vähän myöhemmin (16.53) täydennettiin:

Ulkoministeriö: Suomalaisia ei kateissa Phuketissa
Suomalaisia ei enää ole kateissa Thaimaan Phuketissa hyökyaallon jäljiltä, kerrottiin ulkoministeriöstä ilansuussa.
Osastopäällikkö XX varmisti tiedon illansuussa. Aiemmin päivällä oli epäilty muutaman suomalaisen kadonneen.
Pääkaupunki Bangkokista on Phuketiin matkalla yksi Suomen suurlähetystön avustaja. Hän perustaa sinne tilapäisen konsulipisteen. Siellä autetaan suomalaisia, jotka muun muassa ovat menettäneet passinsa. Alueella on 800–900 Aurinkomatkojen lennättämää suomalaista.
Malesiassa suomalaisilla ei suurlähetystön tietojen mukaan ole hätää.
Malediiveilla suomalaisseurue oli vuokrannut aluksen. Ulkoministeriön mukaan seurue on turvassa.

Ulkoasiainministeriön lehdistöpäällikkö kertoi jälkikäteen (YLEn A-Talk 12.1.2005), että hän viittasi lausunnossaan kolmeen suomalaiseen, jotka oli aiemmin päivällä ilmoitettu kadonneiksi. STT:n toimitusjohtaja vahvisti asian samassa ohjelmassa. Hänen mukaansa STT:ssä oli ymmärretty, että kyse oli niistä suomalaisista, joiden epäiltiin aiemmin olleen kateissa, mutta että *"sitten illan kuluessa pikkuhiljaa tämä muuttui muotoon, joka ymmärrettiin että kaikki suomalaiset Thaimaassa on löydetty"*.

UM:n Phuket-lausunnon jälkeen ei STT:ssä tehty sähköisiä mahdollisista suomalaisista uhreista muutamaan tuntiin. Sen sijaan sähköisissä kerrottiin muun muassa siitä, miten sisällissota vaikeutti pelastustyötä Indonesiassa, että kulttuuriministerin matka Intiaan peruuntui ja että avustajajärjestöt keräsivät apua katastrofin uhreille. UM:n viesti tulkittiin toimituksissa yleisesti niin, ettei suomalaisilla ollut hätää. Tämä näytti olleen vaikuttamassa siihen, ettei katastrofin suomalaiseen ulottuvuuteen heti herätty.

Kello 19.16 STT lähetti päivän viimeisen jutun, joka kertoi katastrofin kokeneiden suomalaisten silminnäkiäkuvauksia. Jutun mukaan kaksi suomalaista omatoimimatkailijaa oli loukkaantunut Thaimaassa ja heidät oli evakuoitu helikopterilla Krabin keskussairaalaan. Toinen heistä oli soittanut veljelleen Tampereelle. Veljen mukaan *sisar tuntui olevan jonkinlaisessa sokissa. Sisko sanoi, että tämä on yhtä helvettiä ja hoitakaa hänet pois täältä*. Juttu jatkui:

Vaikka ulkoministeriön tietojen mukaan kukaan suomalaisturisteista ei ollut enää illalla kadoksissa, yksittäisten reppumatkailijoiden kohtalo ei ollut kaikkien omaistenkaan tiedossa.

Esimerkiksi espoolainen XX oli yrittänyt turhaan tavoittaa 23-vuotiasta tytärtään, joka oli omatoimimatkalla Vietnamissa poikaystävänsä kanssa. XX oli yrittänyt lakkaamatta soittaa myös ulkoministeriön kriisipuhelimeen, mutta hän ei päässyt edes läpi.

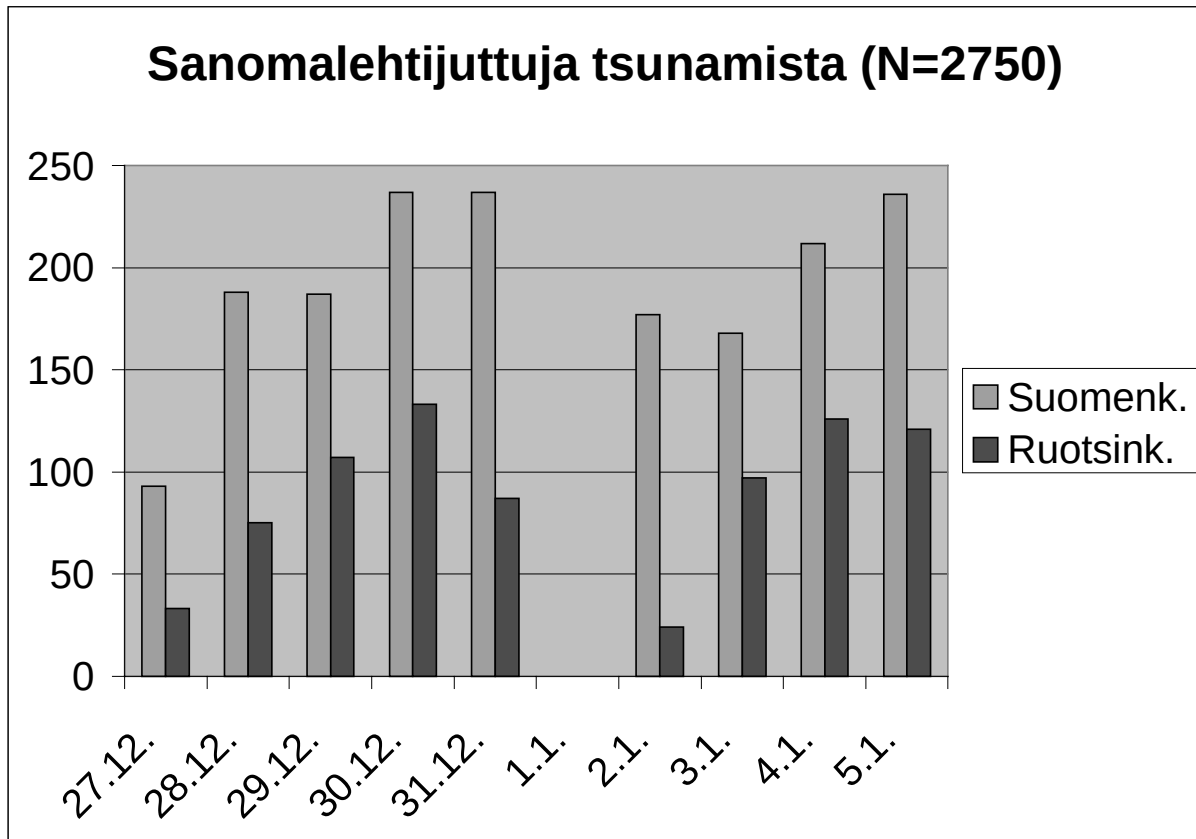
Sanomalehdet

Otokseen kuuluneista lehdistä Tidningen Åland oli suomalaisen lähdeverkoston ulkopuolella. Tämä ei kuitenkaan aiheuttanut eroja sen ja muiden lehtien julkaisupolitiikkaan. Molempien ahvenanmaalaisten lehtien mannersuomalaisista eroavan profiilin voi tulkita johtuvaksi niiden paikall-

Liite 8

lisyhteisöllisyydestä. Kerrontaa sävytti se, että tsunamin uhreista suhteellisesti varsin moni oli kotoisin Ahvenanmaalta.

Vaikka tuhojen laajuus ja hyökyaallon uhreiksi joutuneiden suomalaisten määrä selvisivät vasta ensimmäisten päivien jälkeen, oli katastrofi tutkittujen lehtien pääuutinen heti 27.12. lähtien koko tutkimusperiodin ajan.

Keskeisimpiä teemoja olivat pelastustöiden raportointi (22 %), katastrofin taloudelliset seuraukset (15 %; Kauppalehti ja Taloussanomat nostivat tämän teeman osuutta) ja katastrofin raportointi (13 %). Painotuksissa ei päivälehtien välillä ollut suuria eroja. Iltaapäivälehdillä ”katastrofin raportointi” -teema nousi 20 prosentin tuntumaan. Talouslehdissä tämän teeman käsittely puolestaan oli vähäisintä. Osuutta selittää se, että katastrofin kuvaukseen liittyviä juttuja oli lehdissä koko tutkimusperiodin ajan.

Suomalaiseen katastrofista tiedottamiseen ja muun median toimintaan liittyviä arvioivia juttuja oli eniten Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä, Ilta-Sanomissa ja Kalevassa (6–9 %). Keski-suomalaisessa, Savon Sanomissa ja Kauppalehdessä niitä oli selvästi vähemmän (1–2 %). Lähes 3 000 tutkitusta jutusta yhdeksän juttua kymmenestä oli sävyltään neutraaleja, kriittisiä oli seitsemän prosenttia ja myönteisiä pari prosenttia. Iltalehti erottui muita kriittisempänä, Keski-suomalainen ja Savon Sanomat puolestaan hieman vähemmän kriittisinä. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa kriittisiä näkökulmia oli enemmän, mutta niistäkin useat olivat taustaselvityksen tyyppisiä.

Ruotsinkielisistä välineistä Hufvudstadsbladet ja Vasabladet seurasivat melko tarkoin suomenkielisten yleislehtien profiilia, joskin kaikissa ruotsinkielisissä lehdissä talous nousi suuremmaksi teemaksi kuin suomenkielisellä puolella. Talusteema hajosi kahtia: yhtäältä raportoitiin katastrofin taloudellisista vaikutuksista, mutta lähes yhtä suureksi nousi uutisointi avustuskampanjoiden liikkeellelähdytystä ja tuloksista.

Ahvenanmaan lehdissä korostui paikallisuus. Oman maakunnan näkökulma ja sen asukkaiden kohtalot nousivat keskeisiksi kahdessa jutussa kolmesta, kun taas muissa ruotsinkielisissä lehdissä Aasian hyökyaaltoa katsottiin suomenkielisten tapaan kansallisesta näkökulmasta. Ahvenanmaan lehdet olivat myös ainoita, joihin ilmestyi runsaasti – lähinnä omaisistaan huolestuneita, kyseleviä – lukijakirjeitä ja sms-viestejä lukijafoorumeille (esim. Nya Ålandin Messa Nyan) jo vuodenvaihteen tienoilla. Muissa lehdissä lukijaviestit alkoivat myöhemmin.

Vahva suomalaisnäkökulma läpäisi koko lehtikentän. Keskimäärin kaksi tsunamijuttua kolmesta käsitteli suomalaisia. Iltaapäivälehdet tekivät eniten henkilöjuttuja alueella olleista ja uhrien omaisista. Niiden suomalaisnäkökulma oli vahvempi kuin päivälehdissä, lähes 80 prosenttia. Vahvimmillaan kotimaisnäkökulma oli 29.–30.12. tienoilla kaikissa lehdissä. Suomalaisnäkökulma näkyi välillisesti myös siinä, että lähes puolet katastrofialueen jutuista liittyi Thaimaahan, missä oli paljon suomalaisturisteja.

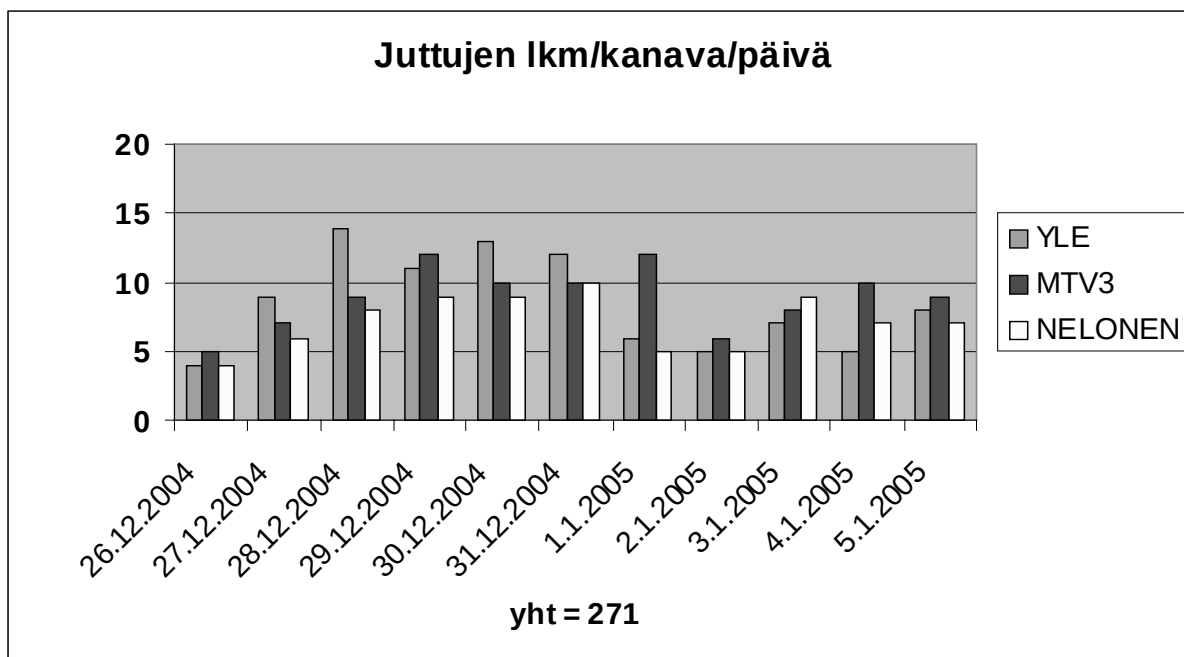
Kolme juttua neljästä oli lehtien omaa tuotantoa, vaikka pohjamateriaalina saattoi olla uutistointoaineistoa. Suomen valtionhallinto (laajasti ottaen) oli koko tutkimusperiodin ajan tärkein tiedonlähde (23 %). Sen rinnalla olivat muina lähteinä yleishyödylliset tahot (SPR ja kirkko, 21 %), muiden maiden viranomaiset (18 %), katastrofin kokeneet kansalaiset (15 %), muu media (12 %) ja matkatoimistot (12 %). ”Tavallisten” kansalaisten osuus oli selvästi suurempi kuin normaalissa uutisraportoinnissa.

Julkishallinnon osuus lähteenä laski viikon edetessä. Alimmillaan se oli keskiviikkona 29.12. Yksittäisten kansalaisten osuus taas kasvoi tässä vaiheessa. Keskeisiksi haastateltaviksi nousivat silminnäkijöiden lisäksi uhrien tai kadonneiden läheiset Suomessa. Suomalainen turisti tai kansalainen Suomessa muodostivat 29.12. yli kolmanneksen kaikista käytetyistä lähteistä. Yksittäisten kansalaisten määrää selittää myös se, että evakuoitilennot olivat tässä vaiheessa tuoneet Suomeen suuren joukon alueella olleita suomalaismatkailijoita.

Viikon puolivälin jälkeen journalismin lähdekäytännöt palasivat normaaliin instituutiovetoisuuteen. Siirryttiin tunnekuuhuista asiantuntija-arvioihin, avustustoimien kuvaamiseen ja ruumiiden tunnistukseen. Keskeisiä lähteitä olivat taas viranomaiset ja järjestöt. Myös suomalaisnäkökulman osuus laski ja lähteiksi nousi kansainvälisiä toimijoita

Televisio

Televisio kattoi tuntuvasti vähemmän aihepiirejä kuin sanomalehdistö, mutta perusteemat olivat pitkälti samoja. Juttuja oli kaikilla kolmella yhtiöllä – Yleisradio (suomeksi ja ruotsiksi), MTV3 ja Nelonen – suunnilleen yhtä paljon. Viikon keskivaiheilla useat päälähetykset käsittivät vain Aasian hyökyaaltokatastrofiin liittyviä aiheita ja säätilan. Valtaosa uutisjutuista oli 2–3 minuutin mittaisia eli poikkeuksellisen pitkiä. Oheinen kuvio kuvaa suomenkielisen television päälähetysten tsunamijuttujen määriä. Kasvu ulottui vuodenvaihteeseen, jolloin lehtiä ei ilmestynyt. Muutoin kaaret ovat hyvin samanlaiset kuin lehdissä.

Eniten pääuutislähetyksissä käsiteltiin pelastustöiden raportointia (25 %), taloudellisia kysymyksiä (16 %), suomalaisia menehtyneitä (13 %) ja katastrofin raportointia (12 %). Surutyö-teema (10 %) oli televisiossa yleisempi kuin lehdistä. Jutut käsittelivät muistohetkiä, rukoushetkiä, kynttilöiden sytyttämistä uhrien muistolle tai yleisesti surun ilmenemistä.

Erot kanavien välillä olivat pieniä. MTV3 käsitteli taloudellisia kysymyksiä suhteellisesti eniten. Jutut olivat pikemminkin yksityistalouteen (esimerkiksi rahojen palauttaminen katastrofialueelle matkan tilanteille) kuin kansantalouteen liittyviä. Uhrit ja silminnäkijät saivat televisiossa suhteessa enemmän sijaa kuin lehtien puolella.

Aasian katastrofia käsiteltiin ensisijaisesti kotimaisena kansallisena tragediana. Suomalainen näkökulma oli jutuissa ylivoimaisesti yleisin, eikä kanavien välillä ollut suuria eroja. Kotimainen näkökulma oli mukana 60–70 prosentissa jutuista ja paikallinen 7–14 prosentissa. Paikallisuus ei kuitenkaan toisin kuin lehdistä ollut juuri sen syvempää kuin kadonneiden tai loukkaantuneiden kotipaikkojen päivitystä.

Televisioraportointikin keskittyi maantieteellisesti selvästi Thaimaahan, vahvimmin YLE:llä suomenkielisissä lähetyksissä (51 %) ja Nelosella (48 %), vähiten YLE:n ruotsinkielisissä (27 %). MTV3 asettui näiden keskelle (41 %). Sri Lanka nousi YLE:n suomenkielisissä lähetyksissä ja MTV3:lla suhteellisen isoksi, kun taas Nelosella Indonesian prosenttiosuus oli korkeampi kuin muilla.

Lehdissä julkishallinto oli lähteenä joka neljännessä jutussa, televisiossa joka toisessa. Television seuraaviksi suosituimmat lähteet olivat samoja kuin lehtipuolellakin: yleishyödylliset tahot ja kansalaiset. Lähdeprofiilit vaihtelivat päivittäin, mutta viikon loppupuolella ne vakiintuivat, kun media siirtyi katastrofien jälkiselvittelyjen vaiheeseen. Ulkoasiainministeriön osuus oli pienimmillään 29. ja 30.12. Kritiikki ulkoasiainministeriön tiedotuslinjaan näkyi ensimmäisenä uutisten muotoiluissa 27.12. MTV3 totesi:

Virallisten tietojen mukaan vain muutama suomalainen olisi kadonnut, mutta varsin nopeasti täällä selviää, että määrä on moninkertainen. Yleisradio sanoi vähän varovaisemmin samana iltana: Ulkoasiainministeriö vahvistaa yhden suomalaisen kuolleen, ministeriö ei ole kuitenkaan tavoittanut läheskään kaikkia tuhoalueella lomailevia suomalaisia.

Radio

Yleisradion suomenkielisillä radiokanavilla (Radio Suomi, Yle Radio1, YleQ ja YleX) oli ensimmäisen vaiheen aikana yhteensä 578 uutislähetystä. Näistä valtaosa oli Radio Suomen kanavalla (esim. tapaninpäivän 32 lähetyksestä 26). Ruotsinkielisiä uutislähetystyksiä oli kahdella kanavalla (Radio Vega, Radio Extrem) samaan aikaan myös noin kerran tunnissa (yhteensä lähes 100).

Tuhoaluetta koskevat tiedot olivat ensimmäisinä päivinä pääosin peräisin kansainvälisiltä uutistoimistoilta. Lisäksi lähetyksissä oli kolmen alueella lomailemassa olleen YLE:n toimittajan raportit tai puhelinhaastattelut (Sri Lanka, Thaimaa, Malesia), suomalaisia silminnäkijähaastatteluja sekä Suomen Indonesian suurlähettilään haastattelu. FSR:n puolella käytettiin Sveriges Radion haastatteluaineistoja.

Radionkin uutisista tapaninpäivän illansuussa kerrottiin, että ulkoasiainministeriön mukaan suomalaisia ei ole kateissa Thaimaan Phuketissa. Klo 21 kerrottiin, että UM:n tietojen mukaan yksikään suomalaismatkailija ei ylipäätään ole tuhoalueella kateissa, *joskaan yksittäisten reppumatkailijoiden kohtalosta ministeriössäkään ei tiedetä*.

Ensimmäisen päivän aikana kansainvälinen katastrofi oli koko ajan uutisten kärjessä, suomalaisnäkökulma nousi ensimmäisen kerran kärkeen 27.12. klo 06 uutisissa. Mutta myös 27.12. uutiset alkoivat yleensä katastrofin tuhojen päivittyksellä. Journalistahaastatteluissa on käynyt ilmi, että prioriteetit olivat tietoisia: kärki haluttiin pitää nimenomaan alueen tilanteesta mutta muistuttaa myös siitä, että alueella oli paljon suomalaisia.

Radio Suomen raportissa 26.12. klo 22.00 uhrilukuja ei ollut käytössä, mutta analyysi oli varhaisen julkistamisaikaan nähden ansiokas tiivistelmä katastrofista ja sen mittasuhteista. Television voimasta tai radion ”näkymättömyydestä” kertonee se, että seuraava suomalaisen silminnäkijän haastattelu 27.12. klo 06 ei herättänyt lainkaan samanlaista huomiota kuin saman päivän iltana klo 21 MTV3:n uutisissa esitetyt haastattelut, joissa silminnäkijät kertoivat kadonneista omaisistaan.

Kaikkien suomalaisten olinpaikasta ei vielä ole tietoa. Eniten vaikeuksia on yhteyksien saamisessa yksittäisiin ihmisiin. Silminnäkijä Khao Lakista: Viime yö oltiin taivasalla... Koko päivä viidakossa vuorilla paossa... Tässä evakuoitipisteessä on kuusi suomalaisperhettä, kolmesta perheestä omaisia kateissa...Tässä montaa kansallisuutta, osunut vähän joka puolelle, että myös ruotsalaisten, saksalaisten ja muitten porukoissa edelleen ihmisiä kateissa.

Esitysajankohdallakin oli tässä merkityksensä. Haastattelua ei radiouutisissa enää klo 06 jälkeen nostettu uutisten kärkeen.

Journalistinen työ

Tsunamijournalismissa keskeisesti mukana olleita toimittajia ja päälliköitä haastateltaessa 1,5–3 kuukautta katastrofin jälkeen kiihkeimmät tunnelmat olivat jo laskeneet. Kuitenkin ensi päivien kokemukset kaihersivat edelleen. Monet katsoivat, että kokemuksilla saattaisi olla pysyvämpiäkin seurauksia.

Tää viranomaisten ja meidän välinen perusasetelma ei saa koskaan enää palata sellaiseksi kuin se oli, koska se perustu tällaseen virheelliseen keskinäiseen arvioon, jossa me yliarvostettiin Suomen viranomaisten painoarvoa. (Päällikkötoimittaja)

Lähes kaikki haastateltavat arvostelivat viranomaisten eli lähinnä ulkoministeriön viestintää, mutta usein mukana oli myös itsekritiikkiä:

Ensi päivien kokonaiskuvan muodostumisen vaikeutta ei voi laittaa ulkoministeriön piikkiin yksinomaan. He olivat tietynlaisena jarrumiehenä siinä, mutta kyllä siinä tietenkin oli aitoja vaikeuksia sen tiedon saamisessa sieltä paikanpäältä, ja sitten omaa kyvyttömyyttäme vetää lankoja yhteen. (Päällikkötoimittaja)

Journalistien jälkikäteisistä pohdinnoista käy myös ilmi, että useimmilla oli poikkeuksellisen kova kiire, ja sekä henkinen että fyysinen kunto oli koetuksella. Tuhansia suomalaisia koskettava, toi-

Liite 8

sella puolella maapalloa tapahtuva suuronnettomuus oli liikaa suurimmillekin tiedotusvälineille, varsinkin kun se tapahtui juhlapyhien ja yleisen lomakauden aikaan. Useimmilla lehdistä oli maanantaina 27.12.2004 aiheesta korkeintaan pari sivua. Kun uutiskoneet seuraavina päivinä saatiin kunnolla käyntiin, katastrofijuttuja alkoi tulla jopa viiden sivun päivävauhdilla. Moni journalisti arvioi oman viestimensä reagoineen katastrofiin liian hitaasti. Erään sanomalehden uutistoimituksen esimiehen arvio kuvastaa hyvin journalistien kohtaamaa tilannetta:

Tämä oli omalla urallani ensimmäinen kerta, kun suomalaisten kohtalo kasvoi sivuroolia suuremmaksi osaksi kansainvälistä tapahtumauutista. Esimerkiksi ne työnjohdolliset opit ja käytännöt, joiden turvin vaikkapa WTC-iskua raportoitiin, eivät enää olleetkaan toimivia. Piti hakea uusia malleja koostaa sivustoa, jolla oli sekä kansainvälisen katastrofiuutisoinnin ulottuvuus että kansallisen suuronnettomuuden näkökulma.

Sama journalisti kuvaili vielä tuntemuksiaan katastrofiuutisoinnin organisoijana: Työpäivä oli erittäin raskas: aamulla töihin ennen yhdeksää ja siitä täyttä lentoa aina iltakymmeneen saakka, jolloin lehden ensimmäinen painos meni kiinni. Osallistuin myös illan mittaan kirjoittajien opastukseen ja sivuston koostamiseen.

Lomakaudesta oli se hyöty, että monilla tiedotusvälineillä oli tapahtuman aikaan omaa väkeä jo valmiiksi paikan päällä, joten he pystyivät raportoimaan tapahtumista tuoreeltaan. Tämä ei kuitenkaan riittänyt kompensoimaan lomakaudesta johtunutta henkilöresurssien vajeesta, joka vaivasi sekä työntekijä- että johtoporraa. Esimerkiksi yksi tv-journalisti joutui tekemään itse journalismin lisäksi muutakin työtä, neuvottelemaan kanavan kanssa lähetysohjelmista, teknisen henkilökunnan kanssa teknisistä järjestelyistä, huolehtimaan suoratelevisioinneista ja seuraavien päivien suunnittelemisesta. Kaiken muun ohella hän oli uutislähetyksistä vastaavan päällikön sijainen. Hän kuitenkin huomauttaa, että *tämä ei millään lailla selitä ulosmenneen työn puutteita tai korostaa sen ansioita ja sankarillisuutta.*